

**ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI AFACERILOR
INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE PENALE ȘI DREPT PUBLIC**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 343.84(043.2)

CRUDU ALEXANDR

**ROLUL SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A
PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE ÎN REALIZAREA
SCOPULUI PEDEPSEI PENALE**

Teză de doctor în drept

Specialitatea: 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autor:

Conducător de doctorat:

**OSADCII Cornel, doctor în drept,
conferențiar universitar**

Comisia de îndrumare:

**LARII Iurie, doctor în drept,
profesor universitar**

**COJOCARU Radion, doctor în drept,
profesor universitar**

**RUSU Oleg, doctor în drept,
conferențiar universitar**

CHIȘINĂU, 2023

© CRUDU ALEXANDR, 2023

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă, engleză).....	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE.....	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL IMPLEMENTĂRII SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE	
1.1. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în Republica Moldova.....	21
1.2. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în străinătate.....	31
1.3. Concluziile Capitolului 1.....	43
2. DETERMINĂRI CONCEPTUALE PRIVIND SISTEMUL PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE	
2.1 Conceptul și reglementarea juridică a sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate.....	46
2.2 Principiile sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate.....	59
2.3 Concluziile Capitolului 2.....	70
3. ELEMENTELE ESENȚIALE ALE SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE	
3.1 Transferul regresiv al condamnatului într-un regim inferior ca grad de severitate.....	72
3.2 Transferul progresiv al condamnatului într-un regim superior ca grad de severitate.....	87
3.3 Dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului.....	100
3.4 Concluziile Capitolului 3.....	111
4. EVALUAREA, PLANIFICAREA ȘI REPARTIZAREA CONDNAȚILOR ÎN CADRUL SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE	
4.1 Evaluarea condamnăților în scopul planificării progresive a executării pedepsei penale privative de libertate.....	113
4.2 Planificarea progresivă a executării pedepsei penale privative de libertate.....	127
4.3 Clasificarea și repartizarea condamnăților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei.....	141
4.4 Concluziile Capitolului 4.....	156
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	159
BIBLIOGRAFIE.....	165
ANEXE.....	182
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	214
CV-UL AUTORULUI.....	215

ADNOTARE

Crudu Alexandr. Rolul sistemului progresiv de executare a pedepselor privative de libertate în realizarea scopului pedepsei penale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2023.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 194 de titluri, 157 de pagini de text de bază, 7 anexe. Rezultatele obținute sunt publicate în 17 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: sistem progresiv, plan individual de executare a pedepsei, transfer progresiv, modificarea condițiilor de detenție, individualizare.

Scopul lucrării constă în studierea sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate, în special, a instrumentelor juridice ale unui sistem progresiv, în vederea aprecierii rolului acestui tip de organizare a procesului corecțional în realizarea scopului pedepsei penale, precum și înaintarea unor recomandări de îmbunătățire a cadrului normativ național.

Obiectivele cercetării: studierea doctrinei naționale și celei străine cu privire la sistemul progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate; analiza legislației naționale în partea ce ține de instrumentele de diferențiere a executării pedepsei; analiza principiilor sistemului progresiv; cercetarea științifică a formelor de individualizare a executării pedepselor penale privative de libertate; studierea principalelor mecanisme și instrumente ale sistemului corecțional prin care se asigură evoluția progresivă a condamnaților în perioada de executare a pedepsei; realizarea unui studiu de drept execuțional penal comparat al legislației altor state; identificarea soluțiilor pentru problemele practice cu care se confruntă personalul instituțiilor penitenciare; examinarea condițiilor de evaluare, planificare și repartizare a condamnatului în cadrul unui sistem progresiv; formularea concluziilor de ordin științifico-practic și înaintarea propunerilor de *lege ferenda*, rezultate din conținutul cercetării efectuate.

Noutatea și originalitatea științifică. Studiul reprezintă prima analiză complexă realizată la nivel național cu privire la instrumentele de executare progresivă a pedepsei penale privative de libertate în cadrul sistemului corecțional autohton. Cercetarea evidențiază necesitatea modernizării legislației execuțional penale pentru a asigura realizarea eficientă a scopului pedepsei penale prin modificarea conceptuală a modului și condițiilor de individualizare a executării pedepsei, oferind instrumente necesare funcționarilor implicați în procesul de resocializare a condamnatului.

Problema științifică soluționată constă în elaborarea unui cadru conceptual ce va permite îmbogățirea doctrinei execuțional penale autohtone în materia executării progresive a pedepselor penale privative de libertate, îmbunătățirea activității corecționale a personalului penitenciar și oferirea unor propuneri de *lege ferenda*, în vederea eficientizării procesului de resocializare a condamnaților.

Semnificația teoretică. Având în vedere complexitatea cercetării efectuate, în lucrare se oferă soluții teoretice și practice în implementarea principalelor mecanisme de punere în aplicare a sistemului progresiv de executare a pedepsei în contextul autohton. La fel, în teză sunt evidențiate problemele fundamentale ale autorității naționale care asigură punerea în executare a pedepselor penale privative de libertate, precum și soluțiile pentru depășirea acestora.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în oferirea unor generalizări ale materialului doctrinar cercetat și formularea recomandărilor practice pentru personalul sistemului administrației penitenciare în eficientizarea procesului corecțional.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute în cadrul cercetării pot fi utilizate atât pentru instruirea studenților instituțiilor de învățământ, precum și pentru pregătirea profesională inițială și de perfecționare continuă a personalului instituțiilor penitenciare. La fel, concluziile studiului pot fi aplicate în practica funcționarilor publici cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare în cadrul activității corecționale cotidiene.

АННОТАЦИЯ

Крудю Александр. Роль прогрессивной системы исполнения наказаний лишенным свободы в достижении цели уголовного наказания. Докторская диссертация.

Кишинев, 2023.

Структура диссертации: введение, четыре главы, выводы и рекомендации, библиография из 194 источников, основной текст 157 страниц, 7 приложений. Результаты опубликованы в 17 научных статьях.

Ключевые слова: прогрессивная система, индивидуальный план исполнения наказаний, прогрессивный перевод, изменение условий содержания, индивидуализация.

Цель работы состоит в изучении прогрессивной системы исполнения наказаний в виде лишения свободы, в особенности ее правовых инструментов, чтобы оценить роль данного вида организации исправительного процесса в достижении цели уголовного наказания, а также представление рекомендаций по совершенствованию нормативной базы.

Задачи работы: изучение отечественной и зарубежной доктрины о прогрессивной системе исполнения наказаний; анализ национального законодательства в части, касающейся инструментов дифференциации исполнения наказания; изучение принципов прогрессивной системы; научное исследование форм индивидуализации исполнения уголовных наказаний; изучение основных механизмов и инструментов уголовно-исполнительной системы, обеспечивающих прогрессивную эволюцию осужденных в процессе исполнения наказания; проведение сравнительного исследования уголовно-исполнительного права с законодательством других государств; идентификация решений практических проблем, с которыми сталкиваются работники пенитенциарной системы; изучение условий оценки, планирования и распределения осужденных в рамках прогрессивной системы; формулирование научно-практических выводов и представления предложений по изменению закона, вытекающих из содержания проведенного анализа.

Научное новшество и оригинальность. Исследование представляет собой первый проведенный на национальном уровне комплексный анализ инструментов прогрессивной уголовно-исполнительной системы. В диссертации подчеркивается необходимость модернизации законодательства для обеспечения эффективного достижения цели уголовного наказания путем концептуального изменения способа и условий индивидуализации исполнения наказания и предоставления необходимых инструментов сотрудника, осуществляющим ресоциализацию осужденных.

Решённая научная задача: заключается в разработке концептуальной основы, которая позволит обогатить отечественную доктрину в вопросе прогрессивной уголовно-исполнительной системы; совершенствование исправительной деятельности работников пенитенциарных учреждений и внесение предложений по изменению закона, с целью совершенствования процесса ресоциализации.

Теоретическая значимость. Учитывая сложность проведенного исследования, в диссертации предоставляются теоретические и практические решения по реализации основных механизмов прогрессивной системы исполнения наказаний. Так же в диссертации выделены фундаментальные проблемы национального органа, обеспечивающего исполнение наказаний в виде лишения свободы и пути их решения.

Практическое значение исследования заключается в обобщении научного материала и формулировании практических рекомендаций для сотрудников системы пенитенциарной администрации по повышению эффективности исправительного процесса.

Внедрение научных результатов. Результаты, полученные в ходе исследования, могут быть использованы как для обучения студентов юридических вузов, так и для начальной подготовки и переподготовки кадров пенитенциарных учреждений. Так же выводы исследования могут быть использованы в практической деятельности сотрудников в рамках повседневной исправительной деятельности.

ANNOTATION

Crudu Alexandr. The role of the progressive system of execution of the custodial sentences in achieving the purpose of criminal punishment. PhD thesis in law. Chisinau, 2023.

Thesis structure: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 194 titles, 157 pages of basic text, 7 appendices. The results are published in 17 scientific papers.

Key words: progressive system, individual sentence execution plan, progressive transfer, modification of detention conditions, individualization.

The aim of the scientific research consists of the study of the progressive system of execution of the custodial sentences, in particular the legal instruments of a progressive system, in order to appreciate the role of this type of organization of the correctional process in achieving the purpose of the criminal sentence, as well as to submit recommendations for the improvement of the national legislative framework.

The objectives of the scientific research: to study the national and foreign doctrine regarding the progressive system of execution of custodial penalties; the analysis of the national legislation in the part related to the instruments for differentiating the execution of the sentence; analysis of the principles of the progressive system; the scientific research of the forms of individualization of the execution of custodial sentences; to study the main mechanisms and tools of the correctional system that ensure the progressive evolution of convicts during the execution of the sentence; carrying out a study of comparative criminal enforcement law of the legislation of other states; identifying solutions for the practical problems faced by the prison staff; examination of the assessment conditions, planning and distribution of the convicted persons within a progressive system; drawing of scientific-practical conclusions and the submission of legislative proposals, resulting from the content of the research carried out.

Scientific novelty and originality. The study represents the first complex analysis carried out at the national level regarding the instruments for the progressive execution of custodial sentences within the domestic correctional system. The research highlights the need to modernize criminal enforcement legislation to ensure the effective achievement of the purpose of criminal punishment by conceptually changing the way and conditions of individualizing the execution of the punishment, providing necessary tools to the officials involved in the resocialization of the convicted persons.

The important scientific problem to be solved consists of the elaboration of a conceptual framework that will allow the enrichment of the domestic criminal execution doctrine in the matter of the progressive execution of custodial penal sentences; improving the correctional activity of the prison staff and submission of legislative proposals, in order to make the process of resocialization of convicts more efficient.

Theoretical significance. Considering the complexity of the research carried out, the research paper offers theoretical and practical solutions in regard to the implementation of the main mechanisms for the progressive system of execution in the local context. In the same way, the thesis highlighted the fundamental problems of the national authorities that ensure the execution of custodial penalties, as well as the solutions to overcome these problems.

The applicative value of the scientific work resides in providing some generalizations of the researched doctrinal material and formulating practical recommendations for the penitentiary administration system in order to improve the efficiency of the correctional process.

Implementation of scientific results. The results obtained in the research study can be used both for the training of students in educational institutions, as well as for the initial professional training and continuous improvement of the prison staff. In the same way, the conclusions of the study can be used in the practical activity of civil servants with special status within the penitentiary administration system in their daily correctional activity.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

ANP – Administrația Națională a Penitenciarelor

art. – articol

CA – Cod administrativ

CE – Cod de executare

CEDO - Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

CoE - Consiliul Europei

CP – Cod penal

CPP – Cod de procedură penală

CPT - Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante

CSI - Comunitatea Statelor Independente

CtEDO - Curtea Europeană a Drepturilor Omului

DIP – Departamentul Instituțiilor Penitenciare

lit. – literă

nr. - număr

ONU – Organizația Națiunilor Unite

pag. – pagină

par. - paragraf

pct. – punct

reg. - regulă

RM – Republica Moldova

sbp. – subpunct

sect. – secțiune

SEPC - Statutul executării pedepsei de către condamnați

UNODC - Biroul ONU pentru Droguri și Criminalitate

URSS - Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate

Scopul sistemului execuțional penal îl constituie garantarea siguranței societății prin reabilitarea și reintegrarea socială a condamnaților, în special, a celor care au fost condamnați la pedepse penale privative de libertate. Potrivit Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților, scopul și justificarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate este protejarea societății împotriva crimei. Un astfel de scop nu va fi atins decât dacă perioada de privare de libertate este în folosul de a obține, în măsura posibilului, ca delincventul, odată pus în libertate, să nu fie numai dornic, dar și capabil de a trăi respectând legea și îngrijindu-se de nevoile sale [8, reg. 58].

Pentru a asigura atingerea scopului dat, trebuie să fie respectat principiul individualizării executării pedepsei, principiul normalității, principiul securității și siguranței, principiul responsabilității și principiul progresiei, care pun accent pe diversitatea caracteristicilor personale ale deținuților și executarea individualizată a pedepsei, asigurarea condițiilor de detenție apropiate celor din comunitate, manifestarea responsabilității personale de către deținuți în viața lor în cadrul penitenciarului, asigurarea distincției clare, prin mijloace de securitate și siguranță, între deținuți și angajați/vizitatori, precum și pe mișcarea progresivă a deținuților de la un regim de detenție la altul, în funcție de riscurile și nevoile deținuților [102].

Realizarea scopului pedepsei penale este necesară atât pentru persoana condamnată, care trebuie să revină în societate reeducată și resocializată, astfel încât să-și continue viața fără implicare în activități infracționale, cât și pentru întreaga comunitate în care se va întoarce respectiva persoană după liberarea sa din detenție.

Astfel, procesul corecțional al deținuților trebuie să fie orientat exclusiv spre atingerea scopurilor pedepsei penale consfințite în articolul 6 din CP. Succesul acestui proces depinde de forma de organizare a sistemului corecțional, deoarece anume modul în care se realizează măsurile de resocializare determină eficiența întregului proces execuțional penal. Or, modul în care condamnatul este tratat pe parcursul detenției influențează substanțial atitudinea lui față de societate în perioada post-detenție, precum și gradul lui de reinserție.

Actualul sistem autohton de executare a pedepsei corespunde unui model cvasi-progresiv, al cărui mod și condiții de detenție se diferențiază în funcție de etapa de executare a pedepsei în care condamnatul se află. Din această perspectivă, administrația penitenciarului ar trebui să aibă suficiente instrumente pentru a determina conduita condamnatului pe parcursul executării

pedepsei, întrucât aplicarea sistemului progresiv presupune încurajarea condamnaților care întreprind acțiuni pentru a se reeduca și, în același timp, descurajarea oricărui comportament nereglementar și delincvent. Totuși, potrivit art. 72 CP, pedeapsa se execută în trei categorii de penitenciare (de tip deschis, semiînchis și închis), iar tipul exact al penitenciarului în care urmează să execute pedeapsa persoana se stabilește în funcție de gravitatea infracțiunii comise, ceea ce nu permite individualizarea executării pedepsei în funcție de personalitatea infractorului și atitudinea lui față de infracțiunea comisă. Cu alte cuvinte, individualizarea executării pedepsei nu se decide de vreun actor implicat în procesul penal, ci de legiuitorul penal care și-a asumat competența de a individualiza executarea pedepsei, neoferind niciun drept discreționar în acest sens, pentru cei care cu adevărat cunosc personalitatea condamnatului și ar fi cei mai potriviți să determine condițiile de executare a pedepsei aplicate de instanța de judecată.

Cu toate acestea, CE stabilește anumite instituții ale sistemului progresiv de executare a pedepsei care permit personalului penitenciar să modifice modul și condițiile de executare a pedepsei în perioada ispășirii ei. Aceste instituții pot destinde sau, dimpotrivă, restrânge regimul de executare aplicat, ceea ce permite personalului instituției penitenciare, într-o măsură limitată, să contribuie la realizarea scopului pedepsei penale prin motivarea condamnatului de a avea o conduită pozitivă și a participa la programele de resocializare planificate, în funcție de nevoile și riscurile personalizate ale condamnatului.

Prin urmare, în prezenta lucrare ne-am propus să cercetăm în detaliu forma de organizare a unui sistem progresiv veritabil, bazat pe analiza riscurilor și evaluarea necesităților individuale ale condamnatului, astfel încât să se determine prioritățile de dezvoltare, pe termen mediu și lung, a sistemului execuțional penal, obiectiv pe care și l-a propus Parlamentul RM prin adoptarea Legii nr. 211/2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, în care se propune instituirea și implementarea sistemului progresiv de executare a pedepselor penale (a se vedea acțiunea nr. 2.1.5 lit. a)). Considerăm că intenția autorităților de a introduce un sistem progresiv veritabil va reforma esențial actualul sistem de executare, iar în contextul deficiențelor sistemice cu privire la violența între deținuți și prezent fenomenului subculturii criminale în mediul penitenciar, va soluționa definitiv aceste probleme moștenite, ceea ce va avea un impact pozitiv asupra întregii societăți, deoarece va reduce semnificat gradul de recidivă din RM.

O contribuție remarcabilă în domeniul eficienței procesului execuțional penal în realizarea scopului pedepsei penale, în funcție de forma de organizare a acestuia, a fost adusă de către următorii autori:

- 1) autori autohtoni: Burciu N., Carp S., Cepraga Ig., Cojocaru V., Drosu V., Florea L.,

Florea V., Manea V., Moraru V., Osadci C., Postu D., Racu A., Rusu O. etc.

2) autori din România: Balan A., Chiș I., Ciuchi O., Durnescu I., Florian Gh., Mincă M., Oancea I., Stănișor E. etc.

3) autori din Federația Rusă: Antonyan Yu., Avanesov G., Babayan S., Bazhanov O., Belyaev N., Bocharova O., Brilliantov A., Drozdov A., Evtushenko I., Gaikovitch S., Gorban D., Kadaneva E., Kashuba Yu., Kurganov S., Malikov B., Malin P., Malinin V., Malinin V., Orlov V., Perkov I., Perkova T., Raskevich A. Smirnov L., Vasiliev A., Zubarev S. etc.

4) autori din alte state: Alexander J., Anderson Y., Austin J., Aziz T., Brennan I., Bury V., De Viggiani N., Finnerty J., Gröning L., Høidal A., Jiricka V., Kamerman J., Kane D., MacDonald M., McGinnis K., Murdoch J., Skakov A., Stepanenko V., Walsh T., Weilandt C., Wells D., Williams J. etc.

În materia de executare a pedepselor penale privative de libertate, conceptul de progresie a regimului de executare a fost analizat superficial în Republica Moldova, pentru a formula o concluzie unică asupra rolului său în realizarea scopului pedepsei penale, însă cercetările efectuate de autorii din alte state ne-au permis să ne aprofundăm în studierea științifică a conceptului de sistem progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate și rolului acestei forme de organizare a procesului corecțional în realizarea scopului pedepsei penale, consfințit în art. 6 din CP.

Analiza propusă este foarte importantă în contextul alinierii legislației execuțional penale la standardele internaționale în materie de executare a pedepselor penale privative de libertate și asigurarea respectării drepturilor persoanelor aflate în detenție, indiferent de capacitățile materiale ale statului.

Din aceste rațiuni, considerăm că subiectul abordat este unul de actualitate și importanță deosebită, atât sub aspect teoretic, cât și cel practic, iar finalitatea cercetării propuse va fi utilă pentru ulterioarele decizii penologice și de ordin execuțional penal, care sunt extrem de importante în contextul actual, mai cu seamă că o astfel de analiză în RM nu a mai fost realizată.

Importanța teoretică a lucrării rezultă din complexitatea analizei studiilor, monografiilor, precum și a altor cercetări elaborate în domeniu, analiză ce a fost sintetizată într-o succesiune logică în prezenta lucrare, cu formularea concluziilor corespunzătoare în baza rezultatelor obținute. La fel, în cercetarea de față au fost formulate unele probleme științifice, care pot servi temei pentru inițierea investigațiilor ulterioare, pentru dezvoltarea conceptului de sistem progresiv la nivel național și îmbunătățirea altor instrumente execuțional penale aferente.

Rezultatele obținute pot contribui la revizuirea întregului sistem corecțional autohton, datorită cercetării comparative a celor mai eficiente sisteme din lume în raport cu sistemul autohton

și, prin urmare, pot influența orientarea viitoarelor documente de politici în domeniul execuțional penal.

În plus, valoarea lucrării rezidă în propunerile de *lege ferenda*, formulate în cadrul cercetării în vederea îmbunătățirii actualului sistem execuțional penal autohton prin eficientizarea instrumentelor de evaluare, planificare și repartizare a condamnatului și evoluției progresive datorită rezultatelor obținute pe parcursul executării pedepsei. Totodată, precedentele judiciare ale CtEDO exemplificate și analizate în prezenta tăză de doctorat au o semnificație importantă pentru aprofundarea cercetărilor în domeniul sistemului progresiv de executare a pedepsei.

Scopul și obiectivele tezei

Scopul tezei îl constituie aprofundarea în cunoașterea conceptului de sistem progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate și rolul acestei forme de executare a pedepsei în realizarea scopului principal al pedepsei penale, precum analiza principalelor instrumente ale sistemului progresiv prin care se asigură destinderea sau, după caz, restrângerea regimului penitenciar, conform unor criterii individuale, bazate pe date obiective.

În contextul atingerii scopului enunțat, au fost stabilite următoarele obiective:

- conturarea conceptului și reglementării juridice a sistemului progresiv de executare a pedepsei;
- examinarea și analiza principiilor care stau la baza individualizării modului de executare a pedepselor penale privative de libertate;
- identificarea elementelor esențiale pentru planificarea adecvată a modului de executare a pedepsei;
- desfășurarea unor cercetări empirice, în scopul identificării deficiențelor practice în aplicarea instrumentelor de modificare progresivă a regimului de executare;
- constatarea lacunelor existente în legislația națională în partea ce ține mecanismul de modificare a regimului penitenciar;
- examinarea principalelor instituții ale destinderii regimului de executare;
- evidențierea măsurilor de planificare a executării pedepsei, ce urmează a fi aplicate de către personalul penitenciar;
- elucidarea naturii juridice a mecanismului de clasificare și repartizare a condamnaților în cadrul instituției penitenciare;
- studierea experiențelor altor state privind modificarea progresivă a modului și condițiilor de executare a pedepsei;
- elaborarea, în baza concluziilor formulate, a unor propuneri și recomandări științifice privind modificarea cadrului normativ actual, în vederea îmbunătățirii capacității sistemului

corecțional autohton de a reeduca persoanele condamnate.

Ipoteza cercetării constă în următoarele premise:

- definitivarea și conturarea conceptului sistemului progresiv va facilita activitatea personalului instituțiilor penitenciare implicat în exercitarea activității de resocializare a condamnaților;
- aplicarea corectă și etapizată a elementelor sistemului progresiv va eficientiza activitatea corecțională și va contribui la atingerea unui grad mai mare de realizare a scopului pedepsei penale;
- modificarea condițiilor de executare a pedepsei în funcție de riscurile, nevoile și progresele condamnatului va crea un stimulent puternic de autoperfecționare a persoanei condamnate;
- pentru contextul autohton, unde majoritatea deținuților sunt cazați în celule cu capacități mari (așa-numitele „baracuri”), soluția cea mai potrivită, care ar rezolva esențialmente problema violenței în mediul penitenciar, este aplicarea unui sistem adecvat de clasificare a condamnaților și repartizarea lor pe grupuri omogene, care au necesități și riscuri similare.

Noutatea științifică

Prezenta teză de doctorat este prima analiză complexă realizată la nivel național cu privire la instrumentele esențiale de executare progresivă a pedepsei penale privative de libertate în cadrul sistemului corecțional autohton și oferă soluții științifico-practice în rezolvarea principalelor probleme generice ale actualului sistem execuțional penal.

Noutatea științifică a cercetării rezidă și în propunerile reformatoare formulate în vederea modernizării actualului mod de organizare a procesului corecțional penal, prin modificarea conceptuală a modului și condițiilor de individualizare a executării pedepsei, oferind instrumente necesare personalului instituțiilor penitenciare în „modelarea” comportamentului condamnatului. La fel, este formulat un șir de recomandări metodice cu privire la aplicarea actualelor instrumente progresive de executare a pedepsei.

Elementele de noutate științifică ale cercetării efectuate pot fi sistematizate în următoarele teze:

- a fost definitivat conceptul sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate;
- în baza analizei lucrărilor elaborate la tema tezei sau care au legătură indirectă cu aceasta, s-au conturat elementele principale ale unui sistem corecțional bazat pe progresia și/sau regresia modului și condițiilor de executare a pedepsei;
- au fost studiate și explicate principiile sistemului progresiv de executare a pedepselor

penale privative de libertate și importanța lor din perspectiva scopului pedepsei penale;

- au fost configurate principalele instrumente juridice ale sistemului progresiv de executare a pedepsei;
- a fost definit conceptul de transfer regresiv și progresiv al condamnatului în cadrul regimului penitenciar;
- a fost analizată practica națională și internațională cu privire la modificarea regimului penitenciar pe parcursul executării pedepsei;
- au fost analizate principalele mecanisme de evaluare a condamnatului în vederea planificării progresive a executării pedepsei;
- au fost abordate detaliat instrumentele de planificare progresivă a executării pedepsei;
- a fost studiată practica națională și internațională privind clasificarea și repartizarea condamnatului conform principiilor sistemului progresiv;
- ca urmare a generalizării materialului cercetat, s-au conturat deficiențele normative ale sistemului progresiv autohton, care împiedică personalul penitenciar să eficientizeze procesul corecțional;
- au fost elaborate concluzii complexe privind eficiența diferitor tipuri de penitenciare în care se creează diferite regimuri de executare (dublarea diferențierii);
- au fost formulate propuneri de modificare a cadrului normativ actual.

Noutatea științifică a tezei rezidă în propunerile argumentate de *lege ferenda*, formulate de autor, după cum urmează:

1. Completarea art. 166 alin. (1) CE cu următoarele principii: 1) clasificare, 2) normalitate, 3) responsabilitate și 4) progresivitate.

2. La art. 216 CE, de abrogat alin. (3).

3. De completat art. 219 CE cu alineatele (4) – (6) cu următorul cuprins:

„(4) Individualizarea executării pedepsei constituie aplicarea unui tratament diferențiat condamnatului pe întreg parcursul executării pedepsei, realizată printr-un sistem flexibil de clasificare a condamnaților în baza evaluării acestora pentru identificarea nevoilor și riscurilor în scopul aplicării celor mai potrivite măsuri de intervenție și asigurare a securității.

(5) Individualizarea executării pedepsei fiecărui condamnat are loc prin aplicarea diferențiată a regimului de executare a pedepsei, măsurilor adecvate de intervenții și de asigurare a securității, activităților social-utile, de instruire, psihosociale și a altor activități ocupaționale, care trebuie să corespundă nevoilor individuale ale acestuia în vederea resocializării lui.

(6) Toate măsurile de intervenție stabilite în urma evaluării condamnatului se consemnează în planul individual de executare a pedepsei, care se discută împreună cu condamnatul.”

4. De completat CE cu art. 242¹ cu următorul cuprins:

„**Art. 242¹.** Evaluarea condamnatului

(1) Evaluarea condamnatului reprezintă un proces bazat pe rezultatele cercetării detaliate a personalității, situației personale, comportamentului anterior, a motivelor și circumstanțelor săvârșirii infracțiunii, a factorilor personali și situaționali ce pot determina acțiuni cu pericolozitate pentru siguranța instituției penitenciare și/sau pentru societate, precum și a factorilor individuali care previn săvârșirea infracțiunii.

(2) În procesul de evaluare, personalul de specialitate se va conduce de rezultatele și standardele fundamentate științific. Personalul implicat în procesul de evaluare trebuie să se perfecționeze periodic, iar sistemul administrației penitenciare să ofere posibilitatea acestei perfecționări.

(3) Evaluarea inițială a condamnatului se realizează de către Structura de evaluare și planificare a pedepsei și se finalizează cu întocmirea Planului individual de executare a pedepsei.

(4) La aprecierea gradului de pericolozitate a condamnatului ia în considerare un eventual risc de violență, precum și orice risc de evadare și/sau recidivă.

(5) Procedura de evaluare a condamnaților se stabilește de Guvern.”

5. De completat CE cu art. 242² cu următorul cuprins:

„**Art. 242².** Planul individual de executare a pedepsei

(1) Planul individual de executare a pedepsei este întocmit în scopul dezvoltării responsabilității condamnatului față de sine și comunitate, respectului față de normele sociale și schimbării comportamentului infracțional.

(2) Planul individual de executare a pedepsei va cuprinde măsurile de intervenție ce rezultă din evaluarea condamnatului și este obligatoriu pentru acesta.

(3) Condamnatul este informat, contra semnătură, despre măsurile incluse în Planul individual de executare a pedepsei și încurajat să le realizeze.

(4) Modalitatea de întocmire și actualizare în termenele prevăzute în prezentul cod, a planului individual de executare a pedepsei, precum și alte proceduri aferente procesului de implementare a acestuia se stabilește prin ordinul directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor.”

6. De completat CE cu art. 242³ cu următorul cuprins:

„**Art. 242³.** Managementul pedepsei

(1) Instituția penitenciară este responsabilă de asigurarea condițiilor pentru implementarea Planului individual de executare a pedepsei condamnatului și urmărește îndeplinirea măsurilor de intervenție planificate.

(2) Planul individual de executare a pedepsei se ajustează, în funcție de progresele sau regresele condamnatului pe parcursul executării pedepsei, astfel încât să ofere posibilitatea trecerii dintr-un regim restrictiv într-un regim mai puțin restrictiv de executare a pedepsei.

(3) Ajustarea Planului individual de executare a pedepsei se efectuează:

- a) de regulă, anual;
- b) în orice moment al executării pedepsei în baza rezoluției conducerii instituției penitenciare competente, când în procesul de executare a pedepsei sunt necesare schimbări esențiale (în special, schimbarea regimului de executare a pedepsei, întreprinderea măsurilor necesare pentru pregătirea eliberării din detenție).

7. Excluderea sancțiunilor „transferarea condamnatului din regimul de resocializare sau, în cazul condamnatului la detențiune pe viață, din regimul înlesnit în regimul comun de deținere” (art. 246 alin. (1) lit. f) CE) și „transferarea condamnatului în regim inițial” (art. 246 alin. (1) lit. g) CE).”

8. Art. 246¹ CE de expus în următoarea redacție:

„**Art. 246¹.** Individualizarea răspunderii disciplinare

La aplicarea măsurilor disciplinare, se ține cont de următoarele circumstanțe care determină caracterul responsabilității persoanei condamnate care a comis încălcarea disciplinară:

- a) concursul de împrejurări care au influențat comiterea încălcării disciplinare;
- b) caracterul de pericolozitate și consecințele încălcării comise;
- c) atitudinea condamnatului față de faptele imputate și conlucrarea cu personalul penitenciarului în cadrul procedurii disciplinare;
- d) măsurile disciplinare aplicate anterior și cauza aplicării lor.”

9. Art. 247 de completat cu alin. (12) cu următorul cuprins

„(12) Dacă se constată că pe parcursul executării măsurii disciplinare s-a atins scopul răspunderii disciplinare, conducerea instituției penitenciare poate suspenda condiționat pe un termen de cel mult 90 de zile executarea măsurii disciplinare.”

10. De completat CE cu art. 251¹ cu următorul cuprins:

„**Art. 251¹** Transferul în regim progresiv

(1) Transferul condamnatului în regim progresiv poate avea loc în rezultatul ajustării Planului individual de executare a pedepsei, dacă condamnatul:

- a) manifestă constant o conduită bună;
- b) a îndeplinit integral, până la momentul ajustării Planului individual de executare a pedepsei, măsurile prevăzute de acesta sau nu le-a îndeplinit din motive ce nu-i pot fi imputate;
- c) respectă condițiile regimului de executare în care este plasat;

d) nu prezintă pericol care ar menține regimul existent sau care l-ar plasa în alt regim regresiv.

(2) Regimul de executare a pedepsei poate fi schimbat progresiv după executarea a cel puțin 1/5 din termenul de pedeapsă. Această reglementare se aplică corespunzător pentru toate regimurile progresive de executare a pedepsei care urmează. În cazul schimbării regresive a regimului de executare a pedepsei, termenul calculat, conform prevederilor prezentului alineat, curge din nou.

(3) Dacă în procesul de evaluare a condamnatului se constată că aflarea în continuare în regim comun nu este oportună, personalul penitenciar care a efectuat evaluarea propune comisiei penitenciarului transferul condamnatului în regim de resocializare.”

11. De completat CE cu art. 251² cu următorul cuprins:

„**Art. 251²** Transferul în regim regresiv

(1) Transferul condamnatului în regim regresiv poate fi efectuat în orice moment al executării pedepsei, dacă condamnatul întrunește cel puțin una din următoarele condiții:

- a) prezintă pericol pentru sine și/sau cei din jur;
- b) nu respectă condițiile regimului de executare în care este plasat;
- c) refuză îndeplinirea Planului individual de executare a pedepsei;
- d) a săvârșit sau a planificat o infracțiune în perioada de executare a pedepsei;
- e) manifestă constant un comportament negativ.”

(2) Decizia de transfer regresiv se comunică persoanei condamnate contra semnătură neîntârziat și poate fi contestată în conformitate cu art. 473¹ din Codul de procedură penală. Contestarea depusă nu suspendă executarea deciziei.”

12. Art. 91 alin. (1) CP de expus în următoarea redacție:

„(1) Persoanei condamnate la pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață i se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, dacă:

- a) execută pedeapsa în regim de resocializare/înlesnit;
- b) a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care a fost condamnată, cu excepția cazului când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească;
- c) a executat fracția minimă din pedeapsă, conform prevederilor prezentului articol;
- d) se constată că corectarea ei este posibilă fără executarea deplină a pedepsei.

Persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară.”

Baza empirică a lucrării

Baza empirică a lucrării constituie în primul rând practica judiciară a CtEDO, în special cele hotărâri legate de constatarea violării art. 3 CEDO, drept absolut al oricărei persoane ce a fost

interpretat inclusiv în sensul obligațiunii statului de a asigura un sistem adecvat de resocializare a condamnaților.

La fel, în cadrul cercetării au fost studiate deciziile și hotărârile Curții Constituționale a Republicii Moldova și a României.

Sinteza metodologiei de cercetare

Ținând cont de complexitatea problemei abordate, precum și pentru a asigura caracterul științific al lucrării, în cercetare a fost utilizat un șir de metode de cercetare cu scopul de a obține rezultate fundamentate științific.

Astfel, pe parcursul cercetării, pentru realizarea obiectivelor trasate, au fost utilizate următoarele metode de cercetare:

- *metoda bibliografică* prin intermediul căreia s-a conturat nivelul actual de cercetare a problemei abordate și au fost selectate cele mai relevante lucrări necesare pentru efectuarea studiului;
- *metoda analizei comparative* a fost folosită pentru examinarea trăsăturilor comune și diferențiate ale sistemului progresiv aplicat în alte state, care utilizează diverse forme de planificare individualizată a modului de executare a pedepsei;
- *metoda analizei logice* a fost utilizată cu scopul de a cerceta opiniile doctrinare referitoare la sistemul progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate;
- *metoda analizei prospective* s-a aplicat în vederea estimării obiective a situației în domeniul execuțional penal și elaborării recomandărilor sustenabile, ce vor eficientiza procesul corecțional privind realizarea scopului pedepsei penale pentru persoanele condamnate;
- *metoda analizei de conținut* a fost folosită pentru cercetarea legislației naționale și internaționale, care reglementează procesul de punere în executare a pedepselor penale privative de libertate;
- *metoda statistică* prin intermediul căreia au fost culese datele dezagregate privind dinamica populației penitenciare din RM;
- *metoda sociologică* a fost utilizată pentru cercetarea empirică a instrumentelor aplicate de personalul penitenciar în vederea resocializării condamnatului.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării

Prin prezenta teză de doctorat, pentru prima dată, la nivel național, se realizează o analiză complexă și multiaspectuală a conceptului sistemului progresiv de executare a pedepsei și a elementelor acestui concept, cuprinse în cadrul normativ autohton.

Astfel, importanța teoretică a lucrării constă în faptul că această cercetare reprezintă un

studiu amplu, bine sistematizat și documentat, oferind soluții teoretice și practice în implementarea principalelor mecanisme de punere în aplicare a sistemului progresiv de executare a pedepsei în contextul autohton. La fel, în teză au fost evidențiate problemele de bază ale sistemului administrației penitenciare, precum și soluțiile pentru depășirea acestora. În acest context, au fost analizate și soluțiile oferite de alte state precum: Federația Rusă, România, Germania, Macedonia, Finlanda, Croația, Letonia, Portugalia, Estonia, Cehia, Ungaria etc.

Rezultatele obținute baza analizei efectuate, dincolo de importanța teoretică, prezintă și o valoare aplicativă din perspectiva utilității în cadrul activității educative ale practicienilor în domeniul corecțional. Datorită faptului că, în lucrare sunt expuse argumente fundamentate științific privind rolul sistemului progresiv în realizarea scopului pedepsei penale, concluziile formulate pot servi drept orientări pentru modificarea proceselor execuționale existente (reguli interne), inclusiv prin demararea amplei reforme a sistemului corecțional. La fel, rezultatele obținute pot contribui la fortificarea acelor instrumente progresive, care și-au demonstrat eficiența practică de-a lungul timpului. Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în posibilitatea de a servi drept suport empiric și teoretic pentru cursurile universitare la disciplina „*Drept execuțional penal*”, precum și cursurile de formare profesională inițială și continuă a funcționarilor publici cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare.

De asemenea, rezultatele cercetării pot fi utilizate pentru unificarea practicii naționale de punere în aplicare a instituțiilor execuțional penale responsabile pentru modificarea modului și condițiilor de executare a pedepselor penale privative de libertate, iar interpretarea juridică a normelor procesuale de luare a deciziilor respective poate servi temei pentru consolidarea instrumentelor de resocializare a condamnatului.

Aprobarea rezultatelor

Rezultatele cercetării au fost puse în discuție la următoarele foruri științifice: Conferința științifică națională cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” Chișinău, Moldova, 1-2 octombrie 2019; Conferința științifico-practică internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale”, Chișinău, Moldova, 12-13 decembrie 2019; Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective” Chișinău, Moldova, 24 ianuarie 2020; Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective – ediția a II-a” Chișinău, Moldova, 26 iunie 2020; Conferința științifică cu participare internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”, Chișinău, Moldova, 10-11 decembrie 2020; Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective – ediția a III-a” Chișinău, Moldova, 25 martie 2021; Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective – ediția a IV-

a” Chișinău, Moldova, 27 ianuarie 2022; Conferința internațională „Уголовно-исполнительная система на современном этапе и перспективы ее развития”; Conferința științifică cu participare internațională „ Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice (ediția a II-a)” Chișinău, Moldova, 8 decembrie 2022.

De asemenea, unele constatări de bază ale studiului au fost publicate în reviste științifice naționale și internaționale de profil precum: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI; Revista Națională de Drept; Revista Institutului Național al Justiției; Legea și Viața; Международный пенитенциарный журнал.

Structura tezei

Lucrarea este compusă din: adnotări; lista abrevierilor; introducere, patru capitole împărțite în paisprezece paragrafe; concluzii generale și recomandări; bibliografie; anexe; declarația privind asumarea răspunderii și *curriculum vitae* al autorului.

Sumarul compartimentelor tezei

Introducerea este compusă din următoarele elemente: 1) actualitatea și importanța temei abordate; 2) scopul și obiectivele tezei; 3) ipoteza cercetării; 4) noutatea științifică; 5) baza empirică a lucrării; 6) sinteza metodologiei de cercetare; 7) importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării; 8) aprobarea rezultatelor și 9) sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1 al tezei, intitulat „*Analiza situației în domeniul implementării sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate*”, include trei paragrafe: 1.1. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în Republica Moldova; 1.2. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în străinătate; 1.3. Concluziile Capitolului 1.

În acest compartiment al lucrării s-a efectuat o analiză a lucrărilor elaborate la tema tezei sau care au legătură indirectă cu aceasta în Republica Moldova și în alte state.

Capitolul 2 al tezei, intitulat „*Determinări conceptuale privind sistemul progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate*”, este compus din 3 paragrafe: 2.1. Conceptul și reglementarea juridică a sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate; 2.2. Principiile sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate; 2.3. Concluziile Capitolului 2.

Așadar, în Capitolul 2 al tezei s-a conturat definiția conceptului sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate, au fost determinate elementele principale ale unui sistem corecțional bazat pe progresia și/sau regresia modului și condițiilor de executare a pedepsei, au fost evidențiate principalele elemente definatorii ale sistemului progresiv și au fost analizate principiile sistemului progresiv, care constituie fundamentul mecanismului de executare progresivă a pedepsei penale privative de libertate.

Capitolul 3 al tezei, intitulat „*Elementele esențiale ale sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate*”, este compus din 4 paragrafe: 3.1. Transferul regresiv al condamnatului într-un regim inferior ca grad de severitate; 3.2. Transferul progresiv al condamnatului într-un regim superior ca grad de severitate; 3.3. Dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire, în afara penitenciarului; 3.4. Concluziile Capitolului 3.

În acest compartiment au fost cercetate detaliat elementele esențiale în baza cărora funcționează sistemul progresiv autohton precum: transferul progresiv și regresiv al regimului penitenciar, care constituie baza sistemului progresiv, precum și dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire, în afara penitenciarului. La fel, au fost analizate separat instrumentele actuale care îmbunătățesc condițiile de executare a pedepsei sau, din contra, înrăutățesc aceste condiții, fie din cauza comportamentului condamnatului și/sau scurgerii unui termen-limită.

Capitolul 4 – intitulat „*Evaluarea, planificarea și repartizarea condamnaților în cadrul sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate*” – conține 4 paragrafe: 4.1. Evaluarea condamnaților în scopul planificării progresive a executării pedepsei penale privative de libertate; 4.2. Planificarea progresivă a executării pedepsei penale privative de libertate; 4.3. Clasificarea și repartizarea condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei; 4.4. Concluziile Capitolului 4.

În acest compartiment al tezei de doctorat au fost examinate principalele instituții ale sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate și au fost analizate aspecte importante cu privire la instrumentele de evaluare disponibile pentru personalul de specialitate implicat în acest proces, precum și tipurile de rezultate care oferă aceste instrumente. La fel, s-a efectuat un studiu al actualului mecanism autohton de planificare a pedepsei, din perspectiva corespunderii lui cu sistemul progresiv de executare a pedepsei și au fost analizate principalele instrumente de clasificare și repartizare a condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei.

Totodată, la tema capitolului respectiv au fost efectuate două sondaje în rândul personalului instituțiilor penitenciare din diferite tipuri de penitenciare (semiînchis, închis, pentru femei și pentru minori), unde s-au evidențiat principalele probleme practice de aplicare a instrumentelor de planificare a pedepsei și repartizarea condamnatului în cadrul instituțiilor penitenciare.

Concluziile generale și recomandările tezei cuprind rezultatele generale ale cercetării efectuate, inclusiv propuneri de modernizare a cadrului normativ în vigoare.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL IMPLEMENTĂRII SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE

1.1. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în Republica Moldova

În materia de executare a pedepselor penale privative de libertate, conceptul de progresie a regimului de executare a fost analizat superficial în Republica Moldova, pentru a formula o concluzie unică asupra rolului său în realizarea scopului pedepsei penale. Deși majoritatea autorilor recunosc importanța corelării mijloacelor de securitate și de siguranță, aplicate de personalul penitenciar, cu comportamentul condamnatului pe parcursul executării pedepsei, totuși manifestă reticență în ceea ce privește rolul progresiei și individualizării executării pedepsei în soluționarea problemei recidivei din societate. La fel, există opinii controversate în ceea ce privește ponderea efectelor pozitive în raport cu cele negative în procesul de implementare a sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate (fie unor elemente sperate ale acestuia), precum și riscurile care implică această formă de organizare a activității corecționale, datorită competențelor suplimentare ale personalului penitenciar de a decide modul și condițiile de organizare a executării pedepsei.

Cu toate acestea, necesitatea instituirii unui arsenal de instrumente practice de influențare a comportamentului condamnaților este o realitate recunoscută de majoritatea cercetătorilor în domeniu, care susțin poziția consolidării pachetului decizional al personalului de executare a pedepsei, în special, prin crearea unor instrumente moderne și eficiente de resocializare a condamnatului.

În cele ce urmează, vom analiza principalele lucrări elaborate de către autorii autohtoni care, fie au analizat mai profund problema progresiei modului de executare a pedepsei, fie au analizat o problemă conexasă cu tema tezei.

O valoare semnificativă, în contextul subiectului tezei, prezintă cartea autorului autohton Carp S. „*Drept execuțional-penal. Ediție revăzută și adăugită*” [17]. În această lucrare, autorul a efectuat o analiză amplă cu privire la statutul juridic al condamnaților, clasificarea și repartizarea lor în instituțiile penitenciare, regimul de detenție și, dar, mai cu seamă, a aspectelor ce se referă la procesul de modificare a condițiilor de deținere pe parcursul executării pedepsei [17, pag. 8].

Potrivit autorului, regimul penitenciar este o problemă importantă a executării pedepsei privative de libertate, fiindcă de felul regimului penitenciar depinde, în cea mai mare măsură, atingerea scopului executării pedepsei privative de libertate, acela al reeducării condamnatului și

al abținerii de la comiterea de noi infracțiuni [17, pag. 89]. De altfel, modificarea condițiilor de deținere a condamnaților, în procesul executării pedepsei, este una dintre direcțiile de organizare a unui sistem de corecție eficient [17, pag. 108].

Actualmente, s-a pus problema ca regimul de deținere în penitenciar să se diferențieze și să se desfășoare pe faze, și anume, de la faze mai severe la faze mai puțin severe, în funcție de comportament și de atitudinea condamnaților față de muncă social-utilă. Astfel, cei care au comportament bun urmează să aibă posibilitatea de a trece de la o fază mai severă la o fază mai ușoară și, în final, să ajungă la liberarea condiționată. În baza analizei juridice a legislației execuțional penale, autorul ajunge la concluzia că actele normative care reglementează procesul corecțional autohton prevăd că executarea pedepsei de către condamnați se bazează pe două cerințe importante ale regimului: diversificarea condițiilor de deținere în funcție de tipul penitenciarului stabilit de instanța de judecată și schimbarea condițiilor de executare a pedepsei. Totodată, principiul individualizării executării pedepsei și al măsurilor corecționale cere schimbarea condițiilor de deținere a condamnaților în funcție de comportament, atitudinea manifestată față de muncă și gradul de corijare al acestora.

Prezintă un interes special, în contextul temei studiate, și lucrarea elaborată de către Drosu V. și Burciu N. cu titlul, „*Detențiunea pe viață și liberarea condiționată înainte de termen în Republica Moldova*” [50]. Această lucrarea reprezintă în esență un studiu aprofundat în privința condițiilor de executare a pedepsei detențiunii pe viață în Republica Moldova și lacunele teoretico-practice care apar în procesul de punere în aplicare a acestei categorii de pedeapsă. În acest studiu, autorii examinează în detaliu problemele existente în domeniul pedepsei detențiunii pe viață și concordanța reglementărilor în vigoare cu standardele internaționale.

Astfel, potrivit autorilor, scopul detenției ar trebui să fie reabilitarea condamnaților și întoarcerea lor în societate. Instrumentele Consiliului Europei scot în evidență faptul că, pe lângă pedeapsă, politica penală europeană urmărește, de asemenea, reabilitarea condamnaților privați de libertate și oferirea perspectivelor de liberare printr-o abordare individualizată, un regim progresiv, facilitând condițiile de detenție cât mai mult posibil care să fie similare celor din afara penitenciarului [50, pag. 19].

Plasarea unui deținut într-un anumit nivel de securitate (de tip penitenciar, sector într-un penitenciar, regim), trebuie să se bazeze pe evaluarea riscului și a necesităților. În prezent, în Republica Moldova nu există niciun instrument validat și acreditat de evaluare a riscului și nevoilor, care să fie aplicat sistematic în penitenciare. Această evaluare ar trebui făcută și pentru a asigura proporționalitatea măsurilor și restricțiilor de securitate care se aplică într-un anumit tip de penitenciar (nivel de securitate). Având în vedere că în RM tipul de penitenciar este stabilit de

instanță, în funcție de gravitatea infracțiunii pentru întregul termen, iar regimul este modificat automat după trecerea unei perioade de timp, principiile proporționalității și progresivității nu sunt îndeplinite [50, pag. 60]. În acest sens, autorii au formulat mai multe concluzii și propuneri în scopul îmbunătățirii și modernizării legislației execuțional penale a Republicii Moldova pentru a asigura o veritabilă planificare individualizată a pedepsei penale privative de libertate.

De o valoare incontestabilă reprezintă cursul universitar „*Drept execuțional penal*” [18] realizată de autorii autohtoni Carp S., Osadci C. și Rusu O. În această monografie, capitolul IV este consacrat analizei juridice a procesului de clasificare a condamnaților și repartizarea lor în instituțiile penitenciare. Potrivit autorilor, executarea pedepsei privative de libertate depinde, în mare parte, de existența unor premise și posibilități eficiente de corectare a condamnaților. Astfel, tratamentul diferențiat și cel individual al condamnaților stă la baza executării pedepsei, pe faptul dat se axează tot lucrul efectuat cu condamnații. Aceasta presupune că fiecărei categorii de condamnați, ținând cont de particularitățile individuale ale personalității lor, e necesar de a-fi aplicat anumite mijloace și metode de corectare care ar avea o bază științifică și legală [18, pag. 81].

La fel, potrivit autorilor, clasificarea condamnaților în procesul de executare a pedepsei urmărește următoarele scopuri primordiale: 1) prevenirea unei influențări negative reciproce a diferitelor grupuri de condamnați; 2) crearea unui sistem rațional și efectiv de instituții penitenciare; 3) organizarea pazei și supravegherii condamnaților; 4) determinarea metodelor și mijloacelor de tratament aplicate în procesul de corectare și 5) organizarea procesului de producere și instruire în instituțiile penitenciare [18, pag. 84].

În final, autorii concluzionează că repartizarea condamnaților în penitenciar nu este o simplă activitate administrativă, ci este o operațiune complexă, care se face după criterii științifice, are un pronunțat caracter juridic și, mai ales, reeducativ. Complexitatea operațiunii de repartizare rezidă în faptul că, pe de o parte, condamnații sunt deosebiți unii de alții sub multiple aspecte, iar pe de altă parte, și penitenciarele sunt diferențiate și au profiluri diferite [18, pag. 108].

Capitolul VI este dedicat analizei institutului regimului în instituțiile penitenciare, unde autorii accentuează importanța rolului și funcțiilor regimului în tot procesul corecțional. În partea ce ține de mecanismele juridice care prevăd posibilitatea modificării condițiilor de deținere pe parcursul executării pedepsei, autorii acordă un rol important regimului de deținere progresiv, care, în opinia lor, constă în deținerea, la început, în regim celular și, în măsura îndreptării și a comportării bune a condamnatului, trecerea la deținerea în comun, apoi la o fază intermediară, un fel de semilibertate, iar la urmă trecerea la liberarea condiționată. Astfel, în această privință, legislația națională se bazează pe două cerințe importante ale regimului: diversificarea condițiilor

de deținere în funcție de tipul penitenciarului stabilit de instanța de judecată și schimbarea condițiilor de executare a pedepsei [18, pag. 138].

Ținem să menționăm și o altă lucrare importantă pentru tema studiului, în care autorii analizează atât sistemul de clasificare a condamnaților, cât și procesul de modificare a condițiilor de deținere pe parcursul executării privațiunii de libertate. Așadar, în manualul „*Drept execuțional penal*” [53], elaborat de Florea V. și Florea L., autorii menționează că principiul individualizării executării pedepsei și a măsurilor corecționale cere schimbarea condițiilor de deținere a condamnaților în funcție de comportarea lor, atitudinea manifestată față de muncă și gradul de corijare. Potrivit autorilor, esența acestei instituții o constituie schimbarea statutului lor juridic și, în special, a drepturilor lor atât în direcția atenuării limitărilor în drepturi, cât și în direcția sporirii lor [53, pag. 125].

În același timp clasificarea condamnaților creează premise necesare pentru diferențierea executării pedepsei. Ea influențează într-o mare măsură formarea sistemului instituțiilor penitenciare, asigură izolarea diferitor categorii de condamnați, care se deosebesc prin gradul pericolului social și comportarea lor [53, pag. 106].

În lucrarea autoarei Racu A., intitulată „*Studiu. Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate*” [96], se efectuează o analiză profundă a individualizării executării pedepsei în sistemul penitenciar al Republicii Moldova, care, în opinia ei, reprezintă mai mult decât un simplu principiu al executării pedepsei penale, fiind o abordare relativ nouă și progresistă pentru spațiul post-sovietic, cu o amprentă pur democratică, în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, care a evoluat într-o reformă menită să schimbe sistemul penitenciar din unul represiv, moștenit din perioada sovietică, în unul progresiv, bazat pe principiile reinserției sociale și abordării unui comportament pro-social pentru persoanele din detenție [96, pag. 4].

Astfel, lucrarea cuprinde o analiză conceptuală a instrumentului de individualizare a executării pedepsei privative de libertate, precum și particularitățile de reglementare a domeniului individualizării executării pedepsei închisorii în sistemul penitenciar autohton.

La fel, în acest studiu, autoarea a realizat un sondaj privind modul în care personalul penitenciar din Republica Moldova percepe structura actuală a sistemului actual de repartizare a deținuților pe regimuri de detenție, dificultățile existente, inclusiv avantajele și dezavantajele Programului individual de executare a pedepsei, în forma în care acesta este implementat în prezent în cadrul sistemului penitenciar. Practic, noțiunea de individualizare a pedepsei este percepută de personalul subdiviziunilor de educație, psihologie și asistență socială, în cea mai mare parte, ca o modalitate diferențiată de lucru cu condamnații, dar și ca un program individual de executare a pedepsei. Astfel, personalul respondent consideră că scopul individualizării executării pedepsei

este resocializarea condamnaților și crearea unui program zilnic eficient în penitenciar [96, pag. 56-57].

În concluzie, autoarea consideră că individualizarea executării pedepsei în instituțiile penitenciare a fost identificată de mult timp ca un factor determinativ în activitatea de resocializare cu succes a deținuților. Aceasta oferă un spectru larg de instrumente, aplicat fiecărui individ în parte, fără a generaliza metodicele și tacticile utilizate, oferind în acest mod posibilitatea de a exclude folosirea unor metode pentru întreaga masa de deținuți (când aceasta poate avea efect asupra unui număr redus de beneficiari). Cu alte cuvinte, orice intervenție de resocializare la întreaga masă de deținuți și implicarea acestora în activități de acest gen, fără a lua în calcul particularitățile fiecărui subiect în parte, nu obligatoriu are același efect asupra tuturor, în cazul unora poate avea consecințe fenomenale și oferi rezultate neașteptate, pe când în alte cazuri aceștia rămân indiferenți, nefiind atinse nici măcar parțial obiectivele propuse [96, pag. 60-61].

Din perspectiva temei tezei de doctorat prezintă interes lucrarea autorului autohton Manea V., intitulată „*Drept execuțional penal*” [78], în care se analizează efectul pedepsei închisorii asupra resocializării condamnatului. Astfel, potrivit autorului pedeapsa închisorii nu are o valoare în sine, ci reprezintă un mijloc pentru atingerea unui final judecat și util, final ee este dat de reeducarea condamnatului și revenirea acestuia în societatea căreia îi aparține [78, pag.302]. Or, resocializarea condamnaților nu se realizează prin simpla aplicare a pedepsei cu închisoare, ci prin intermediul unor activități și programe direcționate, pluridisciplinare și individualizate, în funcție de nevoile persoanelor aflate în stare privativă de libertate [78, pag.303].

Conform autorului, de foarte multe ori, condamnații prezintă carențe educaționale accentuate, astfel, că reeducarea lor nu poate fi limitată la un program, ci la o complexitate de acțiuni socioeducative, care țin să îndeplinească nevoile de bază. Limbajul suburban, obișnuința de a înjura, carențele de cunoaștere a limbii, a cititului și a scrisului, a comportării civilizate și respectuoase, instruirea profesională precară sau lipsa acesteia, necunoașterea prevederilor legale în foarte multe domenii, posibilitățile reduse de a se adresa unor instituții sau unor organe de stat, lipsurile privitoare la îngrijirea sănătății, organizarea vieții private, a alimentației, obișnuința de a consuma alcool sau de a fuma, rezolvarea conflictelor de familie sau între rude prin violență sunt doar câteva dintre problemele condamnaților. Aceste devin în mod obișnuit subiecte ale activității de reeducare ce vin să demonstreze lista lipsurilor ce trebuie corectate, simultan cu obișnuirea/asimilarea la nivelul comportamentului condamnatului, a disciplinei civice, cu centrarea conștiinței pe o normalitate a vieții la care aspiră, prin mijloace legale, o reintegrare treptată în comunitate [78, pag.303]. Cu alte cuvintele, nevoile individuale ale condamnatului reprezintă acele elemente esențiale ale activității de resocializare, care influențează substanțial

succesul procesului corecțional și determină programul individual de reeducare ce urmează a fi aplicat pentru a asigura realizarea scopului pedepsei penale.

Astfel, autorul concluzionează că eficiența resocializării condamnatului este condiționată de identificarea exactă a nevoilor individuale ale acestuia, în baza cărora se poate influența comportamentul condamnatului, realiza procesul de reeducare și soluționa problemele sale sociale. Toate acestea necesită studierea fiecărui caz, pentru elaborarea unui plan individual cu privire la planificarea executării pedepsei penale de către deținut, prin determinarea aptitudinilor, indicilor fizici și psihici ai acestuia. La această etapă, se va determina volumul libertăților ce pot fi oferite, dar și interdicțiilor ce urmează a fi stabilite pentru deținut în particular, cu revizuirea ulterioară a acestora, în funcție de evoluția procesului de resocializare [78, pag. 308].

În lucrarea „*Ghid privind implementarea programului penitenciar de bază*” [80], autorii au sistematizat cadrul normativ execuțional penal (inclusiv cel departamental), în vederea unificării practicii de aplicare a programelor menite să asigure resocializarea condamnaților pe parcursul executării pedepsei. Conform autorilor, o mare parte din cei ce ajung în locurile de detenție nu sunt dintre cei mai buni cetățeni ai societății: au un nivel de cultură redus, deseori nu au familie, nu au un loc permanent de trai. Cu toate acestea, ideologia tratamentului penitenciar a confirmat că, toate persoanele au o valoare umană pentru societate, chiar și persoana delincventă. Astfel, penitenciarele urmăresc să amelioreze condiția umană a deținuților oferindu-le cunoștințe, tratându-le diferite tulburări fizice sau psihice, dezvoltându-le competențe utile pentru o viață cinstită după liberare [80, pag. 51].

Resocializarea condamnatului reprezintă un proces de reeducare și tratament social aplicat persoanelor condamnate penal, care are scopul de transformare a comportamentului acestuia în raport cu normele și valorile acceptate în comunitate, în vederea reintegrării lor sociale. Experiența practică a sistemelor penitenciare vizează o serie de condiții ce au rol decisiv în realizarea cu succes a procesului de resocializare a condamnaților și anume: a) existența unei concepții de tratament și ameliorare umană; b) o bună formare a personalului; c) o politică educativă adecvată; d) o structură organizațională gândită pentru suport și progres uman. Astfel, realizarea procesului de resocializare în instituțiile penitenciare este condiționat de personalul implicat în acest proces, de particularitățile personalității deținutului și utilizarea celor mai potrivite programe de educație socială și metode de tratament [80, pag. 67].

Prezintă un interes deosebit în contextul temei tezei de doctorat capitolul III din ghidul sus-menționat, care descrie procesul de planificare individualizată a pedepsei și detaliază atribuțiile personalului implicat în acest proces. Așadar, potrivit autorilor, la baza acțiunilor de resocializare trebuie să fie un sistem de evaluare a situației condamnatului, precum și necesitățile ce trebuie

satisfăcute pe parcursul aflării în penitenciare: ce trebuie de schimbat pentru a-i oferi deținutului un nou început după penitenciar? [80, pag. 59]. Prin urmare, evaluarea necesităților și riscurilor condamnatului reprezintă principala activitate din etapa inițială de planificare a pedepsei. Aceste două evaluări oferă un tablou integral al personalității deținutului, precum și a modului în care trebuie planificată executarea sentinței acestuia. Astfel, conform autorilor, reieșind din obiectivele propuse, este necesar ca toți condamnații să fie incluși într-un program de planificare a pedepsei, care să le servească drept ghid personal pe durata aflării în penitenciar [80, pag. 59].

De o importanță teoretică deosebită pentru cercetarea propusă este teza de doctorat elaborată de Osadci C., intitulată „*Diferențierea și individualizarea executării pedepsei închisorii*”, în care se tratează chestiuni ce țin de procedeele și metodele de diferențiere și individualizare a executării pedepsei închisorii în alte state și analiza acestora în scopul implementării lor în legislația și practica Republicii Moldova. La fel, în mod special este cercetat actualul sistem execuțional penal din perspectiva resocializării și reintegrării ulterioare a condamnatului în societate [93].

Cercetarea cuprinde o analiză profundă a individualizării și diferențierii pedepsei închisorii care, în opinia autorului, reprezintă un proces neîntrerupt, ce decurge, începând din momentul stabilirii pedepsei (determinarea categoriei și quantumului ei) și se prelungește în perioada ispășirii ei, incluzând studierea lor, analiza și aprecierea calităților personale, comportamentului în instituția penitenciară și atitudinii față de condițiile de detenție [93, pag. 52].

Lucrarea cuprinde trei capitole consacrate principiului diferențierii și individualizării executării pedepsei închisorii. În capitolul I sunt analizate bazele teoretice ale acestui principiu, conceptul și reglementarea juridică a executării pedepsei și este formulată definiția doctrinară a acestor două concepte.

Capitolul II se referă în exclusivitate la conceptul de diferențiere a executării pedepsei, în care autorul analizează importanța clasificării condamnaților la închisoare ca metodă a diferențierii executării pedepsei și efectuează o cercetare comparată a particularităților diferențierii condamnaților în sistemul autohton în raport cu sistemele altor state europene. Astfel, se concluzionează că clasificarea deținuților este una din cea mai importantă premisă de executare a pedepsei închisorii. În principal, diferențierea este orientată spre crearea condițiilor de întreținere separată a deținuților în funcție de varietatea criteriilor (pericolul evadării, categoria și gradul infracțiunii comise etc.) [93, pag. 98].

În capitolul III, autorul cercetează problema realizării individualizării în procesul executării pedepsei închisorii, modificarea condițiilor de deținere a condamnaților pe parcursul executării pedepsei închisorii și individualizarea executării pedepsei în procesul pregătirii condamnaților de

eliberare din penitenciar. În aceste context, autorul concluzionează că resocializarea condamnatului este un proces complex, care constă în activitățile socio-educative desfășurate de personalul penitenciar prin intermediul unui complex de măsuri cu caracter educativ, juridic, social, organizatoric, psiho-pedagogic etc., activități ce sunt aplicate în scopul modificării sistemului de valori antisociale ale condamnatului, având ca scop restabilirea echității sociale, corectarea lui, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât de către condamnați, cât și de către alte persoane [93, pag. 165-166].

La fel, din perspectiva temei cercetate, merită o atenție specială teza de doctorat elaborată de Rusu O., intitulată „*Resocializarea penitenciară și postpenitenciară a persoanelor supuse pedepsei cu închisoare*” [108], în care autorul a efectuat o analiză a reglementărilor relațiilor sociale privind resocializarea penitenciară și postpenitenciară, a delimitat etapele și subetapele procesului de resocializare și a evidențiat problemele organizatorice și juridice ale procesului de adaptare socială a persoanelor liberate din detenție [108, pag. 11-12].

Lucrarea este structurată în patru capitole, în care se analizează situații în domeniu, publicațiile la tema tezei, noțiunile generale privind resocializarea condamnaților la pedeapsa cu închisoare, se prezintă o evoluția istorică a acestor relații și a reglementării lor. În capitolul I este efectuată o trecere în revistă a lucrărilor publicate în literatura de specialitate la problemele cercetate și sunt analizate determinările conceptuale privind procesul de resocializare a condamnaților [108, pag. 13].

În capitolul II se analizează etapele și subetapele procesului de resocializare și se efectuează un studiu comparat privind resocializarea persoanelor condamnate. Ca urmare, autorul conchide că resocializarea este un fenomen complex care se manifestă prin perceperea sa ca un proces de durată, structurat în etape cu subetape. Deși divizarea este una convențională, acest fapt permite individualizarea aplicării măsurilor de resocializare [108, pag. 69].

Capitolul III este consacrat analizei problemelor privind realizarea măsurilor de resocializare în penitenciar, prin studierea principalelor mijloace de corijare a condamnaților cum ar fi regimul, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățământul general și influența exercitată de societate [108, pag. 14]. Astfel, autorul ajunge la concluzia că pregătirea condamnatului pentru liberare este de două tipuri: pregătirea pentru eliberare care este planificată începând cu venirea condamnatului în penitenciar și pregătirea care începe nemijlocit cu șase luni până la liberarea propriu-zisă a condamnatului. (1) Primul tip de pregătire către liberare constă în desfășurarea activităților educative și are scopul de a corija comportamentul condamnaților, viziunile asupra vieții, sistemul de valori. Ea este realizată ținând cont de caracterul infracțiunii comise, activitățile infracționale anterioare, termenul pedepsei executate, comportamentul său în

penitenciar, sex, viață, starea sănătății și alte particularități ale personalității. (2) Al doilea tip de pregătire pentru liberare constă în lucrul nemijlocit cu personalele concrete, trainingul lor psihologic privind liberarea apropiată și atenuarea stării de neliniște, perfectarea documentelor lipsă ale condamnatului, acordarea ajutorului privind restabilirea relațiilor sociale-utile, în soluționarea problemelor de ordin social și angajării în câmpul muncii, asimilarea cunoștințelor privind legislația în vigoare în domeniul muncii, raporturilor administrative și asigurării sociale [108, pag. 136].

În capitolul IV s-a studiat esența statului juridic special al persoanelor care au executat pedeapsa penală, fiind comparat cu statutul general al cetățenilor care respectă legile. La fel, s-a evidențiat rolul principalilor subiecți ai activității de resocializare, precum și problemele existente în contextul interacțiunii diferitor instituții de stat și obștești în adaptarea socială a persoanelor liberate.

În concluzie, conform autorului, resocializarea este un proces care constă în influențarea persoanei supuse pedepsei cu închisoare de către instituțiile sociale prin intermediul unui complex de măsuri cu caracter juridic, social-organizatoric, psiho-pedagogic, educativ etc., care se realizează la etapa penitenciară și postpenitenciară a procesului dat și sunt aplicate în scopul modificării sistemului ei de valori antisociale având ca scop și rezultat firesc includerea sa în cercul de relații sociale pozitive și neadmiterea recidivei de infracțiuni [108, pag. 180].

O importantă bază teoretică din perspectiva temei propuse pentru cercetare o au o serie de articole științifice publice în revistele naționale științifice de autori autohtoni.

Așadar, în publicația „*Considerații teoretico-practice privind aplicarea regimurilor de detenție în penitenciarele Republicii Moldova*” [28], elaborată de Cojocaru VI. Și prezentată la Conferința științifică „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători” din 10 iunie 2019, autorul analizează problema eficienței actualului sistem de executare a pedepsei penale privative de libertate autohton și rolul său în atingerea scopului pedepsei penale. Așadar, autorul consideră că pentru asigurarea realizării scopului pedepsei, de prevenirea comiterii de noi infracțiuni prin schimbare comportamentală în sensul creării unor deprinderi și competențe social utile, este necesar de a crea acel cadru care să poată fi aplicat persoanelor private de libertate, conform nevoilor individuale, și cerințelor de siguranță în locurile de detenție [28, pag. 163]. De asemenea, autorul consemnează că actualul cadru normativ execuțional penal nu face o distincție clară între tipurile de penitenciare existente, particularitățile regimurilor de executare a pedepsei, iar diferențierea condamnaților pe tip de penitenciar și regim de detenție are loc doar reieșind din gravitatea faptei comise, sancțiunea penală aplicată și durata executată din pedeapsă, fără însă a stabili criterii de individualizare a executării pedepsei și

posibilitatea aplicării unui sistem progresiv și regresiv de executare, în care pot fi utilizate mijloace de destindere a regimului de executare sau posibilitatea transferării deținutului dintr-un regim de executare în altul în raport de respectarea de către deținut a măsurilor planificate la individualizarea executării pedepsei [28, pag. 163].

În articolul științific intitulat „*Aspecte psihologice ale pericolozității la deținuți*” [45], elaborat și prezentat de Cureau I. la Conferința științifică „Integrare prin cercetare și inovare” din 8-9 noiembrie 2018, autorul dezvoltă conceptul de pericolozitate a deținuților și importanța cunoașterii riscului de pericol pe care îl prezintă fiecare deținut în parte. Astfel, pentru personalul penitenciar, pericolozitatea este un fenomen complex, care include riscurile ce le prezintă comportamentul deținuților atât în relația lor cu spațiul comunitar (continuarea comportamentului criminal, recidiva), cât și în relația cu spațiul penitenciar (tulburarea ordinii și securității instituției penitenciare). Astfel, pentru personalul penitenciar, cunoașterea aspectelor psihologice ale acestui fenomen poate reprezenta un reper fundamental pentru elaborarea politicilor execuțional-penale, stabilirea formelor de securitate instituțională, elaborarea instrumentelor de prevenire a comportamentelor delincvente [45, pag. 307].

Unul din riscurile principale care trebuie evaluat și analizat în procesul de planificare a pedepsei este riscul de recidivă, care influențează substanțial activitatea de resocializare a condamnatului, deoarece întreaga activitatea corecțională trebuie orientată în vederea diminuării acestuia. În articolul științific elaborat de Florea V. și Spoială A., intitulat „*Procesul de prognozare a recidivei persoanelor supuse probațiunii*” [54], autorii accentuează că umanitatea, prin activitatea sa, creează efecte negative enorme și, deseori, nedorite asupra societății și mediului ambiant, condiționând astfel dominarea sentimentului de frică și neliniștiri publice. În asemenea împrejurări sporește importanța și necesitatea administrării riscului de daune, care emană de la astfel de condiții. Importanța riscului se manifestă și prin faptul că ascensiunea strategiei de administrare a riscului are efect nemijlocit nu numai în cadrul probațiunii, dar și în cadrul încarcerării „persoanelor periculoase” în scop de prevenire [54, pag. 27]. Procesul de analiză a riscului trebuie să se finalizeze cu stabilirea gradului de probabilitate a recidivării sau, în cazuri speciale, a modului de recidivare (de exemplu, comiterea repetată a unor infracțiuni sexuale, violența în familie, abuzul de substanțe narcotice și/sau alcoolice etc.). Instrumentele de estimare, elaborate original pentru precizarea adaptării psihoemoționale, nu vor putea atinge obiectivele sus-enumerate [54, pag. 29].

Importanța evaluării inițiale a condamnatului este remarcată și de către autoarea autohtonă Postu D. în articolul științific intitulat „*Pregătirea pentru liberare a deținuților*” [95], în care motivează că programele de intervenție ale condamnaților trebuie axate pe nevoile criminogene

ale acestora și orientate în sprijinirea lor în vederea satisfacerii nevoilor sociale (educație, pregătire profesională, căutarea unui loc de muncă, locuință, situație financiară, timp liber), medicale sau juridice [95, pag. 244], iar pentru aplicarea eficientă a programelor respective, există un șir de condiții care trebuie satisfăcute: o bună formare a personalului; politica educațională adecvată; existența unei concepții de tratament și ameliorare umană; structura organizațională gândită pentru suport și progres uman; intervenție pornind de la factorii criminogeni specifici; neutralizarea influențelor nocive pe perioada programului; recurgerea la sprijinul familiei; evaluarea factorilor de risc; tratamentul să fie personalizat și axat pe întărirea pozitivă a comportamentelor prosoziale; prevenirea recăderilor [95, pag. 247].

În comunicatul științific „*Realizarea programului individual de executare a pedepsei penale*” [57], prezentat la Conferința științifică „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale” din 12-13 decembrie 2019, autoarea Goian E. evidențiază importanța aplicării condamnărilor a unor activități ce răspund nevoilor criminogene. Astfel, în realizarea eficientă a Programului individual de executare a pedepsei condamnatului, un aport considerabil îl aduce însuși personalul penitenciar, care urmează a fi format și pregătit pentru evaluarea nevoilor deținuților, elaborarea strategiilor și planului individual și, desigur, implementarea acestor strategii [57, pag. 470-471].

1.2. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în străinătate

România

Un aport deosebit în cercetarea procesului de diferențiere a deținuților pe parcursul executării pedepsei prezintă lucrarea autorului român Florian Gh., intitulată „*Dinamica penitenciară. Reforma structurilor interne*” [55], în care acest proces este analizat prin prisma principiului proporționalității măsurilor de siguranță aplicate de personalul penitenciar. Potrivit autorului, diferențierea deținuților constituie un proces de delimitare a lor, astfel încât să fie aplicat un regim nuanțat, care urmărește scopuri pe termen scurt și lung. În acest sens, principiul proporționalității presupune o bună politică penitenciară care impune minimum de măsuri de securitate necesare pentru prevenirea evadărilor. Evaluarea proporționalității trebuie realizată prin prisma unor factori specifici mediului penitenciar: riscul de evadare al unor deținuți cu mare potențial distructiv, umanitatea regimului penitenciar, care întotdeauna este afectat în structura sa când nivelul de securitate crește și, în sfârșit, costul financiar al introducerii și menținerii unor resurse umane și tehnice care să asigure o securitate exagerată [55, pag. 89].

Importantă din punct de vedere al temei studiate este și lucrarea autorului român Oancea

I., intitulată „*Drept execuțional penal*” [87]. Capitolul II din titlu II al respectivei lucrări este consacrat analizei institutului execuțional penal de categorisire și repartizare a condamnaților în procesul de executare a pedepsei. Potrivit autorului, una din problemele de bază ale dreptului execuțional penal este cunoașterea categoriilor sau grupelor de condamnați, mai întâi în vederea repartizării și, apoi, a adaptării și a individualizării executării pedepsei. Astfel, autorul consideră că grupele de condamnați, pentru a fi recunoscute ca exacte și să poată fi utilizate pentru repartizarea și individualizarea executării pedepsei, trebuie să corespundă unor criterii științifice. În acest sens, se au în vedere criterii obiective, cum sunt: gravitatea infracțiunii săvârșite, durata pedepsei aplicate, numărul infracțiunilor săvârșite, sexul, vârsta condamnaților etc. Se ține seama, apoi, de criterii subiective, cum sunt: sănătatea fizică, sănătatea psihică, precum și diferite trăsături psihice (sănătatea mintală, trăsături de caracter și altele) [87, pag. 52].

Autorul consideră că atât criteriile obiective, cât și cele subiective au o importanță deosebită în procesul inițial de repartizare a condamnaților, care nu reprezintă o operațiune simplă administrativă, ci una complexă, care implică criterii științifice, un pronunțat caracter juridic și, mai ales, reeducativ [87, pag. 71].

În monografia „*Devianță și criminalitate într-o societate în tranziție*” [24], autoarea română Ciuchi O. consideră că activitatea de planificare este una din cele mai importante activități penitenciare, prin intermediul căreia se realizează așa numitul management al executării pedepsei, care este un proces continuu de evaluare, planificare și reevaluare a pedepsei. Astfel, planificarea executării pedepsei accentuează oportunitățile de intervenție în cadrul programelor de resocializare, în funcție de nevoile individuale ale condamnaților și oferă repere pentru intervenția post-liberatorie [24, pag. 229].

În manualul „*Drept execuțional penal*” [23], profesorul român Chiș I. abordează deținerea separată a condamnaților periculoși, subiect care, în prezent, trezește mai multe discuții în rândul practicienilor. Astfel, potrivit acestuia, dintre toți condamnații la pedeapsa închisorii, un număr relativ mic, de circa 5%, reprezintă condamnații cu un grad sporit de pericolozitate [23, pag. 410]. De regulă, în închisori se dețin omeni care nu prezintă vreo amenințare la adresa societății ori a ordinii interioare a așezămintelor de deținere, majoritatea condamnaților se conformează regulilor, doresc să îndeplinească hotărârile judecătorești, să scape cât mai repede de condiția de deținut și să se reîntoarcă în societate. Acestor condamnați trebuie să li se ofere cât mai multe posibilități de reinserție în comunitatea liberă, prin toate mijloacele legale puse la dispoziție prin programele ce se desfășoară în penitenciare [23, pag. 409]. Astfel, rămâne nesoluționată problema privind modul de separare a condamnaților periculoși în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei.

În manualul „*Penologie. Ediția a II-a*” [13], autorii români Balan A., Stănișor E. și Mincă

M. consideră că regimul penitenciar poate să devină un instrument eficient în realizarea scopului pedepsei penale, însă pentru aceasta trebuie întreprinse o serie de acțiuni precum individualizarea potrivit a executării pedepsei, stimularea elementelor pozitive din conștiința deținuților, stabilirea unui program zilnic corespunzător, care să canalizeze energia condamnaților în scopuri utile etc., toate acestea contribuind la asigurarea unui climat favorabil pregătirii condamnatului pentru reintegrarea socială [13, pag. 119].

Autorul Durnescu I., în articolul științific intitulat „*Estimarea riscului de recidivă*” [51], efectuează o analiză amplă a necesității evaluării riscului de recidivă din perspectiva eficienței diferitor programe penitenciare, proces care poate fi decisiv în realizarea scopului pedepsei penale în cadrul activității corecționale desfășurate în instituțiile penitenciare. Potrivit acestuia, sarcină majoră a oricărei instituții corecționale este de a proteja publicul de fapte infracționale. Mult timp acest deziderat a fost realizat prin intermediul izolării grupurilor de infractori de restul populației. Această practică s-a dovedit a fi însă contraproductivă atât din punct de vedere al recidivei pe care o producea, cât și din punctul de vedere al costurilor [51, pag. 126]. Astfel, în opinia autorului, o analiză plenară a riscului de recidivă poate rezolva această problemă.

Federația Rusă

În contextul temei tezei de doctorat, o valoare deosebită prezintă cartea autorului rus Tkachevsky Yu. „*Прогрессивная система исполнения уголовных наказаний*” [173]. Potrivit autorului, sistemul progresiv de executare a pedepsei reprezintă un mecanism reglementat de lege prin care se realizează schimbarea progresivă sau regresivă a modului de executare a pedepsei în funcție de comportamentul condamnatului și atitudinea sa față de pedeapsa stabilită. Totuși, sistemul progresiv de executare a pedepsei este doar o parte din procesul execuțional penal, care poate asigura realizarea scopului pedepsei penale numai în condițiile aplicării combinate cu alte mecanisme ale procesului corecțional [173, pag. 132-133].

Lucrarea este structurată în cinci capitole. Capitolul I reprezintă o cercetare istorică a apariției locurilor de executare a pedepsei, în care autorul analizează primele forme ale regimului de executare a pedepsei (sistemul Pennsylvanian, sistemul comun de detenție, sistemul mixt de deținere (Auburnian), sistemul lagărelor de concentrare).

Capitolul II este dedicat analizei principalelor modele ale sistemului progresiv de executare a pedepsei aplicat în alte state. Astfel, autorul a efectuat o sinteză a aspectelor pozitive și negative pe care le prezintă fiecare regim în parte și a realizat o analiză comparată a acestora, evidențiind pe de o parte trăsăturile comune, iar, pe de altă parte, cele specifice pentru fiecare regim.

În capitolul III, autorul a prezentat istoria creării sistemului progresiv de executare a pedepsei în fosta URSS, pornind de la reglementările caracteristice acelei perioadă și terminând

cu procesul de restabilire a sistemului progresiv după cel de a II-lea Război Mondial.

Capitolul IV este dedicat, în exclusivitate, analizei elementelor care caracterizează sistemul progresiv. Astfel, sunt examinate atât procedurile normative de schimbare a regimului de executare în cadrul aceleiași instituții de detenție, cât și cele care permit transferul condamnaților dintr-o instituție penitenciară în alta. Pe altă cale, autorul analizează instituțiile dreptului penal de liberare sau înlocuire a pedepsei în calitate de elemente ale sistemului progresiv, care contribuie la consolidarea pachetului motivațional din arsenalul administrației penitenciarelor.

Capitolul V este consacrat integral analizei cadrului normativ din Federația Rusă prin prisma elementelor de progresie și regresie a executării pedepsei închisorii. În concluzie, autorul reliefează că sistemul progresiv de executare a pedepsei este bazat, în special, pe efectul exemplului, iar modul și condițiile de executare a pedepsei se află în strânsă legătură cu comportamentul condamnatului pe parcursul executării pedepsei stabilite [173, pag. 136].

De o importanță deosebită este lucrarea autorului rus Belyaev N., intitulată „*Избранные труды*” [122], care reprezintă o compilație a celor mai însemnate monografii ale autorului în domeniul dreptului execuțional penal. În contextul temei cercetare, prezintă interes Capitolul VII „Clasificarea condamnaților și semnificația ei”, unde autorul a efectuat o analiză amplă a principiului individualizării executării pedepsei, care presupune, în primul rând, luarea în considerare a caracteristicilor individuale ale persoanei condamnate. Potrivit autorului, delimitarea grupurilor omogene de criminali și, în special, a grupurilor omogene de deținuți, are o importanță deosebită pentru planificarea lucrului educativ în locurile de detenție [122, pag. 555].

Clasificarea condamnaților în grupuri exclude lucrul educativ în bază de șablon. În cadrul divizării condamnaților pe grupe, care se diferențiază între ele în funcție de criterii clar stabilite, educatorul nu mai poate aborda procesul educațional într-o manieră generalizată, ci este pus în situația să planifice procesul educațional prin luarea în considerare a particularităților fiecărui grup [122, pag. 556]. Astfel, autorul consideră că în procesul executării pedepsei penale privative de libertate, condamnații trebuie să fie clasificați în primul rând conform următoarelor criterii obiective: sex, vârstă, gravitatea și numărul infracțiunilor comise. Clasificarea ulterioară urmează a fi efectuată în baza calităților individuale ale condamnatului [122, pag. 564].

O altă lucrare importantă în care se abordează conceptul sistemului progresiv în calitate de mecanism ce asigură realizarea scopului pedepsei penale este intitulată „*Лишение свободы: криминологические и уголовно-исполнительные проблемы*” [184], realizată de autorul Khachikyan A. Astfel, potrivit autorului, sistemul progresiv de executare face parte din structura juridică a pedepsei și stimulează întregul proces execuțional penal, deoarece în cadrul acestui sistem condamnații care au o conduită corespunzătoare și respectă regimul stabilit sunt încurajați

pe parcursul detenției prin destinderea regimului de executare, iar cei care nu respectă regulile stabilite și au o conduită negativă, sunt descurajați prin transferul lor într-un regim mai sever de executare a pedepsei [184, pag. 191-192].

În același context, autorul susține că institutul modificării regimului de executare a pedepsei pe parcursul detenției este o chestiune în privința căreia, până în prezent, nu s-a conturat o viziune comună a mediului academic [184, pag. 38]. Totuși, potrivit autorului, revocarea acestui sistem ar putea avea repercusiuni negative asupra eficienței întregului proces execuțional penal [184, pag. 192].

În doctrină, conceptul sistemului progresiv de executare a pedepsei este adesea analizat prin prisma principiului de individualizare și diferențiere a executării pedepsei penale privative de libertate.

La fel, merită atenție și lucrarea autorilor ruși Zubkov A., Detkov M., Utkin V. și Kuzmin S., intitulată *„Уголовно-исполнительное право России: теория, законодательство, международные стандарты, отечественная практика конца XIX — начала XXI века. Учебник для вузов”* [180]. În această lucrare, autorii afirmă că principiul individualizării și diferențierii executării pedepsei consfințit în majoritatea actelor normative care reglementează regimul de executare a pedepselor, înglobează în sine un alt principiu fundamental al dreptului execuțional și anume principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare și stimulare a condamnatului, deoarece acest principiu poate produce efecte numai în condițiile unei diferențieri și individualizări a personalității condamnatului, în mod individual [180, pag. 16-17].

Astfel, în funcție de apartenența condamnatului la o grupă de clasificare sau alta, în privința acestuia se aplică un complex de măsuri coercitive și educative în mod individual, care au ca scop stimularea din partea condamnatului de a manifesta un comportament respectuos față de lege. Potrivit autorilor, eficiența utilizării sistemului de clasificare a condamnaților depinde de mai mulți factori, în special, de coerența activității personalului și priceperii profesionale a acestuia [180, pag. 17].

Totodată, examinarea formelor de individualizare a pedepselor penale privative de libertate a constituit obiectul mai multor studii internaționale, care au evidențiat problemele în domeniul execuțional penal, fundamentând astfel abordarea diferită a conceptului de individualizare, prin aplicarea principiului de progresie.

În continuare vom analiza unele teze de doctor care prezintă un aport considerabil în dezvoltarea și analiza conceptului sistemului progresiv de executare a pedepsei și conceptului de diferențiere și clasificare a condamnaților.

Merită o atenție deosebită teza de doctor a lui Orlov V. *„Применение и отбывание*

уголовного наказания” [150]. Lucrarea este consacrată cercetării relațiilor sociale care apar în legătură cu stabilirea și executarea unei pedepse penale și tipurile individuale ale acesteia; pedepsei penale ca sistem integrat format din anumite elemente; problemelor teoretice și practice în domeniul executării pedepsei penale și caracteristicilor individuale ale acesteia.

În această cercetare autorul definește noțiunea sistemului progresiv de executare a pedepsei penale drept o schimbare progresivă a elementelor componente ale instrumentelor care caracterizează latura externă a executării pedepsei penale, în funcție de comportamentul condamnatului, obiectivele stabilite și consecințele care au avut loc, inclusiv rezultatele obținute [150, pag. 392].

Autorul consideră că sistemul progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate trebuie să fie aplicat pentru atingerea următoarelor scopuri:

- 1) plasarea condamnatului în condiții care ar stimula propria dorință de schimbare comportamentală;
- 2) crearea unor situații care ar dezinteresa condamnatul pentru activitatea criminală și ar stimula dezvoltarea unui comportament prosocial [150, pag. 394].

La fel, autorul concluzionează că de rând cu aspectele pozitive ale sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate, există, în același timp, și o serie de aspecte negative, care, în opinia autorului, deși prezintă anumite riscuri, nu ar trebui să influențeze eforturile personalului penitenciar în schimbarea progresivă a modului de executare a pedepsei în scopul reeducării și corecției condamnatului.

În teza sa de doctor, *„Цели наказания и средства их достижения в исправительно-трудовых учреждениях”* [123], autorul rus Belyaev N., analizând chestiunea privind categorisirea diversificată a scopurilor pedepsei penale, evidențiază în prin plan două cele mai importante scopuri și anume „corecția” și „reeducarea”. Astfel, lucrarea accentuează importanța practică de a distinge conceptele de „corecție” și „reeducare” și corelația lor. Potrivit autorului, „corecția” este o schimbare în identitatea infractorului, care îl transformă într-o persoană sigură și inofensivă, iar „reeducarea” este corectarea criminalului, plus educația unui constructor conștient al unei societăți comuniste [123, pag. 6].

În legătură cu chestiunea abordării individuale a activității educaționale, în lucrare s-a încercat rezolvarea problemei clasificării condamnaților. Se pare că la baza acestei clasificări ar trebui să se afle datele psihologiei sovietice privind tipologia personajelor. Pentru clasificarea infractorilor și, în special, a persoanelor care execută pedepse penale privative de libertate, cea mai acceptabilă formulă de clasificare este modul în care tipologia se bazează pe o trăsătură de caracter semnificativă sau mai multe trăsături inter-relaționate, care sunt comune pentru un anumit grup de

condamnați specifici [123, pag. 37].

Astfel, clasificarea condamnaților nu trebuie să fie legată de izolarea obligatorie a tuturor acestor grupuri unul de celălalt. Izolarea este obligatorie doar în unele cazuri cum ar fi bărbații de femei, minorii de adulți, persoanele condamnate pentru prima dată la închisoare de persoanele care se bucură de autoritate criminală în rândul condamnaților. Pentru a crea și menține diverse condiții de regim, condamnații pentru infracțiuni grave ar trebui izolați de condamnați pentru infracțiuni mai puțin periculoase.

Un alt aport în analiza conceptului de executare progresivă a pedepsei reprezintă lucrarea autoare ruse Zvereva O. *„Реализация принципа индивидуализации наказания при исполнении лишения свободы”* [136]. Lucrarea respectivă este consacrată studierii conceptului de individualizare a pedepsei, care reprezintă principiul interinstituțional ce definește activitățile organelor și funcționarilor abilitați prin lege să stabilească tipul și mărimea pedepsei penale specifice, ținând cont de personalitatea infractorului și de toate circumstanțele faptei săvârșite. La fel, acest principiu presupune modificarea statutului juridic al persoanei condamnate în timpul sentinței, pe baza comportamentului și a atitudinii sale față de măsurile corective menite să atingă obiectivele stabilite de legislația penală și execuțional-penală.

Astfel, Zvereva O. distinge două componente ale principiului individualizării pedepsei penale: individualizarea pedepsei penale propriu-zise și individualizarea executării pedepsei. Cu toate acestea, autoarea consideră că principiul individualizării este separat de principiul diferențierii, care presupune separarea condamnaților în grupuri cvasi-comune pentru organizarea unor condiții specifice orientate spre reeducarea lor.

În articolul științific *„О классификации осужденных, их различных степенях исправления и прогрессивной системе исполнения и отбывания наказаний”* [131], autorul rus Gorbani D. susține că transferul condamnaților dintr-un grup de clasificare în altul trebuie să fie consecvent, adică un condamnat care este caracterizat ca „luând calea corectării” nu poate fi transferat imediat în libertate, inițial trebuie să fie transferat într-o instituție penitenciară cu regim mai blând, alta decât cea stabilită prin sentința judecătorească de condamnare [131, pag. 1027]. În articolul *„Концепция подготовки осужденных к освобождению и ее взаимосвязь с прогрессивной системой отбывания наказания в виде лишения свободы”* [133], același autor consideră că pregătirea liberării condamnatului trebuie să înceapă din momentul în care acesta ajunge în instituția penitenciară și să continue pe întreaga perioadă de executare a pedepsei închisorii, precum și un anumit timp după eliberarea persoanei condamnate [133, pag. 51]. Astfel, se poate concluziona că planificarea liberării condamnatului este sarcina principală a sistemului corecțional și trebuie realizată gradual, din prima fază de executare a pedepsei.

Autorul Malin P., în lucrarea sa „Об элементах (подсистемах) прогрессивных систем исполнения и отбывания уголовных наказаний и мер уголовно-правового характера” [145], accentuează că sistemele progresive de executare a pedepselor penale au un ansamblu de instituții juridice care le aparțin, interconectate, caracterizate prin etape și conținut individual material și procesual distinct. Când sunt aplicate (pentru a stimula comportamentul respectuos față de lege, resocializarea individului și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni etc.) se modifică (se îmbunătățește sau se agravează) statutul juridic al subiectului sistemului progresiv corecțional [145, pag. 288]. Astfel, în asemenea mod, condamnatul „se transferă” într-un alt sistem de executare a pedepsei sale, într-o instituție penitenciară de tipul corespunzător [145, pag. 287].

Alte state

O contribuție specială prezintă ghidul „*Handbook for Evaluating Objective Prison Classification Systems*”, elaborat de Alexander J. și Austin J. [5]. Acest manual se concentrează pe analiza sistemelor de clasificare a condamnaților, deoarece această chestiune este o preocupare centrală a instituțiilor de corecție și a teoreticienilor în domeniul dreptului execuțional penal. Potrivit autorilor, multe state ale lumii au implementat diverse sisteme de clasificare, dar puține state au întreprins evaluări riguroase ale propriilor sisteme de implementare. În timp ce mulți administratorii consideră că sistemele lor de clasificare funcționează corect, există puține dovezi științifice pentru a-și fundamenta pretențiile. Astfel, autorii consideră primordial evaluarea, în primă instanță, a propriului sistem de clasificare a instituțiilor penitenciare pentru a se expune asupra capacității de asigurare a realizării scopului pedepsei penale.

Merită o atenție deosebită și Ghidul elaborat în cadrul Biroului Organizației Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, intitulat „*Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence*” [112]. Astfel, potrivit acestui ghid, unul din principiile fundamentale ale bunei gestionări a penitenciarelor este că persoanele condamnate ar trebui supuse unor măsuri restrictive de securitate pentru a asigura o veritabilă protecție a publicului, a altor persoane condamnate și a personalului penitenciar. Restricțiile impuse drepturilor și libertăților deținuților ar trebui să respecte prevederile principiilor de legalitate, necesitate, proporționalitate, responsabilitate și nediscriminare. Toate limitările impuse unui deținut ar trebui să fie în conformitate cu legislația națională și să fie bazate pe un obiectiv legitim [112, pag. 5].

Capitolul I se referă la analiza cadrului normativ internațional și a funcțiilor securității penitenciare. Astfel, se atrage o atenție specială atât securității fizice (statice), cât și celei procedurale a instituțiilor penitenciare, care, în ansamblul lor, joacă un rol important în prevenirea evadărilor, violențelor și altor situații de nesubordonare a cerințelor personalului penitenciar. Unul din mecanismele fundamentale care asigură securitatea instituției penitenciare reprezintă procesul

de evaluare a riscurilor. În acest sens, administrația penitenciarelor ar trebui să efectueze evaluarea riscurilor în privința fiecărei persoane deținute și trebuie să se refere la cel puțin patru categorii de riscuri: (1) riscul de evadare; (2) riscul de violență; (3) riscul de nesupunere; (4) riscul de organizare și desfășurare a activității criminale în perioada detenției [108, pag. 14].

La fel, în acest capitol se analizează rolul evaluării condamnaților în contextul categorisirii și alocării condamnaților, potrivit riscului identificat. Totuși, pentru a asigura o progresie efectivă a detenției, este necesar ca acest proces de evaluare a riscurilor să fie efectuat cu regularitate și consecutivitate previzibilă [112, pag. 13].

Capitolul II este destinat în exclusivitate securității dinamice care este un concept complex și presupune o sinteză de elemente orientate spre latura psihică a persoanelor. Potrivit acestui ghid, securitatea generală a penitenciarului nu depinde numai de elementele securității statice sau procedurale, dar și de elementele securității dinamice cum ar fi, modul de interacțiune a personalului penitenciar cu persoanele deținute, nivelul de cunoaștere a condamnatului de către angajatul penitenciarului, atitudinea condamnaților față de angajați etc. Astfel, conceptul de securitate dinamică presupune individualizare, relaționare și implicare în activități cu persoanele deținute [112, pag. 29-30].

În capitolul III se evidențiază importanța inteligenței penitenciare deoarece majoritatea condamnaților, odată ce sunt plasați în detenție, nu își încetează activitatea criminală, iar potrivit tendințelor internaționale, se constată că rețelele criminale continuă să existe și în închisori. Astfel, potrivit acestui ghid, fiecare membru al personalului penitenciar trebuie să fie responsabil să colecteze activ informație legată de securitatea penitenciarului și să o transmită departamentului responsabil de securitate [112, pag. 43]. În acest sens, se poate considera că inteligența penitenciară reprezintă un element important al securității dinamice analizate în capitolul II.

Capitolul IV este consacrat analizei proceselor și componentelor inteligenței penitenciare. În acest capitol sunt descrise detaliat cele șapte componente ale inteligenței penitenciare care formează un ciclu și anume: stabilirea direcției, colectarea, evaluarea, confruntarea, analiza, diseminarea și reevaluarea informației.

Prezintă interes în contextul subiectului cercetat cartea autorilor belaruși V. Burii și V. Stepanenko, intitulată „*Особенности организации исправительного процесса осужденных в местах лишения свободы*” [127]. Deși acest manual este rezultatul studierii teoretice și empirice a procesului execuțional penal per ansamblu, autorii abordează și subiectul regimului progresiv de executare a pedepsei în contextul reglementărilor belaruse în vigoare.

Astfel, potrivit autorilor, definirea exactă a regimului de executare a pedepsei ca element standard al procesului corecțional reprezintă, probabil, cea mai dificilă problemă a sistemului

progresiv de executare a pedepsei în contextul legislației penale și execuțional penale a Republicii Belarus. Resocializarea etapizată, care are la bază un proces complex de schimbare a modului și condițiilor de executare a pedepsei în scopul îmbunătățirii sau înrăutățirii statutului juridic al condamnaților ca element al sistemului progresiv, reprezintă una din sarcinile prioritare în contextul modernizării procesului corecțional. Regula de bază a schimbării regimului și condițiilor de executare a pedepsei constituie consecvența logică a acestor schimbări în funcție de rezultatele evoluției comportamentale a condamnaților [127, pag. 63].

În special, autorii menționează că reglementarea clară a criteriilor de schimbare comportamentală, bazată pe caracteristicile tipologice și diferențierea condamnaților, influențează direct asupra eficienței și calității procesului educațional, deoarece acești indicatori determină corectitudinea și validitatea direcției alese de resocializare a condamnatului, prin care se determină în final și gradul corectării acestuia [127, pag. 64].

În teza de doctorat intitulată „*(Un)healthy prison masculinities: theorising men's health in prison*” [46], profesorul De Viggiani N. consideră că sistemul de progresie a executării pedepsei prin îmbunătățirea treptată a condițiilor de executare reprezintă o abordare mai complexă și structurată a principiului „morcovului” în gestionarea penitenciarelor, unde autoritățile penitenciare folosesc privilegiile regimurilor progresive în motivarea comportamentului prosocial al condamnaților și asigurarea bunei ordine și discipline în interiorul penitenciarului [46, pag. 85].

Merită atenție și manualul realizat de către colectivul Organizației Națiunilor Unite în comun cu personalul organizației neguvernamentale Reforma Penală Internațională, cu denumirea „*A pune regulile în acțiune*” [103]. Acest manual oferă o analiza a drepturilor omului aplicabile persoanelor arestate și condamnate din perspectiva Ansamblului de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților.

Relevant din perspectiva temei tezei de doctor este capitolul VI, care prezintă o informație analitică privind tratamentul deținuților și, în special, procesul de repartizare și clasificare a acestora. Astfel, potrivit autorilor, clasificarea și separarea deținuților sunt strâns legate. Sistemele de clasificare formează deseori baza restricțiilor pentru rațiuni de securitate și control. Fără clasificare, securitatea este impusă deținuților și acest fapt creează cel mai mare risc de tulburare [103, pag. 144].

Autorii consideră în principiu că sistemele de clasificare apără drepturile deținuților, protejează diferitele categorii de deținuți, determină nivelurile necesare de securitate și control, precum și asigură organizarea diferitor activități adaptate nevoilor individuale ale deținuților [103, pag. 143]. La baza calificării și separării deținuților se află în același timp atât rațiuni pozitive, cât și negative. Rațiunea negativă este legată de teoriile tradiționale de contaminare și de reducere a

riscurilor, iar rațiunea pozitivă este fondată de nevoile individuale în perspectiva reabilitării și autodezvoltării [103, pag. 143].

Autorii americani Austin J. și McGinnis K., în articolul lor științific intitulat „*Classification of High-Risk and Special Management Prisoners A National Assessment of Current Practices*” [9], consideră că evaluarea riscurilor are drept scop aplicarea celor două tipuri de clasificare: externă și internă. Procesul de clasificare externă implică două decizii: dacă condamnatul trebuie plasat în populația generală și, ulterior, la ce nivel de securitate (securitate minimă, medie sau maximă), în cadrul populației generale care ar trebui să fie repartizat condamnatul. Clasificarea internă implică decizii de intra-facilitate cu privire la locul și persoana cu care fi plasat condamnatul într-o celulă, programele, serviciile și sarcinile de muncă adecvate pentru acesta. Sistemele de clasificare internă sunt destinate să asigure faptul că deținuții care sunt expuși riscului, sunt supravegheați diferit de ceilalți deținuți din populația generală [9, pag. X].

O atenție specială merită teza de doctor elaborată de autorul Skakov A., intitulată „*Прогрессивная система исполнения лишения свободы и ее отражение в новом законодательстве Республики Казахстан*” [165], în care autorul a efectuat o analiză plenară a materialului normativ despre geneza sistemului progresiv de executare a pedepsei în legislația Federației Ruse și Republicii Kazahstan. De asemenea, autorul a sistematizat determinările doctrinare despre elementele care formează sistemul progresiv și a formulat un model standard al procesului execuțional-penal bazat pe evoluția progresivă a modului de executare a pedepsei.

Lucrarea este structurată în șase capitole. În capitolul I, autorul dezvoltă conceptul sistemului progresiv și determină cadrul normativ care-l reglementează. Astfel, în forma sa cea mai generală, un sistem progresiv poate fi definit ca fiind organizarea executării unei pedepse, în care, în funcție de comportamentul persoanei condamnate, condițiile de executare a pedepsei sale se schimbă în direcția de îmbunătățire sau agravare [165, pag. 12]. Tot în acest capitol, autorul efectuează o caracterizare generală a instituțiilor execuțional penale, care, în ansamblu, formează sistemul progresiv și efectuează o delimitare între aceste instituții și măsurile de stimulare și sancționare aplicabile persoanelor condamnate în procesul de executare a pedepsei [165, pag. 14].

Capitolul II oferă o analiză a gradului de reeducare a condamnatului în calitate de element fundamental care determină aplicarea instituțiilor sistemului progresiv de executare a pedepsei. Potrivit autorului, determinarea gradului de reeducare a condamnatului reprezintă cel mai important factor care determină schimbarea progresivă a modului de executare a pedepsei. Cu toate acestea, determinarea gradului de reeducare este o chestiune destul de complicată și complexă [165, pag. 16]. Astfel, în teza de doctor, autorul expune posibilitățile aplicării criteriilor tradiționale de clasificare a condamnaților în contextul sistemului progresiv de executare a

pedepsei și accentuează importanța utilizării și altor sisteme moderne de clasificare a condamnaților în scopul diferențierii modului de executare a pedepsei, în funcție de gradul de reeducare a condamnatului și conduita acestuia.

Capitolul III este consacrat analizei modului de realizare a sistemului progresiv de executare a pedepsei în cadrul unui tip de penitenciar. Totuși, autorul consideră că diferențierea modului de executare a pedepsei în cadrul fiecărui tip de penitenciar se realizează diferit. Astfel, fiecărui tip de penitenciar îi sunt caracteristice anumite elemente ale sistemului progresiv, pornind de la diferențierea numărului și duratei întrevederilor și terminând cu acordarea dreptului de a locui împreună cu familia condamnatului.

În capitolul IV, autorul tratează procesul de realizare a sistemului progresiv prin transferul condamnatului dintr-o instituție penitenciară în alta. În acest capitol o atenție specială se acordă analizei cadrului normativ care reglementează transferul condamnatului într-un penitenciar cu condiții de executare a pedepsei mai severe. Astfel, condiția de bază care impune transferul condamnatului în penitenciar cu regim de deținere mai sever este declararea acestuia în calitate de violator fraudulos al regimului de detenție, ca urmare a conduitei negative manifestate de către acesta. Suplimentar, autorul analizează și normele care reglementează transferul condamnatului într-un penitenciar cu condiții mai blânde odată cu executarea unei fracțiuni din pedeapsă, cu condiția manifestării unei conduite pozitive.

Capitolul V este dedicat analizei institutului liberării condiționate de executare a pedepsei în calitate de element al sistemului progresiv de executare a pedepsei. Argumentul principal în baza căruia autorul își fundamentează concluzia că liberarea condiționată reprezintă un element al sistemului progresiv, este faptul că, odată cu aplicarea acestui institut, pedeapsa nu devine executată, în consecință dacă condamnatul nu respectă regulile impuse la aplicarea liberării condiționate, acesta poate fi reîntors în instituția penitenciară pentru executarea părții rămase din pedeapsă. La fel, autorul prezintă o imagine de ansamblu a condițiilor statuate de legislația kazahă privind eligibilitatea condamnatului de a fi liberat condiționat de executarea pedepsei și formulează propriile concluzii privind autoritatea care trebuie să urmărească gradul de respectare a regulilor impuse de către instanța de judecată în perioada aflării la libertate.

În capitolul VI, autorul efectuează o analiză a instituției penale de schimbare a pedepsei cu închisoarea într-o pedeapsă mai blândă în calitate de element al sistemului progresiv. Astfel, autorul concluzionează că modul în care se comportă condamnatul pe parcursul executării pedepsei cu închisoarea se ia în considerare la aplicarea tuturor tipurilor de schimbare a pedepsei [165, pag. 38], prin urmare, conduita reprezintă un factor determinant în schimbarea pedepsei închisorii într-o pedeapsă mai blândă.

Abordând subiectul resocializării condamnaților ca urmare a detenției într-o instituție penitenciară, profesorii norvegieni Anderson Y.A și Gröning L., în lucrarea lor intitulată „*Rehabilitation in Principle and Practice: Perspectives of Inmates and Officers*” [7], au ajuns la concluzia că reabilitarea în practică este o provocare serioasă. Este nevoie de atitudini și educație adecvate în rândul personalului penitenciarului și o „populație penitenciară adecvată”. La fel, se consideră că este nevoie de resurse, dar și de voință politică și administrativă de a investi în penitenciare și, mai ales, în deținuți, astfel încât să se pună în aplicare credințele privind reabilitarea lor [7, pag. 246].

1.3. Concluziile capitolului 1

Analiza lucrărilor și cercetărilor efectuate fie la tema tezei de doctorat, fie la alte teme care, într-o măsură mai mare sau mai mică, au abordat procesul corecțional din perspectiva lui progresivă și/sau regresivă, ne-a permis să ajungem la concluzia generală că doctrina națională în contextul temei prezentei teze de doctorat este în proces de dezvoltare.

În materia de executare a pedepselor penale privative de libertate, conceptul de progresie a regimului de executare a fost analizat insuficient de profund în RM, pentru a formula o concluzie unică asupra rolului său în realizarea scopului pedepsei penale, însă cercetările efectuate de autorii din alte state ne-a permis să ne aprofundăm în studierea științifică a conceptului de sistem progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate și rolului acestei forme de organizare a procesului corecțional în realizarea scopului pedepsei penale, consfințite în art. 6 din CP.

Mai multe lucrări științifice care vizează sistemul progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate au fost elaborate de cercetătorii din Federația Rusă, care în detaliu au analizat propriul sistem corecțional, din perspectiva diferitor mecanisme execuțional penale reglementate de legiuitor de-a lungul ultimelor decenii, în măsura în care instrumentele corecționale comportă caracter progresiv și răspund la cerințele actuale de resocializare a condamnaților.

Totuși, doctrina rusă este foarte conservatoare, iar majoritatea instrumentelor analizate în contextul sistemului progresiv se referă la cele care au fost dezvoltate în dreptul execuțional penal al URSS, iar repartizarea și clasificarea condamnaților în cadrul instituțiilor de detenție se abordează exclusiv în funcție de existența sau lipsa abaterilor disciplinare, circumstanțe ce constituie temeiuri de bază pentru luarea deciziei de transfer progresiv sau regresiv al condamnaților.

În literatura națională de specialitate, conceptul de sistem progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate este analizat tangențial, prin prisma componentelor separate cum ar

fi: diferențierea, clasificarea, evaluarea și repartizarea condamnaților. În consecință, se concluzionează că lipsește o viziune general-acceptabilă asupra formei actuale a sistemului corecțional autohton.

O contribuție remarcabilă în studierea eficienței procesului execuțional penal pentru realizarea scopului pedepsei penale, în funcție de forma de organizare a acestuia, a fost adusă de către următorii autori:

1) autori autohtoni: Burciu N., Carp S., Cefraga Ig., Cojocaru V., Drosu V., Florea L., Florea V., Manea V., Moraru V., Osadci C., Postu D., Racu A., Rusu O. etc.

2) autori din România: Balan A., Chiș I., Ciuchi O., Durnescu I., Florian Gh., Mincă M., Oancea I., Stănișor E. etc.

3) autori din Federația Rusă: Antonyan Yu., Avanesov G., Babayan S., Bazhanov O., Belyaev N., Bocharova O., Brilliantov A., Drozdov A., Evtushenko I., Gaikovich S., Gorban D., Kadaneva E., Kashuba Yu., Kurganov S., Malikov B., Malin P., Malinin V., Malinin V., Orlov V., Perkov I., Perkova T., Raskevich A. Smirnov L., Vasiliev A., Zubarev S. etc.

4) autori din alte state: Alexander J., Anderson Y., Austin J., Aziz T., Brennan I., Bury V., De Viggiani N., Finnerty J., Gröning L., Høidal A., Jiricka V., Kamerman J., Kane D., MacDonald M., McGinnis K., Murdoch J., Skakov A., Stepanenko V., Walsh T., Weilandt C., Wells D., Williams J. etc.

Potrivit opiniei majorității autorilor, care au comparat diverse forme de organizare a procesului corecțional penal, sistemul progresiv poate fi considerat drept unul din cele mai de succes mecanisme de realizare a scopului pedepsei penale și contribuie esențialmente la resocializarea eficientă a condamnatului.

În baza celor sintetizate, se conturează următoarele constatări generale:

1. la nivel național, este necesară o analiză mai profundă a conceptului de sistem progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate și a elementelor componente ale acestuia;

2. considerăm necesară conturarea unei definiții doctrinare a conceptului de sistem progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate, pentru o mai bună înțelegere a esenței acestei forme de organizare a procesului corecțional și a modului în care urmează a fi implementate instrumentele sale.

3. urmează de delimitat elementele esențiale ale sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate de celelalte instituții ale dreptului execuțional penal, valabile pentru orice formă de organizare a activității corecțional penale;

4. asumarea angajamentelor internaționale impun statului nostru să revizuiască politica națională execuțional penală în vederea soluționării problemelor sistemice existente în partea ce

ține de asigurarea realizării drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate în detenție și eradicarea problemelor legate de violența în mediul penitenciar;

5. practicile autohtone progresive de executare a pedepsei trebuie consolidate în vederea fortificării instrumentelor de resocializare a dispozițiilor în cadrul actualului sistem de executare a pedepsei penale privative libertate.

2. DETERMINĂRI CONCEPTUALE PRIVIND SISTEMUL PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE

2.2. Conceptul și reglementarea juridică a sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate

În prezent, conceptul de sistem progresiv de executare a pedepsei reprezintă o preocupare prioritară a multor cercetători în domeniul dreptului execuțional penal atât din Republica Moldova, cât și de peste hotare, deoarece este oarecum considerat unul din cele mai de succes mecanisme de realizare a scopului pedepsei penale contemporane, aplicat în majoritatea statelor membre ale Consiliului Europei și care se deosebește de alte forme de organizare a sistemului execuțional penal prin eficiența practică, generând rezultate corecționale deosebite, datorită abordării individualizate a progreselor condamnaților în resocializarea lor pe parcursul executării pedepsei.

În cercetările studiate, care diferită ca nivel, volum și structură (monografii, articole, teze pentru obținerea titlurilor științifice etc.) autorii examinează sistemul progresiv din diverse perspective și orientări, extinzând și aprofundând cunoașterea acestei concepții teoretice [132, pag. 207]. Astfel, sistemul progresiv este cercetat fie prin prisma succeselor în resocializarea condamnaților, fie a eșecurilor în organizarea unor procese participative cu efect educativ.

Noțiunea „sistem progresiv” este una condiționată, fiind legată de acea parte a dreptului execuțional penal care reglementează modificarea condițiilor de executare în funcție de comportamentul condamnatului atât în ordine progresivă, cât și în ordine regresivă în sensul înăsprii regimului de detenție [173, pag. 4]. Deși majoritatea autorilor împărtășesc ideea că sistemul progresiv de executare a pedepsei tradițional este bazat pe transferul deținutului dintr-un regim de executare în altul, elementele sistemului progresiv pot fi observate în alte instituții ale dreptului execuțional penal, care pot fi aplicate separat, fără a fi necesar de modificat regimul de executare a pedepsei, dar care, la fel, pot furniza rezultate importante în modelarea comportamentului condamnatului. În acest caz, fie este vorba de planificarea individualizată a executării pedepsei în funcție de nevoile și riscurile individuale ale deținutului, fie de clasificarea și repartizarea deținutului conform cerințelor de siguranță necesare pentru a asigura securitatea locului de detenție și a persoanelor deținute.

„Părintele” ideologic al sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate poate fi considerat reformatorul dreptului penitenciar Howard J. El a fost cel care a propus

și a justificat pentru prima dată introducerea criteriilor de clasificare în grupuri a condamnaților, iar trecerea dintr-un grup în altul depindea de comportamentul condamnatului în timpul executării pedepsei. Pentru condamnații care se aflau pe calea reeducării se propunea o serie de „facilități” cum ar fi, îmbunătățirea rației alimentare, transferul în spații mai mari de detenție, majorarea numărului de vizite și implicarea la munci mai puțin grele. Prin reeducarea condamnatului se înțelegea comportamentul impecabil al acestuia și atitudinea conștiincioasă față de munca prestată pe parcursul detenției, ceea ce putea duce, într-un final, la eliberarea condiționată înainte de termen [171, pag. 45].

În legislația RM, precum și în legile altor state din spațiul postsovietic, nu se utilizează noțiunea de „sistem progresiv”, deși prin adoptarea, în anul 2004, a noului CE nr. 443/2004, legiuitorul RM și-a propus reorganizarea procesului corecțional autohton, astfel încât acesta să aibă drept fundament sistemul progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate în care modul și condițiile de executare a pedepsei să se diferențieze în funcție de faza procesului execuțional al condamnatului și conduita lui. Pentru aceasta, în fiecare tip de penitenciar, au fost create trei regimuri de executare, care trebuiau să se diferențieze prin modul și condițiile de detenție în funcție de etapa execuțional penală în care se află condamnatul și, mai puțin, prin conduita lui manifestată pe parcursul executării pedepsei aplicate. Cu toate acestea, chiar dacă s-a intenționat instituirea unui sistem progresiv de executare a pedepsei, nu a fost creat un număr suficiente de instrumente în realizarea eficientă a acestui concept, iar transferul automat al condamnatului dintr-un regim în altul s-a dovedit a fi un eșec din perspectiva progresiei comportamentale a deținuților.

Noțiunea sistemului progresiv nu se regăsește nici în recomandările internaționale care vizează procesul corecțional-penal, aceasta fiind mai degrabă utilizată în scopuri științifice de către cercetătorii penaliști atunci când se pune în discuție problema studierii procesului de influențare pozitivă a condamnatului prin încurajarea eforturilor corecționale ale condamnatului, considerându-se drept recompense condițiile de executare îmbunătățite, în special prin acordarea de facilități suplimentare. Prin urmare, noțiunea sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate este mai degrabă una teoretică, iar expresia sa practică se regăsește în instrumentele de modificare progresivă a executării pedepsei și de influență pozitivă a condamnatului, disponibile în arsenalul personalului penitenciar.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, noțiunea de progres semnifică dezvoltare, în linie ascendentă sau evoluție [48]. Prin urmare, sistemul progresiv de executare a pedepsei poate fi înțeles drept un sistem execuțional orientat spre impulsionearea evoluției comportamentale a condamnatului în perioada detenției sale.

Potrivit lui Tepleashin P., sistemul progresiv de executare a pedepsei reprezintă un proces reglementat de norme execuțional penale, care presupune modificarea *de facto* și *de jure* a condițiilor de detenție și, respectiv, a statutului juridic al condamnatului, atât în funcție de caracterul comportamentului acestuia, cât și de reglementările normative, modificare ce are drept obiectiv realizarea efectului maximal al scopului pedepsei penale [172, pag. 60].

Bajanov O. consideră că sistemul progresiv reprezintă un proces bine reglementat de executare a pedepsei privative de libertate, ce presupune clasificarea și deținerea separată a condamnaților în diferite tipuri de instituții penitenciare, în care condițiile pentru executarea pedepsei sunt modificate pentru fiecare persoană condamnată în condiții mai bune (sau mai rele) cu acordarea posibilității liberării condiționate înainte de termen și oferirea asistenței sociale în etape de post-detenție și asigurarea supravegherii corespunzătoare [121, pag. 69-70].

Profesorul Avanesov G. a utilizat o definiție mai simplificată a sistemului progresiv, considerând că acesta reprezintă de fapt orice modificare a modului și condițiilor de executare a pedepsei penale privative de libertate [117, pag.84].

În general, în literatura de specialitate prin sistemul progresiv de executare a pedepsei tradițional se subînțelege un sistem execuțional penal, bazat pe transferul condamnatului aflat pe calea corijării într-un regim mai puțin restrictiv de deținere, fapt prin care se asigură adaptarea pentru viața în societate după eliberare din locurile de detenție [190, pag. 127]. Totuși, nu doar transferul condamnatului dintr-un regim de detenție în altul este caracteristica de bază a sistemului progresiv, deoarece instrumentele care asigură o progresie comportamentală a condamnaților sunt vaste și, de regulă, se utilizează în funcție de etapa execuțional penală în care se află persoana condamnată și nivelul de intervenții necesare pentru resocializarea sa.

În cadrul sistemului progresiv de executare a pedepsei, ca instrument de organizare a procesului execuțional penal, criteriul fundamental care determină nivelul de eficiență a procesului corecțional reprezintă gradul de reeducare a condamnatului. În acest sens, este important de menționat că acest criteriu nu este unul obiectiv, deoarece el nu poate fi supus unei reglementări precise [131, pag. 1024-1025]. Astfel, în condițiile legislației actuale, analiza gradului de reeducare a condamnatului, în diferite faze ale procesului execuțional, este practic imposibilă, în consecință, individualizarea modului de executare a pedepsei se realizează în funcție de alte criterii obiective statuate de legiuitor, cum ar fi: vârsta, sexul, gravitatea infracțiunii comise etc., criterii care nu asigură o individualizare veritabilă a executării pedepsei.

Potrivit unor autori, una din multiplele probleme pe care le ridică executarea pedepsei închisorii în regim penitenciar este aceea a cunoașterii categoriilor sau grupelor de condamnați, în vederea, mai întâi, a repartizării și, apoi, a adaptării și individualizării executării acestei pedepse.

Desigur, ar fi de dorit ca fiecare condamnat să se cunoască sub toate aspectele personalității sale. Dar, cum o asemenea cunoaștere individuală este foarte greu de realizat, trebuie să ne mulțumim cu o cunoaștere pe grupe, pe categorii, iar adaptarea și individualizarea administrativă a executării pedepsei închisorii să se facă în funcție de grupe sau categorii. În continuare, în măsura posibilului, individualizarea executării pedepsei închisorii în regim penitenciar se poate face în funcție de personalitatea celui condamnat [84, pag. 71]. Prin urmare, individualizarea poate fi asigurată treptat, prin intermediul unor instrumente clare de clasificare și repartiție, astfel încât să se asigure o divizare a condamnaților pe grupe relativ omogene cu care se pot desfășura programe de schimbare comportamentală în comun și, ulterior, individual.

Autorii români Balan A., Stănișor E. și Mincă M. consideră, din principiu, că aplicarea riguroasă a regimului penitenciar, în strictă conformitate cu legea, cu referiri concrete la categoria condamnaților și cu o individualizare corespunzătoare, stimularea de la caz la caz a elementelor pozitive din conștiința deținuților, stabilirea unui program zilnic corespunzător, care să canalizeze energia condamnaților în scopuri utile, fac ca regimul penitenciar să devină un instrument eficace în realizarea finalității și scopului pedepsei prin asigurarea unui climat favorabil pregătirii condamnatului pentru reintegrarea socială [13, pag. 119], iar pentru a se asigura acest climat, toate aceste premise trebuie aplicate în ansamblul lor, pentru a obține rezultatele scontate în schimbarea comportamentală a condamnatului și resocializarea lui eficientă.

La fel, majoritatea autorilor evidențiază principiul categorisirii sau individualizării în dreptul execuțional penal în calitate de elemente de bază care contribuie la realizarea scopului pedepsei penale în procesul de executare a pedepselor privative de libertate. Or, anume acest principiu poate oferi un tratament potrivit nevoilor și riscurilor fiecărui condamnat luat în parte și să asigure o abordare specială în raport cu necesitățile de resocializare ale acestora.

Potrivit lui Osadci C., individualizarea executării pedepsei închisorii poate fi prezentată ca un proces neîntrerupt, care decurge din momentul stabilirii pedepsei (determinarea categoriei și cuantumului ei) și se prelungește în perioada ispășirii ei, la tratamentul condamnaților, incluzând studierea lor, analiza și aprecierea calităților personale, comportamentul în instituția penitenciară, atitudinea față de condițiile de detenție [93, pag. 45-46].

Individualizarea, în viziunea Comitetului de Miniștri al CoE, reprezintă unul din principiile de bază ale tratamentului condamnaților la pedepse lungi și presupune că executarea sentinței trebuie să se bazeze pe un plan individual, croit pe necesitățile și riscurile deținutului [109]. Acest plan trebuie elaborat în așa mod încât să corespundă necesităților individuale ale fiecărui condamnat și să ofere un răspuns cât mai precis la nevoile de resocializare ale condamnaților.

Aparent, principiul individualizării și diferențierii condamnaților intră în contradicție cu principiul egalității în fața legii. Totuși, această diferență de tratament are o justificare obiectivă și rezonabilă. Potrivit lui Kurganov S., întrucât principiul egalității constă din două părți - egalitate și echilibru, oferirea unor facilități persoanelor vulnerabile (minori, bolnavi), în egală măsură, cu acordarea unor facilități persoanelor care manifestă o conduită bună, nu constituie o încălcare a principiului egalității [125, pag. 18-19]. Or, egalitatea nu înseamnă uniformitate, ci presupune aplicarea aceluiași tratament în situații comparabile, însă dacă situațiile nu sunt comparabile sau există o justificare obiectivă și rezonabilă între mijloacele utilizate și scopul urmărit, atunci tratamentul juridic poate fi diferit.

Principiul individualizării executării pedepsei, potrivit lui Grishko A. și Melentiev M., poate fi divizat în două mari compartimente: general (care modifică semnificativ statutul juridic al condamnatului) și complementar (pentru care este caracteristic corectarea condițiilor de detenție cu modificări neesențiale ale statutului juridic al condamnatului). În același timp, autorii consideră că principiul individualizării nu trebuie divizat în individualizarea pedepsei și individualizarea modului de executare a acesteia [181, pag. 201-203].

Așadar, nu putem fi de acord cu această concluzie, deoarece institutul individualizării pedepsei și institutul executării acesteia sunt diferite *per se*. Or, individualizarea (personalizarea) pedepselor este operațiunea prin care acestea sunt adaptate la nevoile apărării sociale, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege. Infrațiunile, chiar dacă sunt de aceeași categorie, se pot înfățișa în cele mai diverse moduri, relevând grade diferite de pericol social [83]. Pe altă cale, principiul individualizării executării pedepsei presupune determinarea celor mai potrivite condiții de executare a pedepsei în funcție de criteriile stabilite de legislația execuțional penală, astfel încât detenția condamnatului să producă efectele scontate. Din aceste considerente, principiul individualizării pedepsei și principiul individualizării executării acesteia în tot cazul, urmează a fi analizate și reglementate separat, chiar dacă urmăresc un scop comun. Or, individualizarea executării pedepsei este mai degrabă un proces amplu de cunoaștere aprofundată a personalității condamnatului, a nevoilor lui individuale și a riscurilor pe care acesta le prezintă pentru sine, pentru siguranța locului de detenție și pentru întreaga societate în general. Anume principiul individualizării executării pedepsei este fundamental în cadrul unui sistem progresiv, deoarece permite adoptarea unui plan individualizat, menit să răspundă la nevoile și riscurile fiecărui condamnat în parte.

Potrivit art. 167 alin. (1) din CE [25], executarea hotărârilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și

planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege. În conformitate cu art. 171 alin. (2) CE, mijloacele de corijare se aplică ținând-se cont de categoria infracțiunii, de personalitatea și comportamentul condamnatului, conform unui program individual și continuu.

Aceste reglementări confirmă caracterul dominant al progresiei în procesul corecțional, care se realizează în funcție de criteriile de individualizare și diferențiere statuate de legislația execuțional penală. În opinia lui Zubkov A., principiul individualizării și diferențierii executării pedepsei consacrat în majoritatea actelor normative care reglementează regimul de executare a pedepselor, înglobează în sine un alt principiu fundamental al dreptului execuțional și anume principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare și stimulare a condamnatului, deoarece acest principiu poate produce efecte numai în condițiile unei diferențieri și individualizări ale personalității condamnatului luat în mod individual [180, pag. 16-17].

Pentru a putea fi recunoscute ca riguroase și a putea fi folosite pentru repartizarea condamnaților și individualizarea executării pedepsei, constituirea categoriilor de grupe de condamnați trebuie să corespundă unor criterii științifice. În acest scop, se iau în vedere, pe de o parte, criterii obiective, cum sunt; gravitatea infracțiunilor săvârșite, durata pedepsei aplicate, numărul infracțiunilor săvârșite, sexul, vârsta condamnaților etc., iar, pe de altă parte, se ține seama de criterii subiective, cum sunt: sănătatea fizică, sănătatea psihică, precum și diferite trăsături psihice (capacitatea mentală, trăsături de caracter, etc.) [84, pag. 72]. Anume aceste criterii subiective pot contribui la individualizarea eficace a executării pedepsei și, evident, va permite planificarea progresivă a acesteia.

Potrivit profesorului român Chiș I., condamnații, în mare parte, nu sunt periculoși. Pare un paradox ca în închisori să fie deținuți oameni care nu prezintă vreo amenințare la adresa societății ori a ordinii interioare din locurile de deținere, majoritatea condamnaților se conformează regulilor, doresc să îndeplinească hotărârile judecătorești, să scape cât mai repede de condiția de deținut și să se reîntoarcă în societate. Acestor condamnați trebuie să li se ofere cât mai multe posibilități de reinserție în comunitatea liberă, prin toate mijloacele legale puse la dispoziție, prin programele ce se desfășoară în penitenciare [23, pag. 409]. Soluția în crearea condițiilor de resocializare pentru un număr mare de condamnați plasați în aceeași instituție penitenciară constă în aplicarea unui sistem de repartție, clasificare și modificare a condițiilor de detenție, în corespundere cu necesitățile și riscurile individuale, ce pot fi grupate și abordate în comun.

De obicei, dintre toți condamnații la pedeapsa închisorii, un număr relativ mic, de circa 5%, reprezintă condamnații cu un grad sporit de periculozitate, ceea ce ar trebui să constituie un criteriu esențial atunci când se pune întrebarea dacă închisoarea ar trebui să aibă un grad sporit de

securitate sau nu? Pentru deținerea condamnaților periculoși, practicienii trebuie să aleagă între metoda concertării sau dispersării lor în mai multe așezăminte [23, pag. 410]. De altfel, dispersarea condamnaților periculoși poate avea impact pozitiv asupra celorlați care, deocamdată, nu au întreprins acțiuni pentru realizarea planului individual de executare din cauza influenței acestor condamnați periculoși. De aceea, dacă condamnații periculoși vor fi dispersați, restul condamnaților vor coopera mai eficient în vederea progresării în resocializarea lor.

Majoritatea autorilor împărtășesc ideea că sistemul progresiv constituie o formă de organizare dinamică a modului de executare a pedepselor penale privative de libertate, unde accent se pune nu doar pe reintegrarea condamnaților, ci și pe asigurarea siguranței locurilor de detenție, astfel încât detenția persoanei să nu influențeze negativ alte persoane deținute, iar personalul penitenciar să poată lucra în siguranță.

Pentru asigurarea securității în mediul penitenciar, este nevoie de diferențierea condamnaților, crearea unei clasificări sau categorisirii în baza căruia deținuții să beneficieze de regim în funcție de personalitatea și cariera lor infracțională. Este foarte important să luăm în calcul această proporționalitate corectă, deoarece chiar și costurile financiare în cazul unor regimuri cu un nivel de securitate sporit vor fi exagerate și dezvoltarea umană în astfel de condiții ar fi mai puțin eficientă, din cauza legăturilor relaționale slabe (mai puține vizite ale rudelor, reprezentanților comunității) [96, pag. 15]. Astfel, în cazul condamnaților periculoși, accentul procesului corecțional trebuie pus pe exemplul propriu, încurajând în mod special orice tentativă de evoluție progresivă a comportamentului acestor categorii de persoane. Pentru a asigura această evoluție progresivă, programul de activități trebuie să fie foarte riguros și complex.

Clasificarea și diferențierea condamnaților, în baza cărora are loc repartizarea lor în funcție de criteriile stabilite pe grupe distincte, se efectuează în scopul minimalizării influențării condamnaților periculoși față de restul persoanelor deținute și, în special, față de condamnații tineri sau cei care au fost condamnați pentru prima dată. Mai cu seamă, procesul de clasificare a condamnaților are menirea să asigure concentrarea măsurilor de reeducare anume asupra acestei categorii de deținuți [167, pag. 17].

Sistemul progresiv reprezintă în sine un proces de organizare a lucrului corecțional prin clasificarea și diferențierea condamnaților pe grupuri distincte pentru planificarea și executarea individualizată a pedepsei, iar progresele sau regresele condamnaților constituie factorii care determină modul și condițiile de executare a pedepsei. În cadrul acestui sistem de organizare a executării pedepsei, un rol deosebit îl joacă efectul transferului regresiv, servind drept exemplu personal puternic atât pentru cel transferat, cât și pentru restul populației penitenciare, în special, pentru cei cu care el s-a deținut până la transfer. Condițiile de transfer progresiv depind de politica

penală a statutului. De exemplu, în cadrul sistemului execuțional penal al RM, transferul progresiv se realizează după expirarea unui termen-limită prevăzut pentru fiecare tip de penitenciar. În cadrul acestui sistem de progresie, efortul condamnatului în resocializare sa nu se ia în considerare la transfer, prin urmare, motivația condamnaților pentru adoptarea unei conduite pozitive și participarea la programe de schimbare comportamentală este una foarte redusă. Cu toate acestea, regula generală a unui sistem progresiv de executare a pedepsei este că orice modificare a condițiilor de detenție se efectuează în funcție de progresele condamnatului și efortul său în realizarea scopului general al pedepsei.

Majoritatea cercetărilor în domeniul dreptului execuțional penal, care au analizat instituțiile sistemului progresiv de executare a pedepsei din perspectiva profilaxiei comiterii infracțiunilor, au evidențiat potențialul mare al acestor instituții în procesul prevenirii criminalității. Într-adevăr, aplicarea pe scară largă a elementelor sistemului progresiv prin modificarea modului și condițiilor de executare a pedepsei, contribuie esențial la îmbunătățirea practicii disciplinare în rândul persoanelor deținute [164, pag. 118]. Această îmbunătățire se poate explica prin cultivarea deprinderilor de a adopta o conduită pozitivă și a respecta regulile impuse în cadrul unei societăți, chiar dacă această societate este penitenciarul.

Potrivit reglementărilor actuale, criteriul de bază pentru stabilirea tipului penitenciarului este gravitatea infracțiunii, minoratul și sexul. Potrivit articolului 72 CP [27], pedeapsa cu închisoare se execută în penitenciare de tip deschis, tip semiînchis și tip închis. Persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani execută pedeapsa cu închisoare în centrele de detenție pentru minori și tineri, iar femeile condamnate execută pedeapsa închisorii în penitenciare pentru femei. În conformitate cu articolul 11 alineatul (4) din Legea nr. 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare [74], detenția temporară a tuturor categoriilor de deținuți care necesită asistență medicală în condiții de staționar, cu respectarea cerințelor de deținere separată în funcție de boala, sexul și vârsta persoanei, precum și de statutul procesual al acesteia, se asigură de către spitalele penitenciare.

Astfel, clasificarea condamnaților în funcție de tipul infracțiunii săvârșite, vârsta sau sexul acestora, nu face altceva decât să separe condamnații pe criterii aparent obiective, dar care nu sunt determinante pentru volumul măsurilor corecționale ce trebuie aplicate de către personalul penitenciar. Or, aceste criterii nu permit cunoașterea adevărată a personalității condamnatului și nu permit identificarea nevoilor reale de reeducare și resocializare, oferind personalului penitenciar doar informații primare despre persoană. Deși aceste criterii nu pot fi neglijate în procesul de clasificare și repartizare a condamnaților, în special, cele care se referă la chestiuni fiziologice, ele trebuie îmbinate cu alte criterii individuale care pot fi ușor identificate în cadrul

exercițiului de evaluare a personalității, în baza unor metode științifice de evaluare, aplicate în majoritatea jurisdicțiilor din lume.

În cadrul sistemului autohton, atât legislația penală, cât și cea execuțional penală nu conține reglementări care ar presupune luarea în considerare a comportamentului condamnatului pe parcursul detenției, cu excepția situației de transfer în regim inițial, în calitate de sancțiune disciplinară. Astfel, conform art. 385 alin. (1) pct. 9) din CPP [26], tipul instituției în care urmează a fi executată pedeapsa este stabilit prin hotărârea instanței de judecată. În consecință, judecătorul care emite sentința de condamnare devine, în același timp, și persoana care efectuează individualizarea pedepsei și determină modul de executare a ei, deoarece, prin stabilirea tipului de penitenciar aplicat, stabilește concomitent volumul restricțiilor și beneficiilor condamnatului, dar și nivelul de securitate ce trebuie aplicat în privința lui.

La fel, atitudinile sau profilul socio-psihologic al condamnatului nu sunt criterii care se iau în considerare la stabilirea condițiilor de executare a pedepsei și/sau nivelului măsurilor de securitate ce urmează a fi aplicat de către personalul penitenciar în raport cu această persoană. Considerăm că judecătorul nu este persoana potrivită să efectueze individualizarea executării pedepsei, deoarece nu deține informații necesare pentru determinarea corectă a volumului de intervenții educative, care trebuie întreprinse în privința persoanei condamnate [44, pag. 25].

Potrivit condițiilor de executare a pedepsei închisorii în diferite tipuri de penitenciare stabilite de CE [25] (art. 249 alin. (2), art. 250 alin. (2) și art. 251 alin. (2)), transferul condamnatului din regimul inițial în regimul comun de deținere este condiționat de executarea unui termen de pedeapsă. În cazul persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii în penitenciar de tip deschis, transferul poate fi efectuat într-un termen de până la o lună, de la începutul executării pedepsei, în cazul penitenciarelor de tip semiînchis, până la 3 luni, iar în cazul celor de tip închis, până la 6 luni. Astfel, utilizând cuvântul „până”, legiuitorul a instituit un drept discreționar al instituției penitenciare de a decide diferențiat termenul în care persoana poate fi transferată din regimul inițial în cel comun.

Prin urmare, prin acordarea dreptului discreționar de a decide termenul concret de transfer din regim inițial în regim comun, legea a creat premise pentru aplicarea unui sistem progresiv de executare a pedepsei, astfel încât persoana condamnată care de la bun început depune eforturi de reeducare, să fie transferată înaintea termenului-limită stabilit. Criteriile care trebuie să le ia în considerare administrația instituției penitenciare pentru transferul anticipat sunt stabilite în pct. 68 SEPC [110], care prevede că „la transferarea condamnatului se iau în considerare personalitatea acestuia, caracteristicile aflate la dosarul personal, stimulările și sancțiunile nestinse, inclusiv informațiile privind participarea lui la programele socio-educative și studii”. Aceste criterii pot

oferi prima perspectivă de reeducare a condamnatului chiar de la etapa inițială de executare a pedepsei.

Totuși, după expirarea termenului-limită stabilit de CE, toți condamnații din regim inițial obligatoriu, se transferă în regimul comun, ceea ce îi demotivează pe cei care au avut o conduită corespunzătoare și s-au implicat în activitățile de resocializare organizate.

Pe altă cale, condițiile de transfer în regim de resocializare sunt reglementate în art. 282 alin. (1) din CE [25], care prevede că „în cazul eliberării condiționate înainte de termen, în scopul pregătirii pentru eliberare, cu cel puțin 6 luni înainte de expirarea termenului de executare a pedepsei închisorii, condamnații, care își execută pedeapsa în regim comun și care nu au sancțiuni disciplinare nestinse, sunt transferați în regim de resocializare”.

Observăm că, și în acest caz, legiuitorul a oferit un drept discreționar personalului penitenciar de a transfera persoana în alt regim progresiv de executare a pedepsei, însă spre deosebire de transferul în regim comun, în cazul transferului în regim de resocializare marja de discreție a personalului penitenciar este mult mai mare, ceea ce presupune, pe de o parte, oferirea unor pârghii suplimentare în influențarea deținutului, iar pe de altă parte creează premise pentru eventualele abuzuri din partea personalului implicat în procesul de luare a deciziilor de transfer. Astfel, acest drept discreționar trebuie imitat, fie prin reglementarea clară a limitei dreptului discreționar în lege, fie într-un act normativ infra-legal, care va prevedea criteriile ce trebuie luate în considerare la adoptarea deciziei de transfer al condamnatului în regim de resocializare.

Cu toate acestea, ținând cont de lipsa infrastructurii penitenciare autohtone adaptate la sistemul progresiv de executare a pedepsei, diferența între toate aceste regimuri de detenție este practic intangibilă. Mai mult, în partea ce ține de mijloacele de corijare și stimulare, legislația execuțional penală prevede doar drepturi și obligații distincte pentru persoanele aflate în regimuri diferite de detenție, fără ca aceste măsuri să fie aplicate în funcție de nevoile pe care le prezintă condamnatul pentru reeducare și reintegrarea sa în societate. În acest caz, cea mai bună soluție este organizarea unui sistem de clasificare și repartizare eficient, care va diviza condamnații pe gupe relativ omogene, cu niveluri diferite de destindere a regimului, în funcție de progresele lor [43, pag. 33-34].

În partea ce vizează restrângerea condițiilor de executare a pedepsei, conform reglementărilor actuale, transferul regresiv al condamnatului poate fi efectuat doar ca urmare a aplicării sancțiunii disciplinare prevăzute la art.246 alin. (1) lit. g) din CE [28] „transferarea condamnatului în regim inițial” în care persoana condamnată urmează să-și petreacă cel puțin un an de zile de la data aplicării respectivei sancțiuni. Astfel, schimbarea regresivă a modului și condițiilor de detenție, deși este posibilă, ea constituie o consecință a comiterii repetate a abaterii

disciplinare foarte grave, adică încălcarea dispozițiilor prevăzute la art. 242¹ pct.1)-4) și art. 242² pct.1)-20) din CE [25].

În momentul aplicării sancțiunii, personalul penitenciar nu mai dispune de dreptul discreționar de a transfera condamnatul în regim comun, deoarece modul și condițiile transferului sunt reglementate exhaustiv. În acest moment, rolul personalului penitenciar este minimalizat, iar eforturile condamnatului de reeducare nu vor constitui niciun temei pentru revizuirea deciziei inițiale, în lipsa unor instrumente de suspendare a executării sancțiunii aplicate.

Prin urmare, rolul personalului penitenciar se rezumă la schimbarea progresivă a modului și condițiilor de detenție în cazul lipsei abaterilor disciplinare, fără ca acest drept să-și extindă aria de aplicare în cazul în care regimul inițial a fost aplicat în calitate de sancțiune disciplinară. Astfel, institutul repartizării diferențiate a condamnaților, în funcție de conduita și eforturile de reintegrare, este unul neuniform, transferul condamnatului dintr-un regim în altul este consecința fie a executării fracției stabilite pentru tipul de penitenciar unde execută pedeapsa această persoană, fie a comiterii abaterii disciplinare. Această soluție a legiuitorului execuțional penal este una neinspirată, deoarece limitează potențialul de motivare a condamnatului în adoptarea unei conduite regulamentare.

În cazul pedepsei detențiunii pe viață, schimbarea progresivă a modului și condițiilor de executare a acestei pedepse nu prezintă elemente ale dreptului discreționar, cu excepția transferului în regim comun, care poate fi efectuat înainte de termenul stabilit de 10 ani din ziua intrării în penitenciar. Astfel, potrivit art. 257¹ alin. (2) din CE [25], „în funcție de personalitatea, comportamentul condamnatului și gradul de pericol posibil din partea acestuia, termenul menționat poate fi redus, cu transferarea condamnatului în regim comun, prin decizia directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor, luată în temeiul hotărârii comisiei înființate în penitenciar în componența enunțată la art. 219 CE”.

Modul și condițiile transferului în regim înlesnit sunt reglementate în art. 257¹ alin. (4) din CE [25], care prevede că „transferul condamnatului la detențiune pe viață din regim comun în regim înlesnit se efectuează la momentul executării efective a termenului pedepsei, care îi dă posibilitatea solicitării liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, în condițiile art. 91 alin. (5) din Codul penal.” Astfel, condamnații la pedeapsa detențiunii pe viață sunt segregati în raport cu condamnații la pedeapsa închisorii, fiindu-le aplicate condiții foarte restrictive și descurajante de transfer progresiv. Această decizie nu are suport științific și nu face altceva decât să îngreuneze procesul corecțional cu această categorie de condamnați.

Potrivit regulii nr. 17.2 din Regulile penitenciare europene [101], la repartizare, trebuie să se țină cont de cerințele legate de urmărirea judiciară și anchetele penale, securitate și siguranță,

precum și de necesitatea de a oferi regimuri potrivite tuturor deținuților. Practica internațională la fel prevede că nivelul de securitate în care urmează a fi plasat condamnatul trebuie să fie stabilit de personalul implicat în procesul corecțional, în baza evaluării complexe a persoanei.

Astfel, plasarea unui deținut într-un anumit nivel de securitate (de tip penitenciar, sector într-un penitenciar, regim), trebuie să se bazeze pe evaluarea riscului și a necesităților. În prezent, în RM nu există niciun instrument validat și acreditat de evaluare a riscului și nevoilor, care să fie aplicat sistematic în penitenciare. Această evaluare ar trebui făcută și pentru a asigura proporționalitatea măsurilor și restricțiilor de securitate care se aplică într-un anumit tip de penitenciar (nivel de securitate). Având în vedere că în Republica Moldova tipul de penitenciar este stabilit de instanță, în funcție de gravitatea infracțiunii pentru întregul termen, iar regimul este modificat automat după trecerea unei perioade, principiile proporționalității și progresivității nu sunt îndeplinite [50, pag. 60]. Această politică penală descurajează condamnații în a adopta o conduită corespunzătoare în detenție și a respecta regulile impuse de regimul penitenciar.

În raportul său către Guvernul RM, CPT a specificat că autoritatea judecătorească trebuie să stabilească durata corespunzătoare a pedepsei pentru o anumită infracțiune, pe când angajații sistemului penitenciar trebuie să fie responsabili pentru determinarea regimului de detenție în baza criteriilor oficial aprobate și a evaluărilor individuale ale deținuților [98].

Potrivit art. 219 alin. (2) din CE [25], în sistemul corecțional autohton există trei regimuri de deținere: inițial, comun și de resocializare, iar în privința condamnaților la detențiune pe viață: inițial, comun și înlesnit. Având în vedere că în RM există trei tipuri de instituții penitenciare (deschis, semiînchis și închis), iar particularitățile celor trei regimuri sunt diferite în funcție de tipul penitenciarului, rezultă că de fapt există nouă regimuri de detenție diferite, la care se mai adaugă cele trei regimuri ale detențiunii pe viață. În afară de aceasta, regimurile aplicate femeilor și minorilor la fel sunt diferite față de cele aplicate condamnaților maturi de sex masculin. Prin urmare, rezultă că *de facto* în RM există optsprezece regimuri diferite de executare a pedepsei.

Potrivit art. 282 alin. (1) din CE [25], măsurile de resocializare se aplică condamnatului doar în ultima fază de executare a pedepsei, adică cu șase luni înainte de liberare, deși, potrivit recomandărilor internaționale [101, reg. 103.2], strategia de eliberare a deținutului urmează a fi elaborată și pusă în aplicare începând cu prima zi de plasare a condamnatului în detenție. Tot începând cu această dată, condamnatul, în măsura posibilității, trebuie să fie pus în situația de a-și putea ordona și soluționa propriile chestiuni individuale și să poarte responsabilitate personală pentru ordonarea și soluționarea acestora, fapt ce va crea premisele necesare reintegrării cu succes a condamnatului în societate.

În aceste condiții, condamnații care manifestă o conduită bună pe parcursul detenției

trebuie încurajați de personalul penitenciar prin aplicarea diferențiată a măsurilor de destindere în mod special, astfel încât această conduită pozitivă să devină o rutină firească a vieții cotidiene. De aceea, orice efort de resocializare trebuie încurajat, indiferent de personalitatea condamnatului și grupul de risc din care face parte.

Totuși, procesul penal nu se finalizează întotdeauna odată cu eliberarea persoanei din penitenciar, deoarece în multe cazuri, liberarea poate avea loc prin înlocuirea pedepsei cu o pedeapsă mai blândă (art. 92 din CP) sau liberarea condiționată înainte de termen (art. 91 din CP), ori instanța poate condamna persoana cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoare (art. 90¹ din CP), ceea ce presupune că procesul de resocializare continuă până la executarea deplină a pedepsei stabilite. În acest sens, autoritățile trebuie să continue lucrul educativ, pentru a finaliza procesul corecțional inițiat de către personalul penitenciar.

Potrivit opiniei profesoarei Evtoshenko I., sistemul progresiv cuprinde la fel un set de măsuri întreprinse de autoritățile statului în privința persoanei condamnate după eliberarea sa din locurile de detenție. Aceasta reprezintă așa-numita asistență post-penitenciară, care este în prezent considerată principala verigă în prevenirea recidivei și acoperă o mare varietate de activități. În plus, organizarea supravegherii celor eliberați (în special, a celor liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen) la fel reprezintă un element al sistemului progresiv. Toată această activitate are ca scop prevenirea comiterii de noi infracțiuni de către persoanele eliberate [135, pag. 169]. Cu alte cuvinte, întinderea sistemului progresiv de executare a pedepsei nu se limitează la faza de eliberare a persoanei din detenție, acesta își continuă efectele și în faza de probațiune, care nu este mai puțin importantă din punct de vedere al procesului corecțional.

Astfel, conceptual vorbind, sistemul progresiv de executare a pedepsei poate fi soluția necesară pentru rezolvarea problemelor actualului sistem corecțional autohton, unde infrastructura este construită pentru deținerea unui număr mare de condamnați în dormitoare comune. Totuși, pentru a putea asigura un sistem adecvat de clasificare și repartizare a condamnaților, este necesar de renunțat la clasificarea penitenciarelor pe tipuri, deoarece acest lucru nu permite acomodarea în aceeași instituție penitenciară a condamnaților cu același nivel de securitate necesar pentru a asigura securitatea generală a detenției. La fel, această diferențiere nu este rezonabilă în cazul în care nevoile de resocializare a condamnaților din diferite tipuri penitenciare sunt comune, iar implicarea lor în aceleași programe de schimbare comportamentală nu este posibilă, din cauza tipului diferit de penitenciar aplicat de instanța de judecată. În capitolele ce urmează vom examina în detaliu elementele esențiale ale unui sistem progresiv de executare a pedepsei, prin raportarea lor la cele care deja sunt reglementate în legislația execuțional penală autohtonă.

2.2. Principiile sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate

Principiile fundamentale ale fiecărei ramuri a dreptului apar ca trăsături caracteristice definitorii pentru autonomia respectivei ramuri în cadrul sistemului dreptului. Principiile sunt reguli care se oglindesc în toate normele și instituțiile care alcătuiesc ramura de drept în care acționează [16, pag. 47].

Fiind un domeniu de sine stătător, dreptul execuțional penal posedă un sistem de principii proprii care asigură coeziunea și stabilitatea ramurii respective. Aceste principii privesc toată activitatea de executare a sancțiunilor de drept penal, adică prestabilesc conduita participanților la executarea pedepselor, drepturilor și obligațiile acestora [78, pag. 32]. În baza acestor principii, se realizează întreaga activitatea corecțională și se conturează orientările principale ale personalului responsabil de realizarea procesului execuțional pe parcursul detenției condamnatului.

Studierea principiilor dreptului execuțional penal a constituit și reprezintă în continuare o preocupare actuală de cercetare. În literatura de specialitate există o multitudine de abordări în ceea ce privește exhaustivitatea principiilor dreptului execuțional penal, deoarece acest drept reglementează o sferă care poate să cuprindă mai multe relații sociale ce trebuie să existe în procesul de executare a pedepselor penale.

Sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate, ca formă de organizare a procesului corecțional, îi sunt caracteristice principii proprii, care caracterizează și definesc acest sistem și, prin natura lor, asigură funcționalitatea eficientă a lui. În aceste condiții, studiarea acestor principii este o preocupare necesară în contextul analizei întregului sistem progresiv și formulării concluziilor pentru eficientizarea lucrului educativ cu persoanele condamnate.

Având în vedere că nu toate principiile dreptului execuțional penal sunt caracteristice sistemului progresiv, ținând cont că acestea reprezintă de fapt o formă de organizare a procesului corecțional, în prezentul capitol se propun spre analiză acele principii ale dreptului execuțional penal care sunt indispensabile unui proces corecțional bazat pe elemente de progresie sau regresie a modului și condițiilor de executare a pedepsei și răspuns la întrebarea „care sunt principiile în baza cărora funcționează un sistem progresiv veritabil?”.

Principiile dreptului execuțional se bazează pe normele de drept internațional cu deținuții, cum sunt Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela), adoptate în anul 2016, Regulile penitenciare europene, adoptate în 2006, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau

degradante, adoptată în 2002, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului, adoptată în 1950. Principiile consacrate în aceste acte internaționale se referă la drepturile principale ale condamnaților la pedepse privative de libertate, care sunt preluate de legislația RM și trebuie să fie respectate în procesul executării pedepselor [53, pag. 12-13]. Potrivit lui Naumov A., în știința juridică, principiile juridice sunt de obicei legate de idei care fixează viziunea despre cum ar trebui să fie legea, despre idealul ca obiectiv general al dreptului [141, pag. 13].

Tradițional, în literatura de specialitate, principiile dreptului execuțional penal se clasifică în 3 categorii de principii:

- 1) generale;
- 2) interamurale;
- 3) ramurale (specifice pentru fiecare ramură a dreptului) [149, pag. 76].

Principiile legislației execuțional penale a RM sunt reglementate în art. 167 CE. Astfel, potrivit alin. (1) al acestui articol [25], executarea hotărârilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.

Totuși, nu toate aceste principii sunt specifice sistemului progresiv de executare a pedepsei ca formă de organizare a procesului corecțional, deoarece majoritatea lor sunt general-valabile dreptului execuțional penal, indiferent de forma în care este organizat procesul corecțional.

Comitetul de miniștri al CoE evidențiază șase categorii de principii aplicabile persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate pe un termen lung, aplicarea cărora urmărește realizarea următoarelor scopuri prioritare:

- asigurarea că instituțiile penitenciare reprezintă locuri sigure pentru persoanele deținute, precum și pentru personalul penitenciar și persoanele vizitatoare;
- contracararea efectelor nocive ale detenției pe termen lung;
- sporirea capacității de reinserție a condamnaților în societate după liberarea din locurile de detenție [102, reg. nr. 2].

Toate aceste scopuri, în viziunea Comitetului de miniștri al CoE, pot fi atinse numai prin aplicarea corespunzătoare și eficientă a următoarelor principii:

- 1) individualizarea executării pedepsei;
- 2) normalitatea;
- 3) responsabilitatea;
- 4) securitatea și siguranța;

- 5) non-segregarea;
- 6) progresia[102, reg. 3-9].

Autoarea Walsh T., consideră că, în cadrul sistemului progresiv de executare a pedepsei, sunt aplicate cu succes următoarele principii practice ale procesului corecțional, care asigură prevenirea recidivei:

- tranziția lină a deținuților dinspre închisoare spre comunitate sau așa-numitul „throughcare” - principiu care presupune aplicarea managementului de caz pentru fiecare deținut;
- acordarea asistenței post-penitenciare;
- aplicarea de programe de adaptare socială;
- liberarea graduală bazată pe planificarea individualizată a pedepsei, evaluarea și clasificarea condamnaților;
- abordarea specifică a nevoilor [1115, pag. 41].

În literatura de specialitate internațională, principiul „throughcare” prezintă tot mai des interes pentru analiză. Esența acestui principiu constă în aceea că infractorii să experimenteze o progresie lină și coordonată a îngrijirilor primite care să îi ajute să se integreze în comunitate și să prevină recidiva. „Throughcare” este definit drept managementul continuu, coordonat și integrat, al infractorilor din momentul contactului acestora cu serviciile de corecție, până la reintegrarea lor cu succes în comunitate și completarea dispoziției juridice [76, pag. 3]. Literatura de specialitatea care analizează principiul „throughcare” este mai dezvoltată în Marea Britanie, unde există o serie de inițiative throughcare (deseori denumite, realocare) care sunt în vigoare pentru deținuții care părăsesc închisoarea. Chiar și în Marea Britanie, există diferențe majore în ceea ce privește asigurarea de asistență medicală la nivel regional și, în special, pentru grupurile vulnerabile, cum ar fi femeile, minoritățile etnice și cetățenii străini [77, pag. 145].

Acest principiu nu-și regăsește expresia nici în cadrul normativ al statelor membre ale CoE, nici în legislația Republicii Moldova, însă acesta poate fi asociat cu principiul individualizării executării pedepsei.

Astfel, principiul individualizării, potrivit autorilor Malinin V. și Smirnov L., la etapa executării pedepsei, presupune, în primul rând, modificarea efectelor pedepsei în funcție de comportamentul persoanei condamnate și, în al doilea rând, modificarea conținutului acțiunii corective. Cu alte cuvinte, principiul individualizării, la etapa executării pedepsei, se transformă în individualizarea mijloacelor de corijare aplicabile persoanelor condamnate în procesul executării pedepsei [146, pag. 10].

Această poziție este susținută de autorul Osadci C., care afirmă că individualizarea

executării pedepsei se înfăptuiește prin intermediul modificării măsurilor de pedeapsă (limitarea drepturilor) și aplicării mijloacelor de corijare în funcție de comportamentul condamnatului [92, pag. 60]. Într-adevăr, comportamentul condamnatul este unul din principalele criterii în baza căruia se realizează transferul condamnatului în cadrul sistemului progresiv de executare a pedepsei, însă la individualizarea mijloacelor de corijare nu doar comportamentul condamnatului prezintă importanță, ci și nevoile individuale identificate, precum și riscurile personale pe care le prezintă persoana condamnată privită individual.

Astfel, suntem de acord cu teza că comportamentul condamnatului joacă un rol important în procesul de individualizare a pedepsei, însă această individualizare nu se poate baza doar pe comportament. Individualizarea executării pedepsei este un proces complex, care pornește de la necesitatea unei evaluări obiective a personalității condamnatului, pentru a stabili nevoile și riscurile acestuia, în baza cărora se poate recurge la individualizarea pedepsei prin aplicarea unui set de instrumente adaptate la necesitățile individuale ale persoanei.

Principiul individualizării se află într-o corelație strânsă cu un alt principiu specific sistemului progresiv de executare a pedepsei - principiul clasificării condamnaților. Deși acest aspect nu se regăsește în lista principiilor enumerate de legiuitor, considerăm că acesta, indubitabil, reprezintă un element-cheie care poate contribui la fortificarea procesului de resocializare a condamnaților pe parcursul executării pedepsei și consolida pachetul ocupațional al administrației instituțiilor penitenciare în cadrul unui sistem de executare a pedepsei bazat pe evoluția progresivă a condițiilor de executare a pedepsei.

Principiul clasificării a constituit obiectul analizei în multe lucrări științifice ale cercetătorilor penaliști, majoritatea cărora împărtășește opinia privind rolul determinant al acestui principiu atunci când se intenționează aplicarea măsurilor educative, deoarece o clasificare adecvată a condamnaților poate eficientiza efectele programelor de resocializare, dacă auditoriul va fi relativ compatibil.

Potrivit lui Perkov I., clasificarea condamnaților reprezintă un proces de divizare a acestora în categorii relativ omogene, îndreptat spre crearea condițiilor necesare de organizare a procesului de diferențiere a măsurilor coercitive și educative, proces care asigură realizarea eficientă a scopului pedepsei penale [154, pag. 34].

O opinie similară este împărtășită de autorii autohtoni Carp S., Osadci C. și Rusu O., care consideră că clasificarea condamnaților reprezintă un proces de divizare a lor în conformitate cu prevederile legale, cerințele psihologiei și pedagogiei penitenciare în grupuri relativ omogene, în baza unor semnalmente, cum ar fi: nivelul degradării social-morale a personalității, caracterului, gradului prejudicial și motivelor infracțiunii săvârșite de ei, în scopul deținerii lor separate, atât în

diferite categorii de penitenciare, cât și în cadrul fiecărui penitenciar [18, pag. 82]. Totuși, calificarea condamnaților în niciun caz nu trebuie să se bazeze în exclusivitate pe natura infracțiunii pentru care a fost condamnat sau pe termenul de pedeapsă care i-a fost atribuit [58, pag. 28], deoarece natura infracțiunii comise nu oferă informații necesare pentru a înțelege trăsăturile personalității condamnatului și nu permite identificarea nevoilor individuale de resocializare, date în baza cărora se poate asigura o clasificare adecvată a condamnaților pentru separarea lor pe grupuri de interese comune.

Astfel, majoritatea autorilor susține ideea că clasificarea condamnaților reprezintă un proces execuțional prin intermediul căruia se realizează diferențierea modului de executare a pedepsei, în scopul eficientizării procesului de reeducare și minimalizării influențelor negative, iar separarea corectă a condamnaților permite consolidarea corespunzătoare a activităților corecționale, orientate specific grupului de interes comun.

Scopul clasificării, potrivit Regulilor Nelson Mandela, constă în:

(a) separarea deținuților în privința cărora există probabilitatea exercitării influenței negative din motivul antecedentelor sale penale sau al caracterului lor;

(b) divizarea deținuților în categorii pentru a facilita tratamentul lor în scopul reabilitării lor sociale [8, reg. 93].

Prin urmare, considerăm că acest principiu trebuie nu doar să-și regăsească aplicabilitatea în majoritatea instituțiilor ale dreptului execuțional penal, dar și să fie indicat expres în calitate de principiu general al executării pedepsei, având în vedere importanța lui în realizarea scopului pedepsei penale.

Un alt principiu de bază care se află în legătură indispensabilă cu cele două sus-menționate este principiul diferențierii. Potrivit lui Zubarev S., diferențierea este un proces unic, interdependent și interconectat, care permite ajustarea efectului corectiv al pedepsei penale în funcție de grupul și caracteristicile individuale ale condamnaților [137, pag. 16].

Hachikyan A. consideră că diferențierea pedepsei este împărțirea condamnaților după anumite criterii în diverse grupuri și stabilirea condițiilor de detenție diferite pentru fiecare grup în parte. Astfel, o condiție necesară pentru diferențierea pedepsei este clasificarea condamnaților și disponibilitatea instituțiilor penitenciare de diferite tipuri [184, pag. 9-10]. O altă opinie formulează Șcherbakov A. și Yakovlev A., care consideră că diferențierea trebuie să fie realizată în cadrul aceluiași penitenciar și să fie bazată pe luarea în considerare a caracteristicilor individuale ale diferitelor categorii de condamnați, care presupune clasificarea lor psihologică și pedagogică, în funcție de gradul de pericol al infracțiunilor pe care le-au comis, comportamentul în timpul executării pedepselor și experiența infracțională [186, pag. 299].

Alți autori consideră că diferențierea condamnaților se limitează la repartizarea acestora după tipul instituției penitenciare, în conformitate cu grupurile de clasificare stabilite de lege [116, pag. 15]. De o altă opinie este Struchkov N., care consideră că diferențierea executării pedepsei depinde nu numai de gravitatea și natura infracțiunii comise, dar și de gradul de pericol al subiectului infracțiunii, ținând cont de circumstanțele specifice ale cazului, care atenuează și agravează responsabilitatea [168, pag. 30].

Totuși, majoritatea autorilor împărtășesc opinia că principiul diferențierii executării pedepsei presupune crearea pentru condamnați a condițiilor de executare a pedepsei diversificate și asigurarea detenției separate a acestora în funcție de criteriile clar stabilite. Astfel, se poate concluziona că principiul diferențierii este indisolubil și interdependent de principiile individualizării și clasificării condamnaților, care formează împreună un complex de premise pentru asigurarea progresivă a executării pedepsei aplicate. De altfel, anume aceste trei principii formează fundamentul sistemului progresiv de executare a pedepsei, care presupune în primul rând determinarea celor mai potrivite măsuri de securitate și activități de reeducare, dar care trebuie să fie realizate în mod individualizat, în baza unui proces clar de clasificare a condamnaților și de diferențiere a lor în cadrul locurilor de detenție. Altfel spus, aceste trei principii trebuie aplicate împreună și, respectiv, pot fi considerate un tot întreg, fără de care aplicarea regimului progresiv este imposibilă.

Măsurile de securitate și activitățile de reeducare în cadrul sistemului progresiv de executare a pedepsei trebuie aplicate în baza unei planificări eficiente, astfel încât de la începutul procesului execuțional al condamnatului să fie stabilită perspectiva de resocializare a lui. La rândul său, condamnatul trebuie pus în situația pe de o parte să înțeleagă necesitatea realizării măsurilor planificate, iar pe de altă parte să fie încurajat, prin instituțiile dreptului execuțional penal, să realizeze cu succes aceste măsuri [31, pag. 41].

Astfel, fiind un principiu de bază al dreptului execuțional penal autohton, principiul planificării executării pedepsei la fel este considerat un principiu fundamental al sistemului progresiv de executare a pedepsei. Legiuitorul RM, prin adoptarea art. 219 alin. (3) din CE [25], a statuat că personalizarea executării pedepsei se realizează prin diferențierea, individualizarea și planificarea acesteia. Deși suntem de acord cu această teză, considerăm însă că lista dată trebuie completată cu principiul clasificării condamnaților, astfel încât ea să fie deplină și să asigure practicienilor o înțelegere clară a orientărilor de acțiune necesare reeducării condamnaților.

Conform recomandărilor Comitetului de miniștri al CoE, pentru fiecare deținut, individual, ar trebui să se elaboreze planuri de executare a pedepsei complexe. Aceste planuri ar trebui pregătite și elaborate pe cât posibil cu participarea activă a deținutului și, în special, spre sfârșitul

perioadei de detenție, în strânsă cooperare cu supravegherea ulterioară liberării și cu alte autorități relevante [8, reg. nr. 9].

Potrivit lui Burciu N., cel mai bun instrument pentru a adapta executarea pedepsei la caracteristicile personale și la gradul de pericolozitate a deținutului este planul de executare a pedepsei [50, pag. 59]. Profesoara Ciuchi O. consideră că prin intermediul activității de planificare se realizează așa-numitul management al executării pedepsei, care este un proces continuu de evaluare, planificare și reevaluarea a pedepsei. Astfel, autoarea consideră că planificarea executării pedepsei, accentuează oportunitățile de intervenție în cadrul programelor de resocializare, în funcție de nevoile individuale ale condamnaților și oferă repere pentru intervenția post-liberatorie [24, pag. 229].

Potrivit Regulilor Nelson Mandela, rezultatele evaluării riscurilor ar trebui să fie revizuite în mod regulat, pentru a oferi condamnaților un nivel adecvat de siguranță. Revizuirile periodice pot facilita transferul condamnaților în instituții penitenciare mai mult sau mai puțin stricte, atunci când este necesar. Astfel de revizuri pot servi ca un stimulent important pentru corectarea comportamentului condamnatului [58, pag. 29].

Planificarea individualizată a pedepsei penale se efectuează în majoritate a statelor CoE. În Finlanda, de exemplu, scopul planificării perioadei de executare a pedepsei este de a dezvolta capacitatea condamnatului de a duce un stil de viață fără crimă. Pe lângă Planul individual de executare a pedepsei, pentru fiecare condamnat se întocmește un plan individual pentru perioada de pregătire a persoanei condamnate pentru eliberare și un plan de introducere a supravegherii sale administrative [68, capitolul 4, §6]. În Estonia, pentru fiecare persoană condamnată la un termen mai mare de un an de închisoare, se întocmește un program individual de condamnare, cu privire la: 1) plasarea condamnatului în penitenciar; 2) transferul condamnatului într-un penitenciar de tip deschis sau în alt penitenciar de tip închis; 3) capacitatea de muncă și abilitățile profesionale ale condamnatului; 4) nevoia condamnatului de a primi educație generală sau formare profesională; 5) facilitățile aplicate condamnatului; 6) măsurile necesare pregătirii condamnatului pentru eliberare; 7) alte măsuri necesare pentru atingerea obiectivelor executării pedepsei închisorii [72, art. 16 alin. (1)]. În Croația, de asemenea, se întocmește un program individual de executare a pedepsei cu închisoarea pentru fiecare persoană condamnată, care cuprinde un complex de măsuri pedagogice, psihologice, de muncă, de ocupare a timpului liber, de sănătate și de securitate. În baza acestui program, se planifică executarea unei pedepse cu închisoarea, ținând cont de caracteristicile și nevoile condamnaților, precum și tipul și capacitățile penitenciarului [69, art. 69 alin. (1)].

În RM, la fel, se întocmește un plan individualizat pentru fiecare persoană condamnată,

care, potrivit pct. 32 alin. (2) din SEPC [110, pct. 32 alin. (2)], include intervențiile coordonate ale administrației penitenciare în vederea reeducării și corijării condamnatului. Planul se întocmește individual, pentru fiecare deținut, se anexează la dosarul personal al acestuia și fiecare funcționar public cu statut special al instituției penitenciare lucrează cu deținutul în baza acestuia.

Astfel, principiul planificării executării pedepsei are rolul de a ghida toate intervențiile educative în privința condamnatului din timp, ceea ce permite organizarea eficientă a procesului educativ, precum și organizarea programului zilnic în penitenciar, îmbinând corespunzător toate măsurile de regim obligatorii cu activitățile și programele educative stabilite. De asemenea, acest plan reprezintă o foaie de parcurs care permite deținutului să înțeleagă unde trebuie să ajungă în anumite faze ale executării pedepsei sale și când va fi gata să ceară liberarea condiționată de la pedeapsă sau înlocuirea pedepsei cu o pedeapsă mai blândă.

Alt principiu de bază al dreptului execuțional penal caracteristic sistemului progresiv de executare a pedepsei este cel al aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților, care, potrivit lui Scheveleva S. constă în aplicarea unor astfel de măsuri coercitive și măsuri de reeducare și într-un anumit volum, care este necesar și suficient pentru atingerea scopului pedepsei penale. Or, în procesul executării pedepsei, accentul trebuie pus pe gravitatea faptei comise, personalitatea condamnatului și conduita acestuia pe parcursul executării pedepsei, iar legislația trebuie să prevadă astfel de instituții care să asigure modificarea modului și condițiilor de executare a pedepsei, atât în sens progresiv, cât și în sens regresiv, demonstrând astfel condamnatului dezavantajul comportamentului antisocial [185, pag. 16].

Unii autori (de exemplu, Zubkov A. și Grishko A.) consideră că principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare este însumat în totalitate de principiul diferențierii și individualizării, deoarece primul este consecința procesului de diferențiere și individualizare a condamnaților [180, pag. 16]. Grishko A. opinează că aplicarea rațională a mijloacelor de corijare se rezumă la clasificarea condamnaților în funcție de criteriile stabilite, clasificare care asigură aplicarea mijloacelor de corijare în mod individualizat [157, pag. 16-17]. Alți autori consideră că acest principiu constă în cerința influenței educaționale în colectiv sau prin colectiv, precum și prin autoeducarea condamnaților [146, pag. 12].

Considerăm că aplicarea mijloacelor de corijare are ca scop, în primul rând, reeducarea condamnatului, însă acest proces trebuie dozat, combinat cu principiul planificării executării pedepsei, astfel încât să se reușească obținerea unor rezultate educative solide. Astfel, ca și în cazul celorlalte principii supuse analizei, principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare trebuie aplicat din prima zi de detenție a condamnatului și până la momentul eliberării lui din penitenciar. În unele cazuri, aplicarea acestui principiu nu trebuie să se finalizeze odată cu eliberarea din

detenție a condamnatului, ci să continue în perioada de probațiune. În asemenea cazuri, rezultatul obținut de personalul penitenciar în perioada detenției trebuie preluat de organele de probațiune pentru a se asigura continuitatea procesului educațional. Pentru acest lucru, este necesar de creat o platformă de cooperare între sistemul administrației penitenciare și organul de probațiune, în vederea reglementării condițiilor de asigurare a procesului educațional după eliberarea persoanei condamnate din detenție.

Potrivit lui Smirnov S., criteriile de aplicare rațională a mijloacelor de corijare sunt: necesitatea, suficiența și argumentarea juridică, iar cerințele față de decizia de aplicarea a acestor mijloace sunt: actualitatea și proporționalitatea [166, pag. 13]. Prin urmare, subiectul care urmează să aplice aceste mijloace trebuie să stabilească necesitatea aplicării lor și, în caz afirmativ, să decidă care anume mijloc și în ce măsură urmează a fi aplicat, ținând cont de condițiile aplicării stabilite de lege [139, pag. 56]. Astfel, mijloacele de corijare trebuie aplicate individualizat, în funcție de necesitățile obiective de resocializare a fiecărui condamnat, acest lucru va asigura proporționalitatea aplicării lor.

Principiul stimulării comportamentului respectuos față de lege, în egală măsură cu cele analizate în prezenta lucrare, este caracteristic și aplicabil în cazul sistemului progresiv de executare a pedepsei. Acest principiu presupune, în primul rând, aplicarea stimulentei legale care reglementează schimbarea condițiilor de detenție a condamnaților. De o mare importanță sunt instituțiile dreptului execuțional penal care stimulează condamnații prin îmbunătățirea statutului juridic al acestora [124, pag. 18]. Aceste instituții fie acordă anumite facilități suplimentare, cum ar fi, destinderea libertății de mișcare, fie modifică substanțial regimul de detenție aplicat anterior, prin transferul dintr-un regim de detenție în altul.

Potrivit lui Tkachevsky Iu., stimularea comportamentului respectuos față de lege poate să fie atât pozitivă - extinderea statutului lor juridic prin anularea restricțiilor legale stabilite anterior, cât și negativă - restrângerea statutului lor legal prin introducerea unor restricții legale suplimentare prevăzute de lege. În primul și al doilea caz, schimbarea statutului juridic al condamnaților este o reacție adecvată a personalului penitenciar bazată pe lege la schimbările profunde și persistente în conștiința și comportamentul condamnaților [174, pag. 28].

În literatura științifică [139, pag. 55] principiul respectiv este deseori analizat în comun cu principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare, care, în opinia majorității cercetătorilor (Zubkov A., Grishko A., Seliverstov V. etc) constituie un principiu unic al dreptului execuțional penal. Susținem această opinie, chiar în pofida enumerării separate a acestor două principii în CE autohton. Or, măsurile de stimulare fac parte din mijloacele de corijare a condamnatului dacă sunt aplicate pentru conduita pozitivă sau pentru rezultatele deosebite obținute în procesul de reeducare.

Observăm că legiuitorul Republicii Moldova a enumerat sistemic și într-o manieră exhaustivă șase tipuri de mijloace de corijare a condamnatului. Totuși, reglementarea lor exhaustivă poate crea obstacole pentru personalul penitenciar în intenția lor de a exercita o influență pozitivă în privința condamnatului prin alte mijloace permise de lege, dar care nu sunt enumerate în lista menționată supra [41, pag. 239]. Astfel, considerăm că lista principiilor speciale aplicabile în cadrul sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate poate fi extinsă cu principiile normalității, responsabilității și progresivității, consfințite în recomandările internaționale sus-menționate.

În sistemul corecțional norvegian, principiul normalității are o aplicabilitate foarte largă. Acest principiu presupune următoarele teze: (1) pedeapsa este doar restricția libertății în condițiile în care nu au fost impuse și alte restricții de către instanță, prin urmare, persoana condamnată are aceleași drepturi ca și restul populației; (2) nimeni nu va executa pedeapsa privativă de libertate în condiții mai stricte decât dacă este necesar ca o măsură de siguranță pentru comunitate, astfel, deținuții vor fi incluși în cel mai puțin restrictiv regim de securitate, conform unei evaluări individualizate; (3) pe timpul detenției, viața deținuților trebuie să fie pe cât posibil asemănătoare cu viața de „afară” [4].

De fapt, acest principiu înglobează în sine majoritatea principiilor dreptului execuțional penal autohton, însă în formula norvegiană acestea formează un organism integru de orientări complexe pentru personalul penitenciar în scopul aplicării celor mai potrivite măsuri de reeducare adaptate la nevoile individuale ale fiecărei persoane condamnate și consolidării relațiilor de reciprocitate între personalul penitenciar și persoanele deținute [142, pag. 238]. De altfel, acordarea imediată a tuturor facilităților disponibile conform nivelului de risc identificat ar putea fi o soluție potrivită pentru sistemul execuțional penal autohton, unde obținerea facilităților se realizează în timp, pe când inversarea accentului ar putea determina condamnatul să nu dorească să le „piardă”. Astfel, considerăm necesar de inclus acest principiu în dreptul execuțional penal autohton cu dezvoltarea corespunzătoare a acestuia în cadrul normativ secundar.

În dreptul german, de o valoare fundamentală în aplicarea instituțiilor sistemului progresiv de executare a pedepsei constituie principiul responsabilității, care își găsește expresia în majoritatea instrumentelor educative. Acest principiu presupune că persoana condamnată, în măsura posibilităților, trebuie să fie pusă în situația de a-și putea ordona și soluționa chestiunile personale și să poarte responsabilitate proprie pentru ordonarea și soluționarea acestora. Conștiința de răspundere a condamnatului pentru o conviețuire ordonată în cadrul instituției penitenciare trebuie trezită și promovată [65, art. 71 și 81]. La fel ca în Germania, sistemul execuțional penal din Danemarca își fundamentează activitatea pe principiul responsabilității proprii a deținutului,

iar întreaga activitate corecțională urmează a fi organizată în așa mod, încât condamnatul să aibă posibilitatea de a dezvolta un sentiment de responsabilitate, respect și încredere în sine și să fie motivat să opteze pentru o viață fără crimă [63, pag. 106].

Procesul autohton de planificare a executării pedepsei penale privative de libertate deși presupune crearea premiselor de dezvoltare a deprinderilor condamnatului de a fi responsabil pentru soluționarea chestiunilor proprii, nu încurajează formarea acestor deprinderi din lipsa mecanismelor legale, lipsă ce deprimă intențiile personalului penitenciar de a modela o persoană responsabilă și prosocială. În acest sens, CE trebuie modificat în așa fel încât să încurajeze condamnații să dezvolte spiritul responsabilității personale, fiind puși în situație de a-și ordona și rezolva chestiunile lor individuale.

Un alt principiu aplicabil în cadrul sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate este principiu progresivității. Unii autori definesc acest principiu drept o mișcare progresivă în cadrul sistemului penitenciar de la condiții restrictive spre condiții mai puțin restrictive, unde deținutul poate petrece o bună parte a timpului în comunitate [114, pag. 209]. Alți autori consideră că acest principiu presupune tranziție graduală de la detenție spre liberare din detenție [7, pag. 224].

Potrivit CtEDO, în ultimii ani s-a observat tendința, amplu ilustrată de instrumentele juridice ale CoE, de a pune mai mult accent pe reintegrare. Acest obiectiv este consolidat de dezvoltarea „principiului progresiei”, care presupune că un deținut trebuie să treacă progresiv, în cadrul sistemului penitenciar, din stadiul inițial al detenției, în care se pune accent pe pedeapsă și pe plata pentru infracțiunea comisă la stadiile ulterioare ale pedepsei, în care trebuie să se acorde prioritate pregătirii liberării [22, §70]. Posibilitatea unei astfel de evoluții este crucială atât pentru deținuți, cât și pentru personalul penitenciar în gestionarea corespunzătoare a penitenciarului. Această progresie motivează și stimulează condamnatul în promovarea comportamentului prosocial și asigură o relație mai profundă între personalul evaluator și condamnat, ceea ce contribuie la fortificarea securității dinamice [3, pct. 79].

Potrivit lui Høidal A., principiul progresivității se bazează pe o convingere care stă la baza faptului că dacă un sistem penitenciar este mai izolat și cu nivel de securitate mai ridicat, atunci va fi mai greu pentru o persoană condamnată să se întoarcă cu succes în libertate. Prin urmare, în perioada lor de încarcerare, condamnații trebuie să aibă posibilitatea să li se scadă nivelul de securitate aplicabil, în funcție de progresele acestora [60, pag. 61].

În așa fel, principiul progresivității poate fi considerat drept temelia sistemului progresiv de executare a pedepsei și, în viziunea noastră, trebuie să fie consfințit în legislația execuțional penală autohtonă pentru a determina orientarea progresivă a procesului corecțional și adaptarea

tuturor instrumentelor corecționale la aplicarea lor planificată în mod individualizat și într-o manieră progresivă. Cu toate acestea, aplicarea separată a principiul progresivității nu va avea efectul scontat, deoarece esența lui constă în conjugarea tuturor mecanismelor și instrumentelor corecționale în vederea realizării scopului pedepsei penale prin a oferi societății încrederea în succesul procesului execuțional penal datorită rezultatelor educaționale obținute cu persoana liberată din detenție [32, pag. 43].

Astfel, opinăm asupra importanței aplicării complexe a tuturor principiilor caracteristice sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate fără evidențierea unor principii primare sau secundare. De altfel, neaplicarea sau aplicarea necorespunzătoare a unui principiu poate cauza un efect negativ în lanț, materializat în eșecul întregului proces corecțional și, drept consecință, comiterea de noi infracțiuni din partea persoanei eliberate.

2.3. Concluziile capitolului 2

În legislația RM, precum și în legile altor state din spațiul post sovietic, nu se utilizează noțiunea de „sistem progresiv”. Această noțiune nu se regăsește nici în recomandările internaționale care vizează procesul corecțional-penal, ea fiind mai degrabă utilizată în scopuri științifice de cercetătorii penaliști atunci când se pune în discuție problema studierii procesului de influențare pozitivă a condamnatului prin încurajarea eforturilor corecționale ale condamnatului, abordându-se drept recompense condițiile de executare îmbunătățite, în special, prin acordarea de facilități suplimentare sau destinderea regimului de detenție. Prin urmare, noțiunea sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate este mai degrabă una teoretică, iar expresia sa practică se regăsește în instrumentele de modificare progresivă a executării pedepsei și de influență pozitivă a condamnatului, disponibile în arsenalul personalului penitenciar.

Astfel, în cadrul cercetării, a fost propusă următoarea definiție: „Sistemul progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate reprezintă forma de organizare a procesului corecțional penal, care presupune modificarea, la necesitate, a modului și condițiilor de executare a pedepsei în funcție de progresele sau regresele condamnatului în autoeducarea sa”.

Conform naturii mecanismelor execuțional penale disponibile la nivel național, forma de organizare a sistemului corecțional în RM poate fi considerată ca fiind cvasi-progresivă, deoarece în sistemul autohton există trei regimuri de deținere diferite: inițial, comun și de resocializare, iar în privința condamnaților la detențiune pe viață: inițial, comun și înlesnit. Transferul progresiv dintr-un regim în altul se realizează după expirarea unui termen-limită prevăzut pentru fiecare tip de penitenciar. În cadrul acestui sistem de progresie, efortul condamnatului în resocializarea sa nu

se ia în considerare la transfer, prin urmare, motivația condamnaților pentru adoptarea unei conduite pozitive și participarea la programe de schimbare comportamentală este una foarte redusă. Cu toate acestea, regula generală a unui sistem progresiv de executare a pedepsei este că orice modificare a condițiilor de detenție se efectuează în funcție de progresele condamnatului și de efortul său în realizarea scopului general al pedepsei penale.

Astfel, ajungem la concluzia că problemele care rezultă din practica actuală a regimurilor de executare a pedepsei țin de următoarele aspecte:

- 1) în condițiile existente este imposibil să fie aplicată revizuirea regulată a modului în care persoana condamnată execută pedeapsa;
- 2) angajații care interacționează zilnic cu condamnații sunt unicii care le cunosc riscurile și nevoile, însă nu au putere decizională în vederea schimbării modului de executare a pedepsei;
- 3) există flexibilitate limitată în a interveni prompt și în a gestiona populația penitenciară.

La fel, considerăm că, pentru a putea asigura un sistem adecvat de clasificare și repartizare a condamnaților, este necesar de renunțat la clasificarea penitenciarelor pe tipuri, deoarece acest fapt nu permite acomodarea în aceeași instituție penitenciară a condamnaților cu același nivel de securitate, lucru necesar pentru a asigura securitatea generală a detenției. Astfel, condamnații care manifestă o conduită bună pe parcursul executării pedepsei trebuie încurajați de personalul penitenciar prin aplicarea diferențiată a măsurilor de destindere, astfel încât această conduită pozitivă să devină o rutină firească a vieții cotidiene. De aceea, orice efort de resocializare trebuie încurajat, indiferent de personalitatea condamnatului și grupul de risc din care face parte.

De asemenea, pentru a intensifica procesul corecțional în cadrul sistemului execuțional autohton și a obține rezultate mai eficiente în realizarea scopului pedepsei penale, considerăm că este necesar de a completa lista principiilor legislației execuțional penale, care este reglementată într-o manieră exhaustivă, cu principiile: 1) clasificării, 2) normalității, 3) responsabilității și 4) progresivității. Respectiv, se impune crearea mecanismelor corecționale corespunzătoare pentru aplicarea conformă a acestor principii.

În opinia noastră, pentru a asigura eficiența și utilitatea sistemului progresiv de executare a pedepsei, se concluzionează necesitatea de a interveni legislativ pentru a crea un veritabil regim progresiv de executare a pedepsei care, pe de o parte, va asigura aplicarea practică a principiilor execuțional penale, iar pe de altă parte, va crea premise pentru realizarea scopului pedepsei penale.

3. ELEMENTELE ESENȚIALE ALE SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTAT

3.1. Transferul regresiv al condamnatului într-un regim inferior ca grad de severitate

Activitatea corecțională în privința persoanelor condamnate presupune desfășurarea unui complex de măsuri educative și de resocializare, care au menirea principală să asigure realizarea scopului pedepsei penale. Mai mult, un exemplu pozitiv de resocializare poate să contribuie la impulsivarea activităților educative cu celelalte persoane deținute, astfel încât reeducarea să fie asigurată în baza unei competiții sănătoase de realizări proprii.

Finalitatea procesului corecțional trebuie să se materializeze în conștientizarea individuală a faptei comise, precum și să modeleze o persoană socialmente responsabilă, capabilă să ducă un mod de viață respectos atât față de societate, cât și față de regulile stabilite în cadrul acestei societăți.

Realizarea procesului educațional este condiționată de existența mecanismelor de stimulare a comportamentului prosocial, mecanisme care pot comporta atât elemente de schimbare progresivă a modului și condițiilor de executare a pedepsei, cât și regresivă, în egală măsură.

Așa cum s-a menționat mai sus, unul din principiile fundamentale ale dreptului execuțional penal este principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților, care este consfințit în art. 167 alin. (1) din CE [25]. Acest principiu presupune că activitățile desfășurate de către personalul penitenciar trebuie să comporte un echilibru al măsurilor de intervenție, astfel încât acestea să fie aplicate în condiții de eficiență maximă, iar măsurile planificate trebuie să fie orientate exclusiv pentru realizarea scopului pedepsei penale. În conformitate cu art. 171 alin. (1) CE [25], principalele mijloace de corijare a condamnatului sunt: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățământul general, influența exercitată de societate.

Potrivit lui S. Babayan, dacă acțiunea corectivă din punct de vedere al teoriei dreptului execuțional penal include totalitatea mijloacelor de corijare a condamnaților, atunci influența educațională se rezumă doar la două din ele, în același timp, în privința condamnatului urmează a fi aplicate elementele individuale ale sistemului progresiv al executării pedepsei. Astfel, conținutul impactului educațional ar trebui să corespundă conținutului acțiunii corective, ceea ce va duce la o implementare mai eficientă a principiului combinării pedepsei cu acțiunea de corijare [120, pag. 13]. În fond, toate acțiunile de corijare sunt orientate pentru resocializarea condamnatului, care

trebuie să reprezinte o linie directoare a activității execuțional penale și urmează a fi îmbinată cu toate procesele interne în cadrul instituției penitenciare.

Aplicarea mijloacelor de corijare doar în sensul acordării unor facilități suplimentare nu întotdeauna va da rezultatele scontate, deoarece măsurile de încurajare trebuie îmbinate cu măsurile de descurajare, astfel încât să se asigure un impact așteptat. Din aceste considerente, mijloacele de corijare trebuie neapărat să prevadă un mecanism de „pedepsire” a comportamentului neregulamentar, care trebuie să fie aplicat echidistant.

Utkin V., consideră că resocializarea (în forma sa cea mai generală) constă în restabilirea și corectarea relațiilor sociale nearmonioase între individ și societate, dar nu există motive pentru a amesteca aceste concepte. Resocializarea înseamnă literalmente restabilirea legăturilor sociale pozitive ale condamnatului. Corecția vizează, de asemenea, acest lucru. Totuși, despre unitatea de corecție și resocializare nu se poate vorbi decât atunci când o persoană se află direct în comunitatea în care ar trebui să fie socializată. Este clar că acest lucru este posibil numai cu pedepse care nu sunt legate de izolarea de societate. Cu închisoarea, corectarea este doar crearea de condiții subiective (sfera motivațională) și obiective (formarea calităților personale externe) pentru resocializarea viitoare [187, pag. 4-5].

În așa fel, pentru asigurarea resocializării condamnaților, personalul penitenciar trebuie să aplice un set de instrumente motivaționale, care să stimuleze comportamentul prosocial și, în același timp, să descurajeze acei condamnați care încălcă ordinea stabilită, influențând prin comportamentul lor negativ restul condamnaților aflați pe calea corectării. Oamenii de știință, discutând despre măsurile ce necesită a fi luate pentru consolidarea ordinii în locurile de detenție, ajung la concluzia că pentru a construi cel mai flexibil și adecvat sistem de executare a închisorii, care îndeplinește principiul progresivității, este necesar să se îmbunătățească mecanismele nu numai pentru stimularea pozitivă a comportamentului condamnatului care respectă legea, ci și pentru influența preventivă asupra violatorilor frauduloși ai regimului de detenție stabilit. Susținătorii prejudecății punitive subliniază faptul că, pentru a crea un sistem eficient de influențare a violatorilor regimului de executare a pedepselor, care reprezintă o amenințare imediată pentru siguranța funcționării instituțiilor corecționale, este necesar să se formeze o politică punitivă persistentă a statului, exprimată, printre altele, în adoptarea legilor relevante [170, pag. 237].

Politica punitivă permite aplicarea practică a principiului „exemplului propriu”, astfel încât deținuții să conștientizeze consecințele inevitabile ale comportamentului neregulamentar, stimulând prin acest exemplu atitudinea respectuoasă față de regulile stabilite și autoritatea legală a personalului penitenciar. Cu toate acestea, aplicarea în exclusivitate a politicii punitive nu va

permite realizarea scopului pedepsei penale, pentru că resocializarea condamnatului se poate obține numai în baza unui complex de metode de reeducare, în special, cele care permit conștientizarea necesității acestei resocializări.

Legiuitorul național a stabilit o politică punitivă destul de consecventă, datorită caracterului constant al unor sancțiuni ce și-au demonstrat eficiența de-a lungul timpului. Așadar, potrivit art. 246 alin. (1) CE, condamnatului îi pot fi aplicate următoarele sancțiuni disciplinare: a) avertismentul; b) suspendarea dreptului la colete, pachete cu provizii și banderole, cu excepția bunurilor necesare pentru igiena individuală și asistență medicală, pe un termen de cel mult 2 luni; c) suspendarea dreptului la întrevederi de scurtă și de lungă durată, pe un termen de cel mult 3 luni; d) interdicția de a locui în afara teritoriului penitenciarului, în cazul condamnatului care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire; e) izolarea disciplinară: a condamnatului deținut în penitenciar de tip deschis sau semiînchis, pe un termen de cel mult 15 zile; a condamnatului deținut în penitenciar de tip închis, pe un termen de cel mult 20 de zile; a femeii condamnate, pe un termen de cel mult 7 zile; a minorului condamnat, pe un termen de cel mult 3 zile; f) transferarea condamnatului din regimul de resocializare sau, în cazul condamnatului la detențiune pe viață, din regimul înlesnit în regimul comun de deținere; g) transferarea condamnatului în regim inițial [25].

Majoritatea sancțiunilor prevăzute de legislația execuțional penală autohtonă presupun modificarea substanțială a modului și condițiilor de executare a pedepsei, prin transferarea regresivă fie într-un regim imediat inferior ca grad de severitate, fie plasarea pe o perioadă relativ scurtă în condiții severe, cu restricționarea corespunzătoare a majorității beneficiilor avute în condiții generale. Deși efectul juridic al sancțiunilor aplicabile persoanelor deținute este unic – un an de la data executării (cu toate că și în acest caz practicienii au semnalat o serie de divergențe și diferențe), efectul nemijlocit al sancțiunilor este diferit pentru toate tipurile de sancțiuni, iar sancțiunile care presupun transferul regresiv modifică esențialmente modul și condițiile de executare a pedepsei, fără să fie evaluată necesitatea și eficiența acestor modificări. În consecință, regimul de detenție se înrăutățește doar din cauza comiterii unor abateri disciplinare, care nu neapărat demonstrează atitudinea neglijentă față de procesul educativ inițiat.

Unii autori consideră că prin intermediul sistemului de sancțiuni disciplinare se urmărește nu doar pedepsirea condamnaților care au comis fapte disciplinare, dar și realizarea principiului diferențierii executării pedepsei penale. Profesorul rus Struchkov N. menționează următoarele: „cu cât mai periculos și răsfățat este condamnatul, cu atât este mai puțin pregătit să accepte influența educațională obișnuită. Prin urmare, o anumită doză de pedeapsă la începutul lucrului educativ cu el va fi un factor decisiv care îl va face să-și reconsidere opiniile și să își reevalueze trecutul. Apoi,

pe măsură ce condamnatul este corectat, pedeapsa se va slăbi” [126, pag. 36]. De aceea, tipul sancțiunii ce urmează a fi aplicat în privința condamnatului trebuie să fie direct proporțional nu doar cu fapta comisă de acesta, ci și cu nivelul de pericol pe care îl prezintă sau, mai bine spus, cu gradul de influență ce trebuie exercitat în privința acestuia, astfel încât pedeapsa disciplinară să aibă un efect educativ. Altfel spus, sancțiunea disciplinară trebuie individualizată conform particularităților individuale ale fiecărui condamnat, care a încălcat ordinea stabilită, însă aplicarea unor sancțiuni diferite pentru aceeași abatere disciplinară poate ridica semne de întrebare din perspectiva tratamentului discriminatoriu.

Sub aspect larg, sancțiunea disciplinară este consecința procesului disciplinar în închisoare, impusă după depunerea unei plângeri sau a unei acuzații împotriva unui deținut [103, pag. 49]. În esență, măsurile disciplinare aplicate în privința deținuților sunt orientate spre asigurarea respectării regimului penitenciar sub toate aspectele ce implică noțiunea dată: securitatea și siguranța detenției, respectarea programului penitenciar, respectarea normelor de bună comportare și conviețuire între deținuți, cât și asigurarea unor relații corecte cu personalul penitenciar și persoanele cu care intră în contact, participarea la instruiți sau alte ocupații prevăzute de programul penitenciar pentru asigurarea resocializării deținuților etc. [111, pag. 6]

Potrivit datelor statistice ale ANP [tabelul nr. 4], pe parcursul anului 2019, în privința persoanelor deținute în sistemul administrației penitenciare au fost aplicate 4840 de sancțiuni disciplinare (2018-6611), indicator în descreștere cu 26,78%, în condițiile în care la 31 decembrie 2019, în sistemul penitenciar se dețineau 6716 persoane față de 6990, ce se dețineau în perioada analogică a anului trecut. Astfel, se constată o descreștere a numărului de deținuți cu 274 de persoane, ceea ce constituie o scădere de 3,92%. La fel, se atestă o descreștere a numărului de sancțiuni disciplinare în anul 2020, cu circa 6.2%, în condițiile în care numărul persoanelor deținute a scăzut cu 4%.

Prin urmare, pentru perioada anilor 2018-2020, se observă o dinamică pozitivă a numărului de persoane sancționate disciplinar și, implicit, a numărului de abateri comise, însă în anul 2021 numărul sancțiunilor aplicate a crescut cu 8,2%, în pofida faptului că numărul deținuților s-a diminuat. Totuși, în baza analizei datelor dezagregate, se constată că sancțiunile cu caracter regresiv nu constituie ponderea cea mai mare în raport cu celelalte sancțiuni, dinamica de aplicare a acestora este una constantă și constituie aproximativ $\frac{1}{4}$ din numărul total de sancțiuni aplicate.

Această pondere poate fi explicată în special în următorul fel:

(1) având în vedere criteriile de individualizare a sancțiunilor disciplinare prevăzute la art. 246¹ din CE, aplicarea sancțiunilor regresive este posibilă numai în cazul comiterii unor abateri foarte grave sau în caz de comitere repetată a abaterilor grave ori dacă persoana a fost recunoscută

vinovată de săvârșirea unei infracțiuni intenționate în timpul executării pedepsei privative de libertate (în acest ultim caz se aplică sancțiunea „transferul în regim inițial”);

(2) efectul sancțiunilor regresive este mai sever, având în vedere complexitatea restricțiilor impuse și faptul că modul și condițiile de executare a pedepsei se modifică substanțial și pe o perioadă destul de îndelungată.

Schimbarea modului și condițiilor de executare a pedepsei pentru încălcarea persistentă a ordinii de detenție îndeplinește în primul rând o funcție de protecție, deoarece impune condamnaților interzicerea acțiunilor ilegale și obligația, în caz de încălcare, de a suferi efecte punitive de volum diferențiat. În plus, aplicarea sancțiunilor care presupun schimbarea regimului de executare este individuală pentru fiecare violator al regimului de detenție, deoarece face să se gândească la motivele transferului și acționează preventiv asupra altor condamnați, avertizând asupra consecințelor negative. Astfel, comportamentul condamnatului este principalul criteriu material pentru evaluarea personalității sale atunci când se decide schimbarea tipului de instituție [177, pag. 38]. Or, aplicarea sancțiunilor regresive este posibilă pentru cele mai grave încălcări disciplinare, acolo unde faptele comise, atât de către persoana sancționată, cât și de către ceilalți condamnați, necesită o reacție adecvată din partea autorităților pentru descurajarea lor repetată.

Cu alte cuvinte, sancțiunile regresive deși se consideră cele mai aspre forme de sancționare, reprezintă în același timp cele mai eficiente măsuri de reacție în privința condamnaților care manifestă constant o conduită neregulamentară și influențează negativ pe ceilalți condamnați aflați pe calea corijării. Pe de altă parte, transferul regresiv al condamnatului pe un termen îndelungat poate să aibă un efect exact invers, deoarece condamnatul va fi împăcat cu gândul că următorul eventual transfer progresiv poate avea loc doar după trecerea unei perioade destul de îndelungate sau va conștientiza într-un moment că alte forme de sancționare nu pot fi mai aspre decât cea deja primită, ceea ce îl va încuraja să nu respecte regimul de detenție în continuare [34, pag. 195-196]. Astfel, asemenea sancțiuni disciplinare nu trebuie să aibă un efect juridic foarte îndelungat, pentru a motiva condamnatul să-și conștientizeze fapta și să remodeleze comportamentul său pe viitor.

Actualmente, CE nu stabilește vreo procedură de suspendare a executării sancțiunii disciplinare, decât în cazul sancțiunii cu izolare disciplinară, care poate fi întreruptă la propunerea medicului din motive de sănătate a condamnatului până la însănătoșirea acestuia (a se vedea art. 247 alin. (11) din CE) sau în cazul în care condamnatul a depus o plângere în ordinea prevăzută de art. 473¹ CPP, împotriva Deciziei directorului instituției penitenciare cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare (a se vedea art. 248/1 alin. (2) din CE).

În așa fel, suspendarea este condiționată în exclusivitate de sănătatea celui sancționat, deși acest institut ar putea fi abordat analogic institutului suspendării condiționate de pedeapsa penală.

Așadar, de vreme ce condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei reprezintă un mijloc legal de individualizare a executării pedepsei și o instituție complementară menită să întregască posibilitățile pe care legea le conferă instanței judecătorești pentru realizarea individualizării pedepsei [56, pag. 4], suspendarea condiționată a sancțiunii disciplinare în egală măsură poate fi considerată drept un institut de individualizare a răspunderii disciplinare, menit să asigure realizarea scopului acestei sancțiuni și, implicit, ordinea și siguranța în locurile de detenție. De aceea, opinăm că introducerea unui asemenea institut ar putea diminua numărul abaterilor disciplinare comise.

Având în vedere că suspendare executării sancțiunii disciplinare poate încuraja deținutul la adoptarea unui comportament adecvat, iar aplicarea unei sancțiuni regresive ar anula toate eforturile personalului penitenciar în reeducarea acestuia, mai multe state au creat institutul de suspendare a executării sancțiunii disciplinare, care și-a demonstrat eficiența în practică.

În Estonia [72, art. 65 alin. (2) – (4)], de exemplu, personalul penitenciar poate amâna aplicarea unei sancțiuni disciplinare sau a unei părți a acesteia, cu condiția ca deținutul să nu comită o nouă abatere disciplinară în timpul perioadei de probă. Perioada de probă durează de la o lună la șase luni. Dacă deținutul comite o nouă abatere disciplinară în perioada de probă, atunci ambele sancțiuni disciplinare vor fi aplicate imediat. În cazul în care deținutul nu comite o nouă abatere disciplinară în perioada de probă, sancțiunea disciplinară nu va fi pusă în aplicare.

În Finlanda [68, capitolul 15, §6], o altă sancțiune disciplinară decât avertismentul poate fi impusă pentru o perioadă de probă de cel puțin o lună și de cel mult trei luni. În cazul în care deținutul nu mai comite o altă abatere în perioada de probă, sancțiunea disciplinară expiră. Dacă se aplică o sancțiune disciplinară pentru o abatere comisă în perioada de probă, trebuie să se decidă în același timp dacă sancțiunea disciplinară anterioară va fi pusă în aplicare. La fel și în Croația [69, art. 148 alin. (10)], executarea măsurilor disciplinare poate fi amânată pentru o perioadă de până la trei luni. Sancțiunea nu va fi executată dacă condamnatul nu mai comite o altă abatere disciplinară în termenul respectiv, iar în Germania [65, art. 104 alin. (2)], acțiunea disciplinară poate fi, în totalitate sau parțial, suspendată pentru o perioadă de probă de maximum șase luni.

În acest sens, opinăm asupra importanței introducerii institutului de suspendare condiționată de executare a sancțiunii disciplinare aplicate condamnatului, pentru a-l încuraja pe acesta să-și revizuiască comportamentul anterior, astfel încât scopul răspunderii disciplinare să poată fi atins fără restricționarea drepturilor dobândite de-a lungul detenției sau fără regresarea în ceea ce privește regimul de executare a pedepsei. Mai mult, acest institut poate oferi o pârghie suplimentară pentru personalul penitenciar în individualizarea răspunderii disciplinare a condamnatului în funcție de comportamentul avut anterior comiterii abaterii disciplinare. Astfel,

prin intermediul acestui institut se poate acorda o șansă suplimentară condamnatului în revizuirea propriului comportament, oferindu-i astfel posibilitatea conștientizării efectelor negative ale comportamentului său deviant. Considerăm că utilizarea practică a acestui institut va oferi personalului penitenciar posibilitatea de a motiva condamnatul în cazul unor abateri izolate, fără ca efectul sancțiunii să aibă repercusiuni asupra regimului penitenciar aplicat acestuia.

Analizând practica disciplinară a altor state membre ale CoE, putem ajunge la concluzia că majoritatea acestora, cu excepția celor care au fost anterior parte a Uniunii Sovietice, nu au sancțiuni disciplinare care presupun modificarea regresivă a modului și condițiilor de executare a pedepsei, cu excepția sancțiunii cu izolare disciplinară, care se aplică pe un termen relativ scurt, în funcție de politica punitivă a fiecărui stat.

Potrivit unor autori, înăsprirea regimului nu trebuie aplicată exclusiv ca măsură disciplinară, dar trebuie să constituie un mecanism uzual în cazurile în care deținutul nu participă la programul de resocializare determinat [96, pag. 11]. Astfel, restricționarea condițiilor de detenție este de principiu acceptabil în majoritatea țărilor membre ale CoE, numai că această restricționare nu trebuie să fie neapărat rezultat al unor abateri disciplinare comise sporadic, ci consecința unei dinamice negative constante în atitudinea condamnatului față de propriul proces corecțional planificat și ca urmare a regreselor comportamentale înregistrate pe parcursul executării pedepsei.

CtEDO, în repetate rânduri, a statuat că un regim de securitate special (sever) poate fi impus și menținut numai în baza unei evaluări individuale de risc a fiecărui condamnat și nu poate fi aplicat pentru mai mult decât este strictamente necesar [20, §280]. La fel, potrivit Regulilor Nelson Mandela, privațiunea de libertate și alte măsuri care rezultă din izolarea persoanelor de lumea exterioară sunt agravate de privarea acestor persoane de dreptul la autodeterminare prin privarea lor de libertate. Drept urmare, sistemul penitenciar, cu excepția cazurilor de izolare justificată sau aplicare a izolării pentru menținerea disciplinei, nu trebuie să agraveze suferința specifică într-o atare situație [8, reg. 3], iar restricțiile aplicate persoanelor private de libertate trebuie să fie minim necesare și proporționale obiectivului legitim pentru care au fost impuse [101, reg. 3].

În așa fel, se poate concluziona că practica actuală de aplicare a unor sancțiuni disciplinare care are drept consecință transferul regresiv al condamnatului în condiții mai restrictive, nu este bazată pe evaluarea personalității condamnatului și, actualmente, se aplică în funcție de gravitatea faptei comise. Deși această regresie este una legitimată, ea nu întotdeauna este proporțională în raport cu scopul general urmărit și, în mare măsură, dăunează procesului corecțional inițiat în privința acestui condamnat.

De exemplu, transferul condamnatului în regim inițial de detenție, care reprezintă cel mai sever regim de executare a pedepsei, se aplică pentru comiterea repetată a următoarelor abateri

disciplinare: aplicarea sau încercarea de aplicare a actelor de violență asupra personalului penitenciar, persoanelor care execută misiuni în penitenciar sau care se află în vizită, asupra celorlalte persoane condamnate, precum și asupra oricăror altor persoane; organizarea, sprijinirea, îndemnarea sau participarea la revolte, răzvrățiri, acte de nesupunere pasive sau active ori alte acțiuni violente sau acte de nesupunere, în grup, de natură să pericliteze ordinea, disciplina și siguranța penitenciarului; introducerea în penitenciar, procurarea, confecționarea, deținerea, schimbul, primirea, utilizarea sau transmiterea de arme, materiale explozive, obiecte și substanțe care pun în pericol siguranța penitenciarului, misiunilor sau a persoanelor, bani, medicamente, telefoane mobile, alte obiecte cu acces la Internet, accesorii, piese și părți componente ale telefoanelor mobile, bunuri sau alte valori a căror deținere, conform Statutului executării pedepsei de către condamnați, este interzisă; sustragerea în orice mod de la executarea unei sancțiuni disciplinare; automutilarea în orice mod și prin orice mijloace ori simularea conștientă a bolilor, stabilită și confirmată de instituțiile medico-sanitare publice; instigarea altor persoane condamnate la săvârșirea de abateri disciplinare etc.

Această abordare a legiuitorului execuțional penal afectează institutul de individualizare a sancțiunii disciplinare, de vreme ce personalul împuternicit cu dreptul de a aplica sancțiunea disciplinară este lipsit de competența de a decide tipul sancțiunii în funcție de personalitatea condamnatului și nu neapărat de caracterul faptei comise în speță. Deși reacția coercitivă a personalului penitenciar față de abaterile comise de persoanele deținute este în general necesară, acest personal trebuie să fie împuternicit cu dreptul de a decide tipul sancțiunii ținând cont de cumulul de circumstanțe care agravează sau atenuează răspunderea disciplinară și, în tot cazul, sancțiunea nu trebuie să aibă un efect regresiv al regimului de executare, ci să restricționeze pe o perioadă relativ scurtă exercitarea unor drepturi care nu au un caracter absolut și care nu sunt indispensabile pentru detenția persoanei. Astfel, sancțiunile care modifică substanțial regimul de executare pot fi aplicate pentru perioade relativ scurte, pentru a nu înrăutăți situația juridică a condamnatului pe un termen nedeterminat. De aceea, se recomandă renunțarea la transferul regresiv al condamnatului în calitate de sancțiune disciplinară, în schimb se propune crearea condițiilor de a asigura acest transfer la ajustarea/actualizarea Planului individual de executare a pedepsei, în funcție de regresele condamnatului în resocializarea sa și implementarea acțiunilor obligatorii prescrise.

La fel, aplicarea unor sancțiuni care suspendă dreptul la contactul cu lumea exterioară ar trebui revizuite. Or, CPT, în repetate rânduri, a subliniat că o pedeapsă disciplinară nu trebuie să implice niciodată interdicția totală a contactului cu lumea exterioară. Mai mult, în niciun caz nu trebuie interzise vizitele dintre un deținut și familia acestuia pentru o perioadă prelungită [104, pct.

86]. Astfel, CPT recomandă să se ia măsuri pentru a se asigura ca pedeapsa disciplinară a deținuților să nu presupună o interdicție totală a contactelor cu familia și că orice restricții privind contactele cu familie ca formă de pedeapsă se va utiliza numai atunci când infracțiunea se referă la astfel de contacte [105, pct. 113]. În fond, dreptul condamnatului de a avea contact cu lumea exterioară nu poate fi obiectul unei cesiuni sau pedepse, deoarece menținerea legăturii cu familia este vitală în contextul izolării persoanei de societate pentru termene atât de lungi, precum este media generală din penitenciarele RM.

Redacția actuală a normelor care reglementează răspunderea disciplinară a condamnaților a fost introdusă de legiuitorul execuțional penal prin Legea nr. 82/2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Astfel, potrivit notei informative la proiectul respectiv, autorul și-a propus prin acest act să clarifice instituția abaterilor disciplinare și procedurile de aplicare a sancțiunilor disciplinare condamnaților, astfel încât să fie reglementat clar modul și tipurile de sancțiuni ce pot fi aplicate, în funcție de gravitatea abaterii disciplinare. Într-un final, s-a precizat că această modificare va contribui la individualizarea exactă a răspunderii disciplinare și va exclude cazurile când pentru abateri similare, într-un caz ar putea fi aplicată cea mai lejeră sancțiune, iar în alt caz, dimpotrivă [86].

Cu toate acestea, așa cum a fost exemplificat mai sus, dimpotrivă institutul individualizării răspunderii disciplinare s-a reglementat într-o manieră extrem de rigidă, reducând astfel la maxim dreptul discreționar al personalului penitenciar de a decide tipul sancțiunii concrete. În doctrina juridică, „dreptul discreționar” este considerat drept un fenomen juridic (realitate juridică) bazat pe normele de drept material, care impun, admit sau prevăd luarea deciziilor la alegere din mai multe variante posibile și de alternativă de către subiectul de drept ce are împuternicirile corespunzătoare în acest sens și, totodată, un mecanism juridic care reglementează aplicarea normelor de drept cu utilizarea acestor împuterniciri la soluționarea cazurilor concrete, în așa fel încât deciziile adoptate să fie juste, conforme scopului urmărit, finalității legii. Luarea deciziilor discreționare este proprie oricărui organ statal. În funcție de locul său în ierarhia structurii autorităților publice, sarcinile și competența lui, aria discreționară poate fi mai restrânsă sau, din contra, mai extinsă [94, pag. 76].

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a RM a reținut că, în lipsa unei sancțiuni relativ determinate și a altor mecanisme de individualizare a sancțiunii în legea contravențională, persoana nu are nicio posibilitate reală și adecvată de a beneficia, pe cale judiciară, de protejarea drepturilor sale, inclusiv de o sancțiune echitabilă [61, § 60]. În aceeași Hotărâre, Curtea a subliniat că individualizarea sancțiunii trebuie să reflecte relația dintre sancțiune (proporția și natura acesteia) și gradul prejudiciabil al faptei [61, §61]. Astfel, Curtea a stabilit că lipsa posibilității

instanței de judecată de a aplica criteriile pentru individualizarea sancțiunii în cauză concretă și aplicarea unei sancțiuni absolut determinate nu asigură caracterul ei echitabil [62, § 77]. Astfel, *mutatis mutandis*, constatările cu valoare de principiu ale Curții în ceea ce privește individualizarea sancțiunii contravenționale, urmează a fi aplicate și în cazul sancțiunilor disciplinare aplicabile persoanelor condamnate, or, personalul împuternicit cu dreptul de aplicare a sancțiunii trebuie să beneficieze de posibilitatea efectuării unei individualizări veritabile a sancțiunilor disciplinare, dispunând astfel de dreptul discreționar, obiectiv în cadrul procedurii disciplinare.

Așa cum s-a menționat anterior, cea mai aspră sancțiune aplicată persoanei condamnate este „transferarea condamnatului în regim inițial”, care produce efecte nemijlocite pe un termen de cel puțin un an, iar potrivit art. 248 alin. (2) din CE [25], în cazul comiterii unei alte încălcări sancționate, sancțiunea transferului în regim inițial se stinge după expirarea unui an de la data aplicării ultimei sancțiuni disciplinare.

Sancțiunea „transferarea condamnatului în regim inițial” a fost introdusă prin Legea nr. 146/2013 pentru modificarea și completarea Codului de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, însă aceasta nu reprezintă o formă nouă de sancționare, ci modificarea denumirii (titlului) sancțiunii existente anterior, care presupunea declararea condamnatului drept violator al regimului de deținere. Potrivit acelor norme, condamnatul care, în timpul executării pedepsei, a admis repetat abateri disciplinare grave sau a fost recunoscut vinovat de săvârșirea unei infracțiuni intenționate urma a fi declarat violator al regimului de deținere. Condamnatul violator al regimului de deținere executa pedeapsa în regimul inițial de deținere și nu putea fi transferat în regimul comun sau în regimul de resocializare [25, art. 246 alin. (3) și (4), în redacția anului 2012].

Declararea condamnatului drept violator al regimului de deținere este o formă de sancționare disciplinară a condamnaților preluată din legislația sovietică și care în prezent se păstrează în unele state ale fostei Uniuni Sovietice, cum ar fi, Federația Rusă, Republica Belarus, Republica Kazahstan, Republica Tadjikistan, Republica Uzbekistan etc.

Termenul „violator” a fost folosit pentru a caracteriza condamnații – încălcători ai regimului - încă în dispozițiile privind coloniile de muncă corecțională și închisorile din 1958 și 1961. Potrivit reglementărilor din 1958, calitatea de violator al regimului de deținere a fost atribuită pentru următoarele categorii: a) membri activi ai grupărilor criminale; b) condamnații care evitau fraudulos participarea la munci și duceau un stil de viață parazit; c) alți perturbatori ai regimului de deținere. Reglementările de atunci prevedeau menținerea categoriilor enumerate de violatori ai regimului într-un regim de detenție strict, cu transferul ulterior la un regim strict special și apoi din colonie de corecție la închisoare, al condamnaților care, în ciuda măsurilor luate, fac

parte dub grupări criminale și continuă să ducă un stil de viață parazit [158, pag. 139-140].

Potrivit lui Tyufyakov N., în general, categoria violatorilor frauduloși ai regimului de detenție are următoarele caracteristici comune: încălcarea deliberată și sistematică a regimului, precum și comiterea altor încălcări; aplicarea sistematică în privința acestora a răspunderii disciplinare; comiterea, după aplicarea măsurilor disciplinare, a unor abateri disciplinare similare sau mai grave. Condamnații din această categorie nu numai că nu acceptă măsurile de influență pozitivă aplicate de către personalul penitenciar, ci, dimpotrivă, se opun procesului de reeducare și refuză cu încăpățănare să ia calea corecției [177, pag. 36].

În opinia unor autori, condamnații care sunt recunoscuți drept violatori frauduloși ai regimului de deținere au următoarele caracteristici moral-psihologice, sociale și penal-juridice comune:

1. comportamentul negativ sistematic;
2. prezența abaterilor nevrotice și a anomaliilor mintale în cazul unui număr semnificativ al condamnaților, care, în special, sunt tipice pentru persoanele ce evadează;
3. prezența elementelor infantilismului (rămășițe ale subdezvoltării copilăriei) cu formarea unei orientări negative a valorii, inconsecvenței și dualității psihicului;
4. nivel scăzut de educație;
5. dezvoltare intelectuală insuficientă și structură primitivă a nevoilor, caracteristică, în primul rând, persoanelor care comit infracțiuni violente;
6. instabilitate emoțională, incontinență, dominanță a emoțiilor asupra inhibiției emoțiilor asupra rațiunii;
7. posibilitate limitată de autocontrol în condiții extreme;
8. introversiune, adică concentrarea asupra lumii interioare, a propriilor experiențe, exprimate izolat, precum și alte trăsături de caracter, care, în absența unei destinderi prelungite a regimului de deținere, pot fi rezolvate într-o explozie emoțională - o încălcare frauduloasă a regimului, huliganism, evadare;
9. anxietate crescută, manifestată prin frici, precauție, limitarea contactelor cu ceilalți, care, în absența destinderii regimului de deținere, duce la boli nevrotice sau mintale, inclusiv prin comiterea infracțiunilor (cel mai adesea violente);
10. nivel ridicat de autoapreciere, dorința de a conduce, exprimată prin organizarea infracțiunilor deghizate sau care duc la conflicte interumane;
11. dependență de consum de alcool, droguri și alte substanțe toxice sau psihotrope;
12. dependență de jocuri de noroc;
13. tendință către conflicte sporadice asociate cu stresul și afectul care poate duce la o

încălcare răuvoitoare a ordinii stabilite [161, pag. 87-89].

Cercetările psihologice demonstrează că persoanele condamnate pe termen lung și care încalcă sistematic regimul de detenție, folosesc în mod activ un stil de comportament orientat spre sfera emoțională. Ratele ridicate de emoție indică, probabil, un anumit grad de manifestare a sindromului post-traumatic, care poate fi cauzat atât de termenul mare de executare a unei pedepse penale, cât și de specificul locului de executare a pedepsei. Aceste persoane, când se confruntă cu dificultăți, reacționează sub formă de exprimare emoțională într-o manieră explicită sau ascunsă, provocând apariția descărcării manifestate prin acțiuni agresive față de ceilalți sau de ei înșiși. Ieșirea dintr-o situație problematică nu este însoțită de acțiuni de rezolvare, ci se concentrează pe implicarea altor persoane, autoflagelare și depresie în rezolvarea conflictului intrapersonal. Astfel, această categorie de persoane blochează în mod deliberat problema, „uitând” de existența ei până în momentul în care această blocare permite menținerea unui echilibru interior imaginar. „Simplificarea” inițială a dificultății apărute duce la înlocuirea nejustificată a problemelor acumulate asupra altora, isterii - ca reacție la emoțiile acumulate anterior, consum de tutun și alcool [151, pag. 56]. Această categorie de condamnați este foarte periculoasă deoarece prezintă un risc ridicat pentru siguranța locului de detenție și, de cele mai dese ori, sunt agresivi și violenți. Astfel, cu categoria respectivă de persoane este necesar de întreprins acțiuni speciale de reeducare, iar personalul implicat în lucrul educativ cu aceste persoane trebuie să fie bine echipat și instruit în mod corespunzător, de aceea, separarea lor de restul condamnaților este binevenită și necesară, atât pentru securitatea locului de detenție, cât și din perspectiva evitării influențelor negative asupra condamnaților care se află pe calea corijării.

Totuși, izolarea acestei categorii de persoane și concertarea lor masivă într-un spațiu comun, poate să pună în pericol siguranța locului de detenție având în vedere instabilitatea lor emoțională (în majoritatea cazurilor) și riscul escaladării unor conflicte violente între aceștia cu personalul penitenciar de supraveghere. Potrivit lui Rybak M., sistemul penitenciar ar trebui să stabilească un astfel de regim juridic și condiții pentru viața condamnaților, care ar contribui la resocializarea lor și nu la înstrăinarea față de societate [162, pag. 44]. De aceea, separarea lor trebuie să urmărească scopul amplificării procesului educațional, fără segregarea lor disproporțională de restul populației penitenciare.

Fără o diferențiere obiectivă a acestor persoane, lucrul educativ va fi foarte complicat, având în vedere respingerea vehementă a tot ceea ce înseamnă regim de executare a pedepsei și a regulilor de conviețuire în cadrul unui loc de detenție. Mai mult, personalul penitenciar, atât cel de supraveghere, cât și cel de reeducare, trebuie să fie instruit și dotat corespunzător, având în vedere pericolul sporit pe care îl prezintă categoria de persoane cu care urmează să lucreze.

În urma vizitelor de monitorizare, CPT a ridicat semne de întrebare pe marginea legalității anumitor criterii de care se conduce personalul penitenciar, în legătură cu procesul de evaluare a comportamentului („plângeri repetate”, de exemplu), pentru a lua decizia de declarare a condamnatului drept „violator al regimului de detenție”. În plus, durata măsurii nu permitea motivarea deținuților să progreseze. Personalul penitenciar cu care delegația CPT a avut întrevederi considera, cu bună dreptate, că în acest caz este vorba de o lacună a legii. Într-adevăr, această durată, potrivit Comitetului, nu le lăsa decât puțin loc pentru a manevra, iar eforturile lor de a-i motiva pe deținuții vizați de a-și îmbunătăți comportamentul, nu putea fi decât modest. Această întrebare, probabil, a avut un impact asupra faptului că măsura respectivă trebuie menținută pentru mulți dintre aceștia, ani de zile. La fel, Comitetul a subliniat că aplicarea față de un deținut, considerat drept „violator al regimului de deținere”, a măsurii de detenție în regim inițial, nu trebuie să fie un răspuns pur pasiv față de atitudinea sau comportamentul deținutului. Decizia de plasare și plasarea repetată în regim inițial trebuie să fie luată în baza unei examinări sau reexaminări obiective și aprofundate și să fie parte a unui proces constructiv pentru a răspunde la problemele deținutului, permițându-i să fie (re)integrat în cadrul regimului comun de detenție. Deținutul trebuie permanent să fie informat, în scris, despre decizia luată în privința lui, indicându-se motivele deciziilor luate. În plus, deținutul nu trebuie să rămână supus unei astfel de măsuri în regim „inițial” de detenție mai mult timp decât este necesar. În opinia Comitetului, această măsură ar trebui să facă obiectul unei reexaminări, la cel puțin fiecare trei luni [97, §99].

Suținem această constatare și reiterăm poziția privitor la ineficiența unei astfel de măsuri disciplinare, deoarece aceasta, pe de o parte, nu se aplică individualizat, iar pe de altă parte, durata măsurii este vădit disproporțională în raport cu scopul răspunderii disciplinare, în plus, nu este prevăzut niciun mecanism de revizuire sau suspendare a deciziei luate. De altfel, transferul condamnatului într-un regim mai sever trebuie neapărat precedat de evaluarea riscurilor pe care le prezintă, iar acest transfer să nu fie o decizie automată aplicabilă în cazul comiterii unui anumit gen de abateri.

La fel, Comitetul a recomandat dezvoltarea unui program de activități adaptate (încadrarea în câmpul muncii, activități de grup și programe concentrate pe reabilitare) deținuților considerați drept „violatori ai regimului de detenție”, precum și celor care sunt deținuți în regim de detenție inițial. Potrivit Comitetului, acest program trebuie să fie stabilit și revăzut, în baza unei evaluări personalizate a riscurilor și necesităților, de către o echipă multidisciplinară, după consultarea deținutului vizat [97, §100].

Mai mult, pentru realizarea activităților necesare siguranței detenției și reeducării persoanelor transferate în regim inițial în calitate de sancțiune disciplinară, instituțiile penitenciare

trebuie să dispună de personal propriu specializat, pregătit și instruit pentru executarea atribuțiilor specifice în lucru cu categoria respectivă de condamnați. De altfel, această categorie specifică de condamnați poate să preia controlul asupra procesului de executare a pedepsei, prin impunerea unor reguli informale proprii, atât persoanelor condamnate, care conștientizează și regretă comportamentul negativ anterior, cât și personalului penitenciar, care prin pasivitatea sa va încuraja răspândirea subculturii criminale în mediul condamnaților.

De asemenea, Comitetul a remarcat că deținuții în regim inițial sunt limitați, în general, de oportunități de muncă, în cazul deținuților condamnați pe viață, aceștia au și mai puține posibilități de a menține contactul cu lumea exterioară [98, §47]. Într-adevăr, regimul de muncă a persoanelor aflate în regim inițial, mai cu seamă a celor sancționate disciplinar, este diferit, în raport cu regimul general de muncă în instituțiile penitenciare. Astfel, în conformitate cu art. 235 alin. (1) și (4) din CE [25], în funcție de categoria penitenciarului și regimul de detenție, condamnații sunt antrenați în munci remunerate în penitenciare sau în afara acestora, în sectoarele, atelierele de producere sau gospodăriile auxiliare ale penitenciarelor, în lucrările de deservire a instituțiilor penitenciare, la întreprinderile din cadrul sistemului administrației penitenciare, precum și la alte persoane fizice sau juridice, indiferent de forma de proprietate; preveniții, condamnații la pedeapsa închisorii în penitenciarele de tip închis sau semiînchis aflați în regim inițial, la fel, și condamnații la pedeapsa detențiunii pe viață pot fi antrenați în munci remunerate doar în celule sau în ateliere special amenajate în acest scop. În condițiile în care majoritatea instituțiilor penitenciare din țară nu pot să asigure antrenarea tuturor deținuților la muncă, din cauza unui număr limitat de locuri finanțate de la bugetul de stat sau din lipsa ofertelor de la agenții economici, precum și a spațiilor adaptate pentru prestarea muncii, implicarea la munci a persoanelor transferate în regim inițial în calitate de sancțiune disciplinară practic nu se efectuează.

Munca condamnaților în instituțiile de detenție prezintă un rol benefic asupra siguranței locului de detenție, în special, și a întregii societăți, în general. Astfel, acest rol are importanță din însăși caracteristica sa, de a putea antrena într-un loc, pe timp îndelungat și cu efort organizat, în condițiile folosirii de personal puțin, o mare parte din populația penitenciară.

Obligația condamnaților de a munci este o componentă de bază a regimului penitenciar. Aceasta își are temeiul, mai întâi, în necesitatea menținerii unei stări fizice și psihice corespunzătoare a condamnaților, mai ales când este vorba de o pedeapsă privativă de libertate de lungă durată. În al doilea rând, necesitatea muncii se întemeiază pe ideea că mulți condamnați sunt certați cu munca și sunt obișnuiți să trăiască din munca altuia, din infracțiuni (furturi, înșelăciuni, tâlhării etc.). Pedeapsa privațiunii de libertate trebuie folosită pentru reeducarea și obișnuirea condamnaților cu munca, pentru ca, la liberare, condamnatul să se poată integra în muncă [87, pag.

95].

Astfel, pornind de la rolul muncii în procesul de reeducare a condamnaților, în special a celor care necesită un lucru educativ mai sporit, opinăm că procedura de transfer a condamnaților în regim inițial nu trebuie să limiteze din spectrul de măsuri de corijare ce ar putea fi aplicate în privința acestor condamnați. Deși, în mod firesc, reacția la conduita negativă a condamnatului trebuie să fie una pe măsură, autoritățile nu trebuie să izoleze această categorie de condamnați, fără să existe vreun mecanism eficient de schimbare a comportamentului delincvent al acestora.

Transferul condamnatului din regim de resocializare în regim comun de deținere, la fel, poate fi considerat drept o sancțiune disproporțională în raport cu scopul urmărit. Prin aplicarea unei astfel de măsuri disciplinare, condamnatul, care se afla în ultima fază execuțional penală, se transferă în regimul comun, ce este aplicat pentru majoritatea a condamnaților, indiferent de nivelul de reeducare al acestora, anulând prin acest fel toate eforturile de până acum ale condamnatului în resocializarea și pregătirea către viață fără infracțiuni. Or, prin acest transfer regresiv, condamnatul care și-a valorificat progresele de resocializare și a fost transferat în cel mai avansat regim de executare a pedepsei, se descurajează să continue acel efort de resocializare, în condițiile în care perioada rămasă de detenție în marea majoritate a cazurilor este relativ scurtă, iar ținând cont de termenul în care sancțiunea disciplinară aplicată se va stinge, se constată inoportunitatea continuării unui astfel de efort. În aceste condiții, transferul condamnatului din regim de resocializare în regim comun poate fi considerat un instrument absolut ineficient, deoarece nu oferă rezultate scontate, creând o problemă inutilă pentru personalul penitenciar care trebuie să continue procesul educațional cu respectivul condamnat.

Potrivit art. 246¹ alin. (3) lit. f) CE, transferul condamnatului din regim de resocializare în regim comun se aplică condamnatului care săvârșește pentru prima dată una dintre abaterile prevăzute la art. 245 alin. (1) sau, în mod repetat, una dintre abaterile prevăzute la art. 245 alin. (2) idem. Astfel, în practică, transferul condamnatului din regim de resocializare în regim comun poate avea loc pentru comiterea spre exemplu, a următoarei abateri disciplinare: neabținerea de la acțiuni sau activități care ar crea dificultăți la îndeplinirea obligațiilor de serviciu ale personalului penitenciar sau altor persoane. În condițiile în care latura obiectivă a acestei abateri disciplinare nu poate fi determinată cu precizie, pot exista abuzuri în calificarea faptelor condamnaților, în scopul transferului regresiv al acestora. Reiterăm opinia privind necesitatea unei evaluări detaliate a comportamentului general al condamnatului înainte de luare a oricăror decizii de transfer regresiv, pentru a nu afecta procesul de resocializare inițiat și a utiliza rațional mijloacele de corijare a condamnaților. Deși respectarea regimului este o caracteristică importantă a personalității unui condamnat, în același timp, criteriile care arată reeducarea condamnatului sunt

de asemenea de o importanță majoră [194, pag. 52].

Având în vedere că termenul general de stingere a sancțiunilor disciplinare este un an de la data executării ultimei sancțiuni aplicate, inclusiv în cazul sancțiunii transferului condamnatului din regimul de resocializare în regimul comun de deținere, unii autori consideră că nu este oportun ca aceste măsuri, care presupun înrăutățirea condițiilor de detenție, să i se stabilească de lege termenul pentru care aceste sancțiuni se aplică. La stabilirea termenului, răspunderea disciplinară trebuie să fie individualizată fiind luate în considerare următoarele aspecte: personalitatea condamnatului, gradul de corectare și conștientizare a propriei sale vinovății, precum și comportamentul său după comiterea infracțiunii. Această modalitate de individualizare a sancțiunii va permite, într-o formă extinsă, să pună în aplicare prevederile sistemului progresiv de executare a pedepsei penale. Cu toate acestea, Kadaneva E. consideră că legislația trebuie să stabilească un termen minim de aplicare a unor astfel de sancțiuni, iar transferul progresiv al condamnatului după aplicarea sancțiunii disciplinare urmează a fi decis în funcție de comportamentul condamnatului manifestat ulterior [138, pag. 230]. Cu alte cuvinte, personalul penitenciar trebuie să beneficieze de o marjă obiectivă de stabilire a termenului pentru care sancțiunile regresive pot fi aplicate și să poată revizui anticipat acest termen, în funcție de progresele ulterioare ale condamnatului. Deși suntem de acord cu această abordare, considerăm totuși că revizuirea termenului nu trebuie să fie condiționată numai de comportamentul condamnatului, ci să fie efectuată în baza unei evaluări obiective realizate de către personalul de specialitate, pentru a determina cu precizie nivelul de realizare a scopului răspunderii disciplinare și dacă pedeapsa aplicată a influențat pozitiv procesul corecțional per ansamblu.

În consecință, considerăm că sancțiunile care presupun transferul condamnatului în regim mai sever de detenție trebuie anulate, deoarece nu oferă rezultatele scontate, ci doar îngreunează procesul corecțional, deoarece aplicarea sancțiunii se decide indiferent de necesitățile reale și obiective de reacție a autorității la abaterea comisă, iar aplicarea unei asemenea sancțiuni anulează imediat tot efortul de resocializare depus atât de către persoana condamnată, cât și către personalul de specialitate al sistemului administrației penitenciare.

3. 2. Transferul progresiv al condamnatului într-un regim superior ca grad de severitate

Sistemul progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate presupune în același timp atât transferul regresiv, cât și cel progresiv al condamnatului, în funcție de mai multe criterii obiective statuate de legiuitor. Cu toate acestea, în mod firesc, activitatea corecțională este

orientată, în primul rând, spre stimularea comportamentului prosocial al condamnatului, care trebuie să genereze transferul progresiv al acestuia pe parcursul executării pedepsei, astfel încât ultima fază execuțională să ofere o destindere maximală a regimului de detenție, pentru ca deținutul să fie pregătit pentru eliberarea sa din detenție.

În opinia profesorului rus Bydantsev N., scopul principal al fazei execuționale a procesului penal nu este acela ca pedeapsa stabilită să devină un fel de dogmă care nu poate fi revizuită în niciun caz. Societatea are dreptul nu numai să pedepsească persoanele pentru infracțiuni, ci și să ierte aceste persoane dacă ele nu mai sunt periculoase din punct de vedere social. Iertarea poate fi implementată sub forma îmbunătățirii situației condamnatului în diferite moduri, printre care se are în vedere inclusiv schimbarea condițiilor de deținere [128, pag. 105].

Schimbarea condițiilor de executare a pedepsei ar trebui înțeleasă ca un proces normativ prestabilit de formare a unui statut juridic individual pentru un condamnat, în care acesta, datorită comportamentului și atitudinii față de executarea pedepsei primite, determină dinamica conținutului execuțional [134, pag. 12]. Pentru condamnații care pe parcursul detenției demonstrează tendința de reabilitare socială ar trebui creat un mod de autoreglare a comportamentului, excluzând la maxim coerciția externă și tratamentul preferențial [193, pag. 140]. Acordarea posibilității de a-și modifica condiția de executare a pedepsei prin revizuirea propriului comportament și executarea măsurilor de reeducare planificate poate să stimuleze procesul educațional și să ofere deținuților o șansă reală de autoeducare.

Astfel, conform doctrinei execuțional penale, unul din elementele-cheie ale sistemului progresiv de executare se consideră a fi institutul schimbării progresive a regimului de detenție, în care condamnatul este „remunerat” pentru efortul lui constant în procesul de resocializare, prin mișcarea progresivă și etapizată din condiții mai severe, în condiții mai puțin severe, inclusiv cu acordarea unei destinderi corespunzătoare a libertății de mișcare atât în interiorul penitenciarului, cât și în afara acestuia. Chiar dacă executarea pedepsei în cadrul unui sistem progresiv presupune posibilitatea transferării condamnatului atât în condiții mai bune, cât și în condiții mai severe, mijlocul de bază prin intermediul căruia se realizează resocializarea condamnatului este transferul progresiv.

Elementul esențial al institutului transferului progresiv este nivelul de reeducare a condamnatului și gradul de pregătire a condamnatului pentru liberarea sa din detenție. Această măsură progresivă permite deținuților să se adapteze singur la o viață normală, fiind responsabil personal de deciziile execuțional penale care îl vizează direct, datorită comportamentului și atitudinii adoptate pe parcursul detenției. Existența posibilității reale de a-și îmbunătăți propriile condiții de detenție și a lărgi oferta de activități, inclusiv posibilității de a munci în afara instituției

penitenciare, reprezintă o motivație puternică pentru orice condamnat, mai cu seamă, pentru cei cu pedepse lungi sau foarte lungi.

Majoritatea autorilor împărtășesc opinia că evaluarea gradului sau nivelului de reeducare a condamnatului reprezintă o chestiune foarte complicată și, per general, toate evaluările sunt, într-o măsură mai mare sau mai mică, subiective și neclare. Exhaustivitatea corecției depinde în special de conținutul procesului educațional și de poziția condamnatului în raport cu acest proces. Diferențele de poziție ale condamnaților dau, de asemenea, rezultate diferite în procesul de corectare: unii dintre ei se adaptează doar la viața dintr-o instituție corecțională, alții își ispășesc vinovăția cu muncă cinstită, a treia categorie se luptă activ cu neajunsurile și viciile personale existente [153, pag. 64-70].

În opinia lui Malin P., comportamentul unui condamnat, care l-ar face eligibil de transfer în condiții mai progresive, ar trebui să fie reglementat prin lege. Pentru aceasta, în normele legislației execuțional penale, este necesar să se consolideze un model special al unui sistem progresiv pentru schimbarea condițiilor de detenție, care să includă elemente ale testelor suplimentare pentru condamnații care au neglijat anterior încrederea ofițerului de aplicare a legii [145, pag. 283].

Potrivit lui Vasiliev A., modificarea condițiilor de deținere se impune în funcție de schimbarea calităților personale ale condamnatului în procesul de executare a pedepsei. La rândul său, modificarea condițiilor de deținere conduce la modificarea raportului dintre elementele educative și de pedeapsă odată cu executarea acestei pedepse, fapt ce reprezintă o condiție obligatorie la aplicarea diferențiată a măsurilor de influență corecțională [129, pag. 5].

Percova T., consideră că schimbarea condițiilor de detenție a condamnaților reprezintă un sistem de stimulente, exprimat printr-o schimbare ținută a influenței punitive și corective. Aplicarea acestui sistem modifică semnificativ condițiile inițiale de executare a pedepsei stabilite de instanță și introduce ajustări adecvate (în bine sau în rău) în sentința instanței privind numirea unuia sau a altui tip de instituție corecțională, modificând astfel cantitatea de influență punitivă asupra condamnaților [155, pag. 6]. Altfel spus, modificarea condițiilor de detenție pe parcursul executării pedepsei reprezintă o continuitate a individualizării pedepsei efectuate inițial de instanța de judecată care a pronunțat sentința de condamnare. Prin urmare, mecanismul de ajustare a executării pedepsei poate fi considerat o parte integrată a procesului de determinare a pedepsei.

În opinia lui Osadcii C., scopurile principale în schimbarea condițiilor de deținere sunt:

- 1) crearea unor condiții optime pentru corectarea condamnaților prin intermediul aducerii procesului corecțional în conformitate cu schimbările gradului de pericol social al condamnatului, exprimându-se în comportamentul lui în procesul executării pedepsei;

2) stimularea corectării condamnaților prin frânarea motivelor negative și motivația comportamentului pozitiv în perioada executării pedepsei;

3) pregătirea treptată a condamnatului pentru viața la libertate [93, pag. 135].

Lozhkina L., la rândul său, evidențiază următoarele modele de rezultate așteptate de la implementarea institutului de modificare progresivă a regimului de deținere:

- stimularea unui model de comportament aprobat prin lege;
- o abordare diferențiată și individualizată a implementării măsurilor corective și îmbunătățirii calității acestora;
- crearea condițiilor adecvate pentru resocializarea efectivă a condamnaților și adaptarea socială la viața „liberă” ulterioară [143, pag. 859].

În fond, toate aceste aspecte se pot rezuma la scopul general al pedepsei penale. Astfel, pornind de la aceste deziderate, modificarea etapizată a condițiilor de detenție este considerată un instrument corecțional extrem de eficient, cu condiția ca această modificare să fie fundamentată în baza unor rezultate obiective a procesului de resocializare personală a condamnatului. Revizuirea regulată a condițiilor de detenție în baza acestor rezultate permite influențarea conduitei persoanelor condamnate și încurajează autoresocializarea lor. Totuși, modificarea condițiilor de detenție nu este un scop în sine, ci un instrument motivațional care trebuie utilizat doar atunci când scopul general al pedepsei îl cere.

Principiul individualizării executării pedepsei și a măsurilor corecționale presupune schimbarea condițiilor de deținere a condamnaților în funcție de comportarea lor și de atitudinea manifestată față de muncă, de gradul de corijare. Esența acestei instituții o constituie schimbarea statutului lor juridic și, în special, a drepturilor lor atât în direcția atenuării limitărilor în drepturi, cât și în direcția sporirii lor. Prin schimbarea condițiilor de detenție în unul și același penitenciar se înțelege acordarea condamnaților a tuturor avantajelor prevăzute de lege, legate de transferul în condiții îmbunătățite de deținere ori anularea simultană a tuturor condițiilor îmbunătățite de deținere [53, pag. 125].

Haikovich S. consideră că schimbarea condițiilor de detenție a condamnaților în cadrul aceleiași instituții corecționale, sub forma transferului în condiții îmbunătățite de detenție, este o procedură organizatorică și legală care constă în mai multe etape succesive și reflectă, de asemenea, o evaluare obiectivă a comportamentului condamnatului. În același timp, pentru implementarea acestei proceduri, prezența următoarelor două criterii este obligatorie: formală și materială. Primul include executarea de către condamnat a unui termen stabilit în funcție de durata pedepsei impuse prin sentința instanței. Criteriul material, în opinia lui Haikovich S., este recunoașterea condamnatului ca fiind aflat pe calea corectării. Conform autorului citat, o persoană

condamnată la închisoare poate fi recunoscută ca aflată pe calea corecției pe baza unui studiu cuprinzător al personalității sale prin conversații individuale cu el, prezența unor legături sociale, atitudinea față de principalele mijloace de corecție, analiza dosarelor personale și evaluarea comportamentului în perioada de executare a pedepsei în ceea ce privește respectarea regulilor stabilite [130, pag. 25].

Modificarea progresivă a condițiilor de detenție reprezintă un proces foarte complicat din punct de vedere al practicii penitenciare, deoarece presupune o analiză detaliată a personalității condamnatului, pentru a determina nivelul lui de corecție și, în același timp, de accepție a regimului de detenție impus anterior. Cu toate acestea, legiuitorul RM a preferat să simplifice acest proces, instituind termene-limite de aflare în regimul inițial, care, odată expirate, impun transferul progresiv al condamnatului în regim comun de deținere (a se vedea art. 249 alin. (2), 250 alin. (2) și 250 alin. (2) CE). Prin urmare, transferul progresiv al condamnatului în regimul comun a devenit o chestiune automată, care se realizează indiferent de eforturile de resocializare a condamnatului. În condițiile actuale, acest formalism nu are cum să motiveze condamnații să se implice plener în procesul educațional.

Astfel, transferul automat al deținutului într-un regim mai destins nu oferă pârgii motivaționale personalului penitenciar în procesul corecțional. Or, în acest caz, nu este necesar ca deținutul să depună vreun efort pentru a beneficia de destinderea regimului, fiind suficient doar să curgă termenul stabilit de lege. Această procedură de transfer progresiv nu încurajează deținutul să adopte o conduită corespunzătoare și să execute planul individual de executare a pedepsei stabilit pentru acesta.

Conform lui Tretyakov I., transferul condamnaților în condiții mai blânde de executare a pedepsei trebuie efectuat după executarea a cel puțin șase luni de pedeapsă în aceleași condiții. În acest caz, este necesar să se respecte următoarele criterii pentru evaluarea comportamentului condamnatului:

- căință activă pentru fapta săvârșită;
- implementarea prevederilor programului de corectare psihologică a personalității;
- participarea la procesul de resocializare și autoeducare;
- participarea la activități educaționale și la viața socială a instituției;
- respectarea prescripțiilor medicale, menținerea unui stil de viață sănătos;
- angajarea la locul de muncă plătit sau pentru îmbunătățirea teritoriului instituțiilor penitenciare;
- respectarea ordinii stabilite de executare a pedepsei [176, pag. 88].

Potrivit experților ONU, gestionarea deținuților și, în special, planificarea pedepselor, nu poate fi întreprinsă cu succes fără evaluarea riscurilor pe care le prezintă deținuții. Administrația penitenciarului ar trebui să facă o evaluare atentă pentru a determina dacă deținuții prezintă riscuri pentru ei și pentru ceilalți. O astfel de evaluare ar trebui efectuată atunci când un deținut este plasat pentru prima dată în închisoare și repetat la intervale regulate. Evaluările ar trebui să înceapă cu perioada de detenție preventivă, pentru a aborda cea mai adecvată clasificare și alocare a deținuților imediat după condamnare [113, pag. 34].

Deținuții nu trebuie să fie supuși unui regim special de securitate mai mult decât o cere riscul pe care îl reprezintă. Aceasta necesită revizuirea periodică a deciziei de plasare în condițiile concrete de executare a pedepsei. Astfel de revizuiți ar trebui să fie întotdeauna bazate pe o evaluare permanentă a fiecărui deținut de către un personal specializat în acest domeniu. Mai mult, deținuții ar trebui pe cât posibil, să fie informați pe deplin asupra motivului plasării lor și, dacă este cazul, despre reînnoirea lui, aceasta permițându-le să folosească la maxim posibilitățile de recurs împotriva acestei măsuri [40, pag. 31].

Unii condamnați sunt suficient de rezistenți din punct de vedere psihic, încât deținerea lor în condiții mai severe sau izolarea totală nu le dăunează, pentru alții, însă, costul uman poate fi devastator. Cercetările demonstrează că deținuții aflați în segregare suferă adesea dereglări fizice și mintale. Într-adevăr, chiar și în 1890, Curtea Supremă a SUA a discutat unele dintre probele referitoare la sistemul penitenciar de izolare: „Experiența a demonstrat că există obiecții serioase la izolarea condamnaților. Un număr considerabil de deținuți a căzut, chiar și după o scurtă izolare, într-o stare semi-paralizată, din care era aproape imposibil să fie „treziți”, alții au devenit violenți, iar unii s-au sinucis. Deținuții care au suportat izolarea cel mai bine nu au fost în general reformați și, în majoritatea cazurilor, nu au recuperat suficientă activitate mentală pentru a fi de vreun serviciu ulterior pentru comunitate” [6, pag. 33].

Prin urmare, deținerea condamnaților în condiții restrictive trebuie să fie limitată în timp și, în orice caz, menținerea lor în astfel de condiții se va dispune numai în cazurile în care această restricționare este strict necesară, pentru că izolarea îndelungată nu este potrivită scopului pentru care această izolare a fost impusă.

Cu toate acestea, transferul automat al condamnatului din regim inițial în regim comun, la data atingerii termenului-limită pentru regimul inițial, urmează să constituie mai degrabă o excepție decât un caz-regulă. Opinăm că transferarea condamnatului în regim comun înaintea atingerii termenului-limită, prevăzut pentru regimul inițial, urmează să se efectueze dacă se constată că aflarea în continuare în regim inițial nu este oportună. În acest caz, trebuie de luat în considerare personalitatea acestuia, eforturile depuse în realizarea măsurilor din planul individual

de executare a pedepsei și existența sau lipsa abaterilor disciplinare comise. Toți condamnații trebuie încurajați să se transfere în condiții mai permissive, pentru aceasta personalul penitenciar trebuie să aleagă un program de activități adecvate necesităților individuale de resocializare a fiecărui condamnat și să acorde asistență pentru îndeplinirea activităților planificate.

Întrucât schimbarea tipului de instituție corecțională nu este un drept obiectiv al condamnatului, ci este doar în domeniul intereselor sale legitime, exercitarea dreptului de a schimba regimul de deținere depinde nu numai de el însuși, ci și de alți subiecți ai relațiilor execuțional penale, în primul rând de personalul penitenciar care trebuie să acționeze în conformitate cu procedurile normative [177, pag. 23]. Astfel, conform art. 282 alin. (1) din CE, transferul progresiv în regim de resocializare poate fi realizat cu cel puțin 6 luni înainte de expirarea termenului de executare a pedepsei închisorii, dacă condamnatul nu are sancțiuni disciplinare nestinse. Unii autori [178, pag. 127-128] consideră că aprecierea condamnatului drept eligibil de transfer progresiv în lipsa sancțiunilor disciplinare nu este suficient de obiectivă. Mai mult, lipsa unor criterii clare de transfer în regim de resocializare lasă loc arbitrarului din partea personalului penitenciar. Suntem de acord cu această opinie având în vedere caracterul echivoc al normei citate. În general, considerăm că transferul progresiv în condiții mai puțin severe trebuie să se realizeze ca urmare a ajustării și actualizării Planului individual de executare a pedepsei și nu în lipsa sancțiunilor disciplinare, deși această condiție nu este mai puțin importantă. Astfel, trebuie să fie reglementat foarte clar momentul actualizării Planului individual de executare a pedepsei astfel încât eventuala progresie a condamnatului să fie una predictibilă și așteptată.

Potrivit normei citate mai sus, transferul condamnatului în regim de resocializare se realizează în scopul pregătirii pentru eliberare. Astfel, legiuitorul a evidențiat importanța pregătirii condamnatului pentru eliberare și a orientat personalul penitenciar să-și concentreze toată activitatea corecțională ulterioară în privința condamnatului aflat în regim de resocializare în scopul adaptării lui treptată pentru viața din libertate.

Conform lui Rusu O., pregătirea condamnatului pentru liberare este de două tipuri: pregătirea pentru eliberare care este planificată începând cu venirea condamnatului în penitenciar și pregătirea care începe nemijlocit cu șase luni până la liberarea propriu-zisă a condamnatului. (1) Primul tip de pregătire pentru liberare constă în desfășurarea activităților educative și are scopul de a corijă comportamentul condamnaților, viziunile asupra vieții, sistemul de valori. Ea este realizată ținând cont de caracterul infracțiunii comise, activitățile infracționale anterioare, termenul pedepsei executate, comportamentul său în penitenciar, sex, viață, starea sănătății și alte particularități ale personalității. (2) Al doilea tip de pregătire pentru liberare constă în lucrul nemijlocit cu personalele concrete, treningul lor psihologic privind liberarea apropiată și atenuarea

stării de neliniște, perfectarea documentelor lipsă ale condamnatului, acordarea de ajutor privind restabilirea relațiilor social-utile, în soluționarea problemelor de ordin social și angajării în câmpul muncii, asimilarea cunoștințelor privind legislația în vigoare în domeniul muncii, raporturilor administrative și asigurării sociale [108, pag. 136].

Considerăm că divizarea pregătirii pentru eliberare în două tipuri nu este corectă, deoarece toate activitățile aferente acestei pregătiri trebuie structurate în Planul individual de executare a pedepsei din primele zile ale executării pedepsei, iar în funcție de progresele și/sau regresele individuale, acest plan urmează a fi actualizat periodic, cu ajustarea corespunzătoare a activităților de pregătire propriu-zise. Astfel, pregătirea eliberării nu este scopul de bază al ultimei faze de executare a pedepsei, ci este scopul general al întregului proces execuțional penal.

La fel, având în vedere accentul pus de legiuitor pe pregătirea liberării, considerăm că, prin norma sus-citată, s-a reiterat unul din principalele scopuri ale pedepsei penale, cel de resocializare a condamnatului.

Potrivit opiniei autorilor ruși Klenova T., Shchukina N., și Adoevskaya O., cea mai importantă parte a mecanismului unificat de resocializare a condamnaților este pregătirea lor pentru eliberarea din executarea pedepsei. Întregul proces de resocializare ulterioară va depinde de eficiența unei astfel de formări, ce vizează integrarea în sistemul relațiilor sociale și includerea persoanelor care au executat o pedeapsă penală sau au fost eliberate din aceasta în societatea civilă, astfel încât să fie posibil să ducă un stil de viață independent și respectând legea [140, pag. 44].

În opinia lui Gorbani D., pregătirea condamnaților pentru eliberare este un proces de activitate al tuturor subdiviziunilor structurale ale instituțiilor corecționale, care presupune implementarea unui set de măsuri în legătură cu condamnații, inclusiv viața lor de zi cu zi și munca după eliberare. Astfel, procesul de pregătire a condamnaților pentru eliberare prevede un anumit concept. Deși, conform opiniei unor autori, pregătirea condamnaților pentru eliberare este doar etapa finală a executării pedepsei sub formă de închisoare, Gorbani D., consideră că acest proces ar trebuie să înceapă din momentul în care condamnatul ajunge la unitatea corecțională și să continue pe întreaga perioadă de executare a pedepsei închisorii, precum și un anumit timp după eliberarea persoanei condamnate [133, pag. 51]. Susținem această opinie și accentuăm că, în scopul pregătirii eficiente pentru eliberarea condamnatului din detenție, personalul penitenciar trebuie să pregătească condamnatul pentru eliberare din prima zi de detenție execuțională. În acest sens, efortul principal la prima fază execuțională trebuie orientat spre planificarea graduală a eliberării condamnatului, inclusiv din perspectiva liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen sau înlocuirii pedepsei închisorii cu o pedeapsă mai blândă.

O altă problemă privind transferul progresiv al condamnatului în regim de resocializare

este lipsa criteriilor clare de determinare a necesității sau oportunității unui astfel de transfer, în condițiile în care separarea condamnaților pe regimuri nu doar servește scopului motivării condamnaților de a adopta o conduită pozitivă, ci este necesară și pentru gestionarea corespunzătoare a populației penitenciare. Această gestionare trebuie să se bazeze pe o evaluare a riscurilor de securitate pe care le prezintă deținuții și a riscului de recidivă, iar apoi aceasta trebuie să fie adaptată astfel încât să răspundă caracteristicilor și nevoilor individuale. Cunoștințele solide despre factorii de risc asociați ai unei persoane pot și trebuie să influențeze în mod fundamental tratamentul ulterior și orice alte măsuri puse în aplicare. Pe de altă parte, neglijarea evaluării riscurilor la nivel individualizat, la începutul perioadei de încarcerare sau, ulterior, în timpul detenției, poate duce la adoptarea unor concluzii incorecte sau la lipsa acestora și, astfel, la impunerea unor măsuri de securitate sau pedepse disciplinare disproporționate, asistență medicală necorespunzătoare, lipsa activităților în planul sentinței și la alți factori care ar putea constitui rele tratamente [82, pag. 39]. Astfel, în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei, rolul principal îl joacă evaluarea și cunoașterea personalității condamnaților în scopul planificării eficiente a executării pedepsei și repartizării lor corecte în cadrul instituțiilor penitenciare. Acest proces amplu de cunoaștere reprezintă cheia succesului în realizarea scopului pedepsei penale, deoarece țintește individualizat nevoile de reeducare a fiecărui condamnat luat în parte.

Potrivit experților ONU, gestionarea deținuților și, în special, planificarea pedepselor, nu poate fi întreprinsă cu succes fără evaluarea riscurilor pe care le prezintă deținuții. Administrația penitenciarului ar trebui să facă o evaluare atentă pentru a determina dacă deținuții prezintă riscuri pentru ei și pentru ceilalți. O astfel de evaluare ar trebui efectuată atunci când un deținut este plasat pentru prima dată în închisoare și repetat, la intervale regulate. Evaluările ar trebui să înceapă cu perioada de detenție preventivă, pentru a aborda cea mai adecvată clasificare și plasare a deținuților imediat după condamnare [113, pag. 34]. Pe de altă parte, evaluarea prevențiilor pentru planificarea eventualei pedepse violează principiul prezumției de nevinovăție, de aceea, o bună parte din detenție (etapa arestului preventiv) în privința deținutului nu se întreprind măsuri educative. Cu toate acestea, chiar dacă evaluarea prevențiilor nu este posibilă, colectarea datelor necesare pentru asigurarea siguranței locului de detenție poate fi efectuată. Ulterior, aceste date pot fi utilizate în procesul de planificare a eventualei pedepse dacă persoana va fi găsită vinovată de comiterea infracțiunii incriminate.

Conform Plenului Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse, concluzia că persoana condamnată este caracterizată pozitiv ar trebui să se bazeze pe o relatare cuprinzătoare a datelor despre comportamentul său pe întreaga perioadă de executare a pedepsei și nu numai pentru timpul imediat anterior examinării prezentării pentru luarea deciziei de îmbunătățire a regimului

execuțional. În același timp, este necesar să se ia în considerare respectarea reglementărilor interne, îndeplinirea cerințelor administrației instituției corecționale, participarea la activitățile educaționale și la viața publică a instituției corecționale, practica disciplinară, menținerea relațiilor cu rudele, precum și cu condamnații caracterizați pozitiv sau negativ etc. [156, pct. 28]

Astfel, în opinia noastră, la determinarea perioadei când condamnatul poate fi transferat în regim de resocializare în limita termenului stabilit de lege, trebuie luate în considerare următoarele criterii:

- a) pericolul pe care îl prezintă persoana condamnată;
- b) conduita pe parcursul executării pedepsei;
- c) atitudinea față de infracțiunea comisă;
- d) participarea la activitățile din Planul individual de executare a pedepsei.

La stabilirea criteriilor de transfer în regim de resocializare, personalul penitenciar implicat în procesul de evaluare a condamnatului trebuie să utilizeze instrumentele și metodele de evaluare psihologică și socială aprobate în mod corespunzător, precum și orice informație proprie sistemului administrației penitenciare sau cea parvenită de la alte autorități/organe. Dacă în procesul de evaluare a condamnatului se constată că aflarea în continuare în regim comun nu este oportună, personalul penitenciar care a efectuat evaluarea ar trebui neapărat să propună comisiei penitenciarului transferul condamnatului în regim de resocializare, iar decizia, în acest sens, trebuie luată cât mai curând posibil. În așa fel, chiar și în condițiile actualelor reglementări normative, se poate implementa instrumentul de progresie a regimului de detenție în corespundere cu comportamentul manifestat pe parcursul detenției.

Considerăm la fel că discreția comisiei penitenciare trebuie redusă la maxim, astfel încât în caz de întrunire a condițiilor de transfer progresiv, această comisie să nu poată adopta o altă soluție decât de a decide transferul propriu-zis al condamnatului în condiții mai blânde. În orice caz, la adoptarea deciziei privind transferul condamnatului în regim progresiv comisia penitenciarului trebuie să-și exercite competențele stabilite cu bună-credință, în interesul scopului general al pedepsei penale.

Profesorul De Viggiani N., consideră că sistemul de progresie a executării pedepsei prin îmbunătățirea treptată a condițiilor de executare reprezintă o abordare mai complexă și structurată a principiului „morcovului” în gestionarea penitenciarelor, unde autoritățile penitenciare folosesc privilegiile regimurilor progresive în motivarea comportamentului prosocial al condamnaților și asigurarea bunei ordine și discipline în interiorul penitenciarului [46, pag. 85]. Or, la orice fază de executare a pedepsei, condamnatul trebuie să beneficieze de o „speranță” de destindere și mai mare a regimului de deținere, prin transferul în regimuri progresive urmare a realizării măsurilor

planificate și manifestării constante a unei conduite regulamentare. Astfel, institutul transferului progresiv, prin caracterul său încurajator, oferă personalului penitenciar pârghii motivaționale eficiente în corectarea și resocializarea condamnatului, iar principiul „exemplului pozitiv” contribuie esențial la asigurarea siguranței locului de deținere. Pentru a asigura eficiența acestor pârghii, toți condamnații trebuie încurajați în realizarea activităților planificate, iar pentru succesele obținute, trebuie să se ofere recompense potrivite efortului depus.

Totodată, acest institut este strâns legat de cel al transferului regresiv, or, este inadmisibil ca transferul progresiv să nu fie condiționat de comportamentul pozitiv al condamnatului și de respectarea în același timp a Planului individual de executare a pedepsei. Prin urmare, personalul penitenciar trebuie să beneficieze de dreptul de a înăspri regimul de executare în orice moment – de exemplu, ca urmare a unui comportament negativ sau lipsa implicării în realizarea planului de executare.

Institutul transferului progresiv, într-o formă sau alta, își găsește aplicare în majoritatea sistemelor corecționale ale statelor membre ale CoE. În Republica Cehă, de exemplu, la fel ca în RM, pedeapsa cu închisoarea se execută în diferite tipuri de penitenciare (pe lângă instituții specializate pentru detenția minorilor). Instituțiile penitenciare se clasifică în două tipuri, în funcție de nivelul de securitate aplicabil. Astfel, penitenciarele pot fi de securitate obișnuită și securitate maximă [73, art. 8]. Atât atribuirea inițială a unui tip de penitenciar, cât și transferarea ulterioară într-un alt tip de penitenciar se decide de către instanța de judecată. Directorul instituției penitenciare este obligat să prezinte instanței o propunere de transfer al persoanei condamnate la un alt tip de închisoare, dacă consideră că transferul va contribui la realizarea scopului executării pedepsei. Propunerea de transfer al persoanei condamnate la un alt tip de închisoare se efectuează în funcție de rezultatele evaluării parcursului și eficacității programului de tratament al condamnatului [73, art. 11 alin. (1) și (2)]. Pe lângă tipurile de penitenciare, în interiorul instituției penitenciare se creează diferite secții de detenție, în funcție de nivelul de securitate aplicat pe interior: a) cu un grad scăzut de securitate, b) cu un nivel mediu de securitate și c) cu un grad ridicat de securitate. Plasarea condamnatului într-un anumit nivel de securitate se decide în funcție de gradul de risc extern și intern, care se evaluează periodic [73, art. 12a].

În Ungaria, la fel ca în Republica Cehă, executarea pedepsei începe cu o analiză și gestionare a riscului. După finalizarea procedurilor de evaluare, se elaborează planul individualizat al programului de detenție pe baza raportului sumar al evaluării riscurilor, iar apoi se decide asupra regimului condamnatului și programelor de reintegrare aplicabile acestuia [75, art. 95]. Procedura de executare a pedepsei privative de libertate se stabilește ținând seama de circumstanțele individuale ale persoanei condamnate precum: personalitatea, antecedentele, stilul său de viață,

circumstanțele familiale, comportamentul în timpul detenției, infracțiunea, gradul și durata termenului de pedeapsă. În timpul executării pedepsei, în funcție de analiza riscului condamnatului, conduita și participarea la activitățile de reintegrare, condamnatul se transferă în regimuri progresive, unde beneficiază de destinderea libertății de mișcare, inclusiv până la dreptul de a ieși neînsoțit în afara instituției penitenciare.

În Finlanda, indiferent de durata pedepsei, un deținut poate fi transferat dintr-o închisoare cu regim închis într-o instituție cu regim deschis, pentru o perioadă determinată sau să execute restul pedepsei în aceste condiții, dacă (cumulativ):

- 1) transferul într-o instituție cu regim deschis contribuie la realizarea planului individual de executare;
- 2) condamnatul este potrivit pentru activități organizate într-o instituție cu regim deschis sau pentru alte activități aprobate de instituția respectivă;
- 3) se poate considera probabil ca deținutul să urmeze ordinea instituției cu regim deschis, să nu comită o infracțiune și să nu părăsească instituția fără permisiune;
- 4) condamnatul se obligă să nu utilizeze substanțe narcotice sau psihotrope [68, capitolul 6, §1].

Pe de altă parte, în Germania, un deținut poate fi plasat în condiții de tip deschis de la începutul executării pedepsei, atunci când acesta corespunde cerințelor speciale ale executării pedepsei în tip deschis și nu există temerea că se va sustrage de la executarea pedepsei cu închisoarea sau va face abuz de posibilitățile executării pedepsei în tip deschis pentru a comite alte infracțiuni. În rest, deținuții sunt plasați în penitenciare de tip închis [65, art. 10]. Totodată, în urma ajustării și actualizării planului de executare, deținutul poate fi ulterior transferat într-o altă instituție: a) când prin aceasta se promovează modul de tratare a deținutului sau integrarea sa în societate după eliberare, b) când acest lucru este necesar din motive de organizare a executării pedepsei sau din alte motive importante [65, art. 8].

Astfel, conform exemplelor studiate, transferul progresiv al condamnatului se realizează în funcție de rezultatele unei analize individuale a condamnatului, dacă se constată că transferul progresiv va contribui la atingerea scopului pedepsei penale și dacă există suficientă încredere că acest transfer nu va periclita siguranța locului de deținere. Cu toate acestea, criterii clare de determinare a condițiilor enunțate nu sunt reglementate, fapt ce determină existența unui subiectivism în decizia de transfer progresiv. Acest subiectivism poate fi acceptabil în condițiile în care evaluarea se va efectua de către un organ colegial în componența căruia va intra doar personalul penitenciar implicat nemijlocit în procesul de reeducare a condamnatului și această decizie nu va determina necesitatea schimbării locului de deținere, altfel, în aceste condiții,

personalul penitenciar va fi interesat să „scape” de persoane incomode.

Conform cadrului normativ în vigoare, transferul condamnatului într-un regim progresiv nu are consecințe juridice pentru persoana condamnată decât destinderea propriu-zisă a regimului de executare a pedepsei, astfel aspectul motivațional se rezumă în exclusivitate la dorința proprie de a-și îmbunătăți condițiile de executare a pedepsei. În România, de exemplu, una din condițiile obligatorii pentru aplicarea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, în cazul pedepsei închisorii, este aflarea celui condamnat în regim semideschis sau deschis. Prin acest fapt, legiuitorul român a creat o pârgie motivațională suplimentară destul de importantă pentru a încuraja condamnații să adopte o conduită corespunzătoare și să îndeplinească programul individual planificat. Fiind sesizată pentru controlul constituționalității condițiilor penale suscitată, Curtea Constituțională a României a reliefat că prevederile normative relative la executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare, în cursul procesului penal, reglementează suficiente garanții pentru ca, în situația unei conduite adecvate în penitenciar, condamnații să poată ajunge la regim semideschis și deschis pentru a putea beneficia de liberarea condiționată, anterior executării fracției minime obligatorii din pedeapsă [47, §15]. Așadar, condițiile privind aflarea condamnatului în regimurile superioare ca grad de destindere pentru a beneficia de liberarea condiționată au fost declarate constituționale.

În acest sens, pornind de la practica pozitivă a României, considerăm necesar de a revizui condițiile de liberare condiționată de pedeapsă înainte de termen precum și condițiile de înlocuire a pedepsei închisorii cu o pedeapsă mai blândă, în sensul aplicării acestor instituții doar condamnaților aflați în regim de deținere superior ca grad de destindere, astfel încât să se creeze un stimulent suplimentar în scopul resocializării condamnaților. De altfel, prin impunerea unor asemenea condiții, personalul penitenciar va putea planifica corespunzător parcursul executării pedepsei, astfel încât consecința unui comportament adecvat nu va contribui doar la destinderea regimului de deținere, dar și liberarea anticipată a condamnatului din locul de deținere, datorită comportamentului pozitiv.

În literatura de specialitate se acordă o atenție specială condamnaților periculoși, violatori ai regimului de deținere sau așa-numiții „lideri” informali în mediul penitenciar, care formează un grup bine definit și consolidat de persoane condamnate, ce necesită în mod obiectiv o abordare specială, din cauza pericolului pe care îl prezintă atât pentru siguranța locului de deținere, cât și pentru societate, în cazul eliberării „nepregătite” din detenție.

În cadrul unui studiu realizat de către experții CoE în anul 2018, conform sondajului efectuat, s-a constatat că în penitenciarele din Moldova, cu excepția unităților pentru femei și minori, există un „cod” al deținuților larg răspândit. „Codul” prevede distincții ale statutului în

cadrul unei ierarhii informale. Mai mult, numeroși membri ai personalului și deținuți percep existența unei conduceri centralizate a deținuților, care aplică regulile, decide asupra pozițiilor din sistemul de caste și monopolizează pedepsele. Această centralizare a puterii în rândul deținuților pare să fie trăsătura definitorie care diferențiază subcultura criminală de subcultura obișnuită din penitenciare [14, pag. 28].

Profesorul Antonjan Ju. scria că „este nevoie de un control profesional constant asupra acestei categorii de condamnați, în special, asupra proceselor care au loc în subcultura condamnaților. Astăzi acest fenomen este cea mai presantă problemă a activităților instituțiilor penitenciare moderne” [118, pag. 104], iar Yuzhanin V. a propus aprobarea unor dispoziții suplimentare în legislație care să excludă posibilitatea transferului acestor categorii de condamnați într-o instituție penitenciară cu un regim mai blând, eliberarea condiționată, grațierea și alte beneficii până când renunță la ideologia lor criminală [193, pag. 138].

Sușinem poziția privind reglementarea separată a criteriilor de transfer în condiții mai blânde a condamnaților periculoși, cu condiția ca această decizie să fie bazată pe o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. Or, aplicarea institutului de transfer progresiv al condamnatului, în orice caz, trebuie să aibă la bază raționamentul penologic fundamentat pe datele criminogene, astfel încât acest institut să nu fie posibil de aplicat în detrimentul scopului general al pedepsei penale.

Cu toate acestea, potrivit practicii penitenciare, chiar și cei mai periculoși condamnați pot fi motivați în schimbarea comportamentului lor, doar că acest proces este unul foarte complicat și necesită un timp îndelungat și o pregătire specială din partea personalului de educare. În asemenea condiții, condamnații violatori ai regimului de detenție nu trebuie neapărat segregati din acest motiv, însă trebuie să existe cerințe speciale de transfer progresiv al acestora, pentru a exclude influența lor negativă față de condamnații care se află pe calea corijării.

3. 3. Dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului

Detenția de lungă durată a persoanelor condamnate influențează substanțial asupra capacității lor de a se reîncadra cu succes în societate după eliberarea din penitenciar. De regulă, cu cât pedeapsa este mai îndelungată, cu atât procesul corecțional desfășurat de către personalul penitenciar trebuie să fie mai complex. De altfel, anume termenul îndelungat de detenție poate fi temeiul nerealizării scopului pedepsei penale, din cauza lipsei sau insuficienței acțiunilor corecționale ce trebuie întreprinse în privința persoanei condamnate, în funcție de nevoile individuale și riscurile pe care aceasta le prezintă.

CoE menționează că în țările care au moștenit filosofia penală sovietică persistă tendința de a aplica pedeapsa cu închisoarea mai frecvent și pentru termene mai îndelungate decât în țările din Europa de vest [29, pag. 253]. Termen lung de detenție, conform standardelor internaționale [102, pct. 1], constituie cinci ani sau mai mult. În RM, la 1 ianuarie 2022, 3787 de persoane executau pedeapsa penală privativă de libertate pe un termen lung, ceea ce constituie aproximativ 72% din numărul total de persoane care execută pedepse penale privative de libertate [tabelul nr. 5]. În consecință, personalul penitenciar trebuie să depună un efort considerabil pentru a utiliza eficient acest termen lung în sensul realizării unui progres palpabil în comportamentul delictual al infractorului, iar numărul mare de persoane condamnate, raportat la numărul mic al personalului implicat în procesul corecțional, face ca acest efort să fie structurat într-o manieră pe cât se poate de conjugată, prin aplicarea celor mai eficiente metode corecționale contemporane.

Pe de altă parte, pentru a implica condamnații în participarea la programe corecționale și cursuri de instruire, este necesar să se utilizeze stimulente suficient de puternice bazate pe un sistem progresiv de executare a pedepselor, care prevede transferul treptat al condamnaților în condiții de detenție mai bune, înlocuirea pedepsei cu o pedeapsă mai blândă și liberarea de la executarea pedepsei, în funcție de gradul de corecție al condamnatului [152, pag. 209]. Prin urmare, normele juridice care reglementează executarea pedepsei trebuie să ofere personalului penitenciar pârghii eficiente în motivarea condamnaților de a participa la programe corecționale și a încuraja condamnatul să participe la toate activitățile educaționale planificate.

Legislația execuțional penală autohtonă reglementează organizarea detenției în așa fel încât să asigure trecerea etapizată a condamnatului dintr-un regim de executare în altul, astfel încât să se asigure o resocializare graduală a condamnatului. Sistemul de modificare a condițiilor de detenție a condamnaților în procesul de executare a pedepselor aplicate (sistem progresiv) are drept scop pregătirea condamnaților pentru viața în libertate, iar transferul condamnaților în condiții mai bune de detenție are ca scop stimularea corectării comportamentale, precum și adaptarea lor treptată la viața în libertate [144, pag. 126-127].

Modificarea progresivă a regimurilor de detenție oferă posibilitatea personalului penitenciar să aplice instituții suplimentare ale sistemului progresiv, care diferențiază modul de executare a pedepsei și oferă condamnatului o libertate mai mare de mișcare atât în interiorul penitenciarului, cât și în afara lui. Astfel, unul din aceste instituții este institutul dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, unde condamnatul poate ieși neînsoțit din penitenciare pentru participarea la munci sau învățământ.

Potrivit lui Babayan S., institutul dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului îndeplinește rolul unui stimulent pozitiv și, în rând cu alte instituții ale dreptului

execuțional penal, influențează eficient motivația unui comportament prosocial al condamnaților, asigurând libertatea necesară pentru desfășurare activităților de reeducare și reabilitare după eliberare [119, pag. 33-34].

Din perspectiva istorică, deplasarea condamnaților fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, ca modalitate de organizare a deplasării lor la/de la locul de muncă, a fost determinată inițial doar de prestarea unei activități economice sau de alt tip de „producție” în interesul instituțiilor penitenciare. În același timp, conținutul său s-a îmbogățit prin extinderea tipurilor de muncă prestată și prin includerea în el a unor forme de cazare a condamnaților (în interiorul instituției sau în afara ei), motiv pentru care chiar și în acest cadru îngust, conținutul său a depășit scopul inițial pentru care a fost instituit [179, pag. 8].

Mikhaylov A., consideră că însăși procedura de acordare a dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului are, pe de o parte, o semnificație personală și situațională pentru condamnat, iar pe de altă parte constituie unul dintre factorii de transformare a personalității. Cu toate acestea, problema respectivă nu a fost studiată suficient pentru a determina specificul acestor transformări [147, pag. 59]. Într-adevăr, natura institutului respectiv este una controversată, deoarece nu reprezintă o măsură de stimulare clasică, deși aplicarea acestui instituit depinde de conduita deținutului, iar scopul aplicării dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului este unul mai degrabă economic, deoarece este condiționat de specificul muncilor în care este antrenat deținutul. Astfel, dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire nu face parte nici din măsurile de stimulare care pot fi aplicate în privința persoanelor condamnate, nici nu constituie un regim clasic penitenciar, ca fază separată de executare a pedepsei. În maniera în care acest institut este reglementat actual, rezultă că acesta reprezintă un drept suplimentar care se acordă condamnatului ce a executat o fracție minimă din pedeapsa închisorii și nu prezintă riscuri iminente de evadare odată ce va avea posibilitatea de a ieși neînsoțit în afara penitenciarului.

Este o axiomă pentru angajații instituțiilor corecționale că nicio necesitate de producție nu poate sta la baza acordării unui astfel de drept persoanelor potențial periculoase (care nu sunt corectate). Rezultă din aceasta că, dacă acordarea unui astfel de drept este legal formalizată ca una dintre etapele unui sistem progresiv și implementarea acestuia este asigurată organizațional, indiferent de nevoile economice ale instituției penitenciare, pentru condamnații caracterizați pozitiv, această măsură poate deveni una dintre cele mai eficiente forme de pregătire pentru eliberare. În plus, atitudinea condamnaților față de această măsură nu poate fi ignorată, deoarece pentru mulți dintre ei dreptul de a se deplasa fără escortă este chiar un privilegiu mai mare decât condițiile facilitate pentru executarea pedepsei [134, pag. 15]. Acest drept le oferă condamnaților o libertate vastă de mișcare în afara penitenciarului, creându-le o senzație de cvasi-libertate ce

permite pregătirea lor corespunzătoare pentru eliberarea propriu-zisă și, probabil, reprezintă cea mai permisivă formă de recompensă existentă la moment în dreptul execuțional penal național.

Rasikevich A., menționează că institutul dreptului de deplasare fără escortă în afara penitenciarului are un scop dublu: (1) în primul rând, este destinat să furnizeze activități economice cotidiene instituției penitenciare; (2) în al doilea rând, are o importanță educațională considerabilă, deoarece majoritatea condamnaților doresc să beneficieze de un astfel de drept și, în consecință, depun eforturi pentru a respecta regimul de detenție stabilit [160, pag. 89-90]. Prin urmare, ținând cont de rolul major al acestui institut în vederea promovării comportamentului regulamentar, din această perspectivă se poate presupune că institutul respectiv este mai degrabă un component al institutului măsurilor de stimulare și trebuie privit în ansamblu cu restul măsurilor de stimulare existente. Cu toate acestea, spre deosebire de celelalte măsuri de stimulare, dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire modifică esențial, și pentru o perioadă nedeterminată, condițiile de executare a pedepsei.

Astfel, unii autori (de exemplu, Mikhlin A., Kudryavtsev V. etc.) consideră că institutul procesului disciplinar include în sine nu numai sancțiunile și stimulările aplicate în cadrul procedurii disciplinare, dar și alte instituții ale dreptului execuțional penal care contribuie la încurajarea condamnaților să manifeste o conduită prosocială. Mikhlin A. scria că instituțiile juridice ale dreptului execuțional penal ale căror aplicare este asociată cu destinderea condițiilor de detenție și, drept consecință, îmbunătățirea sorții condamnatului, oferindu-i anumite beneficii, pot fi considerate drept măsuri de stimulare [148, pag. 466].

Cu toate acestea, considerăm că asimilarea în totalmente a institutului dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului cu institutul măsurilor de stimulare nu poate fi acceptată. Deși scopul subsidiar al dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului este stimularea comportamentului pozitiv al condamnatului, intenția inițială a legiuitorului autohton a fost una pur economică (antrenarea condamnaților la munci, care, din cauza specificului lor nu pot fi prestate în interiorul penitenciarului), dar care și-a demonstrat eficiența practică în resocializarea și reeducarea condamnatului.

Prin urmare, modificarea condițiilor de muncă prin oferirea unei libertăți de mișcare condiționate de amplasarea locului de muncă, pe lângă rolul economic pozitiv datorită extinderii ofertelor de muncă, are și un rol important de resocializare, întrucât persoana condamnată interacționează permanent cu lumea exterioară și se distanțează de regimul zilei aplicabil în privința restului persoanelor deținute. Odată cu acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, condamnatul își extinde posibilitățile de a-și ordona și soluționa propriile chestiuni cotidiene datorită destinderii libertății de mișcare, iar, în unele cazuri, și datorită

majorării profitului obținut în urma prestării muncii ca urmare a angajării la un loc de muncă mai bine plătit. Toate aceste extinderi au un rol pozitiv atât pentru persoana condamnată, cât și pentru familia sa. Astfel, acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire trebuie încurajată, deoarece reprezintă un instrument extrem de eficient de resocializare și servește exemplul puternic pentru restul populației penitenciare.

În fond, destinderea condițiilor de detenție prin oferirea condamnatului a libertății de mișcare în afara instituției penitenciare, poate fi considerată o etapă progresivă a procesului execuțional, având în vedere că acest drept se acordă condiționat în mare parte datorită conduitei pozitive manifestate pe parcursul detenției și „încrederii” inspirate personalului penitenciar că nu există risc de evadare. Pe altă parte, selecția necorespunzătoare a condamnaților și evaluarea superficială a acestora în vederea acordării dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului este cauza principală a evadărilor din locurile de detenție a persoanelor respective, ceea ce afectează atât siguranța locului de detenție, cât și a comunității unde se află instituția penitenciară sau în care își are domiciliul persoana evadată. Mai mult, evadările condamnaților care beneficiază de dreptul de deplasare fără escortă în afara penitenciarului ridică gradul de reticență a administrației penitenciare în acordarea pe viitor a acestui drept altor persoane. De aceea, evaluarea riscului de evadare trebuie fie o prioritate pentru personalul penitenciar deoarece permite excluderea posibilității acordării acestui drept persoanelor care prezintă risc ridicat de evadare și, prin urmare, pot compromite acest institut.

Potrivit art. 216 alin. (1) CE [25], pentru a beneficia de dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, condamnatul trebuie să întrunească următoarele condiții: (i) să fie condamnat la pedeapsa închisorii; (ii) să fie transferat în regim comun ori în regim de resocializare sau care este lăsat să execute lucrări de deservire gospodărească în penitenciar; (iii) să fi executat cel puțin 1/3 din termenul pedepsei; (iv) să fie caracterizat pozitiv; (v) să fie recomandat de psihologul penitenciarului că poate beneficia de acest drept și (vi) în legătură cu specificul muncilor în care este antrenat, acestea nu pot fi prestate în interiorul penitenciarului.

Îndeplinirea cumulativă a celor șase condiții menționate oferă eligibilitate condamnatului pentru a beneficia de dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului. Totuși, acest drept nu este unul absolut, reprezentând de fapt un drept discreționar al directorului instituției penitenciare, care depinde în mare măsură de convingerea sa în privința lipsei riscurilor pentru siguranța detenției [35, pag. 26].

În încercarea de a preveni aceste riscuri, legiuitorul autohton a stabilit restricții de aplicare a acestui drept în privința condamnatului. Astfel, dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului nu poate fi aplicat persoanei condamnate: 1) care a săvârșit infracțiune ce

constituie recidivă periculoasă sau deosebit de periculoasă; 2) care a săvârșit o infracțiune deosebit de gravă sau excepțional de gravă; 3) care are sancțiuni disciplinare nestinse; 4) pentru infracțiune intenționată, săvârșită în perioada executării pedepsei; 5) care este bolnavă de tuberculoză în formă contagioasă; 6) care nu a urmat tratamentul complet al bolii venerice, alcoolismului, toxicomaniei, narcomaniei; 7) care suferă de tulburări psihice, ce nu exclud responsabilitatea [25, art. 216 alin. (3)].

Deși restricțiile impuse pot fi considerate obiective, suntem de părerea că generalizarea lor nu este justificată, deoarece nu oferă dreptul discreționar suficient personalului penitenciar să analizeze individual fiecare caz, iar categoriilor condamnaților incluși în lista de restricții nu li se oferă cel puțin „speranța legitimă” în acordarea acestui drept. Lipsa „speranței” are un efect descurajator considerabil pentru categoriile respective de condamnați și scade șansa de realizare a scopului pedepsei penale din lipsa pârghiilor suficiente în crearea unei progresii veritabile a modului și condițiilor de executare a pedepsei aplicate.

Conform datelor oferite de ANP [tabelul nr. 6], în anul 2020, doar 15 condamnați au beneficiat de dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, iar în anul 2021 – 29. În medie, în perioada 2018 - 2021, doar 23 de condamnați au beneficiat de dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, ceea ce constituie aproximativ 0,4% din numărul total de persoane condamnate, fapt ce demonstrează nivelul scăzut de utilizare a acestui institut cauzat de rigiditatea condițiilor impuse de legiuitor.

Prin art. 216 alin. (4) din CE [25], legiuitorul a instituit o normă imperativă de separare a condamnaților care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului de ceilalți condamnați. Potrivit acestei norme, prima categorie de persoane trebuie să fie deținută separat de cea de-a doua. Această separare are o semnificație triplă.

În primul rând, contribuie la prevenirea introducerii obiectelor și substanțelor interzise pentru persoanele care nu au posibilitate să iasă în afara instituției penitenciare. Astfel, pentru a exclude riscul de influențare, inclusiv prin violență, a condamnaților care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului din partea celorlalți condamnați, soluția optimă este separarea totală a lor, fără existența posibilității de interacțiune între aceste categorii de condamnați. Mai mult de atât, această separare minimizează riscul de prestare a altor servicii de „curierat” din partea condamnaților care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului pentru ceilalți condamnați, deoarece aceștia nu mai pot exercita influențe asupra primilor. În consecință, rolul dominant asupra controlului comportamentului condamnaților care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului îi revine personalului penitenciar, care are suficiente pârghii în

motivarea comportamentului prosocial al acestor condamnați, prin încurajarea contactului cu membrii familiei și restul societății, metodă educativă care și-a demonstrat eficiența practică de-a lungul timpului.

În al doilea rând, separarea condamnaților care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului de ceilalți condamnați joacă un rol motivațional pentru ultimii, datorită exemplului pozitiv de modificare progresivă a modului și condițiilor de executare a pedepsei. Prin urmare, condamnații vor opta mai frecvent pentru un comportament prosocial, care le va oferi o șansă reală de destindere a libertății de mișcare și, drept consecință, contactul mai frecvent cu lumea exterioară precum și posibilitatea suplimentară de angajare în câmpul muncii, care, în general, sunt mai bine plătite decât cele care pot fi prestate în interiorul instituției penitenciare, sau cele care sunt oferite din bugetul de stat.

În cel de-al treilea rând, acordarea condamnaților a dreptului de a locui în cămin în afara instituției penitenciare contribuie la degajarea lor de la tensiunea psihologică permanentă care persistă în mediul penitenciar și micșorează suferința inerentă provocată de detenție. Mai cu seamă, această separare le permite condamnaților să beneficieze de un regim al zilei special, diferit de cel al condamnaților din incinta penitenciarului, acordându-le o doză substanțială de libertate în organizarea vieții, astfel încât liberarea propriu-zisă să nu creeze o discrepantă majoră în conduita și deprinderile cotidiene ale persoanei. Această trecere graduală din detenție în libertate are un efect de resocializare major, condamnatul inconștient fiind adaptat la viața după închisoare fără ca eliberarea lui să creeze o tulburare bruscă a conștiinței datorată diferențelor între normele de conviețuire în societate și cele din penitenciar.

Toate aceste beneficii pe care le oferă institutul dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului nu vor avea efectul scontat dacă personalul penitenciar, în special cel responsabil de domeniul educativ, nu va desfășura lucrul educativ corespunzător pe tot parcursul detenției, cu aplicarea tehnicilor și metodelor educative specifice fiecărui nivel de resocializare și individualizare a persoanei în funcție de nevoile și riscurile fiecărui condamnat.

Odată cu acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului nu se finalizează procesul educativ, or, aplicarea programelor educative trebuie să continue. Evident, oferta programelor va fi adaptată la noile condiții de executare a pedepsei, acordându-se prioritate programelor de pregătire pentru libertate a condamnaților. De asemenea, având în vedere că o mare parte a timpului este dedicată muncilor remunerate și neremunerate în care este implicată această categorie de persoane, angajații din subdiviziunile educative trebuie să fie flexibili și să aplice programele de resocializare în așa măsură încât să nu încarce disproporțional programul zilnic al condamnatului.

Eficacitatea întregului proces de resocializare a condamnatului, desfășurat în etapele anterioare, precum și succesul adaptării sale sociale după eliberare, depinde de implementarea de înaltă calitate a măsurilor de pregătire a condamnaților pentru eliberare. Instituția unificatoare în acest aspect ar trebui să fie dreptul de deplasare fără escortă în afara penitenciarului a condamnaților și, după caz, dreptul de a locui în afara liniei de pază. Pare mai corect să considerăm această instituție drept regim deschis pentru executarea închisorii. Mai mult, acordarea acestor drepturi ar trebui examinate pentru toți condamnații care execută pedepse în diferite tipuri de penitenciare [189, pag. 152].

Potrivit lui Acumov V., conținutul și orientarea întregului proces educativ în privința persoanelor care beneficiază de libertate de deplasare în exteriorul penitenciarului nu trebuie să se limiteze numai la rezultatele reeducării și resocializării condamnaților obținute în etapele precedente ale detenției. Anume în această ultimă etapă de detenție trebuie să continue procesul de eradicare a calităților negative ale condamnaților și încurajarea calităților pozitive prin ridicarea permanentă a nivelului de dezvoltare culturală, educativă și socială [175, pag. 329]. Pe de altă parte, pentru acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului, condamnații au fost supuși unei selecții rigide, fiind selectați doar cei care și-au demonstrat intențiile de reeducare și se află într-o fază de resocializare avansată. Acest lucru înseamnă că fortificarea efortului educațional în privința respectivei categorii de persoane nu este o prioritate, fiind necesară doar continuarea procesului corecțional desfășurat anterior.

Destinarea condițiilor de detenție prin oferirea unei libertăți de mișcare în afara penitenciarului este un instrument pe larg utilizat în majoritatea statelor CoE, provocate de rezultatele compromițătoare care oferă acest instrument. Din această perspectivă, un număr foarte mare de deținuți beneficiază de posibilitatea de a ieși neînsoțiți în afara locului de detenție, fie pentru a participa la munci sau la învățământ, fie pentru a-și vizita familia în timpul liber.

În Germania, de exemplu, în baza rezultatelor evaluării nevoilor și riscurilor efectuate de către personalul specializat, condamnatul poate fi plasat de la începutul executării pedepsei într-un penitenciar deschis, în cazul în care corespunde cerințelor speciale ale executării pedepsei în regim deschis și nu există temerea că acesta se va sustrage de la executarea pedepsei sau va face abuz de posibilitățile executării pedepsei în regim deschis pentru a comite infracțiuni. Cu toate acestea, de regulă condamnații sunt plasați în penitenciare cu regim închis de executare [65, art. 10]. Decizia cu privire la plasarea condamnatului în regim deschis de executare se ia de personalul evaluator, odată cu primirea lui în penitenciar, cu excepția cazului când termenul de detenție este prea scurt, iar evaluarea condamnatului este inoportună [65, art. 6].

Pentru a responsabiliza condamnații care execută pedeapsa în regim deschis, în caz de

abatere de la măsurile planificate în Planul de executare, personalul penitenciarului poate lua decizia de a transfera un condamnat în regim închis, cu ulterioara reevaluare. La fel, în calitate de destindere a regimului de detenție, pe lângă ieșirea neînsoțită pentru o perioadă scurtă, condamnatul poate părăsi locul de detenție pentru o anumită perioadă a zilei fără supravegherea vreunui angajat. Aceste destinderi pot fi dispuse numai cu acordul deținutului atunci când nu există temerea că dânsul se va sustrage de la executare pedepsei sau că va face abuz de destinderea executării pedepsei pentru comiterea de noi infracțiuni [65, art. 10].

În Macedonia, libertatea mișcării în afara instituției penitenciare se acordă numai în cazul condamnaților care se dețin în instituții de tip deschis. Aceste instituții nu au securitate fizică și materială. Organizarea vieții și a activității condamnaților în aceste instituții se bazează pe autodisciplină și responsabilitatea personală, iar controlul asupra mișcării și activitatea condamnaților este realizată de educatori și instructori [66, art. 17 alin. (4)].

Instituțiile respective sunt destinate persoanelor condamnate pentru fapte penale săvârșite din neglijență și pentru alte infracțiuni pentru care pedeapsa cu închisoarea este de la trei până la cinci ani, dacă există motive de a crede că tratamentul din aceste instituții corespunde naturii infracțiunii și personalității infractorului și că în acest tip de instituție, cu un sentiment de responsabilitate personală, condamnații își vor îndeplini îndatoririle și nu vor abuza de privilegiile lor [66, art. 51]. Prin urmare, cu excepția persoanelor condamnate la infracțiuni comise din neglijență, decizia cu privire la plasarea condamnatului în regim deschis de executare se adoptă în urma analizei detaliate a personalității acestuia, astfel încât detenția lui în penitenciar de tip deschis și, drept consecință, dispunerea libertății de mișcare în afara locului de detenție, trebuie să asigure realizarea eficace a scopului pentru care pedeapsa penală a fost aplicată. Accentul major pe realizarea acestui scop se pune în sarcina personală a condamnatului, bazându-se pe responsabilitatea proprie.

Transferul condamnatului pentru executarea ulterioară a pedepsei de la un tip de instituție penitenciară la altul, se efectuează prin decizia directorului autorității centrale responsabile de sistemul penitenciar, numai la propunerea directorului instituției în care se deține persoana condamnată, dacă cu o deținere ulterioară în instituția respectivă, siguranța, viața și/sau integritatea condamnatului ori integritatea unui alt condamnat este pusă în pericol. De asemenea, transferul se efectuează dacă nu există condiții pentru o executare normală și sigură a pedepsei închisorii, din cauza capacității excesive a instituției sau din cauza raționalității din procedura judecătorească care se desfășoară împotriva condamnatului în timpul executării pedepsei sau din cauza unor motive în care este necesară protecția medicală corespunzătoare [66, art. 161 alin. (2) și (3)].

În Portugalia, condamnatul poate fi plasat, cu acordul său, într-un penitenciar cu regim

deschis de executare, atunci când nu există teama că el se va sustrage de la executarea pedepsei sau că va profita de posibilitățile pe care i le oferă un asemenea regim în a comite noi infracțiuni [71, art. 14 alin. (2)]. În același timp, condamnatul poate fi plasat și într-o instituție penitenciară cu regim închis de executare, sau poate reveni în aceasta, atunci când lucru respectiv se dovedește a fi necesar pentru tratarea sa sau atunci când condamnatul nu îndeplinește cerințele regimului deschis [71, art. 14 alin. (3)].

Pentru a flexibiliza executarea măsurilor privative de libertate, în special în aspectele ce țin de restabilirea relațiilor cu societatea, în mod general și progresiv, condamnatului plasat în regim deschis i se poate autoriza:

a) părăsirea unității, cu sau fără însoțire, pentru a lucra sau a frecventa instituții de învățământ și de dezvoltare profesională;

b) părăsirea unității în anumite ore ale zilei, cu sau fără însoțire [71, art. 50 alin. (1)].

În Letonia, ca și în RM, pedeapsa închisorii se execută în trei tipuri de instituții penitenciare: închis, semiînchis și deschis. O persoană condamnată poate fi transferată de la cel mai înalt nivel al regimului de executare a pedepsei dintr-un penitenciar închis la cel mai înalt nivel al regimului de executare a pedepsei dintr-un penitenciar semiînchis și de la cel mai înalt nivel al regimului de executare a pedepsei dintr-un penitenciar semiînchis, la un penitenciar de tip deschis. Pentru stabilirea progresului unei persoane condamnate în sfera de aplicare a sistemului de executare progresivă a pedepsei, se evaluează, în conformitate cu prevederile Codului de executare a sentințelor, următoarele criterii: dacă a trecut un an de la aplicarea sancțiunii disciplinare „plasarea într-o celulă de izolare disciplinară” pentru încălcarea regimului de executare a pedepsei, sau au trecut șase luni de la aplicarea sancțiunii disciplinare pentru o altă încălcare a regimului de executare a pedepsei sau persoana condamnată a fost supusă măsurilor de stimulare prevăzute la secț. 68 par. 5) „recunoașterea persoanei condamnate ca fiind conformă cu condițiile menționate în secț. 50. 3, par. 4) înainte de expirarea termenului stabilit în acesta”. În același timp, în baza deciziei comisiei de evaluare a penitenciarului, o persoană condamnată poate fi transferată dintr-un penitenciar de tip deschis la cel mai înalt nivel al regimului de executare a pedepsei dintr-un penitenciar semiînchis și dintr-un penitenciar semiînchis, la cel mai scăzut nivel al regimului de executare a pedepsei într-un penitenciar închis pentru o încălcare gravă a regimului de executare a pedepsei sau încălcări sistematice [70, secț. 50. 3].

La fel, și alte state membre ale CoE au mecanisme de destindere a regimului de executare prin plasarea condamnatului în condiții de semilibertate, ceea ce îi oferă posibilitate să aibă contacte mai frecvente cu lumea exterioară și să poată lucra în afara instituției penitenciare. În acest sens, într-o formă sau alta, dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara

penitenciarului se aplică pe larg în majoritatea statelor membre ale CoE, deoarece oferă o șansă reală de a pregăti condamnatul pentru o viață sigură în societate după eliberarea sa din detenție, respectiv, aplicarea acestui drept trebuie extinsă, astfel încât un număr cât mai mare de condamnați să-și execute faza finală de pedeapsă în afara penitenciarelor, formând astfel deprinderi ocupaționale necesare pentru o viață fără infracțiuni.

Potrivit lui Uvarov O., dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului poate fi considerat un element al sistemului progresiv modern de executare a pedepsei, bazat pe combinația optimă de sarcini curente și viitoare ale scopului pedepsei penale. Dreptul respectiv reprezintă actualmente unul din modalitățile de executare a pedepsei, unde evaluarea obiectivă a nivelului de corecție a persoanei condamnate și a capacității sale de resocializare iese în evidență [179, pag. 3].

Astfel, acordarea acestui drept poate impulsiona procesul de resocializare a persoanei dacă evaluarea nevoilor de resocializare a fost una obiectivă, iar personalul penitenciar a încurajat la momentul potrivit eforturile de resocializare a persoanei condamnate.

Cu toate acestea, durata îndelungată în care persoana condamnată beneficiază de dreptul de deplasare fără escortă în afara penitenciarului nu duce întotdeauna la schimbări constructive ale personalității condamnatului. Prin urmare, se recomandă ca administrația și, în special, psihologul penitenciarului să monitorizeze și să controleze corespunzător fiecare caz în parte, pentru a verifica modul în care decurge procesul de resocializare a condamnatului [147, pag. 63].

De altfel, orice institut al sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate este condiționat de evaluarea corectă a nevoilor și riscurilor pe care le prezintă persoana condamnată, deoarece volumul intervențiilor depinde anume de rezultatele evaluării efectuate, care trebuie să ghideze personalul penitenciar în tot procesul execuțional. Acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului necesită să fie precedată de o evaluare profundă a personalității condamnatului, iar metodele utilizate de către personalul evaluator trebuie să fie bazate pe rezultatele și standardele fundamentate științific. Personalul implicat în procesul de evaluare trebuie să se perfecționeze periodic, iar sistemul administrației penitenciare să ofere posibilitatea acestei perfecționări, pentru a furniza rezultate cât mai precise.

La fel, considerăm că dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului trebuie să fie considerat drept o fază plenară a procesului execuțional, care oferă „speranța legitimă” deținutului la destinderea regimului de detenție drept răspuns la comportamentul prosocial manifestat pe parcursul executării pedepsei. În acest sens, opinăm asupra importanței revizuirii celor șase condiții de eligibilitate a condamnatului pentru a beneficia de acest drept și, în special, a listei celor șapte restricții mult prea rigide, impunerea cărora nu are la bază un

fundament rațional. Considerăm că dreptul discreționar al administrației penitenciare la acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului trebuie să fie condiționat numai de executarea unei fracții minime din pedeapsa stabilită și de rezultatele evaluării efectuate de către personalul de specialitate. Această abordare va crea pârgii suplimentare pentru motivarea condamnatului în autoeducarea sa.

3.4. Concluziile capitolului 3

Analiza juridică a elementelor esențiale ale sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate a scos în evidență următoarele constatări:

1) transferul condamnatului într-un regim mai sever de executare a pedepsei nu trebuie abordat drept o formă de sancționare disciplinară a condamnatului, ci o reacție absolut întemeiată a autorității penitenciare ca urmare a regresiei comportamentale și lipsei progreselor pozitive în procesul de resocializare. Astfel, transferul regresiv trebuie realizat în baza unei evaluări profunde a nivelului de realizare a Planului individual de executare a pedepsei, proces care necesită a fi desfășurat cu regularitate;

2) sancțiunea disciplinară aplicată condamnatului nu trebuie să aibă automat un efect regresiv al regimului de executare, ci să restricționeze pe o perioadă relativ scurtă exercitarea unor drepturi care nu au un caracter absolut și care nu sunt indispensabile pentru detenția persoanei. În orice caz, comiterea unei abateri disciplinare nu trebuie să constituie temei unic pentru transferul regresiv al condamnatului;

3) tipul sancțiunii disciplinare ce urmează a fi aplicat în privința condamnatului trebuie să fie direct proporțional nu doar cu fapta comisă de acesta, ci și cu nivelul de pericol pe care îl prezintă sau, mai bine spus, cu gradul de influență ce trebuie exercitat în privința lui, astfel încât pedeapsa disciplinară să aibă un efect exclusiv educativ;

4) răspunderea disciplinară trebuie să fie strict individualizată, fiind luate în considerare următoare aspecte: personalitatea condamnatului, gradul de corectare și conștientizare a propriei sale vinovății, precum și comportamentul său după comiterea abaterii disciplinare;

5) deținerea condamnaților în condiții restrictive (siguranță maximă) trebuie să fie limitată în timp și, în orice caz, menținerea lor în astfel de condiții poate fi dispusă numai în cazurile în care această restricționare este strictamente necesară;

6) la determinarea perioadei când condamnatul poate fi transferat în regim de resocializare în limita termenului stabilit de lege, trebuie luate în considerare următoarele criterii: (1) pericolul pe care îl prezintă persoana condamnată; (2) conduita pe parcursul executării pedepsei; (3)

atitudinea sa față de infracțiunea comisă; (4) participarea la activitățile din planul individual de executare a pedepsei;

7) la aprecierea criteriilor de transfer în regim de resocializare, personalul penitenciar implicat în procesul de evaluare a condamnatului trebuie să utilizeze instrumentele și metodele de evaluare psihologică și socială aprobate în mod corespunzător, precum și orice informație proprie sistemului administrației penitenciare sau cea parvenită de la alte autorități/organe;

8) la luarea deciziei de transfer progresiv al condamnatului, discreția comisiei penitenciare trebuie redusă la maxim, astfel dacă sunt întrunite condițiile de transfer, această comisie nu va putea adopta o altă soluție decât a decide transferul propriu-zis al condamnatului în condiții mai blânde;

9) este necesar de a revizui condițiile de liberare condiționată de pedeapsă înainte de termen, precum și condițiile de înlocuire a pedepsei închisorii cu o pedeapsă mai blândă, doar în privința condamnaților aflați în regim de deținere superior ca grad de destindere, astfel încât să se creeze un stimulent suplimentar de resocializare;

10) dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului trebuie să fie considerat drept o fază plenară a procesului execuțional, care să ofere o „speranță legitimă” a deținutului la destinderea regimului de detenție drept răspuns la comportamentul prosocial manifestat pe parcursul executării pedepsei. În acest sens, opinăm asupra importanței revizuirii celor șase condiții de eligibilitate a condamnatului pentru a beneficia de acest drept și, în special, a listei celor șapte restricții mult prea rigide, impunerea cărora nu are la bază un fundament rațional;

11) dreptul discreționar al administrației penitenciare la acordarea dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului trebuie să fie condiționat numai de executarea unei fracții minime din pedeapsa stabilită și de rezultatele evaluării efectuate de către personalul de specialitate.

4. EVALUAREA, PLANIFICAREA ȘI REPARTIZAREA CONDAMNAȚILOR ÎN CADRUL SISTEMULUI PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE

4. 1. Evaluarea condamnaților în scopul planificării progresive a executării pedepsei penale privative de libertate

Etapă inițială de executare a pedepsei reprezintă, probabil, cea mai importantă și, în același timp, cea mai complicată etapă a procesului corecțional penal. În această etapă are loc procesul de evaluare și planificare inițială a executării pedepsei, care are drept scop identificarea factorilor de risc și nevoilor individuale ale condamnatului, identificare ce permite asigurarea planificării progresive a executării pedepsei, prin prisma scopului general de resocializare a condamnatului. Deși etapa de evaluare și etapa de planificare se află într-o legătură strânsă și interdependentă, trebuie totuși de separat aceste două procese inițiale ale executării pedepsei pentru că rezultatele furnizate de fiecare etapă au instrumente și tactici diferite, chiar dacă se ghidează de un scop comun.

Conform Regulilor Penitenciare Europene, la plasarea în detenție, persoanele deținute vor fi evaluate pentru a se stabili dacă reprezintă un risc pentru siguranța celorlalți deținuți, a personalului din penitenciar, a vizitatorilor sau chiar pentru ele însele [101, reg. nr. 16, c) și 52]. Această cerință rezidă din necesitatea planificării corecte a modului și condițiilor de executare a pedepsei, precum și clasificării corespunzătoare a condamnaților pentru etapa inițială a fazei execuțional penale, asigurându-se astfel aplicarea celor mai potrivite măsuri de siguranță, în raport cu pericolul real pe care îl prezintă persoana deținută.

Determinarea inițială a nivelului de siguranță și a gradului de vulnerabilitate a persoanei plasate în detenție este extrem de importantă, deoarece poate preveni survenirea unor incidente de siguranță, atât pentru mediul penitenciar, cât și pentru această persoană privită individual. Astfel, evaluarea inițială este extrem de necesară nu doar pentru sistemele corecționale progresive, dar și pentru orice sistem corecțional, în special, pentru cel în care condamnații se dețin în dormitoare comune cu capacități mari și se află într-o relaționare nesupravegheată o bună parte a timpului lor liber.

Pornind de la importanța acestui prim proces corecțional, personalul cu atribuții de evaluare trebuie să acorde cea mai mare atenție datelor obținute în cadrul evaluării inițiale, pentru a îndrepta corespunzător eforturile de reeducare a personalului ce urmează să aplice individualizat programele de resocializare în privința condamnatului evaluat. În așa fel, evaluarea inițială poate

fi considerată cel mai important prim proces de inițiere a executării pedepsei, iar de rezultatele acestei evaluări depinde orientarea întregului proces corecțional ce se va realiza cu persoana condamnată.

Conform Recomandării CM/Rec (2010)1 Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei, evaluare semnifică procesul de estimare a riscurilor, necesităților și a punctelor forte ale unui delincent înainte de planificarea unei intervenții și/sau oferire de consultanță autorităților judiciare sau altor autorități competente. De asemenea, evaluarea urmărește să identifice cauzele comiterii infracțiunii și să stabilească dacă pot fi luate măsuri pentru a reduce probabilitatea de recidivă [99, Anexa nr. 2]. Chiar dacă cel mai mare efort al evaluării reprezintă identificarea și analiza tuturor factorilor criminogeni ai persoanei deținute, ceea ce înseamnă că accentul procesului de evaluare se face pe cauzele care au determinat persoana să comită infracțiunea pentru care a fost condamnată. Considerăm că rezultatele evaluării trebuie să fie bazate mai mult pe nevoile de reintegrare, decât pe cauzele infracționale.

Potrivit noțiunii date de Administrația Națională a Penitenciarelor, evaluarea condamnaților reprezintă un proces ce implică un scop și o serie de instrumente utilizate în examinarea și analiza (educativă, psihologică și socială) nevoilor și riscurilor pe care le prezintă condamnatul. Acest proces stă la baza oricărui demers de individualizare [89, pct. 2, sbp. 1 din Anexa nr. 1]. Astfel, evaluarea, în calitatea sa de proces de cunoaștere, este orientată spre o abordare individualizată a executării pedepsei, reieșind din rezultatele obținute în urma acestui exercițiu. Pe de altă parte, această abordare trebuie organizată în așa fel încât toți cei plasați în detenție să fie evaluați, fără să se pună accent pe o anumită categorie de persoane, care, la prima vedere, necesită o evaluare mai profundă și mai extinsă.

Evaluarea individuală a condamnatului are drept scop primordial stabilirea unor programe individuale de resocializare și planificarea progresivă a executării pedepsei. Acest proces se realizează în etapa inițială a fazei execuțional penale, proces care trebuie să fie repetat pe parcursul întregii durate a pedepsei, în scopul ajustării și actualizării datelor obținute în cadrul evaluării. Chiar dacă etapele ulterioare ale evaluării pot fi mai puțin complexe decât cea inițială, este important să se identifice toți factorii care împiedică resocializarea condamnatului sau îngreunează acest proces [36, pag. 300].

Etapă de evaluare inițială a condamnatului cuprinde astfel de acțiuni ale personalului penitenciar precum colectarea de informații despre personalitatea condamnatului, studierea acestei informații, elaborarea unui program de resocializare, atribuirea unui grup de clasificare a condamnatului evaluat, repartizarea acestuia la locul de executare a pedepsei și monitorizarea pericolului său la început de executare a sentinței. Aceste activități sunt interconectate și formează

niște contururi ale etapei inițiale în cadrul unui sistem progresiv, fapt ce asigură funcționarea eficientă a întregului proces execuțional penal [191, pag. 5]. Întregul sistem progresiv de executare a pedepsei este bazat pe evaluarea persoanei condamnate, pentru a înțelege volumul necesar de intervenții educative ce trebuie aplicate în privința acesteia, în scopul corectării și resocializării veritabile.

Astfel, considerăm necesar de a prioritiza domeniul de evaluare a condamnatului în cadrul sistemului penitenciar autohton prin fortificarea actualelor subdiviziuni interne de reintegrare create la nivelul fiecărei instituții penitenciare și dezvoltarea funcțiilor de evaluator, în special în cadrul izolatoarelor de urmărire penală, acolo unde are loc primul contact al personalului penitenciar cu persoana deținută. Consolidarea acestui domeniu va permite instituțiilor de executare să prevină survenirea unor riscuri de siguranță și să înțeleagă mai bine nevoile de resocializare a fiecărei persoane condamnate, pentru a programa corespunzător regimul zilnic în penitenciar.

Potrivit experților ONU, un sistem eficient de clasificare a deținuților se bazează în primul rând pe o evaluare a riscurilor și nevoilor individuale ale condamnatului, nu numai pentru a determina acomodarea și regimul adecvat de detenție, ci și pentru a identifica și aborda factorii legați de implicarea persoanei în infracțiune. Acest lucru permite dezvoltarea de planuri individuale de executare a pedepsei care plasează condamnatul în mediul cel mai puțin restrictiv și identifică intervențiile ce vizează necesitățile prioritare de reabilitare, cum ar fi sănătatea mintală și fizică. Potrivit practicii internaționale, această abordare s-a demonstrat a fi cea mai eficientă în partea ce ține de perspectivele de reabilitare și reintegrare socială, precum și pentru a reduce recidiva, în conformitate cu obiectivul stabilit în reg. 4, par. 1, din Regulile Nelson Mandela [59, pag. 7]. Într-adevăr, evaluarea condamnatului este importantă nu doar pentru a se asigura că nu vor exista incidente de securitate pe parcursul detenției, or, scopul pedepsei penale nu este doar izolarea condamnatului pentru o perioadă determinată de timp, ci pentru a resocializa infractorul plasat în detenție, ca într-un final societatea să primească o persoană reeducată și capabilă să locuiască în societate fără a amenința siguranța ei. De aceea, rezultatele evaluării trebuie să fie exacte pentru determinarea cât mai precisă volumului intervențiilor educative ce sunt necesare pentru a reabilita cu adevărat condamnatul și a exclude influența acelor factori criminogeni care au determinat această persoană să comită infracțiunea pentru care a fost condamnată.

În opinia lui Austin J. și McGinnis K., evaluarea riscurilor are drept scop aplicarea celor două tipuri de clasificare: externă și internă. Procesul de clasificare externă implică două decizii: dacă trebuie plasat condamnatul în populația generală și, ulterior, la ce nivel de securitate (securitate minimă, medie sau maximă) în cadrul populației generale în care ar trebui să fie

repartizat condamnatul. Ambele decizii sunt esențiale pentru funcționarea sigură și eficientă a instituției de detenție. Clasificarea internă implică decizii de intra-facilitate cu privire la locul și cu cine va fi plasat un condamnatul, programele, serviciile și sarcinile de muncă adecvate pentru acesta. Sistemele de clasificare internă sunt destinate să asigure faptul că deținuții care sunt expuși riscului sunt supravegheați diferit de ceilalți deținuți din populația generală. De asemenea, asigurarea unor facilități și a unui tratament adecvat la începutul detenției oferă condamnatului posibilitatea de a reveni în cele din urmă într-un mediu corecțional mai puțin restrictiv [9, pag. X].

Determinarea locului în care urmează a fi plasată persoana condamnată și a restricțiilor potrivite riscului pe care le prezintă este importantă din perspectiva a două aspecte. Primul se referă la necesitatea de a proteja persoanele vulnerabile din punct de vedere al securității, iar cel de-al doilea presupune o abordare exact inversă - de a izola persoanele periculoase, care pot să influențeze negativ condamnații aflați pe calea corijării. Astfel, necesitatea unei evaluări corecte este foarte importantă nu doar pentru influența pozitivă a condamnatului privit individual, ci și pentru siguranța întregului loc de detenție, unde, de regulă, se dețin condamnații cu diferite riscuri de securitate.

Instrumentele de evaluare a riscurilor și a nevoilor personale măsoară factorii de risc penal ai infractorilor și nevoile specifice care, dacă sunt abordate, vor reduce probabilitatea unei activități infracționale viitoare. Instrumentele de evaluare constau de obicei dintr-o serie de întrebări care ajută la ghidarea unui interviu cu un infractor pentru a colecta date privind comportamentele și atitudinile pe care cercetările le demonstrează că sunt legate de riscul recidivei. Datele colectate în timpul interviului sunt de obicei completate cu informații dintr-o verificare a înregistrărilor oficiale, cum ar fi o verificare a cazierelor judiciare. La finalizarea procesului de evaluare, instrumentele de evaluare a nevoilor riscurilor de obicei plasează infractorul într-o categorie de risc („scăzut”, „moderat” sau „ridicat”) [107, pag. 2]. Chiar dacă aceste rezultate pot fi considerate în mare parte subiective, ele oferă informații utile despre personalitatea condamnatului și nevoile de bază în privința cărora personalul penitenciar ar trebui să orienteze eforturile de resocializare. Totuși, colectarea datelor statice ne oferă o imagine cât de cât obiectivă a profilului persoanei condamnate și ne permite să facem primele concluzii cu privire la această persoană și eventualele riscuri pe care le prezintă.

Unul din subiectele sensibile și fundamentale pentru realizarea corespunzătoare a evaluării deținuților este stabilirea gradului de pericolozitate a acestora, în acest sens, în ultimii ani, au fost studiate și propuse un șir de instrumente de evaluare a riscului de pericolozitate. Evaluarea clinică are un rol important în înțelegerea factorilor de risc, prin stabilirea trăsăturilor de personalitate semnificative, care predispun persoana infractorului la manifestarea unui comportament riscant

pentru săvârșirea de infracțiuni. Este vorba, în special, de identificarea factorilor situaționali de risc și ai motivației infractorului de a comite acte riscante [45, pag.307]. Din perspectiva personalului penitenciar, efortul de bază în procesul de resocializare trebuie orientat spre persoanele cu un risc sau motivație ridicată de a comite noi infracțiuni, or, de regulă, cei cu risc scăzut de recidivă nu necesită programe complexe de resocializare. De aceea, sarcina sistemului penitenciar este de a diminua riscul de recidivă a condamnaților cu un risc ridicat și de a nu admite majorarea acestuia pentru cei cu risc scăzut de recidivă.

Jerry Kiesling (1995) a realizat în Ottawa un studiu care a demonstrat că, dacă infractorii cu un risc scăzut de recidivă sunt incluși în programe intensive, recidiva produsă după doi ani de la încheierea acestora este de 17%, comparativ cu doar 10% pentru cei incluși în programe obișnuite de supervizare comunitară. Alta a fost situația pentru infractorii care prezentau un risc înalt de recidivă: dacă li se administrau programe obișnuite de supervizare, rata de recidivă era de 58% însă, dacă erau incluși în programe intensive sau mai elaborate, rata de recidivă era de doar 31% [51, pag, 129].

Există o mare varietate de instrumente de evaluare a riscurilor disponibile în diferite jurisdicții pentru utilizarea lor practică. Totuși, acestea necesită niveluri de calificare foarte diferite. Formularele de evaluare a riscurilor mai tradiționale constau în general din cel mult 10-12 elemente și se bazează pe elemente de fapt care pot fi extrase din dosarele instanțelor sau dosarelor personale și necesită o interpretare minimă de către personalul instruit în utilizarea lor. Vârsta la prima arestare, vârsta actuală și numărul încălcărilor în perioade de probă anterioare din ultimii cinci ani intră în această categorie. Pentru aceste instrumente, personalul are nevoie de puțină pregătire academică pentru a efectua o evaluare exactă. Elementele mai complicate de evaluare a riscurilor necesită un interviu bine structurat și o revizuire a tuturor datelor relevante ale dosarului de caz. Aceste instrumente au adesea 40-60 de elemente cu mai multe sub-scale care reflectă niveluri de risc variate de domeniu. Cu astfel de instrumente este mai dificil să se atingă nivelurile minime de fiabilitate și validitate, cu excepția cazului în care personalul este foarte calificat în aplicarea formularelor de evaluare psihometrică. Fără un astfel de personal calificat, utilizarea acestor instrumente nu este recomandată [10].

Majoritatea instrumentelor utilizate pentru prezicerea comportamentului redau rezultate ce nu se referă, în special, la reabilitarea condamnatului. Unele metode nu au fost elaborate pentru estimarea riscului de recidivă. Procesul de analiză a riscului trebuie să se finalizeze cu stabilirea gradului de probabilitate a recidivării sau, în cazuri speciale, a modului de recidivare (de exemplu, comiterea repetată a unor infracțiuni sexuale, violența în cadrul familiei, abuzul de substanțe narcotice și/sau alcoolice etc.). Instrumentele de estimare, elaborate original pentru prezicerea

adaptării psihoemoționale nu vor putea atinge obiectivele sus-enumerate [54, pag. 29].

Trebuie să ținem cont că nicio evaluare nu poate oferi rezultate precise. În toate cazurile vor exista erori în concluziile evaluării, care, în mare măsură, depind atât de cantitatea datelor furnizate/colectate, cât și de calitatea lor. Cu toate acestea, această marjă probabilă de eroare nu trebuie să descurajeze în a utiliza rezultatele acestei evaluări, pentru că, chiar cu această marjă, evaluarea oferă un tablou suficient de precis pentru a determina volumul și cantitatea intervențiilor necesare de a fi planificate pentru realizare pe parcursul executării pedepsei aplicate.

Conform Recomandării CM/Rec (2014)3 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitor la infractorii periculoși, evaluările riscurilor ar trebui să implice o analiză detaliată a comportamentelor anterioare și a istoricului, factori personali și situaționali care au condus și au contribuit la comiterea infracțiunilor. Acestea ar trebui să se bazeze pe cea mai fiabilă informație. Evaluarea riscurilor ar trebui să se desfășoare într-un mod structurat bazat pe dovezi, care să includă instrumente adecvate validate și luarea deciziilor profesionale. Persoanele care efectuează evaluări ale riscurilor ar trebui să fie conștienți și să precizeze în mod clar limitele evaluării riscului de violență și ale prezicerii viitorului comportament, în special pe termen lung [100, reg. 27 și 28].

Evaluările riscurilor sunt relevante pentru o serie de decizii în privința persoanei condamnate. Selectarea unui instrument de evaluare a riscurilor depinde, în special, de natura deciziei ce urmează a fi luată. De exemplu, în procesul aplicare/prelungire a mandatului de arest este necesar adesea o estimare a modului în care, probabil, o persoană va comite o infracțiune violentă în termen scurt. Decizii cu impact pe termen mai lung, precum planificarea și gestionarea cazurilor, solicită evaluarea nevoilor criminogene ale individului precum și pericolozitatea deținutului [81, pag. 1]. Pentru personalul penitenciar, pericolozitatea este un fenomen complex, care include riscurile ce le prezintă comportamentul deținuților atât în relația lor cu spațiul comunitar (continuarea comportamentului criminal, recidiva), cât și în relația cu spațiul penitenciar (tulburarea ordinii și securității instituției penitenciare). Astfel, cunoașterea aspectelor psihologice ale acestui fenomen poate reprezenta un reper fundamental pentru elaborarea politicilor execuțional penale, stabilirea formelor de securitate instituțională, elaborarea instrumentelor de prevenire a comportamentelor delincvente [45, pag. 307].

Potrivit cadrului normativ național, evaluarea inițială a condamnaților se efectuează în perioada de carantină odată cu plasarea persoanei în locul de executare a pedepsei și se realizează de către reprezentanții Serviciului educație, psihologul și asistentul social. În baza rezultatelor evaluării inițiale, se întocmește Planul de executare a pedepsei privative de libertate, care include intervențiile coordonate ale administrației penitenciare în vederea reeducării și corijării condamnatului [110, pct. 32 alin. (2)]. Acest plan se întocmește pentru a răspunde la nevoile

educative, psihologice și sociale identificare în cadrul evaluării, respectiv, planul individual este axat pe soluționarea nevoilor individuale, utilizându-se în acest scop tot arsenalul de instrumente aflat la dispoziția personalului penitenciar.

Institutul pentru Excelență în Management (2001) sugerează că există nouă nevoi umane de bază și anume: (1) securitate; (2) aventură; (3) libertate; (4) schimb; (5) putere; (6) extindere; (7) acceptare; (8) comunitate; (9) expresie [12, pag. 323].

În opinia lui Murdoch J. și Jiricka V., principalele nevoi ale persoanelor deținute sunt nevoile de ordin social și de reabilitare. Nerespectarea sau ignorarea acestor nevoi poate fi unul dintre motivele de tratament neconform în privința deținutului [82, pag. 32]. Considerăm că anume nevoile sociale sunt cele mai potrivite elemente în privința cărora urmează a fi aplicate pârghiile de motivare a condamnaților deoarece se referă la necesitățile de bază ale unui individ, care sunt indispensabile unei conviețuiri atât în cadrul penitenciarului, cât și în afara lui. Astfel, în procesul de planificare a executării pedepsei, nevoilor sociale trebuie să li se acorde o atenție deosebită.

Conform actelor normative interne ale Administrației Naționale a Penitenciarelor [89, pct. 4 din Anexa nr. 1], identificarea nevoilor și riscurilor se efectuează prin evaluarea multidisciplinară, pe trei paliere: educativ, psihologic și social, după cum urmează:

a) *tipuri de nevoi educative*: necunoașterea limbii române de către condamnații adulți de altă cetățenie sau naționalitate; lipsa deprinderilor de citit-scriș (analfabet/analfabet funcțional); lipsa deprinderilor de muncă/profesionale; nevoia de dezvoltare a cunoștințelor de cultură generală; nevoia de dezvoltare a simțului civic; nevoia de dezvoltare a abilităților practice, fizice (motrice); nevoia de însușire/dezvoltare a deprinderilor igienico-sanitare individuale/colective etc.

b) *tipurile de nevoi psihologice*: modelul infracțional, respectiv istoricul de recidivă, lipsa de empatie, stimă de sine scăzută, dificultăți de comunicare/relaționare/adaptare la mediu și la situația privării de libertate, anxietate, toleranță scăzută la frustrare, autoagresivitate/heteroagresivitate, risc de suicid, dependență (ex: drog, alcool, jocuri de noroc, fumat etc.), nevoia de dezvoltare a abilităților cognitive, nevoi de asistare ce rezultă, după caz, din afecțiunile psihice etc.

c) *tipurile de nevoi sociale*: lipsa actelor de identitate și nevoia de perfectare a documentelor care atestă situația civilă (ex: acte de stare civilă); întreruperea legăturilor de familie; lipsa unui domiciliu/reședință (loc de trai) sau a resurselor financiare, nevoia de suport juridic pentru soluționarea problemelor de ordin social (ex: procuri, declarații etc.), nevoia de acordare a unor prestații sociale, în condițiile legii (ex: pensie de vârstă sau de invaliditate), nevoia de dezvoltare a abilităților parentale, nevoia de dezvoltare a abilităților sociale, nevoia de suport pentru persoanele cu nevoi speciale (ex: dizabilități, vârstnici), nevoia de asigurare a minimumului

necesar (ex: îmbrăcăminte și încălțăminte adecvată sezonului, scaune cu rotile, cârje, ochelari, aparate auditive etc.).

Considerăm necesar de a completa șirul de categorii de nevoi individuale ale condamnatului cu următorul tip: „*nevoi de securitate*”, care presupune existența unor circumstanțe individuale care pun în pericol persoana deținută de alți deținuți. Astfel, în procesul de evaluare a nevoilor, personalul penitenciar ar trebui să atragă o atenție sporită asupra acestei categorii de nevoi, în sensul identificării soluțiilor optime de repartizare și supraveghere. Identificarea precoce a nevoilor de securitate poate eficientiza activitatea personalului penitenciar care trebuie să aplice programe speciale de tratament categoriilor de condamnați cu nevoi de securitate deosebite. La fel, ținând cont că mediul penitenciar este foarte vulnerabil pentru persoanele care au nevoie de o protecție sporită cauzate de anumite circumstanțe individuale, este esențialmente ca aceste nevoi să fie identificate imediat la plasarea persoanei în detenție, pentru a preveni comiterea de acte de violență în privința acestor categorii de condamnați.

În acest sens, nevoile de securitate pot fi clasificate în felul următor: (1) nevoi de protecție personală, care rezultă din vulnerabilitatea persoanei condamnate și (2) nevoi de temperare, care rezultă din gradul înalt de agresivitate a condamnatului potențial-agresor.

În partea ce ține de riscurile individuale, experții Oficiului ONU pentru Droguri și Crime clasifică riscurile care prezintă o persoană condamnată în felul următor:

1. *riscul de evadare*: se referă la deținuții care au nevoie de măsuri complexe de securitate pentru a preveni evadarea;
2. *risc pentru siguranța altora*: se referă la deținuții care manifestă un comportament periculos față de personalul penitenciarului sau alți deținuți;
3. *risc pentru siguranța penitenciarului*: se referă la deținuții care necesită o serie de măsuri de control pentru a se asigura că comportamentul lor respectă ordinea interioară a penitenciarului;
4. *riscul de a desfășura activități infracționale în afara penitenciarului*: se referă la deținuții care dirijează activități legate de crima organizată, terorism, trafic de droguri ori intimidarea și/sau corupția martorilor, a sistemului judiciar sau a avocaților [113, pag.1-2].

Conform Regulilor penitenciare europene, personalul penitenciar trebuie să identifice următoarele riscuri ale condamnaților, dacă acestea sunt prezente:

1. *riscul de evadare*, care la rândul său se clasifică în:
 - a. riscul pe care l-ar reprezenta pentru comunitate, în eventualitatea unei evadări;
 - b. riscul de tentativă de evadare pe cont propriu sau cu ajutorul unor complici din exterior [101, reg. nr. 51.3];

2. *riscul de autorănire sau rănire a celorlalți* [101, reg. nr. 18.10];

3. *riscul pentru siguranța celorlalți deținuți, a personalului din penitenciare, a vizitatorilor sau chiar pentru ei înșiși* [101, reg. nr. 52.1];

4. *riscul de violență și de producere a unor evenimente ce ar putea reprezenta o amenințare pentru siguranță* [101, reg. nr. 52.2].

Potrivit Metodologiei de elaborare și implementare a Planului individual de resocializare pentru condamnatul adult, aprobate prin Ordinul DIP nr. 34/2018, riscurile care prezintă persoanele deținute se clasifică în felul următor:

a) *risc pentru siguranța comunității și buna funcționare a penitenciarului*: risc de evadare, risc de pericolozitate (ex: risc pentru siguranța celorlalți condamnați, a angajaților instituției penitenciare și/sau a altor persoane cu care condamnatul poate intra în contact pe parcursul executării pedepsei privative de libertate etc.);

b) *riscul recăderii în infracționalitate*: riscul de recidivă;

c) *riscul privind siguranța și funcționarea individuală*: risc de victimizare, risc de autoagresiune, risc de suicid, risc de recădere în comportamente adictive [89, pct. 5 din Anexa nr. 1].

Importanța identificării inițiale a riscurilor deținuților este extrem de mare, în condițiile în care personalul penitenciar trebuie să gestioneze o populație penitenciară impunătoare. Mai mult de atât, ținând cont de numărul insuficient de personal penitenciar autohton, în special angajați implicați în procesul de supraveghere și educare a condamnaților, raportat la numărul total de persoane deținute, instrumentul de evaluare a riscurilor poate crea premise pentru gestionarea eficientă a acestei populații. Astfel, pentru a gestiona întreaga populație penitenciară în cadrul unor spații de detenție comune cu capacități mari, instrumentul de evaluare a riscurilor este vital pentru personalul implicat în asigurarea siguranței locului de detenție, iar identificarea precoce a riscurilor permite întreprinderea unor măsuri de profilaxie pentru evitarea unor incidente în rândul deținuților.

În opinia noastră, una din categoriile de riscuri esențiale și, în același timp, importante este reprezentată de riscurile de violență în mediul penitenciar, pentru că neidentificarea la timp a acestora poate cauza probleme serioase în ceea ce privește asigurarea securității persoanele ale deținuților, care, potrivit art. 13 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare, reprezintă una din atribuțiile de bază ale instituțiilor penitenciare, iar un mediu de detenție sigur, reprezintă cheia succesului în realizarea scopului pedepsei penale. Este inadmisibil ca personale deținute să fie supuse unor violențe interne, deoarece, din momentul încarcerării lor, statul trebuie să le garanteze protecție și siguranță, iar orice acte de violență internă

trebuie privit drept un incident major care trebuie investigat cu o seriozitate maximă.

Potrivit unui studiu realizat de către Administrația Națională a Penitenciarelor [tabelul nr. 3], majoritatea deținuților cărora li s-a dispus asigurarea securității personale în ordinea prevăzută de art. 206 CE, invocă drept motive prioritare problemele pe care le au cu masa totală de deținuți, precum și refuzul de a respecta subcultura criminală, 56% au menționat că separarea lor de restul deținuților din penitenciar este cauzată de relațiile dificile cu aceștia. Din numărul total de persoane chestionate, 66 % au răspuns că viața lor ar fi în pericol, iar cauzele sunt următoarele: 1) își impun punctul de vedere; 2) simt că viața lor e în pericol; 3) probleme cu alți deținuți fiind sub presiunea acestora; 4) amenințarea familiei lor de către alți deținuți; 5) a fost agresat fizic; 6) probleme personale; 7) administrația nu e suficient de convingătoare; 8) din frica de moarte; 9) nu susțin lumea criminală; 10) din cauza amenințărilor cu răfuială fizică, problemelor/conflictelor cu lumea interlopă și nesupunerea față de cerințele acestora.

După cum se observă, în majoritatea instituțiilor penitenciare cauza principală a solicitărilor de acordare a securității personale constă în faptul că aceștia se simt în pericol ca urmare a problemelor cu masa de condamnați și nesupunerea față de cerințele lumii interlope, precum și faptul că nu se simt în siguranță din motiv că administrația nu se implică în soluționarea problemelor premergătoare izolării. Această nesiguranță este alimentată în special de caracterul comun al detenției în majoritatea instituțiilor penitenciar, acolo unde, pe timp de noapte, personalul penitenciar nu are capacitate efectivă să asigure controlul deținuților din cauza numărului insuficient de personal, raportat la numărul mare de condamnați care se dețin în comun.

În așa fel, opinăm asupra importanței identificării riscurilor de violență ale persoanelor deținute pentru a clasifica corespunzător deținuții încât procesul educațional să nu fie perturbat de către cei care prin violență încearcă să-și impună propriile viziuni asupra modului și condițiilor de petrecere a timpului în perioada detenției. În așa fel, este rațional de introdus un sistem de clasificare a deținuților bazat pe riscurile de violență a deținuților ceea ce va permite separarea persoanelor periculoase de cele care pot deveni victime ale violențelor și intimidărilor. Acest sistem poate soluționa problema violențelor în rândul persoanelor condamnate, fără necesitatea unor investiții majore în infrastructura penitenciară.

În general, actele interne ale Administrației Naționale a Penitenciarelor conțin o clasificare adecvată a riscurilor în scopul evaluării condamnaților, fiind în corespundere cu practicile internaționale, cu toate acestea, propunem completarea listei riscurilor cu *riscul de instigare la comiterea abaterilor disciplinare sau a infracțiunilor*. În opina noastră, acesta reprezintă un risc distinct de cele sus-menționate și se referă la condamnații care, deși aparent nu au o conduită negativă și nu comit abateri disciplinare, instigă direct sau voalat alți condamnați la comiterea

abaterilor disciplinare sau a infracțiunilor, inclusiv în afara instituției penitenciare. Această categorie de condamnați este destul de periculoasă, deoarece este foarte complicat de identificat și, în același timp, creează cele mari probleme pentru siguranța locului de deținere. Lucru cu această categorie de condamnați trebuie orientat spre înțelegerea exactă a scopurilor urmărite prin un asemenea comportament instigator și diminuarea influenței lor față de restul populației penitenciare.

Prin urmare, este necesar de a depune diligență maximă pentru a identifica această categorie de persoane deținute, în scopul orientării corespunzătoare a eforturilor de supraveghere și educare, astfel încât procesul execuțional să fie orientat spre realizarea scopului pedepsei penale și nu crearea de infractori noi. De regulă, în această categorie de condamnați se încadrează așa numiții „lideri” informali ai lumii criminale, care pericol cel mai prezintă mare în mediul penitenciar, deși personal nu comit acte de violențe, însă gestionează populația penitenciarului prin intermediul unor „adepti”, care comit acte de violență și intimidare din numele lor.

Procesul de evaluare cu fiecare persoană condamnată trebuie concentrat în identificarea tuturor riscurilor sus-enumerate, pentru a putea planifica corespunzător volumul intervențiilor necesare și a asigura o clasificare corectă a condamnaților, în funcție de nevoile și riscurile identificate, astfel încât nicio persoană incompatibilă să nu se dețină în comun. Ca urmare a acestui exercițiu, fiecărui condamnat ar trebui să i se stabilească un plan de intervenție individualizat, iar programele de intervenție să corespundă cerințelor de resocializare identificate.

Înainte de a stabili planul de intervenție pentru depășirea nevoilor criminogene, este important să fie examinați, evaluați și analizați factorii de responsivitate. Acești factori sunt cei care facilitează învățarea. Ei pot fi împărțiți în două categorii:

I. Factori interni, care se referă la acele caracteristici individuale ale condamnatului cum ar fi motivația (trebuințe, interese, convingeri, concepții despre lume și viață), caracteristicile de personalitate (psihopatia, sociopatia, anxietatea, depresia, boala mintală, abilitățile sociale, complexul de inferioritate, egocentrismul, labilitatea afectivă), deficitul intelectuale/cognitive (nivelul intelectual scăzut, gândirea de tip aici și acum, deficitul de limbaj), abilitățile de rezolvare a problemelor, abilitățile de comunicare și relaționare slab dezvoltate și variabilele demografice (vârstă, sex, rasă, etnie și statut socioeconomic).

II. Factori externi, ce se referă la caracteristicile profesionistului (unii profesioniști pot lucra mai bine cu anumite tipuri de infractori) și caracteristicile mediului/cadrului (instituțional vs comunitar, individual vs. grup) [95, pag. 246].

În mod practic, trebuie să se facă distincția între factorii originari și cei care mențin infracțiunea. Predicția riscului presupune, în primul rând, prezența unor factori de risc statici,

neschimbabili și ținte de intervenție sau reintegrare axate pe factori dinamici sau modificabili pentru care nu există consens cu privire la factorii care trebuie încorporați în modelele de evaluare a riscurilor [106].

Deosebirea între factorii statici și cei dinamici constă în faptul că primii se bazează pe istoric, sunt stabili și nu pot fi modificați, iar ultimii sunt prezenți în momentul de față și pot fi influențați. Printre exemplele de factori statici se numără istoricul sentințelor anterioare, sexul, tipul infracțiunii, infracționalitatea în familie sau motivația pentru comiterea infracțiunilor anterioare. Vârsta la care infractorul a comis prima infracțiune este un indicator de risc foarte bun al comportamentului viitor și un factor de risc care nu poate fi modificat: dacă un infractor a fost arestat prima dată la vârsta de doisprezece ani, acest fapt va exista întotdeauna. Factorii dinamici tipici includ situația financiară, locul de muncă, atitudinile care încurajează probabilitatea conduitei infracționale, dependența, relațiile familiale, prietenii și cunoștințele infractori sau activitățile recreative. În unele surse, acești factori dinamici sunt denumiți de asemenea „nevoi criminogene”, cu alte cuvinte, factori care generează infracțiuni și se află în strânsă corelație cu riscul [82, pag. 44].

De regulă, în procesul de evaluare a condamnatului trebuie să fie evaluați atât factorii statici, cât și cei dinamici. Dacă primii pot prezice anumite riscuri bazându-se, în special, pe date statistice (de exemplu, majoritatea persoanelor care comit infracțiuni sunt de sex masculin), atunci ultimii sunt evaluați pentru a releva necesitățile criminogene ale persoanei. Totuși, considerăm că cea mai mare atenție trebuie acordată evaluării factorilor dinamici, deoarece ei au o pondere mai mare în procesul criminogen și influențează substanțial persoana să comită o nouă infracțiune.

Tot acest lucru de evaluare nu se poate efectiv realiza în termenul care este acordat actualmente de către cadrul normativ execuțional penal. Prin urmare, considerăm că evaluarea inițială a condamnatului nu trebuie să se rezume numai la cele 15 zile de carantină prevăzute de art. 200 alin. (6) CE, deoarece o evaluare complexă necesită timp mai îndelungat, condiție în care termenul de evaluare inițial ar trebui să fie extins, pentru a permite personalului implicat în procesul de evaluare să intervieveze corespunzător persoana supusă evaluării și să acumuleze toate datele posibile pentru a prezenta o concluzie veridică.

În general, considerăm că asimilarea perioadei de carantină cu procesul de evaluare inițială este o abordare greșită, în condițiile în care carantina reprezintă o perioadă de izolare medicală a deținuților, pentru a identifica prezența sau lipsa infecțiilor contagioase în scopul organizării imediate a tratamentului necesar și prevenirii răspândirii infecției în mediul penitenciar. Or, scopul carantinei la plasarea persoanei în detenție este reglementat în art. 200 alin. (6) CE și presupune plasarea în încăperea de carantină a deținutului pe o perioadă de până la 15 zile de la primire, în

decursul căreia el este supus examenului medical în vederea determinării stării sănătății și capacității de muncă și prescrierii, după necesitate, a tratamentului individual.

După cum se cunoaște, instituțiile penitenciare reprezintă un mediu mai vulnerabil de răspândire a infecțiilor contagioase cauzată de concentrația ridicată a numărului de persoane într-un spațiu relativ restrâns. Acest fapt s-a simțit și mai mult odată cu declanșarea, în martie 2020, a pandemiei de COVID-19. Astfel, în scopul minimalizării riscului de răspândire a infecției COVID-19 în mediul penitenciar, de către autoritățile responsabile au fost luate măsuri excepționale și în partea ce ține de perioada de carantină și, în special, locul de detenție a persoanei plasate în carantină.

Așadar, prin Dispoziția nr. 1 din 18 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, pe perioada stării de urgență declarate prin Hotărârea Parlamentului nr. 55/2020, pe perioada carantinei prevăzute la art. 200 alin. (6) CE, s-a permis deținerea persoanelor arestate preventiv în izolatoarele de urmărire penală ale Inspectoratului General al Poliției sau Centrului Național Anticorupție [49, pct. 11 alin. (4) din Anexă]. Această măsură a fost una excepțională, deoarece detenția preveniților în izolatoarele de detenție provizorie este inadmisibilă, iar poliția nu poate să fie responsabilă de detenția persoanelor pe care tot ea le anchetează.

Considerăm că prin această decizie derogatorie de la cadrul normativ general s-a evidențiat și accentuat rolul și scopul carantinei la plasarea deținutului în detenție, iar, în condițiile în care nu sunt acumulate suficiente date cu privire la existența sau lipsa infecțiilor contagioase, efectuarea în această perioadă a evaluării individuale, care presupune accesul la deținutul supus evaluării în vederea interviuării de către mai multe categorii de personal (educator, psiholog, asistentul sociale etc.), nu este recomandabil, în special din punct de vedere epidemiologic.

Astfel, susținem ideea cu privire la divizarea temporală a acestor două procese, în sens că evaluarea riscurilor și nevoilor urmează a fi efectuată după finalizarea perioadei de carantină, dacă nu există riscuri epidemiologice cu privire la contactul cu persoana ce urmează a fi supusă evaluării. În așa fel, carantina în continuare trebuie să constituie faza inițială de după plasare a deținutului în detenție, iar perioada de evaluare trebuie să se înceapă imediat după finalizarea perioadei de carantină. Această divizare este necesară pentru a nu suprapune cele două faze inițiale, ținând cont de diferența scopului urmărit de fiecare din ele.

În opinia noastră, una din etapele principale ale procesului de evaluare inițială este aducerea la cunoștință a rezultatelor evaluării condamnatului astfel încât el să aibă posibilitatea să-și expună obiecțiile și observațiile, instrumente prin care se asigură implicarea plenară a condamnatului evaluat în procesul de evaluare propriu-zis. Or, în cazul în care condamnatul este evaluat fără implicarea, planificarea și, ulterior, executarea planului elaborat nu va avea efectul scontat. Astfel,

considerăm imperios de a desfășura acest proces astfel încât rezultatele evaluării să fie acceptate de condamnat, chiar dacă nu în totalitate. În acest sens, condamnatului trebuie să i se explice fiecare etapă a procesului de evaluare și scopul acestei evaluări. În cazul în care condamnatul va obiecta rezultatele evaluării și va organiza o sesiune explicativă, pentru a i se lămurii aceste rezultate și a asculta opiniile lui cu privire la modul în care pot fi interpretate rezultatele obținute.

La fel, pentru a urmări progresele și/sau regresele condamnatului pe parcursul detenției, procedura de evaluare trebuie repetată cu regularitate. Conform Recomandării CM / Rec (2014)3 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitor la infractorii periculoși, evaluarea riscurilor ar trebui repetată în mod regulat de către un personal instruit corespunzător pentru a îndeplini cerințele planificării sentinței sau atunci când acest lucru este necesar altfel, permițând o revizuire a circumstanțelor care se schimbă în timpul executării pedepsei. Practicile de evaluare ar trebui să răspundă dacă riscurile individuale identificate se modifică în timp: o astfel de modificare poate fi atât treptată, cât și bruscă [100, reg. nr. 30]. O evaluare coerentă, la intervale regulate, a progreselor deținutului în ceea ce privește reabilitarea și promovarea unei schimbări pozitive, pe baza unei „abordări proactive din partea autorităților penitenciare”, este esențială pentru a fi respectate obligațiile pozitive prevăzute la art. 3 și 8 CEDO, inclusiv obligația de a menține viața de familie a deținutului [21, pct. 11 din Opinia concordantă a judecătorilor Pinto Dâde Albuquerque și Turković].

Având în vedere că procesul de evaluare a riscurilor și nevoilor este unul destul de complicat și cuprinde cel puțin trei componente de bază diferite (educativ, psihologic și de asistență socială), personalul implicat în procesul de evaluare trebuie să se perfecționeze periodic în domeniul de competență atribuit conform funcției deținute, iar sistemul administrației penitenciare ar trebui să ofere posibilitatea acestei perfecționări cel puțin o dată pe an. Acest lucru este important din perspectiva îmbunătățirii capacității de a oferi rezultate cât mai exacte ale procesului de evaluare.

Actualmente, nu există nicio structură centrală specializată în evaluarea inițială a condamnatului, acest proces fiind realizat de către subdiviziunea de reintegrare socială a instituției în care este plasat condamnatul, după intrarea sentinței în vigoare. Astfel, se impune crearea unei subdiviziuni interne în cadrul izolatoarelor de urmărire penală sau în cadrul aparatului central al sistemului administrației penitenciare care va fi responsabilă, în exclusivitate, de procesul de evaluare inițială a condamnatului, concomitent va fi competentă să planifice modul de executare a pedepsei stabilite astfel încât acest proces să fie efectuat de către persoane specializate și dezinteresate, ceea ce va permite realizarea eficientă a scopului pedepsei penale. Indiferent de formare, de organizare a acestei subdiviziuni de evaluare, activitatea ei trebuie desfășurată în

cadru izolatoarelor de urmărire penală/caselor de arest, astfel încât odată ce devine definitivă sentința de condamnare, personalul subdiviziunii să inițieze neîntârziat procesul de evaluare inițială a pedepsei. În acest fel, evaluarea inițială va constitui temelia pentru planificarea individualizată a executării pedepsei și, ulterior, clasificarea adecvată a condamnaților pe grupuri relativ omogene, compatibili pentru conviețuire și resocializare comună.

Considerăm că trebuie depus un efort considerabil pentru a consolida capacitatea sistemului administrației penitenciare, de a efectua o evaluare inițială cât mai amplă, pentru a oferi rezultate cât mai exacte, ceea ce va permite soluționarea problemelor sistemice actuale legate de violența persoanelor condamnate și va asigura o evoluție cinstită a modului și condițiilor de detenție conform principiilor sistemului progresiv de executare a pedepsei.

4. 2. Planificarea progresivă a executării pedepsei penale privative de libertate

Inițierea executării pedepsei penale privative de libertate presupune, printre altele, organizarea procesului de acomodare a condamnaților la detenție în instituția penitenciară în care au fost plasați, în special – prin crearea condițiilor optimale pentru a răspunde la necesitățile inerente fiecărui om [38, pag. 42], iar detenția persoanelor condamnate trebuie organizată în așa fel încât să asigure realizarea scopului pedepsei penale în măsura în care această pedeapsă a fost aplicată de către instanța de judecată. Pentru atingerea acestui scop, procesul corecțional trebuie să fie organizat într-un mod planificat în corespundere cu nevoile și riscurile identificate în procesul de evaluare individuală. La fel, locul de executare a pedepsei trebuie să fie sigur, deoarece orice detenție cauzează *per se* suferințe serioase persoanei deținute, iar dacă aceste suferințe vor fi amplificate de mediul înconjurător periculos, procesul corecțional nu va avea efectul scontat.

Baza unei politici penale, care vizează reintegrarea deținuților în societate, o reprezintă Planul individual de executare a pedepsei, în cadrul căruia trebuie să fie evaluate riscurile și nevoile deținutului în ceea ce privește îngrijirile medicale, activitățile zilnice, munca, exercițiile fizice, formarea profesională și contactele deținutului cu familia și exteriorul. Acest principiu de bază al științei penologice a fost recunoscut și afirmat în declarațiile provenite de la cele mai înalte autorități politice din Europa și din lume [21, pct. 10 din Opinia concordantă a judecătorilor Pinto Dâde Albuquerque și Turković].

În așa fel, activitățile corecționale trebuie orientate în vederea soluționării problemei de resocializare individuală a condamnatului, ținând cont de particularitățile lui personale și să ofere răspuns la întrebarea: cum trebuie pregătit condamnatul pentru viața post-penitenciară?

Înverdat este faptul că orice activitate de durată necesită o planificare amplă și minuțioasă,

pentru a consolida eforturile în atingerea rezultatului scontat. În cazul pedepselor penale, rezultatul final scontat este resocializarea condamnatului. În acest scop, de către personalul penitenciar autohton sunt utilizate diverse instrumente de planificare individuală a executării pedepsei, fiind orientate să organizeze executarea pedepsei cât mai eficient și să răspundă nevoilor individuale pe tot parcursul detenției.

În mod practic, planificarea pedepselor este un proces care necesită un nivel ridicat de colaborare între personalul penitenciarului, personalul medical, comunitatea locală și condamnatul însuși. În cea mai completă versiune, planificarea executării pedepsei începe din momentul în care condamnatul este plasat în detenție și nu se încheie până la reintegrarea sa în societate după eliberare [182, pag. 42].

Planificarea executării pedepsei este un proces complex și, potrivit recomandărilor internaționale [8, reg. 94], trebuie inițiat pe cât de curând posibil din momentul plasării deținutului în detenție, prin prisma cunoștințelor obținute despre necesitățile sale, capacitățile individuale și caracterul său după studierea individuală a personalității. Astfel, ideal vorbind, planul individual de executare a pedepsei trebuie să fie aprobat în ziua în care se finalizează evaluarea inițială a condamnatului. Planificarea precoce a executării pedepsei este necesară pentru a organiza corect întreaga gamă de activități de resocializare care au fost identificate ca fiind obligatorii pentru a răspunde adecvat la riscurile și nevoile identificate în procesul de evaluare inițială. Astfel, este extrem de important ca procesele de evaluare și planificare să fie desfășurate într-un termen proxim, dar această rețineră să nu afecteze calitatea rezultatelor evaluării sau obiectivitatea planului individual. De aceea, trebuie de găsit un echilibru între necesitatea de a organiza prompt executarea pedepsei și ca rezultatele obținute în cadrul exercițiilor de evaluare și planificare să fie atât cantitative, cât și calitative.

Potrivit Recomandării Rec(2003)23, planurile de punere în aplicare a pedepselor trebuie să fie folosite pentru a oferi o abordare sistematică, în special în vederea evoluției progresive a deținutului în cadrul sistemului penitenciar în condiții din ce în ce mai puțin restrictive, până la o etapă finală, care, în mod ideal, ar fi petrecută într-un mediu deschis, de preferat în cadrul comunității, precum și pentru a asigura condiții și măsuri de supraveghere care să favorizeze o viață conform legii și adaptarea la comunitate, după o liberare condiționată [102, pct. 10]. Altfel vorbind, Planul individual de executare a pedepsei reprezintă instrumentul de bază în cadrul unui sistem progresiv, deoarece, în funcție de nivelul de realizare a acestuia, trebuie să fie decisă mișcarea progresivă sau regresivă a condamnatului pe parcursul detenției sale.

Potrivit lui Ig. Cepraga, scopul procesului de planificare constă în motivarea și implicarea deținuților în a soluționa problemele care pot avea legătură cu faptele lor infracționale. De

asemenea, schimbarea mentalității deținutului poate fi atinsă prin dezvoltarea capacității de a presupune consecințele propriilor acțiuni și de a-și asuma responsabilitatea pentru propriile alegeri. Alt scop al procesului de planificare este de a-i face pe deținuți să profite de facilitățile oferite în timpul detenției și să obțină rezultate după executarea pedepsei [80, pag. 59]. Cu toate acestea, planificarea activităților de resocializare trebuie să aibă un caracter realist, ținând cont de oferta activităților și programelor de resocializare disponibile la nivelul fiecărei instituții penitenciare. Prin urmare, trebuie planificate acele activități care, pe de o parte corespund nevoilor și riscurilor condamnaților, iar pe de altă parte sunt disponibile de a fi implementate în cadrul instituției unde condamnatul urmează să-și execute pedeapsa penală. Dacă în cadrul elaborării planului se va da prioritate programelor imposibile de realizat, dar care se anticipează că vor oferi rezulte bune, în detrimentul programelor realiste, însă cu un impact mai puțin important, deținutul se va pomeni în situația de neexecutare a planului, chiar dacă s-ar fi putut să realizeze acele programe realiste.

Un plan individual de executare a pedepsei trebuie să aibă la bază 3 principii:

1. Principiul riscului

Intensitatea intervenției trebuie să fie adecvată riscului de recidivă a persoanei în cauză. Cu cât este mai mare riscul, cu atât intervenția trebuie să fie mai intensivă – cazurile cu risc crescut de recidivă răspund mult mai bine la intervenții mai intensive, în timp ce cazurile cu risc scăzut răspund mai bine la intervenții mai puțin intense.

2. Principiul nevoii

Pentru ca un program de intervenție să fie eficient, el trebuie ajustat la factorii care sunt relaționați cu infracțiunea (nevoile criminogene: atitudinile antisociale, legăturile cu modelele antisociale, abilitățile reduse de rezolvare a problemelor și de luare a deciziilor, absența autocontrolului, comportamentul adictiv etc.). În timp ce principiul riscului răspunde la întrebarea cine trebuie să beneficieze de o intervenție mai intensă (cei cu risc ridicat), principiul nevoii răspunde la întrebarea care sunt nevoile ce trebuie ținute (nevoile criminogene).

3. Principiul responsivității

Stilul profesionistului și tipul intervenției trebuie să fie adecvat stilului și abilităților de învățare ale infractorului. Principiul responsivității răspunde la întrebarea care sunt metodele prin care nevoile criminogene trebuie abordate în intervenție. Principiul responsivității denotă faptul că programul de intervenții trebuie să fie oferit într-o manieră care să faciliteze învățarea unor noi abilități prosoziale de către infractori [95, pag. 246].

Implementarea în cadrul practicii autohtone a planificării individuale a executării pedepsei s-a realizat treptat, odată cu adoptarea, în anul 2006, de către Guvernul Republicii Moldova a noului Statut al executării pedepsei de către condamnați. Așadar, potrivit pct. 410 din Statut, munca

educativă cu condamnații se desfășoară în conformitate cu particularitățile individuale ale persoanei condamnatului, utilizând-se instrumente de influență individuale sau în grup, în baza metodelor psihopedagogice, precum și alte activități planificate și organizate în cadrul Consiliului educatorilor, activitatea căruia este reglementată prin ordinul directorului Departamentului Instituțiilor Penitenciare [110, pct. 410]. Astfel, potrivit normei citate, Departamentului Instituțiilor Penitenciare (denumirea autorității la acel moment) i s-a pus în sarcina elaborarea cadrului normativ corespunzător și inițierea implementării mecanismului de planificare individualizată a pedepsei persoanelor condamnate, care reprezintă elementul de bază al organizării executării pedepsei, conform unui sistem progresiv, unde această executare este planificată individualizat pentru fiecare condamnat în parte, astfel încât să contribuie la resocializarea lui pe parcursul detenției, ținând cont de particularitățile individuale identificate de personalul de specialitate.

Pentru prima dată, cu suportul misiunii NORLAM, în anul 2007, în cadrul penitenciarelor nr. 4 – Cricova și 9 – Pruncul, a fost pilotat Programul individual cu privire la planificarea executării pedepsei penale a deținutului. Conform reglementărilor la acel moment, programul individual cu privire la planificarea executării pedepsei penale a deținutului urma a fi elaborat pentru fiecare deținut, indiferent de termenul de executare a pedepsei, infracțiunea comisă sau alte particularități ale acestuia [90, pct. 1 din Anexă]. Elaborarea programului se efectua în termen de o lună de la data sosirii deținutului în penitenciarul de executare a pedepsei. Ulterior, ca urmare a pilotării cu succes a programului respectiv în cele două instituții penitenciare, în anul 2009, s-a dispus implementarea acestuia în toate instituțiile penitenciare, cu luarea în considerare a deficiențelor identificate în cadrul procesului de implementare. Totuși, conform rezultatelor sondajului realizat în cadrul prezentei cercetări, 50% din personalul penitenciar respondent a indicat că persoanele condamnate la pedeapsa de la 3 la 6 luni nu trebuie supuse procesului de planificare a pedepsei [sondaj, tabelul nr. 1]. Această excepție este una rezonabilă, pentru că respectivul termen relativ scurt, pe de o parte nu va permite să se realizeze niciun program educativ, iar pe de altă parte personalul penitenciar va risipi atât resursele, cât și timpul ce ar trebui orientat în privința condamnaților care cu adevărat au nevoie de programe educative complexe. Prin urmare, este rezonabil ca anumite categorii de condamnați să fie exceptați de procesul de planificare, deoarece acest exercițiu ar fi inutil.

Conform Ordinului directorului general al DIP nr. 30/2009, în mare parte, responsabilitatea elaborării și implementării programului individual i-a revenit Serviciului activitate educativă, psihologie și asistență socială (denumirea subdiviziunii la acel moment) din instituțiile penitenciare, în calitate de subdiviziune internă de bază care are drept scop prioritar resocializarea și reeducarea condamnatului. La rândul său, șeful serviciului respectiv a fost numit responsabil de

verificarea corectitudinii perfectării și implementării programului, cu înaintarea, după caz, a recomandărilor de rigoare [91, pct. 5 din Anexă].

Totuși, programului individual a obținut o însemnătate deosebită pentru condamnați abia în 2017, odată cu modificarea, prin Legea nr. 163/2017, a condițiilor de eliberare condiționată de pedeapsă înainte de termen, lege care a introdus o condiție obligatorie „realizarea programului individual de executare a pedepsei”. Astfel, procesul de planificare individualizată a devenit mult mai eficient având în vedere interesul sporit al condamnaților în realizarea programului planificat, deoarece această realizare poate să se materializeze în eliberarea lor anticipată, contribuind astfel la implementarea unui sistem progresiv veritabil de rigoare [39, pag. 300-301].

Pe de altă parte, la înlocuirea pedepsei cu o pedeapsă mai blândă realizarea programului individual de executare a pedepsei nu este o condiție obligatorie. Prin urmare, condamnații ar putea beneficia de acest institut al dreptului penal, fără a realiza programul. Din aceste considerente, condițiile de înlocuire a pedepsei închisorii cu o pedeapsă mai blândă trebuie revizuite, în sensul obligativității realizării programului pentru a putea fi aplicată pedeapsa mai blândă și, în consecință, condamnatul să fie liberat din locurile de detenție.

La fel, conform cadrului normativ actual, realizarea programului în continuare rămâne un obiectiv care nu constituie temei de transfer progresiv al condamnatului în condiții mai permissive în cadrul procesului de executare a pedepsei. Conform sondajului realizat în rândul personalului penitenciar, s-a stabilit că 65% din funcționarii chestionați consideră că transferul condamnatului dintr-un regim în altul trebuie efectuat ca urmare a realizării planului individual [sondaj, tabelul nr. 2]. În acest context, opinăm că legislația națională trebuie revizuită în sensul practicii pozitive implementate în cazul liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen. Astfel, rezultatul revizuirii Planului individual de executare a pedepsei trebuie să fie transferul regresiv sau progresiv al condamnaților în următorul regim, în funcție de succesele sau insuccesele în implementarea acestuia plan. În orice caz, criteriul de bază pentru transferul condamnatului trebuie să fie nivelul de realizare a planului.

În anul 2018, procesul de planificare individuală a pedepsei a fost modificat conceptual prin implementarea Planului individual de resocializare, în baza căruia se întocmește programul individual de executare a pedepsei. Potrivit noțiunii reglementate în Ordinul DIP nr. 34/2018, Planul individual de resocializare a condamnatului adult reprezintă un ansamblu de activități și/sau programe, stabilite de către o echipă multidisciplinară, în funcție de nevoile și riscurile identificate în procesul de evaluare și care sunt obligatorii pentru fiecare condamnat adult [89, pct. 2 sbp. 6] din Anexa nr. 1].

Planul individual de resocializare a condamnatului cuprinde în sine programele și

activitățile educative, de asistență psihologică și socială, planificate în baza recomandărilor formulate în urma evaluării multidisciplinare a nevoilor și riscurilor. În Planul individual de resocializare se consemnează toate programele/activitățile obligatorii pentru fiecare condamnat adult (aferent palierele educativ/psihologic/social). Programul destinat informării și adaptării la condițiile privării de libertate, precum și programul destinat pregătirii pentru liberare sunt programe obligatoriu a fi parcurse de către toți condamnații pe parcursul executării pedepsei privative de libertate. În cazul programelor și activităților semistructurate facultative, participarea condamnatului adult se poate face și în baza solicitării acestuia - conform ofertei-cadru de programe și activități, disponibile la nivelul penitenciarului, precum și potrivit orarului de derulare a acestora, însă acestea nu se consemnează în Planul individual de resocializare, ci doar în documentele mapei-program și în Sistemul informațional automatizat „Registrul persoanelor reținute, arestate și condamnate”. La programe și activități se asigură cu respectarea nevoilor de priorizare a intervențiilor recuperative [89, pct. 7-12 din Anexa nr. 1].

Astfel, odată cu implementarea noului concept de planificare duală a pedepsei (Planul de resocializare și Programul individual de executare a pedepsei), procesul de planificare individuală a pedepsei a devenit mai exact și mai complex. La fel, personalul penitenciar implicat în procesul de evaluare a fost împuternicit cu competențe suplimentare de influență pozitivă a condamnatului, prin utilizarea unor instrumente adaptate exact pentru nevoile și riscurile individuale ale deținuților. La fel, potrivit ofertei-cadru de programe de resocializare, programul zilnic al condamnatului poate fi structurat în așa fel încât acesta să fie implicat plenar în activități care vor contribui la resocializarea etapizată a acestuia. Același lucru au punctat și experții CPT, care, în Raportul general CPT pentru anii 2010-2011, au recomandat ca Planul individual de executare să fie întocmit într-o așa manieră care să ofere o gamă cât mai completă de activități posibile pentru a umple zilele [2].

În sistemul administrației penitenciare nivelul de realizare a programului individual de executare a pedepsei se efectuează în conformitate cu Ordinului directorului ANP nr. 284/2021 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la întocmirea Raportului de evaluare despre realizarea Programului individual de executare a pedepsei și despre comportamentul condamnatului. Raportul de evaluare se perfectează în baza rezultatelor (1) evaluării comportamentului condamnatului și (2) al nivelului de realizare a activităților planificate în programul individual de executare a pedepsei [88, pct. 3]. Rubricile raportului se completează de către subdiviziunile interne ale instituției penitenciare, conform domeniului de competență și se aprobă în cadrul ședinței Comisiei penitenciarului (prin votul majorității membrilor prezenți), fiind valabil 6 luni de la data aprobării. Criteriile de evaluare a nivelului de realizare a programului individual de

executare a pedepsei sunt: dinamica infracțională; respectarea regimului de detenție și aspectele legate de siguranță; realizarea activităților planificate; ocuparea eficientă a timpului liber; evaluarea psihologică; aspectele sociale relevante. Aceste criterii multiaspectuale permit personalului penitenciar să efectueze o analiză amplă a comportamentului general al condamnatului pe parcursul detenției și să aprobe un raport pe cât se poate de obiectiv. Totuși, concluzia generală a raportului de evaluare depinde în mare măsură de activitățile obligatorii planificate și nivelul de realizare a lor.

Conform opiniei dnei Kriznik Ir., activitățile desfășurate în penitenciare, regimul și programul individual trebuie să fie îndreptat pe cât posibil către asistarea deținuților în reintegrarea în comunitate în urma liberării, întrucât majoritatea se reîntoarce în comunitate. Din acest motiv, regulamentele penitenciarelor nu trebuie să restricționeze libertățile deținuților, contactele sociale externe și posibilitățile pentru dezvoltare personală mai mult decât este absolut necesar. Accentul se va pune pe acordarea de asistență și deschiderea de oportunități pentru dezvoltarea potențialului propriu și pentru a putea contribui la reîntoarcerea în mijlocul comunității, proces care este uneori extrem de dificil și dureros. Acest lucru înseamnă cerințe importante pentru administrația penitenciarelor și pentru personalul care se ocupă de deținuți [64, pag. 26]. Susținem plenar ideea accentului în procesul de planificare asupra programelor de dezvoltare comportamentală, în condițiile în care această planificare ar putea fi revizuită regulat, pentru a putea urmări evoluțiile progresului de resocializare și a armoniza (adapta) corespunzător planul individual. De altfel, menținerea unor programe de resocializare neadecvate nevoilor ulterior apărute ar putea mai degrabă periclita procesul de reeducare, decât să contribuie la resocializarea corespunzătoare a condamnatului.

Planificarea excesivă a programelor de resocializare este privită de mulți angajați drept un risc asupra siguranței locului de deținere, pentru că participarea propriu-zisă a condamnaților în activitățile de resocializare presupune *per se* necesitatea unei mobilități pe parcursul zilei pentru aceștia. Or, ținând cont de numărul mare de deținuți (6396 - la data de 01.01.2022), raportat la numărul de personal din instituțiile penitenciare (2610 unități), escortarea permanentă a tuturor deținuților este imposibilă. În acest fel, în procesul de planificare a programelor de resocializare trebuie să se țină cont nu doar de nevoile și riscurile identificate în procesul de evaluare, ci și de capacitățile reale ale instituției penitenciare pentru a asigura participarea condamnaților la aceste programe. Astfel, planificarea programelor trebuie efectuată în așa fel încât inițial să se planifice acele activități care nu necesită mobilitate din partea deținuților sau pot fi organizate în grup în cadrul sectorului de deținere, iar ulterior, în funcție de progresele înregistrate, odată cu transferul progresiv în condiții mai puțin permissive, pot fi organizate programe de resocializare având în

vedere destinderea regimului aplicat. De regulă, programele care necesită o mobilitate mai mare se planifică în faze avansate ale detenției, atât din cauza restricțiilor de circulație în cadrul penitenciarului, cât și din cauza cerințelor de implicare activă în aceste programe.

Pentru aplicarea eficientă a programelor există un șir de condiții care trebuie luate în considerare:

- buna formare profesională a personalului;
- politica educațională adecvată;
- existența unei concepții de tratament și ameliorare umană;
- structura organizațională gândită pentru suport și progres uman;
- factorii criminogeni specifici;
- neutralizarea influențelor nocive pe perioada programului;
- recurgerea la sprijinul familiei;
- evaluarea factorilor de risc;
- tratamentul să fie personalizat și axat pe întărirea pozitivă a comportamentelor prosoziale;
- prevenirea recăderilor [95, pag. 247].

Aceste condiții sunt legate în primul rând de capacitatea profesională a personalului de specialitate implicat în procesul de planificare, care trebuie instruit sistematic în acest domeniu în vederea eficientizării mecanismelor și formelor de planificare, iar rezultatele trebuie revizuite cu regularitate, precum și supuse unui control departamental de către structurile specializate ale ANP. În cadrul controlului departamental, efectuat în conformitate cu art. 178 CE, ANP va putea să inspecteze modul în care se realizează procesul de planificare a executării pedepsei și dacă acțiunile planificate sunt în corespundere cu nevoile identificate și răspund necesităților reale pentru resocializarea condamnatului, ținând cont de particularitățile individuale ale acestuia. Existența unui control departamental al modului în care se planifică executarea pedepsei și cum se realizează acțiuni planificate este important pentru responsabilizarea personalului implicat în acest proces și, în același timp, permite ajustarea adecvată a planului în chestiuni care au existat dubii de interpretare a rezultatelor evaluării. Cu alte cuvinte, dacă procesului de planificare nu i se acordă o atenție cuvenită, întregul proces corecțional va eșua cu mare probabilitate, din lipsa instrumentelor adecvate de influență și motivare comportamentală. În același timp, trebuie de reținut că Planul de executare a pedepsei nu reprezintă o dogmă, deoarece el necesită o actualizare regulată, în funcție de succesele sau insuccesele înregistrare în comportamentul și atitudinea condamnatului.

În cadrul cercetării efectuate, s-a stabilit că 40% din personalul penitenciar intervievat consideră că ajustarea/actualizarea Planului individual de executare a pedepsei trebuie efectuat la necesitate, 26,66% consideră că această ajustare/actualizare trebuie realizată trimestrial, 18,3% - anual, iar 8,33% au menționat că ajustarea este necesară semestrial [sondaj, tabelul nr. 1]. Numărul mare al respondenților care consideră că actualizarea planului trebuie efectuată la necesitate poate fi explicat prin birocratizarea excesivă a acestui proces și, drept consecință, formalismul generat de aceste proceduri birocratizate, care a determinat dezvoltarea unei atitudini sceptice față de acest exercițiu important. Din aceste considerente, procesul de actualizare a planului trebuie abordat într-o manieră clară și explicită, fără a fi necesară reconceptualizarea planului existent, cu intervenții obiective în programele care nu mai sunt necesare ori nu își au rostul datorită unor modificări în nevoile și/sau riscurile condamnatului.

Procedura de actualizare/revizuire a Planului individual de executare este de obicei privită drept un element indispensabil al unui proces execuțional progresiv și răspunde nevoilor de intervenție individualizată pe tot parcursul executării pedepsei, chiar dacă riscurile inițial-identificate au dispărut. Necesitatea ajustării planului de executare rezidă din permanentă progresie a procesului corecțional, inclusiv atunci când există o stagnare neașteptată. Pentru a responsabiliza personalul implicat în procesul de evaluare și a contura „speranța legitimă” în modificarea propriilor condiții de executare, periodicitatea ajustării planului de executare trebuie determinată expres.

Potrivit noțiunii reglementate de Administrația Națională a Penitenciarelor [89, pct. 2 sbp. 15) din Anexa nr. 1], revizuirea Planului individual de resocializare reprezintă procesul de evaluare/reevaluare a gradului de realizare a programelor și activităților stabilite, de către specialiști, în Planul individual de resocializare a condamnatului, cu posibila rectificare, în raport cu progresele/regresele acestuia, pe parcursul executării pedepsei privative de libertate.

Revizuirea Planului individual de executare se axează pe următoarele scopuri de bază: 1) revizuirea listei programelor de resocializare planificate; 2) stabilirea noilor obiective; 3) fixarea progreselor înregistrate; 4) excluderea programelor inutile; 5) formularea propunerilor corespunzătoare pentru tipul regimului de executare în care urmează a fi transferat condamnatul. Totuși, potrivit Metodologiei de elaborare și implementare a Planului individual de resocializare a condamnatului adult, aprobată prin Ordinul DIP nr. 34/2018, în cazul în care implementarea planului individual de resocializare dă rezultatele așteptate, nu este necesară revizuirea acestuia, ci doar consecvența în punerea în practică, în continuare, a intervențiilor.

Reiterăm că revizuirea sau, mai bine spus, actualizarea (ajustarea) Planului individual de executare este un proces extrem de important, care fixează progresele și regresele condamnatului

pe întreg parcursul executării pedepsei, ceea ce permite implementarea progresivă a procesului corecțional prin monitorizarea și planificarea etapizată a evoluției comportamentului condamnatului. Cu toate acestea, în practica penitenciară privind actualizarea Planului individual de executare a pedepsei au fost identificate o serie de lacune a acestui proces, cum ar fi: (1) revizuirea planului se efectuează doar dacă se stagnează procesul execuțional sau dacă comportamentul condamnatului regresează; (2) procesul de revizuire/actualizare nu se supune controlului departamental; (3) componența echipei multidisciplinare, care efectuează revizuirea/actualizarea planului, nu este una echilibrată conform domeniilor de activitate ale procesului execuțional, fiind compus numai din personal de reintegrare.

Chiar dacă, de regulă, revizuirea Planului de resocializare se efectuează ca urmare a evaluărilor periodice anuale, totuși, în cazuri separate, revizuirea este necesară anterior termenului general de revizuire stabilit, în rezultatul unor regrese comportamentale considerabile sau în caz de comitere a infracțiunilor în locurile de detenție. Astfel, în lipsa unor circumstanțe excepționale, revizuirea trebuie efectuată cu regularitate, conform unui termen stabilit de lege, iar în cazul unor situații excepționale, care creează o prezumție de regresie progresivă – imediat ce această circumstanță a apărut.

Suplimentar, odată cu adoptarea Legii nr. 272/2018 [67], prin care a fost instituit un remediu național de constatare în substanță a încălcării prevederilor art. 3 din Convenție, cu acordarea de despăgubiri adecvate și suficiente, a apărut necesitatea revizuirii anticipate a Planului de resocializare în condițiile în care pedeapsa inițial-stabilită a fost redusă considerabil în baza acestui mecanism, iar planul inițial nu mai este realist, deoarece excede termenul pedepsei stabilite.

Potrivit art. 473⁴ alin. (3) și (4) din CPP, în cazul în care se constată că plângerile deținuților referitoare la condițiile de detenție sunt întemeiate, judecătorul de instrucție trebuie să ofere acestora despăgubiri pentru fiecare zi de detenție în aceste condiții. Conform acestui mecanism compensator, judecătorul de instrucție are la dispoziție două forme distincte de compensare a prejudiciului cauzat pentru detenția în condiții precare și anume: (1) reducerea pedepsei și/sau (2) acordarea unei despăgubiri bănești.

Prima formă de despăgubire se dispune după următoarea formulă: de la 1 la 3 zile de reducere din pedeapsă pentru fiecare 10 zile de detenție în condiții precare și este posibil de aplicat doar în privința persoanelor care execută pedeapsa închisorii [30, pag.28]. Pe altă cale, legiuitorul Republicii Moldova a instituit și un remediu special în cazul preveniților care până la pronunțarea sentinței s-au deținut în condiții precare de detenție (art. 385 alin. (5) – (6) din CPP). Acest remediu diferă de cel prevăzut la art. 473⁴ din CPP prin quantumul zilelor ce pot fi reduse, fiind mult mai favorabil (1 zi de detenție în arest prevenit se consideră 2 zile de închisoare).

Astfel, în contextul reducerii considerabile a pedepsei stabilite inițial, potrivit datelor statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor [tabelul nr. 5], până la 01.08.2022, din numărul total de 16025 decizii, au fost admise 7782 de plângeri, iar 1792 au fost admise parțial, ceea ce presupune necesitatea modificării Planului individual de resocializare pentru cei 9574 de condamnați, în cei trei ani și jumătate de la implementarea mecanismului compensator, pentru includerea anticipată a lor în programe de pregătire pentru liberare.

Recent, art. 3 din CEDO a fost interpretat de CtEDO în sensul obligației pozitive de a promova resocializarea condamnaților, în special prin a propune fiecăruia dintre aceștia un plan individualizat de executare a pedepsei sale. În aceste condiții, se va considera că un stat și-a îndeplinit obligațiile care decurg din art. 3 atunci când acesta a asigurat condiții de detenție și mecanisme, măsuri sau tratamente care să permită resocializarea deținutului pe viață, chiar și în cazul în care acesta nu a făcut suficiente progrese în vederea resocializării sale pentru a fi posibil să se concluzioneze că pericolul pe care îl reprezintă pentru societate a scăzut atât de mult încât acesta poate solicita punerea sa în libertate [22, § 111]. Prin urmare, ca și oricare alt instrument internațional de protecție a drepturilor omului, Convenția consfințește drepturile și libertățile fundamentale ale omului, însă protecția efectivă a acestora nu depinde de obligațiile puse pe seama statelor contractante, obligații care rezultă nu doar din textul Convenției, dar și din interpretarea acestuia dezvoltată în jurisprudența CtEDO [37, pag. 439].

În opinia parțial concordantă a judecătorului Pinto de Albuquerque, se menționează că este pentru prima oară când Curtea recunoaște importanța crucială pe care o are punerea în aplicare a unor planuri individualizate de executare a pedepselor în cadrul promovării resocializării deținuților, semnificația acestui mesaj fiind întărită și de faptul că este inclus într-o declarație de principiu a Marii Camere. Obligația de promovare a resocializării deținuților decurge din art. 3, care impune statului obligația de a acționa, sau, folosind cuvintele Marii Camere, „obligația de a [...] oferi [deținuților] posibilitatea de a [se resocializa]”. În consecință, Marea Cameră a considerat că obligațiile legale impuse statului, pe de o parte, de a promova resocializarea deținuților și, pe de altă parte, de a propune și de a pune în aplicare, pentru fiecare din ei un plan individualizat de executare a pedepsei constituie două fețe ale aceleiași monede [22, pct. 2 din Opinia parțial concordantă a judecătorului Pinto de Albuquerque].

Aceste constatări ale Curții sunt de o semnificație deosebită în dreptul penitenciar, odată ce art. 3 CEDO a fost interpretat în sensul obligației pozitive de a crea condiții și mecanisme pentru promovarea resocializării deținutului. Astfel, Planul individual al executării pedepsei poate fi considerat un veritabil mijloc de garantare a respectării drepturilor deținuților prin crearea condițiilor de progresie etapizată în sensul resocializării graduale a acestora pe parcursul executării

pedepsei. Adoptarea și asigurarea posibilității implementării planului individual este, așadar, o obligație pozitivă a fiecărui stat membru al Consiliului Europei, odată ce această obligație rezultă din interpretarea extensivă a art. 3 CEDO. Prin urmare, sistemul autohton de executare a pedepselor penale privative de libertate trebuie să acorde o atenție deosebită procesului de elaborare și implementare a Planului individual de executare, astfel încât persoana condamnată să poată progresa în efortul său de resocializare și să fie pregătită corespunzător pentru viața post-penitenciară. În același timp, personalul penitenciar trebuie să încurajeze toți deținuții să se autoperfecționeze prin implementarea etapizată a Planului individual de executare.

În fond, planificarea procesului de executare nu este doar o chestiune de mijloace, ci și de conținut, deoarece conținutul Planului individual de executare a pedepsei trebuie să fie standardizat astfel încât să ofere o imagine clară atât pentru personalul penitenciar care urmează să planifice executarea pedepsei, cât și pentru condamnat. Observăm că legislația națională nu reglementează conținutul Planului individual de executare, spre deosebire de alte state membre ale Consiliului Europei, care detaliază condițiile de formă și de conținut ale planului.

Așadar, în Germania, Legea federală privind executarea detenției și a măsurilor privative de libertate dispuse în scopul îndreptării și prevenției, prevede cerințele minime de tratament care trebuie să conțină fiecare plan și anume: 1) tipul instituției în care urmează a fi executată pedeapsa (închis sau deschis); 2) transferul într-o instituție de terapie socială; 3) atribuirea la grupurile cu tratament specific; 4) angajarea la muncă precum și măsurile de instruire sau perfecționare profesională; 5) participarea la activități; 6) măsurile speciale de ajutor sau tratare; 7) destinderea executării pedepsei; 8) măsurile necesare pentru pregătirea eliberării [65, art.7 alin. (2)]. În același timp, planul de executare trebuie făcut în acord cu dezvoltarea deținutului și cu alte rezultate ale cercetării personalității acestuia. Pentru aceasta, în Planul de executare trebuie prevăzute termene adecvate de realizare a acțiunilor planificate [65, art.7 alin. (3)]. Astfel, în dreptul federal german, standardizarea Planului individual de executare este obligatorie, însă lista subiectelor care trebuie să fie incluse în plan nu este una exhaustivă, ci depinde de nevoile și riscurile individuale ale fiecărui deținut în parte.

În Estonia, pentru deținuții a căror durată efectivă de închisoare depășește un an, se pregătește un plan individual de tratament al deținutului, care trebuie să includă: 1) plasarea deținutului într-o închisoare; 2) transferul deținutului într-o închisoare deschisă sau închisă; 3) capacitatea de muncă a deținutului și abilitățile sale profesionale; 4) necesitatea de a oferi deținutului educație generală, educație profesională sau formare profesională; 5) privilegiile acordate condamnatului; 6) măsurile necesare pentru pregătirea eliberării deținutului; 7) alte măsuri necesare pentru realizarea obiectivului executării închisorii [72, art. 16 alin. (1)].

În Croația, programul de executare a condamnatului trebuie să conțină informații despre: plasarea în secție, locul de muncă, utilizarea timpului liber, proceduri speciale (tratament obligatoriu pentru dependență, asistență socială, psihologică și psihiatrică, muncă în grup și individuală), pregătire și educație profesională, contact cu lumea exterioară, beneficii, măsuri speciale de securitate și un program de pregătire pentru eliberare și asistență după eliberare [69, art. 69 alin. (3)].

În Portugalia, Planul individual de executare trebuie să cuprindă cel puțin următoarele indicații: 1) tipul instituției de executare a pedepsei: deschisă sau închisă; 2) alocarea către o unitate sau secție; 3) munca profesională, formarea și perfecționarea; 4) educația; 5) participarea la activități de instruire; 6) ocuparea timpului liber; 7) asistența specială sau măsuri de tratament; 8) măsurile de destindere în executare; 9) măsurile de pregătire pentru eliberare [71, art. 9 alin. (2)].

Din sinteza reglementărilor internaționale analizate, rezultă că standardizarea Planului individual de executare este comună pentru majoritatea statelor membre ale CoE, chestiune care permite eficientizarea procesului de planificare progresivă a pedepsei, prin uniformizarea practicilor de întocmire a planului. La fel, această standardizare oferă o mai mare predictibilitate pentru persoanele condamnate, responsabilizând personalul penitenciar în acest sens.

Astfel, pornind de la experiența statelor analizate, propunem reglementarea standardizată a Planului individual de executare, astfel încât acesta să cuprindă măsurile de intervenție ce rezultă din evaluarea condamnatului și să includă, în special, următoarele chestiuni:

- a) perioada de eliberare;
- b) măsurile de intervenție planificate;
- c) măsurile social-utile recomandate;
- d) activitățile ocupaționale planificate/recomandate;
- e) recomandările de instruire;
- f) activitățile în timpul liber recomandate;
- g) contactele cu lumea exterioară;
- h) informația cu privire la prejudiciul material cauzat prin infracțiune;
- i) informația privind măsurile recomandate în scopul reabilitării post-execuționale (inclusiv orientate spre victimă).

Astfel, de vreme ce Planul individual de executare a pedepsei este întocmit în scopul dezvoltării responsabilității condamnatului față de sine și comunitate, respectului față de normele sociale și schimbării comportamentului infracțional, activitățile și intervențiile sus-indicate trebuie să fie planificate pentru fiecare condamnat luat în parte.

Perioada de eliberare trebuie planificată reieșind din potențialul de liberare anticipată a

condamnatului din detenție, utilizând fie institutul liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, fie înlocuirea pedepsei închisorii cu o pedeapsă mai blândă.

Măsurile de intervenție trebuie să se refere la aceste instrumente de schimbare comportamentală care vor fi orientate în vederea diminuării și prevenirii riscurilor identificate în procesul de evaluare.

Măsurile social-utile trebuie să se refere la măsurile care sunt orientate în rezolvarea nevoile sociale identificate pe parcursul detenției, deoarece soluționarea eficientă a acestora constituie o premisă esențială în resocializarea condamnatului.

Activitățile ocupaționale trebuie planificate astfel încât să dezvolte abilități sociale necesare pentru o viață fără infracțiuni după eliberarea condamnatului din detenție și vor fi axate pe depășirea cauzelor care au contribuit la comiterea infracțiunii pentru care condamnatul a fost plasat în detenție.

Recomandările de instruire trebuie planificate în funcție de oferta disponibilă la nivelul sistemului administrației penitenciare și vor fi orientate conform calităților individuale ale deținutului și preferințelor sale cu privire la exercitarea unei anumite profesii.

Activitățile în timpul liber trebuie planificate în corespundere cu interesele individuale ale fiecărui condamnat, astfel încât timpul liber să fie ocupat util, iar condamnatul să fie cointerestat să respecte aceste recomandări în timpul liber pe lângă activitățile obligatorii.

Contactele cu lumea exterioară trebuie prescrise astfel încât să nu admită ruperea legăturilor cu membrii de familie sau persoanele apropiate și să excludă contactul cu persoanele care pot influența negativ condamnatul.

Informația cu privire la prejudiciul material cauzat prin infracțiune trebuie actualizată permanent pentru a urmări nivelul de recuperare a prejudiciului cauzat în vedere restabilirii echității sociale.

Informația privind măsurile recomandate în scopul reabilitării post-execuționale trebuie să cuprindă toate acțiunile ce urmează a fi întreprinse de persoana condamnată odată cu liberarea sa din detenție, în special, măsurile restaurative orientate spre victima infracțiunii.

Considerăm că standardizarea Planului individual de executare a pedepsei va asigura o uniformizare a procesului de planificare a executării pedepsei și va ușura activitatea personalului implicat în interpretarea și, ulterior, aplicarea intervențiilor planificate. Totuși, personalul de specialitate trebuie să aibă o marjă de discuții în individualizarea conținutului planului, conform necesităților particulare ale fiecărui deținut, însă marja respectivă trebuie să fie limitată într-un mod rezonabil și necesar, corespunzător scopului general urmărit.

4. 3. Clasificarea și repartizarea condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei

Pornind de la principiile legislației execuționale care accentuează rolul și importanța diferențierii și individualizării modului de executare a pedepsei penale privative de libertate, clasificarea și, ulterior, repartizarea condamnaților în cadrul instituțiilor penitenciare reprezintă un proces care creează condițiile necesare pentru resocializarea cât mai eficientă a acestor condamnați, utilizând mijloacele de influență conform principiului necesității, bazându-se pe rezultatele evaluării individuale. Rolul clasificării este adesea subestimat în sistemul celular de executare a pedepsei unde repartizarea condamnaților nu este o chestiune principală, deoarece detenția se asigură în camere individuale, pe când în sistemele comune de executare a pedepsei, clasificarea condamnaților este una din cele mai importante activități ale personalului penitenciar, deoarece întreaga siguranță penitenciară depinde de corectitudinea clasificării și repartizării persoanelor condamnate în interiorul penitenciarului.

În literatura de specialitate au fost formulate mai multe opinii cu privire la conceptul clasificării condamnaților, iar diferiți autori au abordat acest concept în funcție de mai mulți factori precum: tipul clasificării; subiectul care efectuează clasificarea; scopul clasificării sau criteriile de clasificare.

Totuși, majoritatea autorilor împărtășesc opinia că în cadrul procesului de clasificare este necesar de evaluat personalitatea condamnatului ținând seama de eventualul pericol social pe care acesta îl prezintă [183, pag. 230]. Deoarece caracteristicile individuale reprezintă cele mai importante semnalmente în baza cărora se realizează clasificarea condamnaților, până a decide repartizarea unui deținut în cadrul unui grup, trebuie să se asigure că toate caracteristicile individuale au fost stabilite corespunzător.

Studierea caracteristicilor personalității unui criminal a început la sfârșitul secolului trecut. Să remarcăm lucrările unor oameni de știință precum Lombroso C., Tarkovskaya P., Gernet M. și alții. De exemplu, Bekhterev Yu. a subliniat că studiul personalității ar trebui să preceadă influența penitenciarului asupra condamnatului și să pătrundă în toate legăturile corecției, asigurând soluționarea următoarelor sarcini:

- clasificarea corectă în cadrul aceleiași instituții corecționale;
- stabilirea unui regim adecvat pentru fiecare categorie de condamnat;
- organizarea rezonabilă a proceselor de muncă;
- organizarea oportună a activităților școlare și extrașcolare;

- evaluarea corectă a rezultatelor influenței penitenciare;
- îmbunătățirea calificărilor pedagogice ale instituțiilor penitenciare [159].

Struchkov N. consideră că procesul de clasificare a condamnaților este o activitate în urma căreia condamnații sunt divizați pe baza unor criterii comune în grupuri (categorii) mai mult sau mai puțin omogene. Această clasificare se efectuează pentru a exclude, în măsura maximă posibilă, influența altor condamnați de orientare negativă asupra persoanelor condamnate pentru prima dată și, în același timp, pentru a asigura punerea în aplicare a influenței punitive și educaționale necesare din punctul de vedere al gradului de intensitate pentru această categorie specială de condamnați (grup de clasificare) [169, pag. 21]. Aceeași definiție este susținută de Florea V. [53, pag. 89], care enumeră principalele criterii de clasificare a condamnaților precum: sexul, vârsta și alte particularități ale personalității condamnaților. Definiție similară este propusă și de autorii Carp S., Osadci C. și Rusu O., care consideră că semnalmentele în baza cărora urmează a fi efectuată procedura de clasificare a condamnaților sunt următoarele: nivelul degradării social-morale a personalității, caracterului, gradului prejudicial și motivele infracțiunii săvârșite de ei, procedură care se efectuează în scopul deținerii separate a condamnaților, atât în diferite categorii de penitenciare, cât și în cadrul fiecărui penitenciar [18, pag. 82].

O definiție reușită a conceptului de clasificare a condamnaților este formulată de Finnerty J., care definește clasificarea drept un proces prin intermediul căruia se iau deciziile privind locul de detenție a persoanei și, în același timp, este principalul instrument de management pentru a oferi răspunsuri adecvate acestei populații de condamnați foarte diversificați. Clasificarea determină gradul de supraveghere necesar pentru a controla fiecare deținut în scopul menținerii siguranței instituției și a comunității. De asemenea, clasificarea oferă un diagnostic prin care pot fi identificate nevoile educaționale, sociale, medicale și psihologice ale deținuților nou-admiși [11, pag. 1].

Profesorul american Akers E. face analogie între procesul de clasificare și studiul de caz, procese care le consideră a fi identice. La fel, potrivit acestuia, clasificarea condamnaților este o metodă de gestionare a lor pe baza caracteristicilor fizice, intelectuale, vocaționale, atitudinale și de altă natură întruchipate în fiecare individ. Elementul important în gestionarea închisorii este deținutul individual. Dacă încarcerarea infractorului este în beneficiul său și, indirect, al societății, el trebuie tratat astfel încât, atunci când pedeapsa aplicată va fi executată, să fie gata să iasă un om mai bun din punct de vedere fizic, mental și moral decât atunci când a intrat. Clasificarea implică, în primul rând, o analiză intensivă a condamnatului și, în al doilea rând, plasarea acestuia într-un program de muncă sau școală adecvat capacităților, asigurându-se faptul că el și ceilalți implicați vor profita de pe urma programului [52, pag.16]. De altfel, anume prin intermediul unui sistem eficient de clasificare se poate contribui la realizarea scopului pedepsei penale, ținându-se cont de

necesitatea unui tratament diferențiat pentru fiecare condamnat în parte, așa cum acest tratament presupune un volum diferit de intervenții specifice. Cu alte cuvinte, de rând cu evaluarea condamnatului și planificarea pedepsei, clasificarea este mijlocul juridico-practic de bază în cadrul unui sistem progresiv de executare, care contribuie la realizarea scopului pedepsei penale. În orice fază execuțional penală va fi necesar de asigurat o clasificare eficientă a condamnatului, pentru a evita riscurile de influență negativă și a asigura că transferul este în beneficiul condamnatului și nu în detrimentul lui.

Regulile Nelson Mandela conferă un rol deosebit procesului de clasificare a condamnaților, considerându-se că acesta reprezintă un element indispensabil al unui sistem execuțional penal unde condamnații beneficiază cel puțin de un tratament minim necesar pentru a fi respectată demnitatea umană. Așadar, conform regulii 93, scopul clasificării trebuie să fie:

(a) separarea de ceilalți a deținuților în cazul cărora există probabilitatea exercitării influenței negative din motivul antecedentelor sale penale sau al caracterului lor;

(b) divizarea deținuților în categorii pentru a facilita tratamentul lor în scopul reabilitării lor sociale [8, reg. nr. 93].

Suplimentar, conform reg. nr. 17.2 din Regulile penitenciare europene, unul din scopurile de bază ale clasificării este necesitatea de a oferi regimuri potrivite tuturor condamnaților [101]. O clasificare adecvată poate permite divizarea condamnaților conform nivelului de securitate potrivit riscului și necesităților individuale ale fiecărui condamnat în așa fel încât măsura de siguranță mai severă să nu fie aplicată fără vreo necesitate rezonabilă.

Așadar, la clasificarea condamnatului, personalul penitenciar se va ghida de principiul necesității și proporționalității, astfel încât să nu se admită vreo repartizare nerezonabilă și nepotrivită riscurilor individuale ale condamnatului.

Potrivit lui Brennan I. și Wells D. [15, pag. 50-51], se pot distinge următoarele scopuri ale clasificării condamnaților:

1) *asigurarea securității personalului penitenciar*. Potrivit autorilor, clasificarea condamnaților este necesară în primul rând pentru identificarea și divizarea condamnaților periculoși de restul persoanelor, astfel încât personalul penitenciar să fie mai precaut cu aceștia, precum și să asigure în privința lor o supraveghere mai sporită;

2) *asigurarea securității publice*. Clasificarea corespunzătoare a condamnaților este necesară pentru securitatea și ordinea publică în sensul în care la eliberarea condamnaților se pot elabora recomandări necesare serviciilor comunitare corespunzătoare, pentru a preveni recidivismul și perturbarea în alt fel a ordinii publice;

3) *protecția drepturilor condamnaților*. Clasificarea vizează, de asemenea, protejarea

drepturilor deținuților pentru a evita tratamentul necorespunzător față de aceștia; oferirea accesului la programe de reabilitare; plasarea într-un mediu mai puțin restrictiv dacă este necesar și, nu în ultimul rând, reducerea izolării nepotrivite a condamnaților de comunitate. O clasificare adecvată oferă personalului penitenciar o bază rațională pentru astfel de decizii;

4) *asigurarea disciplinei și echității, coerenței și corectitudinii*. Clasificarea - chiar și în închisorile mici - poate spori controlul și gestionarea comportamentului deținuților. Diferite niveluri ale regimului penitenciar au de obicei acces la recompense, pedepse și privilegii diferite. Astfel de aranjamente formează adesea baza sistemelor de disciplină bazate pe comportament. De exemplu, comportamentul necorespunzător poate fi „sanționat” prin reclasificarea persoanei la un nivel mai puțin privilegiat, în timp ce comportamentul bun este recompensat prin reclasificarea în niveluri mai privilegiate. Un sistem de clasificare bine implementat poate fi decisiv în transmiterea regulilor instituționale și încurajarea comportamentului pozitiv consecvent. În plus, acesta oferă un sistem de gestionare a deținuților cu o comunicare clară; decizii bazate logic; coerență în proceduri etc.;

5) *asigurarea eficienței în gestionarea penitenciarelor*. Clasificarea adecvată este una dintre cele mai eficiente tehnici pentru evitarea risipei și gestionarea eficientă a penitenciarelor în cazul unor resurse limitate. Orice caz de eroare de clasificare - fie supra-clasificare, fie subclasificare - va avea ca rezultat o nepotrivire între deținuți și serviciile furnizate. De asemenea, va genera costuri suplimentare și eficiență redusă.

Potrivit expertului UNODC Moser A. [59, pag. 3-9], clasificarea condamnaților urmărește următoarele scopuri de bază:

1) *asigurarea securității condamnaților, personalului penitenciar și a societății*. Evaluarea și clasificarea eficientă a deținuților permite gruparea adecvată a persoanelor relevante în scopuri de monitorizare și executare. Acesta este un element-cheie în reducerea probabilității unor incidente precum atacuri asupra deținuților și personalului, evadări și tentative de evadare și menținerea ordinii și siguranței în penitenciar, care sunt esențiale pentru a facilita eforturile de reintegrare socială. În plus, servește la identificarea și protejarea condamnaților care pot fi vulnerabili;

2) *detenția umană a condamnaților*. Un element-cheie în asigurarea faptului că deținuții sunt tratați uman în sistemele penitenciare în conformitate cu standardele și normele internaționale este aplicarea condițiilor strictamente necesare sau a nivelului minim de securitate adecvat siguranței și supravegherii individului pentru a proteja deținuții, personalul penitenciarului și publicul larg;

3) *planificarea și executarea individuală a pedepsei*. Un sistem eficient de clasificare a

deținuților se bazează pe o evaluare a riscurilor și nevoilor condamnatului, nu numai pentru a determina acomodarea și regimul adecvat de detenție, ci și pentru a identifica și aborda factorii legați de implicarea persoanei în infracțiune. Acest lucru permite dezvoltarea de planuri individuale, în baza cărora se determină regimul proporțional în care urmează a fi plasat condamnatul și identifică intervenții care vizează nevoile de reabilitare;

4) *rentabilitatea gestionării penitenciarelor*. Un avantaj suplimentar al utilizării unui sistem de clasificare eficient, uneori trecut cu vederea, este costul. În special, investițiile în stabilirea și implementarea sistemelor de clasificare și alocare, bazate pe dovezi, pot duce la economii semnificative pentru sistemele penitenciare prin extinderea oportunităților de reabilitare și, prin urmare, reducerea recidivei fără cheltuieli inutile pentru închisorile de înaltă securitate, precum și alte cheltuieli nejustificate.

Pe lângă scopurile enumerate, considerăm că procesul de clasificare a condamnaților se orientează inclusiv în *a crea premise pentru deschiderea locurilor de muncă* din partea antreprenorilor privați, odată ce clasificarea corectă poate asigura concentrarea unui număr relativ mare de persoane în cadrul aceluiași sector de detenție, iar destinderea libertății de mișcare permite antrenarea lor în munci cu o varietate mai mare, instituțiile penitenciare fiind în așa fel mai flexibile în atragerea investitorilor și/sau antreprenorilor pentru încadrarea condamnaților în munci [42, pag. 42]. Or, munca condamnaților în instituțiile de detenție prezintă un rol benefic asupra siguranței locului de detenție, în special, și a întregii societăți, în general. Astfel, acest rol are importanță din însăși caracteristica sa, de a putea antrena într-un loc, pe timp îndelungat și cu efort organizat, în condițiile folosirii de personal puțin, o mare parte din populația penitenciară. Reieșind din practica sistemului penitenciar autohton, munca condamnaților este considerată ca cel mai pozitiv element al procesului de reeducare, având un puternic efect corectiv, într-un spirit umanist.

La fel, opinăm că unul din scopurile de bază ale clasificării este *asigurarea destinderii regimului de deținere*, care este elementul de bază în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei. Astfel, odată clasificați și repartizați pe sectoare distincte, în funcție de comportamentul condamnaților și riscurile pe care le prezintă, regimul de deținere a unui anumit grup de condamnați poate fi destins, oferindu-le o libertate de mișcare suplimentară, inclusiv acordarea permisiunii de ieșire însoțită sau neînsoțită în afara locului de deținere. Aplicarea diferențiată a unui tip de regim de destindere în privința întregului grup de persoane permite să fie evitat riscul introducerii unor obiecte și substanțe interzise în penitenciar, de vreme ce grupul respectiv nu va fi influențat de condamnații de orientare negativă, care sunt clasificați și repartizați în alte sectoare sau instituții penitenciare. Destinderea regimului de detenție poate astfel încuraja persoanele de orientare negativă să-și regândească comportamentul său delincvent, bazându-se pe exemplul pozitiv al

celor condamnați care beneficiază de o destindere avansată a regimului de executare a pedepsei.

După cum se cunoaște, în teoria dreptului execuțional penal, clasificarea condamnaților la pedepse penale privative de libertate este luată în considerare la trei niveluri. Primul nivel este clasificarea juridico-penală primară, al cărei scop este diferențierea pedepsei pentru infractor în conformitate cu natura și gradul de pericol al infracțiunii pe care a comis-o, al doilea nivel este clasificarea execuțional penală secundară a condamnaților, care presupune diferențierea executării pedepsei și corectarea condamnaților, excluzând influența negativă a unor condamnați asupra altora. Acest nivel de clasificare îndeplinește funcția de a continua clasificarea juridico-penală, având drept criteriu inițial comportamentul condamnatului și atitudinea acestuia față de principalele mijloace de corectare [192, pag. 14-15]. Această clasificare se bazează pe criteriile de clasificare reglementate de CE [25, art. 205 alin. (1)] precum a) vârsta (separarea minorilor de adulți), b) sexul (separarea femeilor de bărbați), c) statutul procesual (separarea condamnaților de preveniți), d) antecedentele penale (separarea persoanelor condamnate pentru prima dată de persoanele condamnate care anterior au executat pedeapsa închisorii și care au antecedente penale nestinse), e) tipul sancțiunii penale (separarea condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață de ceilalți condamnați), f) comiterea infracțiunii în participație (separarea condamnaților pentru săvârșirea infracțiunii cu participație de ceilalți participanți la aceeași infracțiune), g) regimul inițial de deținere (separarea condamnaților transferați în regim inițial de deținere în calitate de sancțiune disciplinară de condamnații aflați în regim inițial pentru prima dată), h) funcția deținută anterior (separarea condamnaților care, în virtutea funcțiilor ocupate anterior, pot fi amenințați cu răzbunarea de ceilalți condamnați), i) nivelul de destindere a regimului (separarea condamnaților care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire de ceilalți condamnați).

Principala obiecție a actualului sistem de clasificare a condamnaților este criteriul separării persoanelor condamnate la infracțiuni comise în participație. În faza de urmărire penală sau de judecare a cauzei penale separarea unor astfel de persoane este întemeiată și necesară, pentru a nu împiedica mersul normal al urmăririi sau judecării cauzei, iar în faza execuțională acest criteriu nu are niciun suport logic, de vreme ce persoanele sunt condamnate în baza unor sentințe irevocabile, iar detenția comună a participanților nu mai constituie un risc pentru siguranța locului de detenție, cu unele excepții individuale, care pot fi tratate separat.

La fel, remarcăm că legislația execuțional penală oferă dreptul administrației penitenciarelor aplicarea și altor criterii de deținere separată a condamnaților decât cele enumerate mai sus, criterii care se aplică exclusiv în scopul sporirii siguranței condamnaților sau creării condițiilor pentru resocializarea lor. În acest sens, încurajăm personalul penitenciar să adopte și alte criterii de clasificare obiectivă a condamnaților pentru a îmbunătăți procesul educațional,

organizând programe de schimbare comportamentală ținut pe o categorie specială de condamnați.

Cel de-al treilea nivel de clasificare a condamnaților presupune studierea personalității acestora, în baza unor criterii psiho-pedagogice, criminalistice, sociale și altele [188, pag. 46]. Clasificarea condamnaților prin natura infracțiunii comise se dovedește a fi neefectivă, deoarece persoanele cu vicii morale diferite comit infracțiuni similare sau cu același tip de vicii morale - infracțiuni diferite în funcție de diverse circumstanțe. În această situație, pentru administrarea eficientă a instituțiilor penitenciare, conducerea acestei instituții este forțată să pună problema unei clasificări suplimentare a condamnaților. Clasificarea condamnaților ca urmare a studierii personalității acestora, creează condiții mai favorabile pentru creșterea eficienței instituției penitenciare și realizarea obiectivelor legislației penale. Aceasta este o condiție esențială pentru diferențierea și individualizarea acțiunii corective a statului [163, pag. 32-33], iar aplicarea unor criterii de diferențiere și individualizare a executării pedepsei fără o clasificare potrivită a condamnaților pe grupe distincte, este imposibilă, deoarece lucrul individualizat nu poate fi realizat în cazul unei mase neomogene de condamnați cu riscuri și nevoi incompatibile. De aceea, în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei, importanța clasificării adecvate a condamnaților nu trebuie subestimată.

Totuși, unii autori [93, pag. 78] consideră că procesul de clasificare se realizează doar în două niveluri (etape), prima reprezintă etapa în care clasificarea se realizează de către instanța de judecată, iar cea de-a doua etapă se realizează de administrația instituției penitenciare, în conformitate cu criteriile social-juridice stabilite de lege. Considerăm că o atare abordare nu este una complexă, deoarece clasificarea realizată de personalul penitenciar nu se bazează în exclusivitate pe criteriile social-juridice stabilite de lege, ci și pe rezultatele studierii personalității condamnatului, proces care este inherent unui sistem progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate. Astfel, în prezenta lucrare am abordat mai cu seamă cele două niveluri de clasificare a condamnaților realizate de personalul penitenciar, deoarece anume aceste niveluri permit organizarea progresivă a procesului corecțional și, implicit, crearea precondițiilor pentru resocializarea corespunzătoare a condamnaților.

Pe lângă criteriile de clasificare a condamnaților enumerate mai sus, unul din criteriile suplimentare aplicate de administrația instituțiilor penitenciare este separarea lor la cererea personală privind asigurarea securității personale. Astfel, potrivit art. 206 alin. (2) din CE, la apariția pericolului pentru securitatea personală a condamnatului, el este în drept să adreseze oricăreia dintre persoanele cu funcție de răspundere a penitenciarului o cerere privind asigurarea securității personale. În acest caz, persoana cu funcție de răspundere este obligată să întreprindă imediat măsuri pentru asigurarea securității personale a condamnatului, iar, după caz, și măsuri de

protecție din partea statului [25]. Potrivit pct. 133 din Statutul executării pedepsei, pentru asigurarea securității personale a deținutului, administrația penitenciarului este obligată să-l izoleze de alți deținuți, utilizând în aceste scopuri diverse încăperi, care corespund cerințelor pentru detenția persoanei, inclusiv celulele izolatoarelor disciplinare [110].

În aceste condiții, separarea condamnaților în baza cererii personale a devenit un procedeu uzual de clasificare și separare a condamnaților, unde, la primirea condamnatului în penitenciar, comisia respectivă de primire verifică datele din dosarul personal dacă condamnatului i s-a asigurat securitatea personală în ordinea reglementată de art. 206 din CE în alte instituții penitenciar și, în caz afirmativ, se va continua separarea lui pe acest temei, cu condiția că deținutul nu solicită personal încetarea aplicării unor astfel de măsuri. De regulă, condamnații separați pe criteriul securității personale anunță imediat despre acest lucru la transferul în altă instituție penitenciară, însă această deprindere nu scutește personalul penitenciar să verifice dosarul personal al condamnaților care nu anunță faptul că a fost anterior supus măsurilor de securitate. În orice caz, la repartizarea condamnaților în penitenciarul de destinație trebuie să se procedeze la evaluarea riscurilor de siguranță, indiferent de anunțul condamnatului propriu-zis.

Așa cum s-a accentuat în capitolele precedente, problema securității deținuților în cadrul sistemului autohton al administrației penitenciare este una acută, iar potrivit datelor statistice ale ANP [tabelul nr. 7], numărul condamnaților cărora li se aplică izolarea de securitate, în conformitate cu art. 206 din CE, permanent variază, ajungând în anul 2021 la cifra de 719 persoane. De exemplu, în anul 2017, numărul condamnaților izolați pe motiv de securitate personală constituia 427 de persoane, în condițiile în care numărul total al deținuților era cu aproximativ 1300 de persoane mai mare (7762 în 2017, raportat la 6429 în 2021).

În astfel de condiții, soluționarea problemei violenței deținuților necesită o abordare sistemică, fiind necesar de realizat o serie de acțiuni cum ar fi:

- reorganizarea sistemului autohton de executare a pedepselor penale privative de libertate, prin introducerea unui sistem de evoluție progresivă unde condamnații vor fi separați în funcție de progresele înregistrate în procesul său de resocializare;
- consolidarea infrastructurii penitenciare, pentru a asigura controlul efectiv asupra comportamentului deținuților, prin repartizarea acestora pe spații ușor administrate, în blocuri de detenție bine securizate și celule individuale sau cu capacități mici (2-3 persoane);
- dotarea cu un număr suficient de personal de supraveghere și de educare, capabil să asigure un lucru individual cu fiecare deținut în parte;
- acordarea puterii decizionale corespunzătoare a personalului penitenciar, astfel încât

acesta să fie privit drept un factor de decizie asupra modului și condițiilor de executare a pedepsei;

- dotarea deținuților cu absolut tot necesarul pentru trai, pentru a exclude influențele din exterior etc. [33, pag. 139].

Aceste precondiții pentru combaterea eficientă a problemei violenței deținuților sunt extrem de costisitoare și, într-o perioadă scurtă, nu ar putea fi realizată nici în țările cu cele mai dezvoltate economii din lume. În așa fel, precizăm că acest proces este unul de lungă durată și necesită suport din partea tuturor actorilor implicați în actul justiției, iar factorul determinant este preluarea integrală a controlului asupra comportamentului deținutului prin crearea unor spații securizate și introducerea unui sistem progresiv de executare, unde separarea condamnaților va avea loc în funcție de progresele de resocializare obținute pe parcursul executării pedepsei. Or, atât timp cât personalul penitenciar nu este privit drept un factor care are dreptul să ia decizii cu privire la modul și condițiile în care deținutul urmează să-și execute pedeapsa aplicată, ultimul fiind în mare parte deținut în dormitoare comune unde nu are decât să relaționeze cu alți deținuți, acțiunile sporadice de combatere a fenomenului violenței în rândul deținuților nu vor avea rezultatele scontate.

Existența acestui sistem de cazare pe camere cu capacități mari (așa-numitele „baracuri”), îngreunează considerabil efortul de a influența pozitiv condamnatul și a-l determina să-și revizuiască comportamentul antisocial. În aceste condiții, soluția cea mai potrivită pentru a dezvolta o relaționare pozitivă între personalul penitenciar și persoanele condamnate este abordarea unui sistem adecvat de clasificare a condamnaților și repartizarea lor în grupuri omogene, care au necesități și riscuri similare. În același timp, spațiile securizate trebuie destinate condamnaților care prezintă cel mai mare pericol pentru siguranța detenției și destabilizează ordinea în cadrul instituției penitenciare, detenția în aceste spații a persoanelor nou-sosite este contraproductivă, atâta timp cât ei nu prezintă risc real, iar cei cu potențial iminent de pericol nu pot fi cazați în spații securizate deoarece acestea sunt ocupate de persoanele deținute în regim inițial.

În toate țările lumii există un anumit număr de deținuți care prezintă un înalt risc de securitate și care necesită, în consecință, condiții speciale de detenție. Riscul mare estimat în termeni de securitate al acestor deținuți poate rezulta din natura infracțiunilor pe care le-au comis, din modul în care reacționează la constrângerile vieții din închisoare, sau ca urmare a profilului lor psihologic/psihiatric. Acest grup de deținuți nu va reprezenta (sau cel puțin nu ar trebui să reprezinte, dacă sistemul de clasificare funcționează în mod satisfăcător) decât un procent foarte mic din totalul populației din închisoare. Totuși, acest grup preocupă în mod special CPT-ul, deoarece necesitatea luării unor măsuri excepționale în ceea ce îl privește comportă un mai mare

risc de aplicare a unui tratament inuman și degradant. Deținuții care prezintă un grad de risc semnificativ de ridicat în termeni de securitate trebuie să se bucure, în unitatea de detenție, de un regim relativ mai puțin constrângător pentru a compensa severitatea situației lor din închisoare. În deosebi, ei trebuie să aibă posibilitatea de a se întâlni cu deținuții din unitatea lor și de a li se propune o gamă largă de activități. Ar trebui făcute eforturi speciale pentru a promova o atmosferă bună în interiorul unităților de înaltă securitate. Obiectivul ar trebui să fie stabilirea de relații pozitive între personal și deținuți. Acesta este în interesul nu numai al tratamentului de factură umană aplicat ocupanților unității, ci și al menținerii unui control și a unei securități eficiente, inclusiv în ce privește securitatea personalului [1, pct. 32]. Așadar, un sistem de clasificare eficient poate fi soluția constrângerilor logistice legate de insuficiența spațiilor securizate, de aceea aplicarea unor instrumente de clasificare progresive este necesară nu doar pentru a asigura securitatea persoanelor deținute, dar și pentru a asigura resocializarea efectivă a lor.

Un alt criteriu de clasificare și separare a deținuților utilizat tot mai des de către autoritățile penitenciare autohtone acolo unde persoanele sunt deținute permanent în celule cu acordarea unei perioade relativ scurte de ieșiri în afara celulei este criteriul fumător/nefumător. Acest criteriu nou de separare a fost aplicat după ce Moldova a fost condamnată de mai multe ori la CtEDO pentru detenția persoanelor în condiții inumane, inclusiv expunerea la fumatul pasiv. Astfel, în jurisprudența sa constantă, Curtea a subliniat absența unei acțiuni uniforme în statele membre în ceea ce privește normele privind fumatul și protecția împotriva fumatului pasiv în penitenciare. În cauza Aparicio Benito împotriva Spaniei [(dec.), nr. 36150/03, 3 noiembrie 2006], Curtea a constatat că, în state membre diferite, existau situații în care condamnații fumători și nefumători erau constrânși să împartă aceeași celulă și situații în care cele două grupuri erau plasate în celule separate. În plus, Curtea a observat că unele părți contractante limitau suprafața spațiilor comune unde era permis fumatul și că alte state nu stabiliseră nicio limită în penitenciare pentru fumători. În consecință, cererea reclamantului a fost declarată de CtEDO ca fiind inadmisibilă [19]. Totuși, în cauza Aparicio Benito, reclamantul era închis într-un penitenciar unde dispunea de o celulă individuală, în timp ce în Republica Moldova celulele de detenție sunt comune. În acest caz, detenția condamnaților în celule comune unde aceștia sunt supuși fumatului pasiv, se consideră ca fiind tratament inuman. Astfel, separarea lor pe acest criteriu pare să fie o practică corectă, având drept scop principal protejarea sănătății persoanelor nefumătoare.

Constatarea exactă a acestui criteriu este o problemă practică, iar concluzia personalului evaluator se bazează în exclusivitate pe anamneză, pentru că alți indici care să demonstreze apartenența condamnatului la grupul de fumător sau nefumător sunt greu de aplicat. În consecință, condamnatul poate duce în eroare personalul penitenciar pentru a se victimiza sau pentru a avea

acces la persoane separate pe acest criteriu.

Un alt criteriu de clasificare utilizat de către personalul penitenciar, de această dată unul neoficial, este separarea condamnaților în funcție de statutul deținut în ierarhia subculturii criminale. Rapoartele CPT au evidențiat relația dintre ierarhiile informale din penitenciarele din RM, actele de violență și abuzurile dintre deținuți care sunt foarte frecvente în rândul populației penitenciarelor autohtone. În cadrul Studiului subculturii criminale din penitenciarele din RM, s-a constatat că în toate penitenciarele din Moldova există o sub cultură criminală, într-o măsură mai mare sau mai mică. În întregul sistem penitenciar și, în special, în unitățile pentru bărbați adulți, subcultura este consolidată de structuri centralizate. Grupuri mici de deținuți cu rol de lideri aplică reguli informale și pedepse celor care le încalcă [14, pag. 7].

Subcultura penitenciară împarte deținuții în categorii informale, stratificarea respectivă din start face existența deținuților să se bazeze pe relații de conflict. Executarea pedepsei se transformă pentru categoriile neprivilegiate într-un stres, însoțit de ostilitate, sentiment de inferioritate etc. Deținuții se supun normelor informale adoptând gesturi, ținută, expresii, roluri, din teama de sancțiuni. Argoul este parte a interacțiunii verbale, rar utilizat în scris; presupune prezența informalului, deseori nerespectarea sau sfidarea formalului; este un vocabular al comunității deținuților care se modifică rapid în cazul în care prea multe din el se cunoaște. Argoul sporește coeziunea grupului și separă pe cei din grup de cei aflați în afara grupului [79, pag. 117].

Fiind extrem de înrădăcinată, subcultura criminală din RM dictează personalului penitenciar regulile de separare informală a condamnaților, iar aceștia din urmă acceptă această separare pentru a crea aparența controlului asupra întregului penitenciar. Cu alte cuvinte, colaborarea personalului penitenciar cu liderii subculturii criminale nu face altceva decât să întărească și mai mult rolul ultimilor în rândul tuturor condamnaților. Pornind de la această problemă, considerăm că sistemul de clasificare a deținuților trebuie revizuit în sensul separării condamnaților periculoși pentru siguranța locului de deținere sau cei care promovează subcultura criminală în rândul deținuților, pentru a slăbi influența lor asupra populației generale ale penitenciarelor, care susțin respectarea tradițiilor subculturii criminale din frică. Condamnații periculoși sau cei care promovează subcultura criminală trebuie deținuți în condiții de maximă siguranță, cu o supraveghere sporită din partea personalului penitenciar bine dotat și pregătit, iar administrația penitenciarului trebuie să aplice permanent programe de schimbare comportamentală în scopul influenței pozitive asupra acestora. Or, este datoria administrațiilor penitenciare să îi protejeze pe acei deținuți care sunt susceptibili să se confrunte cu disprețul celorlalți deținuți și chiar să devină supuși maltratării, amenințărilor și atacurilor. În RM, deținuții care nu doresc să urmeze regulile criminale impuse de ierarhia informală a deținuților, e foarte probabil să fie abuzați

și maltratați și, prin urmare, să solicite separarea de restul deținuților pentru propria lor protecție [50, pag. 87].

Un alt criteriu de separare a condamnaților este plasarea lor în funcție de libertatea de mișcare în afara penitenciarului. Așadar, potrivit art. 216 alin. (4) din CE, condamnații care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului trebuie să fie deținuți în încăperi separate de ceilalți condamnați. Raționamentul instituirii unui astfel de criteriu de separare este foarte simplu: acesta permite evitarea contactelor între respectivele categorii de persoane, pentru a exclude orice influență a celor care nu beneficiază de un astfel de drept, în special influența cu privire la introducerea obiectelor interzise în penitenciar, în virtutea posibilității condamnaților de a ieși neînsoțiți în afara penitenciarului. Experiența separării unor astfel de categorii de persoane este pozitivă și având în vedere că în prezenta lucrare am propus transformarea institutului dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului într-un regim distinct de executare a pedepsei, practica separării acestor categorii trebuie menținută în scopul încurajării condamnaților să adopte o conduită potrivită pentru a beneficia de transfer în acest nou regim, pe de o parte, iar pe de altă parte să se excludă orice formă de intimidare față de cei care beneficiază de acest drept și au posibilitatea să iasă neînsoțiți în afara penitenciarului încadrându-se la munci care sunt în general mai bine plătite decât cele disponibile la locul de executare a pedepsei. În cazul în care nu ar exista o astfel de separare, condamnații beneficiari ai dreptului de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului ar putea fi ușor intimidați de restul condamnaților de orientare negativă și să „cedeze” o parte din veniturile legal-obținute în fondul informal al deținuților denumit „obșceac”.

Toate aceste criterii de separare nu oferă o soluție viabilă cu privire la influența pozitivă a condamnatului, de vreme ce, în practică, condamnații plasați în diferite regimuri pot interacționa între ei pe parcursul zilei. Această situație, are drept cauză, în primul rând, caracterul lacunar al normelor execuțional penale care nu stabilesc un astfel de criteriu de separare a condamnaților. Potrivit lui Cojocaru V., prin adoptarea noului CE în anul 2004, în esență legea nu a făcut o distincție clară între tipurile de penitenciare existente, particularitățile regimurilor de executare a pedepsei, iar diferențierea condamnaților pe tip de penitenciar și regim de detenție are loc doar reieșind din gravitatea faptei comise, sancțiunea penală aplicată și durata executată din pedeapsă, fără însă a stabili criterii de individualizare a executării pedepsei și posibilitatea aplicării unui sistem progresiv și regresiv de executare în care pot fi utilizate mijloace de destindere a regimului de executare sau posibilitatea transferării deținutului dintr-un regim de executare în altul în raport cu respectarea de către deținut a măsurilor planificate la individualizarea executării pedepsei [28, pag. 167].

Astfel, problema lipsei unor instrumente clare de separare și repartizare a condamnaților trebuie soluționată prin adoptarea unor modificări legislative ce ar permite personalului penitenciar să gestioneze eficient masa totală a condamnaților, prin separarea lor în grupuri relativ omogene, fapt ce va asigura eficientizarea procesului corecțional prin influența individualizată și exemplificată asupra persoanelor condamnate.

Pe de altă parte, situația actuală din instituțiile penitenciare se datorează și infrastructurii învechite ale acestor instituții, infrastructură care a fost moștenită din fosta URSS, unde nu existau criteriile actuale de separare a condamnaților, iar procesul corecțional nu era organizat conform unui sistem progresiv. Crearea unor spații comune cu capacități mari (70-80 de persoane într-un singur dormitor – „barac”) era necesară pentru a plasa cât mai multe persoane într-o singură instituție penitenciară, în scopul evitării costurilor mari de întreținere. De asemenea, poziționarea instituțiilor penitenciare depindea de activitățile de producție din exterior în care aceștia erau implicați (în special, extragerea pietrei de calcar). În consecință, arhitectura actuală a instituțiilor penitenciare nu permite clasificarea corespunzătoare a condamnaților în modul și condițiile stabilite de actualele reglementări ale CE. Astfel, intenția legiuitorului de a clasifica condamnații pentru a individualiza modul și condițiile de executare a pedepsei nu a fost posibil de aplicat în practică, în lipsa unor instituții penitenciare care ar permite separarea fizică a condamnaților pe celule individuale sau sectoare specializate. Mai cu seamă, această incapacitate de a asigura o separare corespunzătoare a condamnaților este condiționată de felul în care legislația penală clasifică instituțiile penitenciare în funcție de tipul acestora, clasificare care, după cum s-a menționat anterior în prezenta lucrare, afectează procesul corecțional deoarece personalul penitenciar este lipsit de competența de a organiza acest proces într-o manieră progresivă, iar principalul criteriu de separare a condamnaților rămâne a fi gravitatea infracțiunii comise.

În baza datelor obținute în cadrul sondajului realizat în rândul personalului instituțiilor penitenciare [sondaj, tabelul nr. 2] se atestă faptul că 44,26% din respondenți consideră că este necesar de introdus un sistem de executare unde condamnații vor fi repartizați pe criteriul de regim și nu pe cel de tip de penitenciar, în timp ce 47,54% din respondenți consideră că actualul sistem de clasificare nu trebuie modificat. Astfel, părerile cu privire la eficiența tipurilor de penitenciare în rândul personalului de specialitate sunt împărțite. Modificarea conceptuală a sistemului execuțional penal prin renunțarea la tipurile de penitenciare trebuie precedată de o pilotare a unui astfel de sistem în cadrul unei instituții penitenciare pilot, pentru a identifica toate riscurile care ar putea compromite intenția de a moderniza și îmbunătăți actualul sistem corecțional. Această pilotare trebuie să încurajeze personalul penitenciar să opteze pentru modificarea actualului sistem în scopul gestionării mai eficiente a populației penitenciare. Reticența angajaților de a implementa

un nou sistem progresiv de executare a pedepsei poate fi explicată prin lipsa unei viziuni comune cu privire la alte exemple pozitive de gestionare a instituțiilor penitenciare. De aceea, este extrem de important ca schimbările conceptuale să fie susținute de o majoritate covârșitoare a angajaților, deoarece anume ei sunt cei care urmează să implementeze acest sistem progresiv.

În partea ce vizează posibilitatea deținerii în comun a condamnaților la detențiunea pe viață cu persoanele condamnate la pedeapsa închisorii, 83,6% din respondenți consideră că detenția lor comună nu este posibilă [sondaj, tabelul nr. 2]. Totuși, această reticență în acordarea permisiunilor de a deține în comun condamnații pe viață cu restul condamnaților este consecința stereotipurilor înrădăcinate în mediul penitenciar, în special, din cauza politicii execuțional penale punitive constante în privința condamnaților la detențiunea pe viață, în timp ce rezultatele studiilor de specialitate efectuate de către ANP demonstrează că deținuții pe viață nu sunt mai periculoși decât restul condamnaților, iar cazurile de violență între persoanele condamnate la detențiunea pe viață sunt foarte puține. Cu toate acestea, ținând cont de natura infracțiunii comise, condamnații la detențiunea pe viață trebuie supuși unui proces special de evaluare înainte de a se decide repartizarea lor în regimurile corespunzătoare ale instituțiilor penitenciare. Personalul care va efectua evaluarea condamnaților pe viață pentru repartizarea lor în regimurile de executare a pedepsei trebuie să facă parte dintr-o subdiviziune distinctă de instituția care asigură detenția acestor categorii de persoane, pentru a exclude potențialul interes instituțional de a transfera persoanele „incomode” în alte instituții penitenciare.

Pornind de la scopurile pedepsei penale și ținând cont de avantajele pe care le oferă sistemul progresiv de executare a pedepsei în realizarea acestora, opinăm că actualele criterii de clasificare și repartizare a condamnaților ar trebui să fie revizuite în sensul creării unor precondiții pentru separarea condamnaților în funcție de conduita manifestată pe parcursul executării pedepsei, nu doar de gravitatea faptei comise. Cu toate acestea, criterii precum vârsta, sexul, statutul procesual etc., trebuie neapărat păstrate având în vedere caracterul obiectiv al acestora.

Astfel, considerăm necesar de a ține cont de următoarele criterii de clasificare la stabilirea modului și condițiilor de executare a pedepsei:

- a) pericolul pe care îl prezintă persoana condamnată;
- b) conduita pe parcursul executării pedepselor penale anterioare, precum și perioada aflării în detenție până la stabilirea regimului;
- c) nevoile identificate cu luarea în considerare și a momentului eliberării din detenție;
- d) disponibilitatea condamnatului de a participa la activități social-utile;
- e) atitudinea față de infracțiunea săvârșită;
- f) vârsta;

g) starea sănătății.

Ulterior însă, la schimbarea regimului de executare într-un regim progresiv, considerăm că trebuie luate în considerare următoarele criterii de clasificare (se recomandă întrunirea lor cumulativă):

h) manifestarea constantă a conduitei pozitive;

i) îndeplinirea măsurilor prevăzute în Planul individual de executare a pedepsei, cu excepția cazurilor când neîndeplinirea este cauzată de unele condiții neimputabile condamnatului;

j) respectarea regimului de executare a pedepsei;

k) lipsa pericolului de menținere a regimului aplicat sau care ar necesita transferul în alt regim regresiv.

În același timp, pentru transferul regresiv al condamnatului, propunem următoarele criterii alternative:

a) pericol pentru sine și/sau cei din jur;

b) nerespectarea regimului de executare a pedepsei;

c) refuzul îndeplinirii Planului individual de executare a pedepsei;

d) pregătirea, tentativa sau comiterea infracțiunii în perioada de executare a pedepsei;

e) manifestarea constantă a unui comportament negativ.

De asemenea, așa cum s-a concluzionat anterior în prezenta lucrare, transferul regresiv nu trebuie să fie privit drept o sancțiune disciplinară după cum acest lucru se întâmplă în prezent, ci trebuie să constituie o reacție absolut firească la conduita negativă a condamnatului, inclusiv având în vedere pericolul pe care acesta îl prezintă. Or, tolerarea unui comportament negativ ar putea descuraja condamnații care depun eforturi de resocializare. În aceste condiții, luarea unor atitudini sigure și corecte față de persoane care încalcă regimul stabilit și refuză să îndeplinească acțiunile prescrise de personalul penitenciar trebuie neapărat penalizate.

În partea ce vizează decizia de transfer a condamnatului dintr-un regim de executare în altul, în cadrul sondajului realizat [sondaj, tabelul nr. 2], s-a constatat că 67% din respondenți consideră că această decizie nu ar trebui să fie susceptibilă unui control judecătoresc, deoarece este privită de personalul penitenciar drept o decizie irevocabilă prin natura sa. Nu putem fi de acord cu această opinie, deoarece dreptul de a supune controlului deciziile administrative individuale, chiar dacă această decizie nu cade sub incidența CA, este expresia principiului legalității, potrivit căruia autoritățile publice competente trebuie să acționeze în conformitate cu legea și alte acte normative, lucru care poate fi asigurat în special prin oferirea dreptului părților de a supune controlului aceste decizii care, de altfel, sunt obligatorii pentru cei vizați din momentul notificării.

În prezent, orice decizie a organului care pune în executare hotărârea judecătorească de

condamnare privativă de libertate, inclusiv decizia de transfer dintr-un regim de executare în altul, poate fi contestată în ordinea prevăzute de art. 473¹ din CPP. Actualmente, CPP nu prevede niciun termen de prescripție de contestare a actelor organului care pune în executare sentința judecătorească de condamnare privativă de libertate la judecătorul de instrucție. În asemenea situații, condamnații pot declara plângere oricând, ceea ce este contrar principiului securității raporturilor juridice [85]. Pornind de la această omisiune, considerăm necesară modificarea cadrului normativ în sensul instituirii termenului de prescripție de contestare a actelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate în scopul promovării securității raporturilor juridice, pentru a evita contestarea deciziilor anterioare la infinit.

Suplimentar, este necesar de a avea în vedere ca plângerea depusă să nu suspende executarea deciziei de repartizare, în caz contrar utilizarea acestui procedeu de contestare va crea premise pentru abuz din partea condamnaților în scopul tergiversării procesului de repartizare, conform clasificării atribuite.

4. 4. Concluziile capitolului 4

În procesul de elaborare a studiului efectuat, în partea ce vizează domeniul de evaluare, planificare și clasificare a condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei, au fost sistematizate următoarele constatări de valoare și propuneri de soluționare a problemelor identificate:

1. Lista categoriilor de nevoi individuale ale condamnatului este incompletă și urmează a fi revizuită prin completarea ei cu următorul tip de nevoie: „*nevoi de securitate*”, care presupune existența unor circumstanțe individuale care pun în pericol persoana deținută de alți deținuți.
2. La fel, lista categoriilor de riscuri individuale ale condamnatului este incompletă și urmează a fi revizuită prin completarea ei cu următorul tip de risc: „*riscul de instigare la comiterea abaterilor disciplinare sau a infracțiunilor*”.
3. Este necesară divizarea temporară a perioadei de carantină de perioada de evaluare inițială, deoarece carantina reprezintă o perioadă de izolare medicală a deținuților, pentru a identifica prezența sau lipsa infecțiilor contagioase, în scopul organizării imediate a tratamentului necesar și prevenirii răspândirii infecției în mediul penitenciar.
4. În cadrul sistemului administrației penitenciare nu sunt delimitate clar atribuțiile de evaluare, planificare și clasificare a condamnaților. Astfel, se recomandă crearea unei subdiviziuni interne responsabile în exclusivitate de evaluarea inițială a condamnaților și planificarea executării pedepsei.

5. Reconceptualizarea instituției liberării condiționare de pedeapsă înainte de termen, operate prin Legea nr. 163/2017, prin instituirea obligativității executării Planului individual de resocializare, a avut un efect benefic în ceea ce privește sporirea interesului condamnatului în realizarea propriu-zisă a planului. Astfel, se propune revizuirea condițiilor actuale de aplicare a altor instituții de liberare anticipată din detenție (înlocuirea pedepsei cu închisoare cu o pedeapsă mai blândă, amnistia, grațierea etc.), prin reglementarea obligativității executării Planului individual de resocializare în toate cazurile, similar condițiilor introduse prin Legea nr. 163/2017.

6. În legislația execuțional penală a majorității statelor studiate, Planul individual de executare a pedepsei este standardizat. Pornind de la aceste exemple pozitive, se propune reglementarea standardizată a Planului individual de executare și la nivel național, astfel încât acesta să cuprindă măsuri de intervenție ce rezultă din evaluarea condamnatului.

7. Condițiile de ajustare a Planului individual de executare a pedepsei, atunci când există o regresie considerabilă și evidentă a comportamentului condamnatului, nu sunt clar reglementate. Astfel, se recomandă ca ajustarea planului să poată fi efectuată în orice moment al executării pedepsei, când sunt necesare schimbări esențiale (în special, schimbarea regimului de executare a pedepsei, întreprinderea măsurilor necesare pentru pregătirea eliberării din detenție etc.), dacă există o regresie considerabilă și evidentă a comportamentului condamnatului.

8. Componenta echipei multidisciplinare care efectuează revizuirea/actualizarea Planului individuale de executare a pedepsei este una neechilibrată, fiind compusă doar din personalul de reintegrare a instituției penitenciare. În acest sens, se recomandă echilibrarea componenței echipei multidisciplinare, conform domeniilor de activitate ale procesului execuțional, astfel încât această echipă să fie compusă din toate subdiviziunile interne ale penitenciarului, activitatea cărora implică contactul cu persoanele deținute.

9. Sistemul actual de clasificare a deținuților este unul deficitar, nefiind reglementate instrumente pentru separarea condamnaților periculoși sau cei care promovează subcultura criminală în rândul deținuților, ceea ce îngreunează considerabil efortul personalului instituțiilor penitenciare în reeducarea condamnaților care se află pe calea corijării. Or, criteriul de bază al separării condamnaților rămâne a fi gravitatea infracțiunii comise. Considerăm că este necesar de a revizui actualul sistem de clasificare a condamnaților, în sensul separării celor periculoși pentru siguranța locului de deținere sau cei care promovează subcultura criminală în rândul deținuților, pentru a slăbi influența lor asupra populației generale a penitenciarelor, care susțin respectarea tradițiilor subculturii criminale din frică. La fel, este necesară crearea unor precondiții pentru separarea condamnaților în funcție de conduita manifestată pe parcursul executării pedepsei, nu doar de gravitatea faptei comise.

10. Evaluarea condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață se realizează în condiții generale, cu toate că criteriile de repartizare a lor sunt diferite. Considerăm că această categorie de persoane urmează a fi supusă unui proces special de evaluare înainte de a se decide repartizarea lor în regimurile corespunzătoare ale instituțiilor penitenciare. În aceste condiții, se poate admite detenția condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață în comun cu populația generală a instituțiilor penitenciare, atâta vreme cât evaluarea și repartizarea lor are la bază criterii obiective.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice obținute în urma studiului efectuat constau în: 1) definirea și conturarea conceptului și reglementării juridice a sistemului progresiv de executare a pedepsei; 2) identificarea elementelor esențiale ale sistemului progresiv de executare a pedepsei și analiza rolului lor în eficientizarea procesului corecțional; 3) identificarea deficiențelor teoretico-practice în aplicarea instrumentelor de modificare progresivă a regimului de executare; 4) fundamentarea tezei precum că, pentru contextul autohton, soluția cea mai potrivită care poate să rezolve esențialmente problema violenței în mediul penitenciar este aplicarea unui sistem adecvat de clasificare a condamnaților; 5) elucidarea naturii juridice a mecanismului de evaluare, planificare, clasificare și repartizare a condamnaților în cadrul instituției penitenciare; 6) studierea experiențelor altor state privind modificarea progresivă a modului și condițiilor de executare a pedepsei; 7) elaborarea unor propuneri de modificare a cadrului normativ actual, în vederea îmbunătățirii capacității sistemului corecțional autohton de a reeduca persoanele condamnate.

Ca urmare a investigațiilor efectuate în procesul de redactare a tezei de doctorat, care s-au bazat pe analiza lucrărilor și cercetărilor realizate în privința conceptului de sistem progresiv de executare a pedepsei sau elementelor separate ale acestuia, pe analiza cadrului normativ execuțional penal autohton, precum și cel al altor state membre ale CoE, cum ar fi: Germania, România, Letonia, Finlanda, Republica Cehă, Ungaria, Croația etc., am ajuns la următoarele **concluzii generale**:

1. Sinteza materialelor publicate la tema tezei atestă o lipsă de viziune unitară cu privire la conceptul sistemului progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate și a elementelor componente ale acestuia. Totuși, din perspectiva majorității autorilor, se concluzionează că sistemul progresiv de executare a pedepsei este considerat drept unul din cele mai de succes mecanisme de realizare a scopului pedepsei penale, deoarece țintește schimbarea conceptuală a comportamentului fiecărui condamnat și atitudinii sale față de valorile ocrotite de lege.

2. Ca urmare a cercetării efectuate, s-a conturat următoarea definiție: „*Sistemul progresiv de executare a pedepsei penale privative de libertate reprezintă o formă de organizare a procesului corecțional penal, care presupune modificarea, la necesitate, a modului și condițiilor de executare a pedepsei, în funcție de progresele sau regresele condamnatului în autoeducarea sa*”.

3. Reieșind din problemele care rezultă din practica actuală a stabilirii pedepsei în funcție de gravitatea faptei comise și a rigidității mecanismelor de schimbare a regimului de executare a

pedepsei, se conturează următoarele deficiențe sistemice: (1) în condițiile existente este imposibil să fie aplicată revizuirea regulată a modului în care persoana condamnată execută pedeapsa; (2) angajații care interacționează zilnic cu condamnații sunt unicii care le cunosc riscurile și nevoile, însă nu au putere decizională în vederea schimbării modului de executare a pedepsei; (3) există flexibilitate limitată în a interveni prompt și în a gestiona populația penitenciară.

4. Cercetarea cadrului normativ execuțional penal național denotă că forma de organizare a sistemului corecțional în RM poate fi considerată ca fiind cvasi-progresivă, deoarece transferurile de la un regim la altul *de jure* pot fi efectuate în baza reușitei avute pe parcursul detenției, însă *de facto* transferul are loc odată cu atingerea termenului-limită prevăzut de CE.

5. Potrivit prevederilor actuale ale CE, transferul regresiv este o consecință a abaterii disciplinare comise de condamnat, fără a se efectua în acest sens vreo evaluare a personalității acestuia. Deși respectiva regresie este una legitimă și se aplică în majoritatea statelor CSI, ea nu întotdeauna este proporțională în raport cu scopul general urmărit și, în mare măsură, dăunează procesului corecțional inițiat în privința acestui condamnat.

6. Mecanismul actual de transfer progresiv al condamnatului în regim comun sau de resocializare a devenit o chestiune automată, care se realizează indiferent de eforturile de resocializare a condamnatului. Acest formalism nu are cum să motiveze condamnații să se implice plenar în procesul educațional.

7. Sistemul actual de clasificare a deținuților este unul deficitar, iar criteriul de bază al separării condamnaților rămâne a fi gravitatea infracțiunii comise, nefiind astfel reglementate instrumente pentru separarea condamnaților periculoși sau cei care promovează subcultura criminală în rândul deținuților, ceea ce îngreunează considerabil efortul personalului instituțiilor penitenciare în reeducarea condamnaților care se află pe calea corijării.

8. Conform rezultatelor cercetării efectuate, se concluzionează că Planul individual de executare a pedepsei poate fi considerat principalul instrument educativ în cadrul procesului corecțional, care trebuie actualizat și revizuit în funcție de succesele sau insuccesele înregistrate în comportamentul și atitudinea condamnatului pe parcursul detenției.

9. Sistemul actual de cazare a deținuților în celule cu capacități mari (așa-numitele „baracuri”), îngreunează considerabil efortul de a influența pozitiv condamnații și a-i determina să-și revizuiască comportamentul antisocial. Astfel, soluția cea mai potrivită pentru contextul autohton este aplicarea unui sistem progresiv veritabil, unde deținuții sunt separați pe baza rezultatelor evaluării nevoilor și riscurilor individuale.

Problema științifică actuală care a fost soluționată în cadrul cercetării constă în următoarele: 1) elaborarea unui cadru conceptual al sistemului progresiv de executare a pedepsei

ceea ce va eficientiza activitatea autorităților în instituirea sistemului progresiv la nivel național, acțiune planificată conform mai multor documente de politici ale RM; 2) sistematizarea arsenalului de instrumente corecționale ale sistemului progresiv, care pot fi aplicate individual sau în ansamblu pentru eficientizarea procesului de resocializare a condamnatului; 3) identificarea deficiențelor sistemice ale procesului corecțional autohton și formularea unor propuneri de *lege ferenda* în soluționarea lor.

Ca urmare a sistematizării problemelor teoretico-practice identificate în procesul de cercetare a temei tezei de doctorat, se înaintează următoarele **propuneri** de modificare a cadrului normativ național:

1. De completat art. 166 alin. (1) CE cu următoarele principii: : 1) clasificare, 2) normalitate, 3) responsabilitate și 4) progresivitate.

2. La art. 216 CE, de abrogat alin. (3).

3. De completat art. 219 CE cu alineatele (4) – (6) cu următorul cuprins:

„(4) Individualizarea executării pedepsei constituie aplicarea unui tratament diferențiat condamnatului pe întreg parcursul executării pedepsei, realizată printr-un sistem flexibil de clasificare a condamnaților în baza evaluării acestora pentru identificarea nevoilor și riscurilor în scopul aplicării celor mai potrivite măsuri de intervenție și asigurare a securității.

(5) Individualizarea executării pedepsei fiecărui condamnat are loc prin aplicarea diferențiată a regimului de executare a pedepsei, măsurilor adecvate de intervenții și de asigurare a securității, activităților social-utile, de instruire, psihosociale și a altor activități ocupaționale, care trebuie să corespundă nevoilor individuale ale acestuia în vederea resocializării lui.

(6) Toate măsurile de intervenție stabilite în urma evaluării condamnatului se consemnează în Planul individual de executare a pedepsei, care se discută împreună cu condamnatul.”

4. De completat CE cu art. 242¹ cu următorul cuprins:

„Art. 242¹. Evaluarea condamnatului

(1) Evaluarea condamnatului reprezintă un proces bazat pe rezultatele cercetării detaliate a personalității, situației personale, comportamentului anterior, a motivelor și circumstanțelor săvârșirii infracțiunii, a factorilor personali și situaționali ce pot determina acțiuni cu pericolozitate pentru siguranța instituției penitenciare și/sau pentru societate, precum și a factorilor individuali care previn săvârșirea infracțiunii.

(2) În procesul de evaluare, personalul de specialitate se va conduce de rezultatele și standardele fundamentate științific. Personalul implicat în procesul de evaluare trebuie să se perfecționeze periodic, iar sistemul administrației penitenciare să ofere posibilitatea acestei

perfecționări.

(3) Evaluarea inițială a condamnatului se realizează de către Structura de evaluare și planificare a pedepsei și se finalizează cu întocmirea Planului individual de executare a pedepsei.

(4) Evaluarea gradului de pericolozitate a condamnatului ia în considerare un eventual risc de violență, precum și orice risc de evadare și/sau recidivă.

(5) Procedura de evaluare a condamnaților se stabilește de Guvern.”

5. De completat CE cu art. 242² cu următorul cuprins:

„Art. 242². Planul individual de executare a pedepsei

(1) Planul individual de executare a pedepsei este întocmit în scopul dezvoltării responsabilității condamnatului față de sine și comunitate, respectului față de normele sociale și schimbării comportamentului infracțional.

(2) Planul individual de executare a pedepsei va cuprinde măsurile de intervenție ce rezultă din evaluarea condamnatului și este obligatoriu pentru acesta.

(3) Condamnatul este informat, contra semnătură, despre măsurile cuprinse în Planul individual de executare a pedepsei și încurajat să le realizeze.

(4) Modalitatea de întocmire și actualizare în termenele prevăzute în prezentul cod, a Planului individual de executare a pedepsei, precum și alte proceduri aferente procesului de implementare a acestuia se stabilesc prin ordinul directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor.”

6. De completat CE cu art. 242³ cu următorul cuprins:

„Art. 242³. Managementul pedepsei

(1) Instituția penitenciară este responsabilă de asigurarea condițiilor pentru implementarea Planului individual de executare a pedepsei condamnatului și urmărește îndeplinirea măsurilor de intervenție planificate.

(2) Planul individual de executare a pedepsei se ajustează, în funcție de progresele sau regresele condamnatului pe parcursul executării pedepsei, astfel încât să ofere posibilitatea trecerii dintr-un regim restrictiv într-un regim mai puțin restrictiv de executare a pedepsei.

(3) Ajustarea Planului individual de executare a pedepsei se efectuează:

a) de regulă, anual;

b) în orice moment al executării pedepsei în baza rezoluției conducerii instituției penitenciare competente, când în procesul de executare a pedepsei sunt necesare schimbări esențiale (în special, schimbarea regimului de executare a pedepsei, întreprinderea măsurilor necesare pentru pregătirea eliberării din detenție).

7. Excluderea sancțiunilor „transferarea condamnatului din regimul de resocializare sau,

în cazul condamnatului la detențiune pe viață, din regimul înlesnit în regimul comun de deținere” (art. 246 alin. (1) lit. f) CE) și „transferarea condamnatului în regim inițial” (art. 246 alin. (1) lit. g) CE).”

8. Art. 246¹ CE de expus în următoarea redacție:

„Art. 246¹. Individualizarea răspunderii disciplinare

La aplicarea măsurilor disciplinare, se ține cont de următoarele circumstanțe care determină caracterul responsabilității persoanei condamnate care a comis încălcarea disciplinară:

- e) concursul de împrejurări care au influențat comiterea încălcării disciplinare;*
- f) caracterul de periculozitate și consecințele încălcării comise;*
- g) atitudinea condamnatului față de faptele imputate și conlucrarea cu personalul penitenciarului în cadrul procedurii disciplinare;*
- h) măsurile disciplinare aplicate anterior și cauza aplicării lor.”*

9. Art. 247 de completat cu alin. (12) cu următorul cuprins:

„(12) Dacă se constată că pe parcursul executării măsurii disciplinare s-a atins scopul răspunderii disciplinare, conducerea instituției penitenciare poate suspenda condiționat pe un termen de cel mult 90 de zile executarea măsurii disciplinare.

10. De completat CE cu art. 251¹ cu următorul cuprins:

„Art. 251¹. Transferul în regim progresiv

(1) Transferul condamnatului în regim progresiv poate avea loc în rezultatul ajustării Planului individual de executare a pedepsei, dacă condamnatul:

- a) manifestă constant o conduită bună;*
- b) a îndeplinit integral, până la momentul ajustării Planului individual de executare a pedepsei, măsurile prevăzute de acesta sau nu le-a îndeplinit din motive ce nu-i pot fi imputate;*
- c) respectă condițiile regimului de executare în care este plasat;*
- d) nu prezintă pericol care ar menține regimul existent sau care l-ar plasa în alt regim regresiv.*

(2) Regimul de executare a pedepsei poate fi schimbat progresiv după executarea a cel puțin 1/5 din termenul de pedeapsă. Această reglementare se aplică corespunzător pentru toate regimurile progresive de executare a pedepsei care urmează. În cazul schimbării regresive a regimului de executare a pedepsei, termenul calculat conform prevederilor prezentului alineat, curge din nou.

(3) Dacă în procesul de evaluare a condamnatului se constată că aflarea în continuare în regim comun nu este oportună, personalul penitenciar care a efectuat evaluarea propune comisiei

penitenciarului transferul condamnatului în regim de resocializare.”

11. De completat CE cu art. 251² cu următorul cuprins:

„Art. 251². Transferul în regim regresiv

(1) Transferul condamnatului în regim regresiv poate fi efectuat în orice moment al executării pedepsei, dacă condamnatul întrunește cel puțin una din următoarele condiții:

- a) prezintă pericol pentru sine și/sau cei din jur;*
- b) nu respectă condițiile regimului de executare în care este plasat;*
- c) refuză îndeplinirea Planului individual de executare a pedepsei;*
- d) a săvârșit sau a planificat o infracțiune în perioada de executare a pedepsei;*
- e) manifestă constant un comportament negativ.*

(2) Decizia de transfer regresiv se comunică condamnatului contra semnătură neîntârziat și poate fi contestată în conformitate cu art. 473¹ din Codul de procedură penală. Contestarea depusă nu suspendă executarea deciziei.”

12. Art. 91 alin. (1) CP de expus în următoarea redacție:

„(1) Persoanei condamnate la pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață i se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă:

- e) execută pedeapsa în regim de resocializare/înlesnit;*
 - f) a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care a fost condamnată, cu excepția cazului când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească;*
 - g) a executat fracția minimă din pedeapsă, conform prevederilor prezentului articol;*
 - h) se constată că corectarea ei este posibilă fără executarea deplină a pedepsei.*
- Persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară.”*

BIBLIOGRAFIE

1. 11st General Report on the CPT's Activities (2000) [Citat 06.09.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680696a75>
2. 21st General Report on the CPT's Activities (2010-2011) [citat 28.05.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680696a88>
3. 26st General Report on the CPT's Activities (2016) [Citat 15.02.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/168070af7a>
4. *About the Norwegian Correctional Service* [Citat 01.04.2020]. Disponibil: <https://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html>
5. ALEXANDER J., AUSTIN J., *Handbook for Evaluating Objective Prison Classification Systems*, San Francisco: National Council on Crime and Delinquency, 1992, 101 p. [Citat 09.07.2022]. Disponibil: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/139891NCJRS.pdf>
6. American Bar Association Criminal Justice Standards Committee Criminal Justice Section, *Treatment of Prisoners, Third Edition*, Washington, D.C., 2011, ISBN: 978-1-61632-890-0, 391 p.;
7. ANDERSON Y., GRÖNING L., *Rehabilitation in Principle and Practice: Perspectives of Inmates and Officers* In. Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, Volume 4, Issue 2, 2016, pag. 220-246;
8. Ansamblul de reguli minime ale ONU pentru tratamentul deținuților adoptate prin Rezoluția Adunării Generale din 17 decembrie 2015 (Regulile Nelson Mandela). Disponibil: https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf
9. AUSTIN J., MCGINNIS K., *Classification of High-Risk and Special Management Prisoners A National Assessment of Current Practices*, U.S. Department of Justice National Institute of Corrections, Washington, DC, 2004, 87 p.; Disponibil: <https://www.hsdl.org/c/view?docid=451773>
10. AUSTIN, J., *How Much Risk Can We Take? The Misuse of Risk Assessment in Corrections* In: Federal Probation Journal, Volume 70 Number 2, September 2006, p. 58–63;
11. AYRES M., *Jail Classification an. Discipline*, The National Sheriffs' Association. 1450 Duke Street. Alexandria, VA 22314. 1988. DfC b 1988, p. 141;
12. AZIZ T. and others, *Need assessment of inmates of prisons through distance education*, In: Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE, october 2014, ISSN 1302-

6488 Volume: 15 Number: 4 Article 20, p. 322-331;

13. BALAN A., STĂNIȘOR E. și MINCĂ M., *Penologie. Ediția a II-a*, București: Oscar Print, 2002, 311 p. ISBN, 973-8338-66-2;

14. *Baseline study into Criminal Subculture in Prisons in the Republic of Moldova*, Council of Europe Project „Support to Criminal Justice Reforms in the Republic of Moldova” financed by the Government of Denmark, 2018, p. 281, [Citat 13.01.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/criminal-subculture-md-en-/1680796111>

15. BRENNAN I., WELLS D., *The Importance of Inmate Classification in Small Jails*, In: American Jails Volume: 6 Issue: 2 Dated: (May-June 1992) p. 49-52;

16. BULAI C., *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed All , București 1997, 647 p.;

17. CARP S., *Drept execuțional-penal. Ediției revăzută și adăugită*, Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare, 2016, 245 p.;

18. CARP S., OSADCII C. ȘI RUSU O., *Drept execuțional penal*, Chișinău, Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare, 2007, 447 p.;

19. Cauza *APARICIO BENITO* împotriva Spaniei. Cererea nr. 36150/03. Hotărârea CtEDO din 04.05.2004. [Citat 17.03.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-44906;>

20. Cauza *HARAKCHIEV și TOLUMOV* împotriva Bulgariei. Cererile nr. 15018/11 și 61199/12. Hotărârea CtEDO din 08.07.2014. [Citat 05.08.2021]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145442;>

21. Cauza *KHOROSHENKO* împotriva Rusiei. Cererea nr. 41418/04. Hotărârea CtEDO din 03.06.2015. [Citat 07.11.2021]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156006;>

22. Cauza *MURRAY* împotriva Regatului Țărilor de Jos. Cererea nr. 10511/1. Hotărârea CtEDO din 26.04.2016. [Citat 04.07.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162614;>

23. CHIȘ I., *Drept execuțional penal*, București: Ed. Wolters Kluwer, 2009, 495 p. ISBN: 978-973-1911-71-7;

24. CIUCHI O., *Devianță și criminalitate într-o societate în tranziție*, Iași: Editura Lumen, 2011, 286 p. ISBN 978-973-166-250-3;

25. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443/2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 160-162, art. 584. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134479&lang=ro#

26. Codul de procedură penală a Republicii Moldova nr. 122/2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.263-269, art.855. Disponibil:

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134475&lang=ro#

27. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 41-44, art.120. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134866&lang=ro#

28. COJOCARU V., *Considerații teoretico-practice privind aplicarea regimurilor de detenție în penitenciarele Republicii Moldova*, În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 8, Vol.2, 15 iunie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Tipogr. „Biotehdesign”, 2019, p. 163-169;

29. *Criminal Justice Responses to Prison Overcrowding in Eastern Partnership Countries*, Compilation of the Reports on Study carried in Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine, 2016. [Citat 02.07.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/168063e13a>

30. **CRUDU A.**, *Analiza juridică a mecanismului preventiv și compensator pentru detenția în condiții contrare art. 3 CEDO*. În: Legea și Viața. 2019, nr. 8(332), pp. 26-29. ISSN 2587-4365;

31. **CRUDU A.**, *Analiza principiilor sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate*. În: Legea și Viața. 2020, nr. 6-7(342-343), pp. 39-44. ISSN 2587-4365;

32. **CRUDU A.**, *Analysis of progressivity, normality and responsibility principle in the progressive system of serving criminal sentences in the form of imprisonment*. În: Международный пенитенциарный журнал, no. 1, 2021, pp. 40-45;

33. **CRUDU A.**, *Clasificarea și repartizarea condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei*. În: Revista Națională de Drept. 2022, nr. 1(247), pp. 136-144. ISSN 1811-0770;

34. **CRUDU A.**, *Despre transferul regresiv al condamnatului într-un regim inferior ca grad de severitate*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală. 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 192-203. ISBN 978-9975-158-17-6;

35. **CRUDU A.**, *Dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului – element al sistemului progresiv de executare a pedepsei penale*. În: Legea și Viața. 2020, nr. 1(S_ed.sp), pp. 25-27. ISSN 2587-4365;

36. **CRUDU A.**, *Evaluarea condamnaților în scopul planificării progresive a executării pedepsei penale privative de libertate*. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice. 2021, nr. 14, pp. 299-306. ISSN 1857-0976;

37. **CRUDU A.**, *Obligațiile negative ale statelor care rezultă din art.3 CEDO*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. 12-13 decembrie 2019,

Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2020, pp. 438-446. ISBN 978-9975-3462-2-1;

38. CRUDU A., *Permisivitatea introducerii bunurilor personale de către persoanele deținute.* În: Revista Institutului Național al Justiției. 2022, nr. 3(62), pp. 42-47. ISSN 1857-2405.10.52277/1857-2405.2022.3(62).06;

39. CRUDU A., *Planificarea progresivă a executării pedepsei penale privative de libertate.* În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice. 2022, nr. 15, pp. 297-306. ISSN 1857-0976;

40. CRUDU A., *Practica unor state membre ale UE cu privire la transferul progresiv al condamnatului.* În: Legea și Viața. 2021, nr. 1(S_ed.3), pp. 31-33. ISSN 2587-4365;

41. CRUDU A., *Răspunderea disciplinară a condamnaților la pedepse penale privative de libertate.* În: Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor. Vol.2, 1-2 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 238-244. ISBN 978-9975-149- 88-4;

42. CRUDU A., *Scopurile clasificării condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei.* În: Legea și Viața. 2022, nr. 1(S), pp. 40-42. ISSN 2587-4365;

43. CRUDU A., *Sistemul progresiv de executare a pedepsei - mecanism de realizare a scopului pedepsei penale.* În: Legea și Viața. 2020, nr. 1(337), pp. 31-34. ISSN 2587-4365;

44. CRUDU A., *Sistemul progresiv de executare a pedepsei – mecanism de realizare a scopului pedepsei penale.* În: Legea și Viața. 2020, nr. 2(S.Ed.sp), pp. 24-26. ISSN 2587-4365;

45. CUREA. I., *Aspecte psihologice ale periculozității la deținuți,* În: Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale. Rezumate ale comunicărilor, 8-9 noiembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova: CEP USM, 2018, 2018, pp. 304-309;

46. DE VIGGIANI N., *(Un)healthy prison masculinities : theorising men's health in prison,* PhD, University of Bristol, UK, 2003, p. 222

47. Decizia Curții Constituționale a României nr. 543/2019. În: Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 91 din 07 februarie 2020. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gm3danbxgm3q/decizia-nr-543-2019-referitoare-la-respingerea-excepției-de-neconstitutionalitate-a-dispozițiilor-art-100-alin-1-lit-b-din-codul-penal-si-ale-art-36-din-legea-nr-254-2013-privind-executarea-pedepselor>

48. Dicționarul explicativ al limbii române [Citat 20.11.2019]. Disponibil: <https://www.dex.ro/progres>

49. Dispoziția nr. 1 din 18 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/dispozitia_cse_nr.1.pdf

50. DROSU V., BURCIU N., *Detențiunea pe viață și liberarea condiționată înainte de*

termen în Republica Moldova, Chișinău: Tipogr „Bons Offices”, 2017, 136 p. ISBN: 978-9975-87-272-0

51. DURNESCU I., *Estimarea riscului de recidivă*, În: Revista de Sociologie nr 4 / 2001, pag. 125 – 133. Disponibil: <https://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.1-2-2000/IOAN%20%20DURNESCU%20art12.pdf>

52. ELMER R. AKERS, *Classification in the State Prison*, 34 J. Crim. L. & Criminology 16, 1943, p.16-25. Disponibil: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3194&context=jclc>

53. FLOREA V., FLOREA L., *Drept execuțional penal*, Chișinău: Ed. ARC, 1999, 287 p.;

54. FLOREA V., SPOIALĂ A., *Procesul de prognozare a recidivei persoanelor supuse probațiunii*, În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI: științe juridice. 2007, nr. VII, pp. 27-33. ISSN 1857-0976;

55. FLORIAN GH., *Dinamica penitenciară. Reforma structurilor interne*, București: Ed. Oscar Print, 1999, 350 p.;

56. GLADCHI GH., BUCUR C., *Natura juridică a condamnării cu suspendarea condiționată a executării*, În: Revista Națională de Drept, nr. 2(125), p. 2-9. ISSN 1811-0770;

57. GROIAN E. *Realizarea programului individual de executare a pedepsei Penale*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. 12-13 decembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2020, pp. 462-471. ISBN 978-9975-3462-2-1;

58. *Guidance Document on the Nelson Mandela Rules: Implementing the United Nations Revised Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*” OSCE, ODIHR, Warsaw, 2018, 182 p. Disponibil: https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2018/07/MR_Guidance_Doc.pdf

59. *Handbook on Classification of Prisoners* by the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Vienna 2020, 89 p. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/dohadeclaration/Prisons/HandBookPrisonerClassification/20-01921_Classification_of_Prisoners_Ebook.pdf

60. HØIDAL A., *Normality behind the Walls: Examples from Halden Prison*, În: Federal Sentencing Reporter, Vol. 31, No. 1, October 2018., pag. 58-66;

61. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 10 mai 2016. În: Monitorul Oficial Nr. 204-205 art. 58;

62. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 20 din 4 iulie 2018. În: Monitorul Oficial Nr. 267-275 art. 11;

63. KAMERMAN J., *Negotiating Responsibility in the Criminal Justice System*, Illinois, 1998, 216 p.;
64. KRIZNIK I., *Dezvoltarea și evaluarea programelor în penitenciar*, Conferință Internațională. „Pregătirea pentru eliberare din locurile de detenție”. 18-19 noiembrie 2003. Chișinău, pag. 26 – 34;
65. Legea federală a Germaniei privind executarea detenției și a măsurilor privative de libertate dispuse în scopul îndreptării și prevenției din 16 martie 1976. Disponibil: <http://www.gesetze-im-internet.de/stvollzg/BJNR005810976.html>
66. Legea Macedoniei privind executarea sancțiunilor (2006) În: (Official Gazette of the Republic of Macedonia Numbers: 2/2006, 57/2010);
67. Legea nr. 272/2018 pentru modificarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial Nr. 462-466 art. 776;
68. Legea penitenciarului a Finlandei (767/2005); Disponibil: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2005/en20050767.pdf>
69. Legea privind aplicarea închisorii a Croației nr. 2010/1999. Disponibil: <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=160&lid=2648&less=false>
70. Legea privind Codul de executare a sentințelor din Letonia. Disponibil: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/90218-the-sentence-execution-code-of-latvia>
71. Legea privind dreptul penitenciar a Portugaliei nr. 265/79. Disponibil: <https://dre.tretas.org/dre/6318/decreto-lei-265-79-de-1-de-agosto>
72. Legea privind închisoarea din Republica Estonia. Disponibil: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/504112013005/consolide>
73. Legea Republicii Cehe nr. 169/1999 privind executare pedepsei cu închisoare. Disponibil: <https://www.legal-tools.org/doc/ec082b/pdf/>
74. Legea Republicii Moldova nr. 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. În: Monitorul Oficial Nr. 48-57 art. 124
75. Legea Ungariei nr CCXL din 2013 privind sancțiunile și unele măsuri de urgență și punerea în aplicare a detenției. Disponibil: http://nlex.njt.hu/cgi_bin/teszt/njt_doc.exe?docid=166027.383961
76. MACDONALD M., WEILANDT C., ș.a., *Throughcare pentru deținuții cu consum problematic de droguri: Un set de instrumente*, Birmingham, 81 p. [Citat 19.10.2020]. Disponibil: http://www.throughcare.eu/reports/throughcare_toolkit_romania.pdf
77. MACDONALD, M., WILLIAMS, J., KANE, D. *Throughcare for prisoners with problematic drug use: a European perspective*, EuroVista, 2(3), 144–153;

78. MANEA V., *Drept execuțional penal*, Note de curs, Tipografia Centrală, Chișinău, 2014, 744 p. ISBN: 978-9975-53-434-5;
79. MĂRGĂRINT T., *Viața în detenție. Antropologia cotidianului*, În: Revista de Etnologie și Culturologie, p. 117-123;
80. MORARU V., CEPRAGA IG., Ș.A., *Ghid privind implementarea programului penitenciar de bază*, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2009, 96 p.;
81. MULFORD C., *Prediction and risk/needs assessment*, În: OJJDP Justice Research Series, 2014. [Citat 13.06.2021]. Disponibil: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/243976.pdf>
82. MURDOCH J., JIRICKA V., *Combaterea relelor tratamente în penitenciare: Manual pentru colaboratorii sistemului penitenciar privind prevenirea relelor tratamente în penitenciare* (versiunea în limba română), Chișinău, 2016, F.E.-P. „Tipografia Centrală”, ISBN 978-9975-53-708-7, 104 p.;
83. NICOARA L., *Individualizarea pedepsei*, referat. [Citat 15.11.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/41522822/Individualizarea_pedepsei
84. NICOLAE-ANGHEL N., *Dreptul executării sancțiunilor penale*, București: Ed. Universității Titu Maiorescu, 2002, 563 p.;
85. Nota informativă la proiectul de Lege pentru modificare a Codului de procedură penală nr. 122/2003 (perfecționarea mecanismului despăgubirii pentru condițiile de detenție), [Citat 23.09.2021]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/NI_mecanism_compensator.pdf
86. Nota informative la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr. 82/2014). [Citat 05.10.2020]. Disponibil: <http://parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=c0ca239f-136a-466a-a0ff-a643e9cff226>
87. OANCEA I., *Drept execuțional penal*, București: Ed. All, 1996, 305 p.;
88. Ordinul directorului ANP nr. 284/2021 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la întocmirea Raportului de evaluare despre realizarea Programului individual de executare a pedepsei și despre comportamentul condamnatului. În: Registrul actelor de dispoziție ale Administrației Naționale a Penitenciarelor;
89. Ordinul directorului Departamentului Instituțiilor Penitenciare nr. 34/2018 cu privire la aprobarea metodologiilor privind Planul individual de resocializare a condamnatului adult și Planul individual de resocializare a condamnatului minor. În: Registrul actelor de dispoziție ale Administrației Naționale a Penitenciarelor;
90. Ordinul directorului general al Departamentului Instituțiilor Penitenciare nr. 183/2007

despre aprobarea Programului individual cu privire la planificarea executării pedepsei penale a deținutului. În: Registrul actelor de dispoziție ale Administrației Naționale a Penitenciarelor;

91. Ordinul directorului general al Departamentului Instituțiilor Penitenciare nr. 30/2009 despre aprobarea Programului individual cu privire la planificarea executării pedepsei penale a deținutului. În: Registrul actelor de dispoziție ale Administrației Naționale a Penitenciarelor;

92. OSADCII C., *Conceptul individualizării executării pedepsei cu închisoarea ca principiu al dreptului execuțional penal*, În: Revista națională de drept, Nr. 1, ianuarie 2009, pag. 58-63;

93. OSADCII C., *Diferențierea și individualizarea executării pedepsei închisorii*, Teza de doctor în drept, Chișinău, 2010, 205 p.;

94. POSTOVAN D., *Dreptul discreționar în faza urmăririi penale*, În: Revista Institutului Național de Justiție nr.4, 2011, SSN:1857-2405, p.76-82;

95. POSTU D., *Pregătirea pentru liberare a deținuților*, În: Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.5, ISSN 1857-2103, pag. 244 – 247;

96. RACU A. *Studiu. Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate: realități și perspective*, Chișinău, 2015, 72 p. Disponibil: https://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/pilonstudiu1/STUDIU_final_22.04.2015_-_act_6.5.8.p.1_DIP.pdf

97. Raport către Guvernul Republicii Moldova privind vizita efectuată în Republica Moldova de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) din 1 - 10 iunie, 2011 [Citat 07.10.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806975cc>

98. Raportul către Guvernul Republicii Moldova privind vizita efectuată în Republica Moldova de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) din 14-25 septembrie 2015. [Citat 11.10.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806975c7>

99. Recomandarea CM/Rec (2010)1 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europe. Disponibil: <https://rm.coe.int/rec-2010-1-on-probation-rules-moldovan/16808b60bc>

100. Recomandarea CM/Rec (2014)3 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitor la infractorii periculoși. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806f4085>

101. Recomandarea CM/Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitoare la regulile penitenciare europene. Disponibil: <https://rm.coe.int/16804c8d9a>

102. Recomandarea Rec(2003)23 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind

managementul de către administrația penitenciară a condamnaților pe viață și a celor pe termen lung, Principii generale pentru gestionarea deținuților pe viață și a celor pe termen lung. Disponibil:

https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/Umluvy/vezenstvi/R_2003_23_management_of_life_sentence_and_long-term_prisoners.pdf

103. Reforma Penală Internațională, *A pune regulile în acțiune*, Manual internațional privind o bună practică în penitenciare (traducere în limba română), Haga, 1995, 200 p.;

104. Report to the Government of Cyprus on the visit to Cyprus carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 8 to 17 December 2004. [Citat 16.08.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680695598>

105. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 24 March to 2 April 2009. [Citat 16.08.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680696b79>

106. *Risk factors for (repeated) criminal behaviour* [Citat 15.04.2021]. Disponibil: <https://www.corrections.govt.nz/resources/research/risk-assessment-of-recidivism-of-violent-sexual-female-offenders/risk-factors-for-repeated-criminal-behaviour>

107. *Risk/Needs Assessment 101: Science Reveals New Tools to Manage Offenders*, issue brief, Pew Center on the States September 2011. [Citat 17.08.2021]. Disponibil: http://www.pewtrusts.org/~media/legacy/uploadedfiles/pes_assets/2011/PewRiskAssessmentbriefpdf.pdf

108. RUSU O., *Resocializarea penitenciară și postpenitenciară a persoanelor supuse pedepsei ci închisoare*, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2010, 216 p.;

109. *Situația prizonierilor cu condamnări pe viață*, Extras din al 25-lea Raport General, publicat în 2016 [Citat 20.11.2019]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680953539>

110. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583/2006. În: Monitorul Oficial Nr. 91-94 art. 676;

111. *Studiu privind sancțiunile disciplinare aplicabile copiilor în detenție, cu accent pe excluderea încarcerării față de copii*, realizat în cadrul Proiectului „Suport Ministerului Justiției în promovare reformelor justiției pentru copii”, implementat de Ministerul Justiției în parteneriat cu UNICEF-Moldova, Chișinău, 2011. [Citat 25.09.2020]. Disponibil:

http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii_minori/Studiu_sanctiuni_disciplinare_aplicabile_copiilor_in_detentie- I. Lupusor A. Adam-2011.pdf

112. United Nations Office on Drugs and Crime, *Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence*, New York, 2015, 80 p. [Citat 19.06.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Handbook_on_Dynamic_Security_and_Prison_Intelligence.pdf

113. United Nations Office on Drugs and Crime, *Handbook on the management of high-risk prisoners*, 2016. [Citat 29.12.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/HB_on_High_Risk_Prisoners_Ebook_appr.pdf

114. VAN ZYL SMIT D., APPLETON C., *Life Imprisonment: A Global Human Rights Analysis*, MA: Harvard University Press, 2019, 447 p.;

115. WALSH T., *Incorrections: Investigating prison release practice and policy in Queensland and its impact on community safety*, Queensland, 2004, 161 p.;

116. АВАНЕСОВ Г., *Изменение условий содержания осужденных в процессе отбывания лишения свободы (прогрессивная система)*, Москва, 1968, 149 с.;

117. АВАНЕСОВ Г., *Совершенствование системы изменения условий содержания осужденных по новому исправительно-трудовому законодательству*. Труды Высшей школы МВД СССР. Вып. 29. Москва, 1971, pag. 82-88;

118. АНТОНЯН, Ю., *Преступность в местах лишения свободы и ее причины*, Уголовное право, Москва, Изд-во: Интел-Синтез, 2002, № 4. - С. 101-104;

119. БАБАЯН С., *Понятие и правовая природа поощрительных институтов уголовно-исполнительного права*. В: Вестник Вологодского института права и экономики Федеральной службы исполнения наказаний: преступление, наказание, исправление, 2012, № 18, pag. 33-39;

120. БАБАЯН С., *Правовое регулирование применения мер поощрения и взыскания в воспитательном воздействии на осуждённых к лишению свободы*, автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Рязань, 2003, 28 с.;

121. БАЖАНОВ О., *Прогрессивная система исполнения наказания*, Наука и техника, Минск, 1981, 168 с.;

122. БЕЛЯЕВ Н., *Избранные труды*, Санкт-Петербург, Изд-во: Юридический центр Пресс, 2003, 567 с.;

123. БЕЛЯЕВ Н., *Цели наказания и средства их достижения в исправительно-трудовых учреждениях*, автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора

юридических наук, Ленинград, 1963, 41 с.;

124. БОЧАРОВА О., *Уголовно – исполнительное право. Учебное пособие*, Новочеркасск, Изд: Юж.-Рос. гос. техн. ун-т., 2009, 140 с.;

125. БРИЛЛИАНТОВ А., КУРГАНОВ С., *Уголовно-исполнительное право Российской Федерации*, учебник. Москва, Изд: ТК Велби, Проспект, 2007, 344 с.;

126. БРЫЗГАЛОВ В., СТРУЧКОВ Н., *Классификация осужденных к лишению свободы и определение им вида исправительно-трудовой колонии*, Киев, 1967. – 110 с.;

127. БУРЫЙ В., СТЕПАНЕНКО В., *Особенности организации исправительного процесса осужденных в местах лишения свободы*, Могилев: Могилев. Институт МВД, 2017, 165 с.;

128. БЫДАНЦЕВ Н., *Проблемы применения статьи 72 Уголовного кодекса Российской Федерации*. В: Современное право. 2018. № 12. С. 103-109;

129. ВАСИЛЬЕВ, А., *Изменение условий содержания осужденных к лишению свободы: Учебное пособие. Текст / А. Васильев* — Рязань: Рязанская высшая школа МВД СССР, 1981. 46 с.;

130. ГАЙКОВИЧ С., *Механизм изменения условий содержания осужденных к лишению свободы в пределах одного исправительного учреждения*. В: Вестник Кузбасского института. 2017. №4 (33), С. 23-28;

131. ГОРБАНЬ Д., *О классификации осужденных, их различных степенях исправления и прогрессивной системе исполнения и отбывания наказаний*. В: Право и политика. – 2016. – № 8. – С. 1024-1029;

132. ГОРБАНЬ Д., *Современные подходы к изучению прогрессивной системы исполнения и отбывания наказаний*. В: Russian journal of legal studies. 2016, № 2 (7), С. 207-215.;

133. ГОРБАНЬ, Д., *Концепция подготовки осужденных к освобождению и ее взаимосвязь с прогрессивной системой отбывания наказания в виде лишения свободы*. В: Юрист юга России и Закавказья. 2019. № 4(28), С. 49-55;

134. ДРОЗДОВ А., *Изменение условий отбывания лишения свободы в механизме ресоциализации осужденных*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Самара, 2010, с. 20;

135. ЕВТУШЕНКО И., *Прогрессивная система исполнения наказаний: Новый взгляд*. В: Вестник Московского университета МВД России, № 9 / 2015, pag. 169-171;

136. ЗВЕРЕВА О., *Реализация принципа индивидуализации наказания при исполнении лишения свободы*, диссертация на соискание ученой степени юридических наук, Рязань,

2005, 215 с.;

137. ЗУБАРЕВ С., *Уголовно-исполнительное право: конспект лекций. 3-е изд., испр. и доп.* Москва. Изд: Юрайт-Издат, 2006. 232 с.;

138. КАДАНЕВА Е., *Перевод в более строгие условия отбывания наказания в виде лишения свободы как правовое последствие признания осужденного злостным нарушителем.* В: Вестник Кемеровского государственного университета. 2015; (4-2), С. 233-236;

139. КАШУБА Ю., МАЛИНИН В., ОРЛОВ В., и др., под ред. ЭМИНОВА В., ОРЛОВА В., *Российское уголовно-исполнительное право. Т. 1. Общая часть.* Москва, Изд: МГЮА, 2010, 344 с.;

140. КЛЕНОВА Т., ЩУКИНА Н., АДОВСКАЯ О., *О дорожной карте ресоциализации и реального включения в гражданское общество лиц, отбывших уголовное наказание и освобожденных от него.* В: Вестник Самарского юридического института. 2017. № 4(26). С. 41–45;

141. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, отв. ред. В.М. Лебедева, Издательство: М.: Норма; Издание 3-е, испр. и доп. Москва, 2001, 896 с., ISBN: 5-89123-347-9;

142. КРУДУ А., *Анализ принципов прогрессивности, нормальности и ответственности в прогрессивной системе отбывания уголовных наказаний в виде лишения свободы.* В: Уголовно-исполнительная система на современном этапе и перспективы ее развития: сборник тезисов выступлений и докладов участников Международной научно-практической конференции, Рязань, 18–19 ноября 2020 года. Том 5. – Рязань: Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2020. – С. 235-240;

143. ЛОЖКИНА Л., *Изменение условий отбывания в исправительных учреждениях как форма реализации прогрессивной системы исполнения наказания.* В: Вестник Удмуртского Университета, Том 30 № 6 (2020), С. 858-863;

144. МАЛИКОВ Б., *Проживание осужденных за пределами исправительных учреждений – элемент прогрессивной системы отбывания лишения свободы.* В: Прикладная юридическая психологи, 2014, № 4, С. 125–129;

145. МАЛИН П., *Об элементах (подсистемах) прогрессивных систем исполнения и отбывания уголовных наказаний и мер уголовно-правового характера.* В: Уголовно-исполнительное право. 2018. Т. 13(1–4), № 3, С. 282 – 288, ISSN 2072-2427;

146. МАЛИНИН В., СМИРНОВ Л., *Уголовно-исполнительное право*, Москва, Изд:

Межрегиональный институт экономики и права, Юридическая фирма «КОНТРАКТ», ООО «ВОЛТЕРС КЛУБЕР», 2009, 310 с. ISBN 978-5-98209-056-0;

147. МИХАЙЛОВ А., *К вопросу о трансформации личности осуждённых молодёжного возраста при реализации ими права передвижения без конвоя за пределами ИУ (на примере колонии строгого режима)*. В: Вестник Вологодского института права и экономики Федеральной службы исполнения наказаний: преступление, наказание, исправление, Вологда, 2011, № 13, С. 58-63;

148. МИХЛИН А., *Поощрительные институты и их место в уголовно-исполнительном праве*. В: Реформа уголовно-исполнительной системы и ее правовое обеспечение, Сб. науч. Трудов, ВНИИ МВД России, Москва, 1993;

149. НЕПОМНЯЩАЯ Т., *Общие начала, принципы и критерии назначения наказания*. В: Журнал российского права, 1999, № 12, С. 75-85;

150. ОРЛОВ В., *Применение и отбывание уголовного наказания*, автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук, Москва, 2015, 56 с.;

151. ОСИПОВА О., МАТЕЕВА О., *Стратегии совладающего поведения осужденных к длительным срокам, являющихся злостными нарушителями режима содержания*. В: Международный научно-исследовательский журнал, ISSN 2303-9868, № 8 (50), Часть 4, Август 2016, С. 55 – 57;

152. ПАСТУШЕНА А., *Психолого-педагогические условия исправления осужденных и их организационное обеспечение*. В: III международный пенитенциарный форум «преступление, наказание, исправление», Сборник тезисов выступлений и докладов участников, Том I, Рязань, 2017, С. 202-209;

153. *Педагогика и политико-воспитательная работа с осужденными*. Руководитель авторского коллектива Т. Радько, Рязань: Рязанская высшая школа МВД СССР, 1985, 359 с.;

154. ПЕРКОВ И., *Классификация осужденных к лишению свободы и распределение их по ИТУ*, Рязань, Изд: РВШ МВД СССР, 1978, 39 с.;

155. ПЕРКОВА Т., *Изменение условий содержания осужденных к лишению свободы путем перевода в исправительно-трудовое учреждение с иным видом режима*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени юридических наук, Москва, 1985. 22 с.;

156. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 29 мая 2014 г. N 9 г. Москва „О практике назначения и изменения судами видов исправительных учреждений”. Disponibil: <https://324797.ru/postanovlenie-plenuma-verhovnogo-suda-rf-ot-29->

157. *Постатейный комментарий к Уголовно-исполнительному кодексу Российской Федерации: по состоянию 1 сент. 2007 г.: учеб. пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция»* / под ред. Ю. И. Калинина — М., 2007. Москва, 2007, 728 с.;

158. ПРОТОПОПОВА Е., *Злостное нарушение установленного порядка отбывания наказания: история вопроса*. В: Уголовно-исполнительное право, Издательство: Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний (Рязань) ISSN: 2072-2427, № 3 (21), 2015, С. 138-142;

159. *Рабочая книга пенитенциарного психолога* /Под ред. МОКРЕЦОВА А., ГОЛУБЕВА В., ШАМИСА А.- Москва, 1998 [Citat 29.07.2021]. Disponibil: <http://bouriac.ru/PB/PB0004.htm>

160. РАСЬКЕВИЧ А., *Режим как средство исправления осужденных: пенитенциарные проблемы*. В: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, № 1 (45), 2010, С. 87-93;

161. РОГОВА А., *Применение мер поощрения и взыскания к женщинам, осужденным к лишению свободы*, Дипломная работа, Томск, 2016, 105 с.;

162. РЫБАК М., *Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и практики*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук, Саратов, 2001, 60 с.;

163. САВУШКИН С., *Предпосылки совершенствования института классификации осужденных к лишению свободы*. В: Пенитенциарная наука. 2016. №3 (35), ст. 30-33;

164. СКАКОВ А., *Об оценке поведения осужденных, лишенных свободы*. В: Уголовно-исполнительное право, 2018, Т.13(1-4), № 2, pag. 116-123;

165. СКАКОВ А., *Прогрессивная система исполнения лишения свободы и ее отражение в новом законодательстве Республики Казахстан*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук, Рязань, 2004, 42 с.;

166. СМИРНОВ С., *Принцип рационального применения мер принуждения, средств исправления осужденных и стимулирования их правопослушного поведения при исполнении наказания в виде лишения свободы*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук”, Рязань, 2003, 27 с.;

167. *Советское исправительно-трудовое право* Особенная часть: учебник под ред. МЕЛЕНТЬЕВА М., СТРУЧКОВА Н., Рязань: РВШ МВД СССР. 1987. – 351 с.;

- 168.** СТРУЧКОВ Н., *Курс исправительно-трудового права*, Москва, 1984. 240 с.;
- 169.** СТРУЧКОВ Н., *Курс исправительно-трудового права: проблемы Особенной части*. Москва, 1985, 255 с.;
- 170.** СУЧКОВА Е., ШТЕФАН Е., *Проблемные вопросы формирования мотивации к правопослушному поведению у осужденных, отбывающих наказание в строгих условиях содержания*. В: Электронный журнал «Психология и право» psyandlaw.ru 2019. Том 9. №4. С. 236-248;
- 171.** ТЕПЛЯШИН П., *Истоки и развитие английского тюрьмоведения: монография*. Красноярск: Сибирский юридический институт МВД России, 2005. 219 с.;
- 172.** ТЕПЛЯШИН П., *Перспективы расширения судебно-правового регулирования уголовно-исполнительных отношений*. В: Российская юстиция, 2010, №4, pag. 60-63;
- 173.** ТКАЧЕВСКИЙ Ю., *Прогрессивная система исполнения уголовных наказаний*, Москва: Изд-во «Зерцало», 1997, 144 с.;
- 174.** ТКАЧЕВСКИЙ Ю., *Российская прогрессивная система исполнения уголовных наказаний*, Москва, 2007, 240 с.;
- 175.** ТОКАРЕВА Л., КРАВЧУН Н., и др. *Педагогика и политико-воспитательная работа с осужденными*. Под научной редакцией доктора педагогических наук профессора Ю. И. Гербеева, Рязань, 1985, 355 с.;
- 176.** ТРЕТЬЯКОВ И., *Условия отбывания наказания в колониях-поселениях с усиленным наблюдением (гипотеза)*. В: Вектор науки Тольяттинского государственного университета Сер.: Юридические науки, 2011 № 3, С. 87-90, ISSN: 2220-7457;
- 177.** ТЮФЯКОВ Н., *Изменение вида исправительного учреждения для осужденных к лишению свободы*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Омск, 2018, 202 с.;
- 178.** УВАРОВ О., *Об оценке личности осужденного при переводе его в более мягкие условия отбывания наказания и при решении вопроса о предоставлении ему права передвижения без конвоя (сопровождения)*. В: Вестн. Том. гос. ун-та. 2011. №345, С. 126-129;
- 179.** УВАРОВ О., *Передвижение осужденных к лишению свободы без конвоя или сопровождения: проблемы и перспективы*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук” Томск, 2013, 24 с.;
- 180.** *Уголовно-исполнительное право России: теория, законодательство, международные стандарты, отечественная практика конца XIX – начала XXI века: учебник для вузов* // под ред. А. Зубкова. 3-е изд перераб. и доп .- М: Норма, Москва, 2006,

720 с.;

181. *Уголовно-исполнительное право: учебник: в 2 т. Т. 1: Общая часть / под общ. ред. Ю.И. Калинина. 2-е изд, испр. И доп. М.; Рязань: Логос; Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2006. 444 с.;*

182. *Учебный ресурс: Защита прав лиц, приговоренных к смертной казни, пожизненному или длительному сроку лишения свободы, Penal Reform International, 2011 г, 50 р. [Citat 07.04.2021]. Disponibil: https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2011/05/Training-resource-Protecting-the-Rights_Russian.pdf*

183. ФИЛИМОНОВ В., *Общественная опасность личности преступника (Предпосылки, содержание, критерии)*, Томск: Изд-во ТГУ, 1970. – 278 с.;

184. ХАЧИКЯН А., *Лишение свободы: криминологические и уголовно-исполнительные проблемы*, Ереван: Изд-во ЕГУ ЕРЕВАН, 2008, 195 с.;

185. ЩЕВЕЛЕВА С., *Основы уголовно-исполнительного права России*, Курск, 2012, 433 с.;

186. ЩЕРБАКОВ А., ЯКОВЛЕВ А., *Дифференциация условий содержания осужденных в зависимости от характера и степени общественной опасности, совершенных ими преступлений, поведения во время отбывания наказания, криминального опыта*. В: Matters of Russian and International Law. 2017, Vol. 7, Is. 3A, С. 296-309;

187. *Экспертный анализ норм проекта новой редакции Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики в контексте международных стандартов обращения с осужденными*, Уткин В. [Citat 13.10.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/centralasia/prodocs/Ekspertnyy_analiz_UIK.pdf

188. ЮЖАНИН В., БАБУНОВ В., *Групповая классификация осужденных к лишению свободы и ее роль в достижении целей наказания*. В: Уголовно-исполнительное право. 2009. № 2. С. 14–16;

189. ЮЖАНИН В., ГОРБАНЬ Д., *Проблемы создания открытых условий отбывания наказания в виде лишения свободы в исправительных учреждениях*. В: Закон и право. 2013, № 9. С. 68 - 71;

190. ЮЖАНИН В., ГОРБАНЬ Д., *Принцип прогрессивной системы отбывания наказания в виде лишения свободы*. В: Исполнение наказания, № 2 (123) февраль 2017, ст. 123-134;

191. ЮЖАНИН В., *Начальный этап отбывания наказания в виде лишения свободы: проблемы концептуального определения*. В: Пенитенциарная наука. 2017. №1 (37), с. 4-10;

192. ЮЖАНИН В., *Современные проблемы классификации осужденных и*

распределения их в исправительном учреждении. В: Уголовно-исполнительное право. 2015. №2 (20), ст. 14- 18;

193. ЮЖАНИН В., *Характеристика основного этапа отбывания наказания осужденными в исправительных учреждениях. В: Вестник Кузбасского института, ISSN: 2078-3914, no. 1 (42), 2020, С. 133-143;*

194. ЯНЧУК И., *Об использовании оценки степени исправления осужденных к лишению свободы в процессе дифференциации и индивидуализации исполнения наказания. В: Вестник института: преступление, наказание, исправление. 2016. № 33 (1), С. 50-53.*

ANEXE

Tabelul nr. 1

SONDAJ SOCIOLOGIC cu privire la planificarea executării pedepsei*

Sondajul se desfășoară în rândul personalului instituțiilor penitenciare din corpul ofițerilor și este anonim.

REGULILE DE COMPLETAREA A TESTULUI-SONDAJ

Vă rugăm să răspundeți la întrebările adresate după ce ați făcut cunoștință cu toate variantele de răspuns și să alegeți unul sau mai multe răspunsuri pe care le considerați corecte ori indicați propriul răspuns. Astfel, este necesar să încercuiți în rubrica „Răspuns” acea cifră/cifre care, în opina dvs., constitui răspunsul corect. În cazul în care încercuiți cifra în drept cu răspunsul „altele”, indicați propriul răspuns.

După caz, puteți încercuiți mai multe variante de răspuns.

Vă mulțumim pentru contribuția Dumneavoastră!

* *Notă:* Sondajul a fost realizat în perioada 02.06.2021 – 11.06.2021, cu angajații următoarelor instituții penitenciare: nr. 2 – Lipcani, nr. 6 – Soroca, nr. 7 – Rusca, nr. 10 – Goian; nr. 12 – Bender; nr. 17 – Rezina (pe un eșantion de 60 persoane).

/eșantion: 60 persoane/

Nr./o	Întrebarea	Răspuns
1.	Tipul penitenciarului în care activați	1. Izolatorul de urmărire penală: 13,33% 2. Semiînchis: 21,66% 3. Închis: 51,6% 4. Centru de detenție pentru minori și tineri 3,33%
2.	Care este vechimea în serviciu	1. Până la 3 ani – 8,33% 2. De la 3 la 5 ani – 5% 3. De la 5 la 10 ani – 35% 4. De la 10 la 15 ani – 31,66% 5. Peste 15 ani – 20%
3.	Ce vârstă aveți	1. Până la 25 – 3,33% 2. De la 25 la 30 - 15% 3. De la 30 la 35 - 36,66% 4. De la 35 la 40 – 30% 5. Peste 40 de ani - 13,33%
4	Când, în opinia dvs., ar trebui se efectuează planificarea inițială a executării pedepsei	1. În perioada arestului - 11,6% 2. În perioada carantinei după transferul la locul executării – 43,33% 3. În prima zi de detenție – 15% 4. După finalizarea procesului de evaluare inițială – 15% 5. După transferul în regim comun 3,33% 6. Altele _____
5	Cine din personalul instituției penitenciare, în opinia dvs., ar trebui să participe în procesul de planificare a pedepsei	1. Ofițerul de reintegrare – 76,66% 2. Educatorul – 81,66% 3. Psihologul – 78,33% 4. Asistentul social – 56,66% 5. Ofițerul de siguranță – 40% 6. Șeful de grup – 10% 7. Altă categorie de personal – 6,66%
6	Care, în opinia dvs., ar trebui să fie beneficiile realizării planului individual de executare a pedepsei	1. Transfer în regim mai puțin sever – 28,33% 2. Posibilitatea eliberării condiționate înainte de termen – 85% 3. Posibilitatea înlocuirii pedepsei cu închisoare cu o pedeapsă mai blândă – 51,66% 4. Posibilitatea amnistierii – 20% 5. Posibilitatea grațierii – 18,33% 6. Acordarea unor facilități pe interior 7. Altele - 1,66%
7	Când, în opinia dvs., ar trebui să se ajusteze/modifice planul individual de executare a pedepsei	1. Trimestrial – 26,66% 2. Semestrial – 8,33% 3. Anual – 18,3% 4. La 3 ani – 1,66%

		5. La necesitate – 40% 6. Altele – 1,66%
8	Care categorie de condamnați, în opinia dvs., NU trebuie supuși procesului de planificare	1. Condamnați la o pedeapsă de la 3 la 6 luni - 50% 2. Condamnați la o pedeapsă de la 6 luni la 1 an – 8,33% 3. Condamnați la închisoare cu executare în penitenciar de tip deschis – 11,66% 4. Condamnați la o pedeapsă de la 1 an la 5 ani 5. Minorii – 3,33% 6. Altele – 3,33%
9	Poate contribui planul individual de executare la pedepsei la resocializarea condamnatului	1. Da – 56,66% 2. Nu – 1,66% 3. Parțial – 31,66% 4. Altele
10	Cum considerați, transferul condamnatului dintr-un regim în altul trebuie să fie efectuat în rezultatul executării planului individual	1. Da - 75% 2. Nu – 25%
11.	Ce activități, în opinia dvs., trebuie planificate obligatoriu pentru fiecare condamnat	1. <i>Dezvoltarea personalității;</i> 2. <i>Munca;</i> 3. <i>Instruirea;</i> 4. <i>Acțiuni socio-educative;</i> 5. <i>Programe psiho-corecționale.</i>
12.	Cine, în opinia dvs., ar trebui să evalueze executarea planului individual a condamnatului	1. Comisia penitenciarului - 51,66% 2. Directorul penitenciarului – 6,66% 3. Serviciul reintegrare socială - 35% 4. Serviciul siguranță și regim penitenciar – 5% 5. Ofițerul re integrare – 18,33% 6. Șeful de grup 7. Instanța de judecată – 5% 8. Administrația Națională a Penitenciarelor – 3,33% 9. Altele

SONDAJ SOCIOLOGIC cu privire la clasificarea și repartizarea condamnaților*

Sondajul se desfășoară în rândul personalului instituțiilor penitenciare din corpul ofițerilor și este anonim.

REGULILE DE COMPLETAREA A TESTULUI-SONDAJ

Vă rugăm să răspundeți la întrebările adresate după ce ați făcut cunoștință cu toate variantele de răspuns și să alegeți unul sau mai multe răspunsuri pe care le considerați corecte ori indicați propriul răspuns. Astfel, este necesar să încercuiți în rubrica „Răspuns” acea cifră/cifre care, în opina dvs., constitui răspunsul corect. În cazul în care încercuiți cifra în drept cu răspunsul „altele”, indicați propriul răspuns.

După caz, puteți încercuiți mai multe variante de răspuns.

Vă mulțumim pentru contribuția Dumneavoastră!

* *Notă:* Sondajul a fost realizat în perioada 02.06.2021 – 11.06.2021, cu angajații următoarelor instituții penitenciare: nr. 6 – Soroca, nr. 7 – Rusca, nr. 10 – Goian; nr. 9 – Pruncul, nr. 12 – Bender; nr. 17 – Rezina (pe un eșantion de 61 persoane).

Nr./o	Întrebarea	Răspuns
1.	Tipul penitenciarului în care activați	1. Izolatorul de urmărire penală - 9,83% 2. Semiînchis – 18,03% 3. Închis – 68,85% 4. Centru de detenție pentru minori și tineri – 6,55%
2.	Care este vechimea în serviciu	1. Până la 3 ani – 9,83% 2. De la 3 la 5 ani – 6,55% 3. De la 5 la 10 ani – 32,78% 4. De la 10 la 15 ani – 32,78% 5. Peste 15 ani – 18,03%
3.	Ce vârstă aveți	1. Până la 25 – 3,27% 2. De la 25 la 30 – 14,75% 3. De la 30 la 35 – 36,06% 4. De la 35 la 40 – 32,78% 5. Peste 40 de ani – 13,11%
4	Cine, în opinia dvs., ar trebuie să stabilească tipul penitenciarului în care trebuie să execute pedeapsa condamnatul	1. Procurorul 2. Instanța de judecată – 93,44% 3. Conducerea izolatorului de urmărire penală – 1,63% 4. Conducerea Administrației Naționale a Penitenciarelor – 3,27% 5. Altele
5	Cine, în opinia dvs., ar trebui să repartizeze condamnatul la locul de executarea a pedepsei	1. Administrația Națională a Penitenciarelor – 95,08% 2. Izolatorul de urmărire penale care a asigura executarea arestului preventiv – 4,91% 3. Procurorul; 4. Sistemul informațional automatizat „Registrul persoanelor reținute, arestat și condamnate” – 1,63% 5. Altele _____
6	Cine, în opinia dvs., ar trebui să repartizeze condamnatul în sectorul de deținere	1. Comisia penitenciarului - 45,9% 2. Directorul penitenciarului – 9,87% 3. Serviciul siguranță și regim penitenciar – 44,26% 4. Serviciul reintegrare socială – 11,47% 5. Șeful de grup – 3,27%

		6. Altele
7	Cine, în opinia dvs., ar trebui să repartizeze condamnatul în celule	1. Comisia penitenciarului – 18,03% 2. Directorul penitenciarului – 18,03% 3. Serviciul siguranță și regim penitenciar – 67,21% 4. Serviciul reintegrare socială – 18,03% 5. Șeful de grup - 11,47% 6. Altele
8	Care criterii de clasificare a condamnaților trebuie prevăzute obligatoriu în lege	1. femeile - de bărbați - 88,52% 2. minorii - de adulți 78,68% 3. condamnații la pedeapsa detențiunii pe viață - de ceilalți condamnați – 63,93% 4. condamnații din categoria celor „marginalizați” - de ceilalți condamnați – 8,19% 5. condamnați la regim inițial - de ceilalți condamnați – 52,45% 6. Altele
9	Cum considerați, trebuie instituit dreptul de contestare a deciziei de repartizare a condamnatului în sector/celulă	1. Da - 24,59 2. Nu – 75,41%
10	Care criteriu de clasificare a condamnaților, în opinia dvs., trebuie introdus suplimentar	<i>1. Recidiviști de alte persoane;</i> <i>2. Persoane infectate cu HIV/SIDA de alte persoane;</i> <i>3. Consumatori de droguri de alte persoane;</i> <i>4. Persoanele agresive de alte persoane;</i> <i>5. Persoanele cu vârstă înaintată de alte persoane.</i>
11	Considerați necesar introducerea în legislației a unui sistem de executare unde condamnații vor fi sperați pe criteriul de regim nu și cel de tip de penitenciar	1. Da – 44,26% 2. Nu – 47,54%
12	Considerați că este posibil deținerea condamnaților la detențiunea pe viață cu restul condamnaților în condiții egale	1. Da – 16,4% 2. Nu – 83,6%

MINISTERUL JUSTIȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
Administrația Națională a Penitenciarelor
МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА
Национальная Пенитенциарная Администрация

DISPOZIȚIE РАСПОРЯЖЕНИЕ

05 iunie 2020

Nr. 38d

**Cu privire la evaluarea
climatului moral-psihologic
în mediul condamnaților aflați
la siguranță personală, conform
art.206 CE RM**

În scopul realizării pct.4.4 din Planul de acțiuni al ANP pentru anul 2020, precum și în temeiul prevederilor pct. 14 din Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.437 din 15 mai 2018, -

DISPUN :

1. Aprobarea chestionarului „**Climatul moral-psihologic în mediul condamnaților aflați la siguranță personală**”, pentru identificarea riscurilor și nevoilor condamnaților deținuți conform art. 206 CE RM (conform anexei).
2. Reprezentanții Direcției reintegrare socială a DGD ANP, vor efectua vizite de lucru în toate instituțiile penitenciare în scopul aplicării chestionarului.
2. Chestionarul va fi aplicat în semestrul II al anului 2020.
3. Directorii de penitenciare vor asigura condițiile necesare pentru buna desfășurare a evaluării.
4. Controlul executării prezentei dispoziții se dispune pe șeful Direcției reintegrare socială, comisar principal de justiție, Varvara Dohotaru.

**Director interimar,
comisar principal de justiție**

Vladimir COJOCARU

CHESTIONAR

Privind evaluarea climatului moral-psihologic în rândul deținuților aflați la siguranță personală
conform art.206 CE

Vă rugăm să răspundeți la fiecare întrebare cât de sincer puteți. Ne interesează doar opinia d-voastră!

Chestionarul este anonim!

1.Care este vârsta dumneavoastră? _____

2.Nivelul de educație:

- Nu am fost la școală, nu știu să citesc, să scriu
- Studii primare (clasele 1-4)
- Studii gimnaziale
- Studii liceale
- Studii profesionale
- Studii superioare

3.Ce ocupație ați avut până la detenție? (ex: nici o ocupație, lucrul cu ziuă\zilier, la muncă peste hotare, șomer) _____

4.Ați mai fost condamnat anterior?

- Da (de câte ori?)_____
- Nu

5.Dacă "DA", ați solicitat și în condamnările anterioare securitate personală?

- Da
- Nu

6.Anterior ați fost condamnat pentru același tip de infracțiune?

- Da
- Nu

7.Pentru ce infracțiune vă dețineți la moment? _____

8.De cât timp vă dețineți în penitenciar? _____

9.De cât timp vă aflați la sineizolare? _____

10.Care este motivul aflării la sineizolare? _____

11. După părerea dumneavoastră din ce cauza vă dețineți la sineizolare:

- Din cauza mea
- A altor deținuți
- din cauza unor colaboratori

12. Ați simțit vreodată că viața dvs. ar fi în pericol?

- Nu
- Da (dacă ați răspuns cu „DA”, în ce a constat pericolul _____)

13. De către cine din personalul penitenciar sunteți vizitați cel mai des:

- Directorul de penitenciar
- Directorul adjunct de penitenciar
- Colaboratori din educație
- Colaboratori din siguranță și regim
- Medic
- Psiholog
- Asistent social

14.Cum rezolvați de obicei problemele care apar (în perioada detenției)?

- Rezolv singur situația
- Las să o rezolve alții pentru mine
- Evit să mă gândesc la problemă, va dispărea de la sine

- Cer ajutorul angajaților penitenciarului
- Cer ajutorul altor persoane deținute
- Recurg la alcool, pentru a mă relaxa și a nu mă mai gândi la problemă
- Mă uit la TV, citesc sau fac altă activitate plăcută pentru a mă detașa de problemă
- Alte variante _____

15.În cazul în care aveți nevoie de ajutor\susținere\sfat când vă confrunțați cu vreo problemă, la cine apelați cel mai des? (în cine aveți încredere)

- Directorul de penitenciar
- Directorul adjunct de penitenciar
- Colaboratori din educație
- Colaboratori din siguranță regim
- Medic
- Psiholog
- Asistent social
- La nimeni, singur îmi rezolv problemele
- Alte variante _____

16.În ce activități sunteți implicat?

- Individuale (convorbiri, consilieri psihologice)
- Programe de grup
- Activități artistice
- Activități sportive
- Instruire
- Muncă
- Lectură
- Altele _____

17.În ce activități ați dori să fiți implicat mai mult:

- Individuale (convorbiri, consilieri psihologice)
- Programe de grup
- Muncă
- Studii profesionale
- Sport

18.Ce ați dori să schimbați la dumneavoastră în urma implicării în activități:

- Să obțin o calificare profesională
- Să fiu mai responsabil
- Să fiu mai puțin agresiv
- Să pot controla propriile acțiuni
- Altceva _____

19.De ce credeți că ați avea nevoie pentru a ieși de la sineizolare?

20.Vă oferă sineizolarea siguranța dorită?

- Da
- Nu (de ce?) _____

Mulțumim!

NOTĂ INFORMATIVĂ
privind rezultatele evaluării
climatului moral-psihologic în mediul condamnaților
aflați la siguranță personală conform art. 206 CE RM

Conform Planului de activitate al Administrației Naționale a Penitenciarelor, pentru anul 2020, de către specialiștii psihologi din cadrul DRS a DGD ANP a fost efectuată evaluare a climatului moral-psihologic în mediul condamnaților aflați la siguranță personală din instituțiile penitenciare, prin intermediul aplicării unui chestionar anonim.

Securitatea personală reprezintă un ideal primordial de care trebuie să beneficieze oricine, indiferent de statutul social al acestuia, unde are menirea de a asigura inteligența, conștiința și satisfacerea nevoilor spirituale, ea este baza omului de a trăi într-o lume unde demnitatea și bunăstarea sa se vor bucura de respect și protecție. Aceasta stare se caracterizează prin lipsa creșterii amenințărilor în ce privește drepturile omului, siguranța și chiar viața sa. Securitatea persoanei înseamnă protejarea oamenilor de amenințări și situații grave larg răspândite, prin consolidarea capacităților de contracarare eficientă a acestora. Acest lucru este menționat și în Declarația Universală a Drepturilor Omului, unde la art.3 este prevăzut că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”. Totodată, prin securitatea personală se înțelege și protecția persoanelor împotriva pericolului de natură violentă sau non-violent.

Problema securității ca fenomen social se evidențiază ca una dintre problemele globale ale contemporaneității. Particularitățile acestei probleme constă în faptul că aceasta poartă un caracter complex, deoarece ca și oricare altă problemă socială, la final reflectă unul dintre aspectele securității. Este necesar să remarcăm faptul, că conform teoriei motivaționale care determină ierarhia necesităților omului, securitatea alături de necesitățile fiziologice (apă, îmbrăcăminte, căldură etc.) este una dintre necesitățile primordiale. Securitatea este un element necesar, vital al activității cetățenilor, societății și statului. Nevoie de securitate personală sau dreptul imprescriptibil al omului la liniște și bunăstare fără asigurarea căruia tot ceea ce se construiește ca sistem juridic și instituțional capătă un caracter relativ, ușor schimbător în funcție de presiunile de orice altă natură.

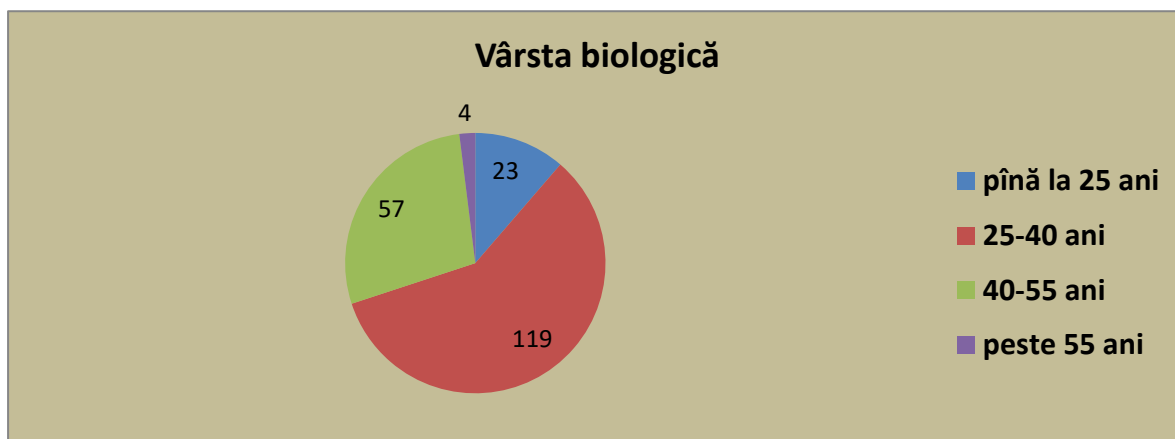
Obiectivul de bază al studiului, nu a constatat în a demonstra faptul că sine-izolarea deținuților e determinată de existența așa zisului fenomen de „subcultură penitenciară”, ci în identificarea nevoilor și riscurilor personale a persoanelor aflate la siguranță personală, reieșind din opinia acestora. Pe lângă identificare, prin realizarea studiului s-a urmărit și nivelul de satisfacere a nevoilor constatate, precum și necesitatea îmbunătățirii acestora cu scopul diminuării fenomenului de sine-izolare.

Grupul de participanți a fost constituit din deținuții aflați la siguranță personală conform prevederilor art.206 CE RM, din penitenciarele nr.1-Taraclia; nr.3-Leova; nr.4-Cricova; nr.6-Soroca; nr.7-Rusca; nr.9-Pruncul; nr.11-Bălți; nr.15-Cricova, nr.17-Rezina; nr.18-Brănești.

Studiul a fost desfășurat în perioada anului 2020.

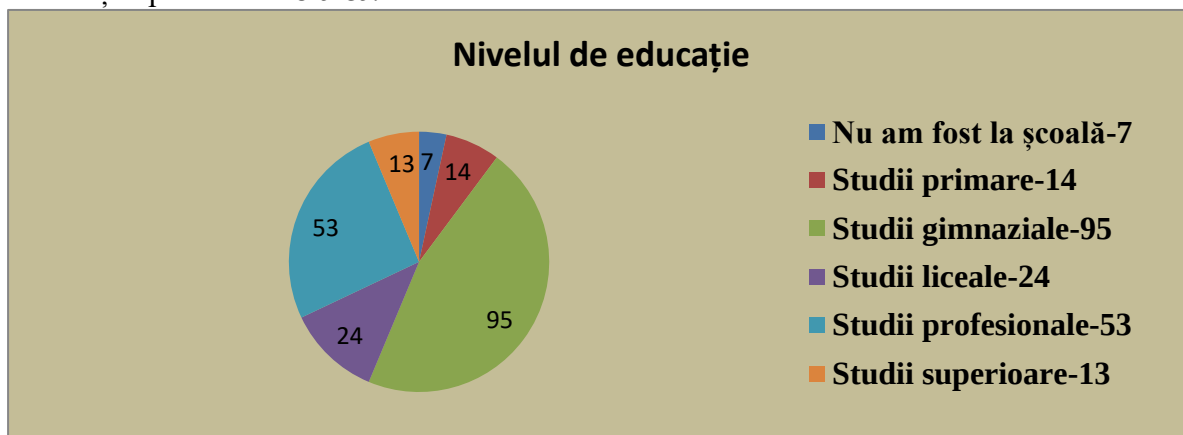
Necesitatea efectuării sondajului a fost generat de mai multe rapoarte prezentate de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatelor sau Pedepselor Inumane și Degradante *în care a fost atenționată o particularitate mai veche a sistemului penitenciar din R. Moldova și anume, o ierarhie informală și o subcultură bine stabilită care duce la violență și intimidarea în rândul deținuților.*

Astfel, de către ofițerii DRS cu atribuții de psiholog, a fost elaborat un chestionar, care conține întrebări ce fac referire la motivul aflării la sine-izolare, modalitățile de soluționare a problemelor cu care se confruntă în detenție, la cine apelează după ajutor în caz de necesitate, în ce activități este implicat etc. Chestionarul a fost aplicat anonim, la un număr total de 210 de persoane din cadrul instituțiilor penitenciare, care cuprind următoarea categorie de vârstă:

Infracțiunea este în primul rând o preocupare a tinerilor, indiferent că sunt bărbații sau femei. Estimările vârstei medii la care se începe implicarea în infracțiune variază de la un studiu la altul. Prelevanța implicării în infracțiune apare de regulă de la perioada adolescenței târzii sau perioada tânără, cum este numită în alte surse, ajungând apoi să scadă.

După cum se observă din diagrama prezentată mai sus, vârsta biologică predominantă a participanților la chestionare este perioada vârstelor tinere și adulte, specific cărora este tendința de afirmare a propriului „eu” în raport cu cei ce interacționează, iar în mediul penitenciar ar putea genera situații de conflict în cazul unei impuneri a propriilor valori, convingeri. Dorința de schimbare a vieții și a paternului de existență, revizuirea planurilor/valorilor poate crea dificultăți de adaptare la mediul penitenciar, ceea ce ar putea determina solicitarea ajutorului din partea administrației prin sine-izolarea.

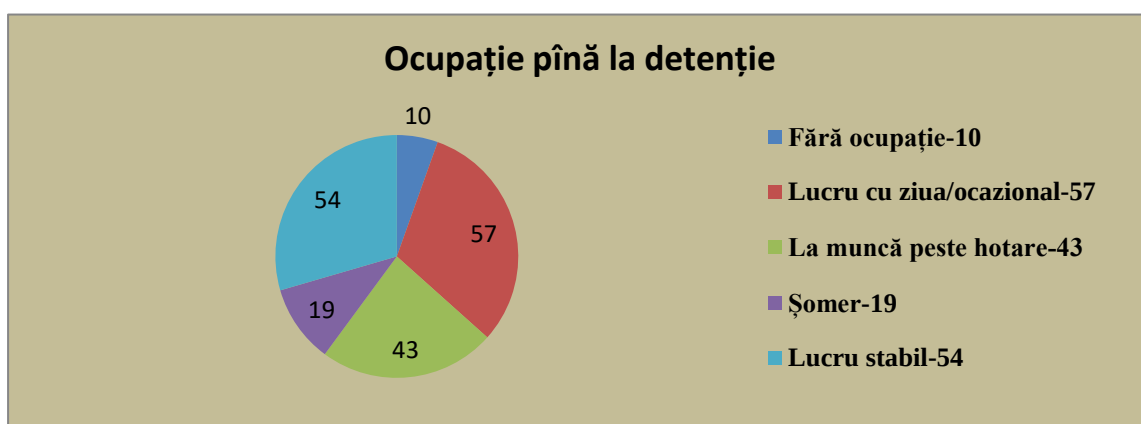
Făcând referire la nivelul de educație, se înregistrează următoarele date:

Reieșind din diagrama prezentată mai sus, putem menționa că, deținuții respondenți la chestionar, în proporție de 45% au menționat că dețin studii gimnaziale, 25% dețin studii profesionale și doar 3,33% nu au fost la școală (nu știu să citească și să scrie).

Drept urmare putem constata că, lipsa studiilor nu este un factor ce ar condiționa dificultăți de adaptare la condițiile mediului penitenciar, dar totuși nu de puține ori, lipsa de educație și culturalizare, duc la lipsa de conștientizare a urmărilor faptelor proprii ce duc la săvârșirea de fapte antisociale.

Suplimentar, observăm că doar 25% dețin o profesie/meserie, necesar pentru dezvoltarea unor abilități de întreținere și menținerea unei vieți decente și responsabile.

Ce ocupație au avut până la detenție:

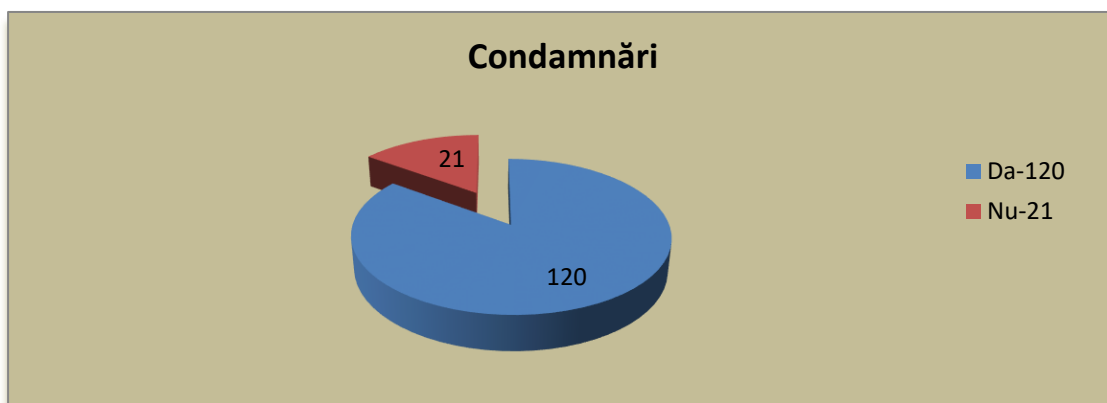

Făcând o analiză a răspunsurilor înregistrate de respondenți, se evidențiază că 27% au lucrat cu ziua/ocazional, 26% au avut un lucru stabil până la detenție, 20,47% s-au aflat la munci peste hotare, și doar 5% nu au avut nici o ocupație. În linii generale, majoritatea deținuților până la detenție aveau o ocupație (ocazional sau stabil), totuși, nu dețineau un serviciu stabil de lungă durată care ar necesita o implicare permanentă și responsabilă în îndeplinirea sarcinilor, și asigurarea unui venit constant necesar pentru întreținerea decentă a familiei etc. Scăderea nivelului de trai al oamenilor este unul din factorii care nemijlocit împinge individul la săvârșirea, în primul rând, a infracțiunilor.

Astfel, sărăcia caracteristică anumitor grupuri sociale determină reprezentanții acestora la săvârșirea faptelor socialmente periculoase în scopul ameliorării situației materiale.

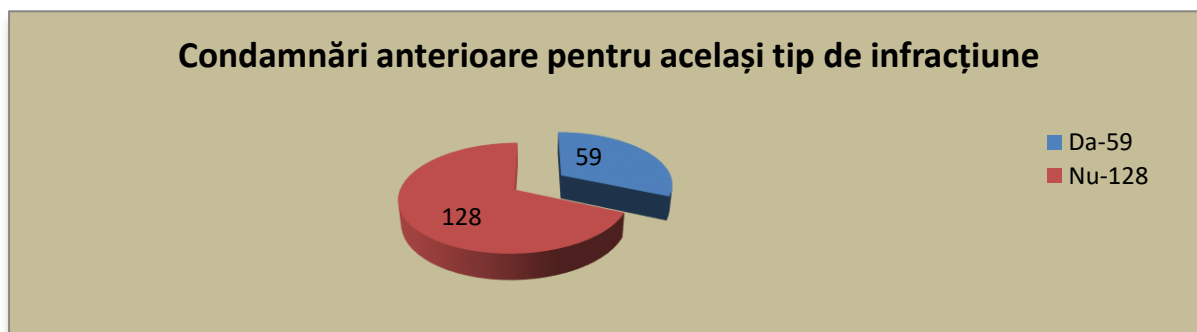
Conform datelor obținute vedem că, aproximativ 10% din respondenți au indicat că au fost șomeri până la detenție. Șomajul, de asemenea are urmări criminogene, aceasta se explică atât prin reducerea bruscă a nivelului de viață al unei anumite părți din populație, cât și prin crearea unei stări emoționale instabile a acestora ca urmare a șomajului. Fenomenul șomajului influențează în mod serios echilibrul intern al individului, punându-l în situația când el nu poate să-și realizeze intențiile prin mijloace legale.

La întrebarea dacă au mai fost condamnați anterior, au răspuns:

Ținem să menționăm că 85% din persoanele chestionate care au răspuns la această întrebare, nu sunt la prima detenție, fapt care denotă că în majoritatea cazurilor, persoanele care solicită sine-izolare, sunt familiarizați cu mediul carceral, preferând deținerea separată care le asigură un stil de viață fără responsabilități și fără asumare de răspundere. Totodată, faptul că ei nu sunt la prima detenție, denotă că sunt adaptați cu condițiile de detenție, și acceptă acest stil de viață ce într-o oarecare măsură le asigură strictul necesar, fără careva eforturi și responsabilități asumate. La fel, decizia de a se deține la sine-izolare, constituie o justificare a neimplicării în activități și motivării spre schimbare.

Anterior au mai fost condamnați pentru același tip de infracțiune:

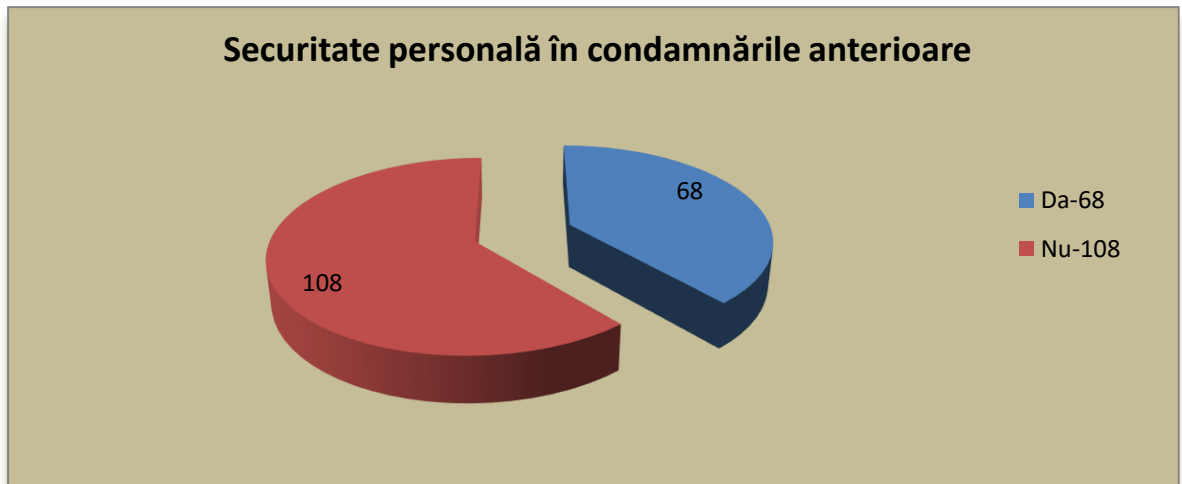
Analizând diagrama data putem observa că, 61% din totalul de persoane care au fost chestionat anterior si-au ispășit pedeapsă privativă de libertate pentru alte tipuri de infracțiuni, deci putem vorbi despre un pattern infracțional în creștere.

Majoritatea studiilor au evidențiat faptul că, deși există o anumită tendință de a repeta aceeași faptă, cei mai mulți infractori se angajează într-o varietate de acte antisociale și criminale.

În același timp putem menționa și despre faptul că, indivizii tind să își concentreze activitățile în cadrul unei clase mai largi de infracțiuni (cum ar fi, de exemplu, infracțiunile contra proprietății), cei mai mulți dintre aceștia având tendința de a trece de la un tip de infracțiune la altul, în cadrul respectivei categorii de infracțiuni.

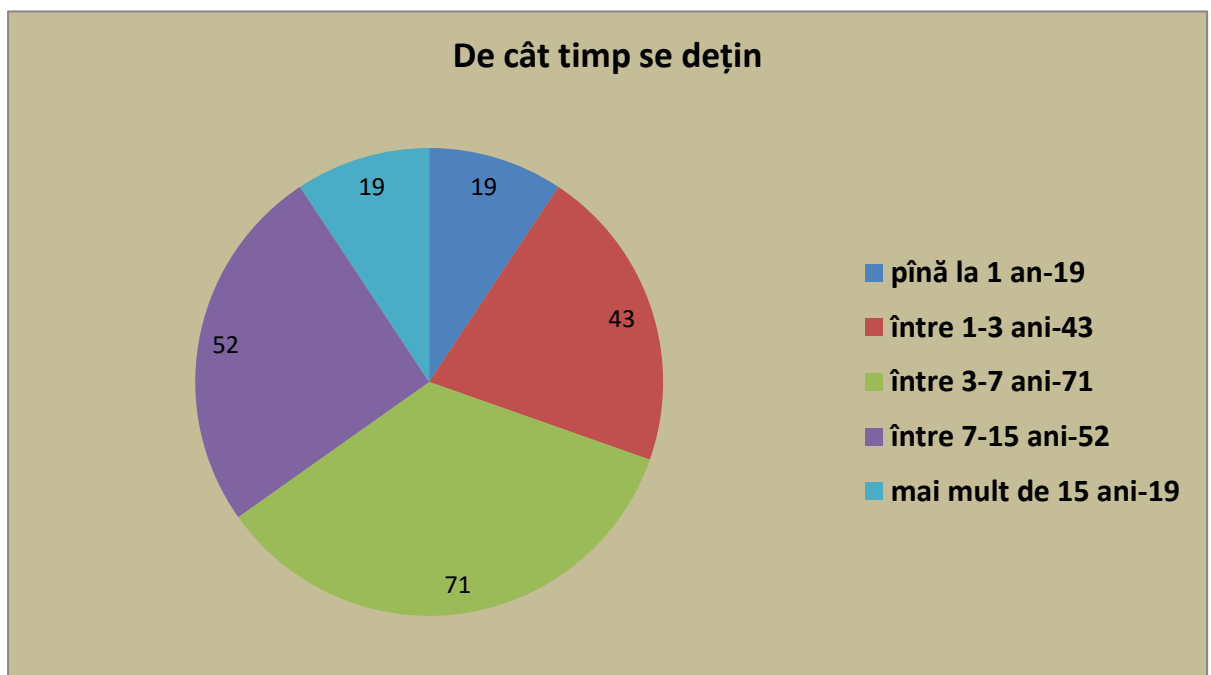
Totuși în concluzie la acest capitol putem spune că, tipurile de infracțiuni pentru care sunt condamnați, nu este un factor ce ar condiționa recurgerea la sine-izolare, acestea fiind variate și nereprezentative.

Securitatea personală în condamnările anterioare:

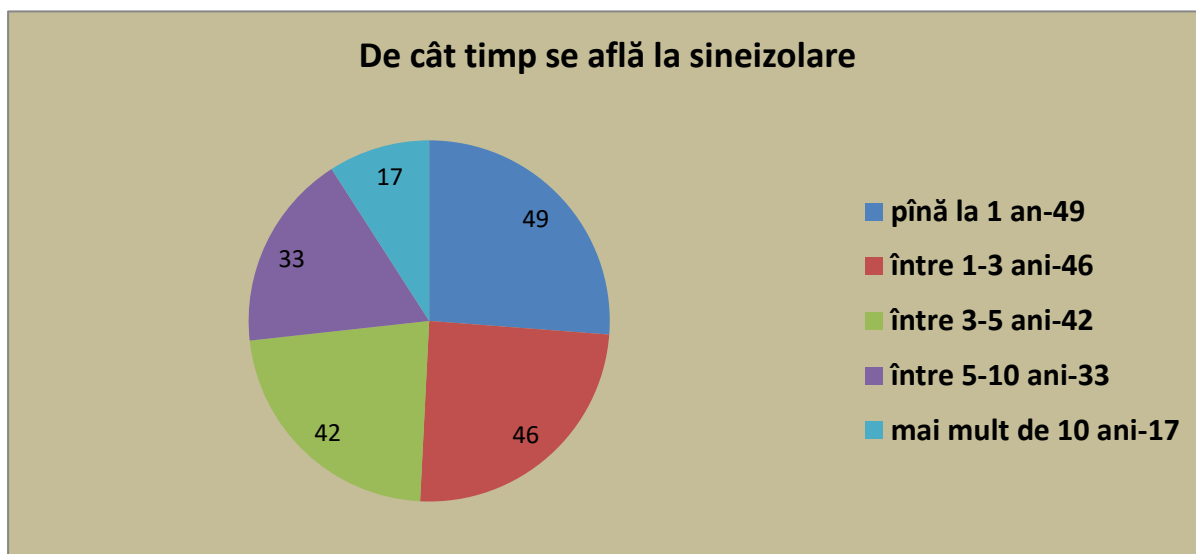

Cei care au răspuns cu da, la întrebarea dacă anterior au mai fost condamnați, au fost întrebați dacă au mai solicitat securitate personală, astfel s-a constatat că 39% au susținut că au mai solicitat securitate personală, numărul acestora crescând odată cu adaptarea la mediul carceral, care a consolidat comportamentul pasiv, care este unul comod, fără implicări în activități și asumare de responsabilități.

De cât timp se dețin în penitenciar:

De cât timp se află la sine-izolare:

Reieșind din diagramele prezentate mai sus, putem concluziona că, de cele mai dese ori siguranța personală se solicită în primii ani de detenție pentru persoanele condamnate anterior și în a doua jumătate a termenului de pedeapsă în cazul persoanelor condamnate pentru prima dată. Ținem să menționăm că, persoanele care se dețin la sine-izolare mai mult de 10 ani, sunt cei de la detenție pe viață, pentru care sine-izolare reprezintă în exclusivitate lipsa contactului cu masa de condamnați, care respectă subcultura criminală.

La acest capitol este de specificat faptul că, cu cât mai mult timp persoana a petrecut în penitenciar, cu atât mai mult în cadrul unor regimuri de detenție închise, când toate contactele persoanei se limitează la vecinii din celulă, se pot genera probleme foarte grave în procesul ulterior de resocializare a persoanei eliberate.

Care este motivul aflării la sine-izolare:

Orice sistem de închisori cuprinde deținuți care pot necesita protecție față de alți deținuți, această izolare se poate întâmpla din o multitudine de motive care sunt invocate de deținuți în cererile înaintate.

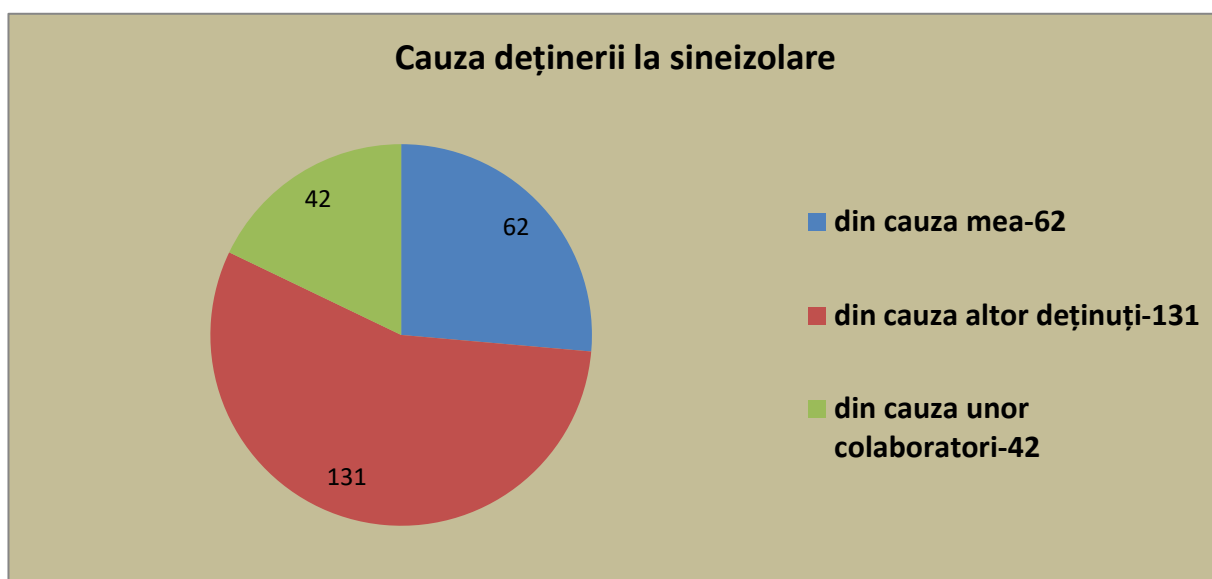
Făcând o analiză comparativă a motivelor aflării la sine-izolare pe toate instituțiile penitenciare din care au participat condamnații la chestionare, s-a constatat că în majoritatea cazurilor, cele mai dese motive au constat în: probleme/neînțelegeri cu masa totală de deținuți; refuzul de a trăi după legile hoțеști/refuz de-a achita lumea interlopă (obșceac); probleme cu lumea criminală/nu respectă legile hoțеști. Unii condamnați s-au referit la faptul că administrația a decis pentru ei, consideră că sunt în pericol (din cauza naturii infracțiunii, colaborării cu organele de drept, datorii în interior sau exterior, etc.), administrația în comun cu deținuții autoritari solicită bani pentru crearea unor condiții mai bune, iar alții s-au autoizolat din motive religioase.

După cum se observă, majoritatea deținuților chestionați, invocă drept motive prioritare problemele pe care le au cu masa totală de deținuți, precum și refuzul de a respecta subcultura criminală. Totuși, trebuie să menționăm că motivele indicate de respondenți sunt unele de ordin

subiectiv, din cauza imposibilității demonstrării veridicității celor expuse, dar care totuși confirmă existența subculturii criminale în instituțiile penitenciare.

După părerea lor din ce cauza se dețin la sine-izolare:

Obligația de a fi răspunzător de deținuți, care revine personalului penitenciarului, înglobează responsabilitatea de a-i proteja împotriva altor deținuți care le-ar putea aduce prejudicii.

Dacă pornim de la cele relatate mai sus, atunci observăm că realitatea e alta și că părerea respondenților, 56% au menționat că cauza deținerii la sine-izolare sunt relațiile dificile cu alți deținuți, ceea ce reconfirmă relațiile de mai sus referitor la motivul aflării la sine-izolare.

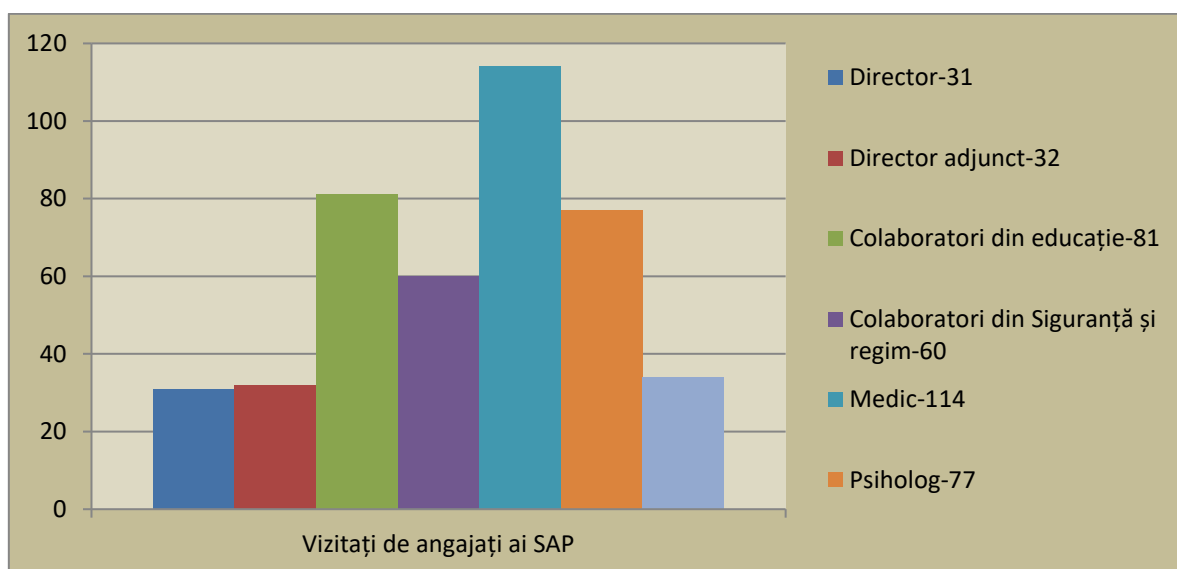
De fapt, incidentele violente între deținuți sunt frecvente în toate sistemele penitenciarelor. Ele implică o mare varietate de fenomene, de la forme subtile de hărțuire până la intimidări fățișe și agresiuni fizice grave, motive invocate și de către respondenți.

Dacă au simțit vreodată că viața lor ar fi în pericol, au răspuns:

66 % din persoanele chestionate, au răspuns că viața lor ar fi în pericol, iar cauzele constau în: își impun punctul de vedere; că simt că viața lor e în pericol; probleme cu alți deținuți fiind sub presiunea acestora; amenințarea familiei lor de către alți deținuți; din cauză că a fost agresat fizic; din cauza unor probleme personale; administrația nu e suficient de convingătoare; din frica de moarte, din cauză că nu susțin lumea criminală; din cauza amenințărilor cu răfuială fizică, problemelor/conflictelor cu lumea interlopă și nesupunerea față de cerințele acestora. Unii condamnați au mai menționat că colaboratorii singuri organizează situații de conflict între deținuți; au fost amenințați cu moartea; la fel unii indică că sunt impuși să desfășoare activități criminale din cadrul penitenciarului.

După cum se observă, în majoritatea instituțiilor penitenciare, cauza prioritară constă în faptul că aceștia se simt în pericol ca urmare a problemelor cu masa de condamnați și nesupunerea față de cerințele lumii interlope, precum și faptul că nu se simt în siguranță din motiv că administrația nu se implică în soluționarea problemelor premergătoare sine-izolării.

La întrebarea de către cine din personalul penitenciar sunt vizitați cel mai des, au răspuns:

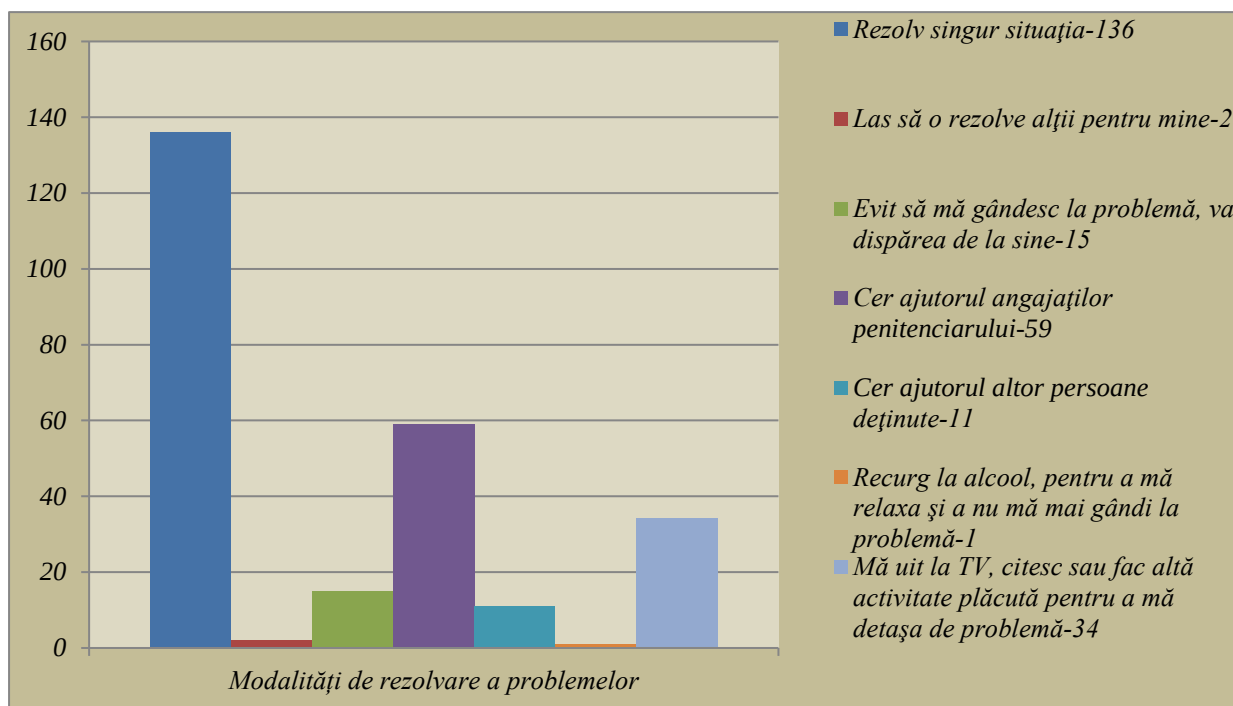

Aflarea deținuților la securitate personală din diverse motive, automat duce la imposibilitatea acestora de-a se adresa personal la personalul penitenciar pentru a solicita ajutor în rezolvarea anumitor probleme apărute. Este de menționat faptul că atunci când un asemenea regim este impus sau aplicat la cerere, o garanție esențială este aceea că oricând un deținut în cauză sau un funcționar al închisorii solicită în numele deținutului un colaborator al instituției penitenciare, acesta trebuie să se prezinte fără nici o întârziere pentru a examina din toate punctele de vedere solicitarea deținutului.

După cum se observă din diagrama prezentată mai sus, cei de la sine-izolare sunt cel mai des vizitați de către medici (54%), educatori (39%) și psihologi (37%). Datele de mai sus sunt raportate la fiecare specialist separat, dar este de menționat faptul că psihologul, asistentul social și educatorul fac parte din același serviciu a cărui activitate este îndreptată într-un mod mai direct spre reintegrarea socială a deținuților în societate.

De menționat că unii respondenți au indicat mai multe variante de răspuns.

Cum rezolvă de obicei problemele care apar (în perioada detenției):

Obligația de a fi răspunzător de deținuți, revine personalului penitenciarului și înglobează responsabilitatea de a-i proteja împotriva altor deținuți care le-ar putea aduce prejudicii cât și a le acorda suportul necesar în rezolvarea problemelor apărute.

Dacă analizăm diagrama prezentată observăm însă că drept modalități de rezolvare a problemelor, 65% au răspuns că singuri soluționează problemele, acest fapt reflectând neîncrederea atât față de personalul penitenciar cât și față de alte persoane condamnate.

La compartimentul “alte variante”, câte un deținut a menționat drept modalități de rezolvare a problemelor prin faptul că încearcă să nu creeze probleme, să se liniștească și apoi să se gândească la probleme, apelează la rude și prieteni, fac sport, muncesc sau se roagă.

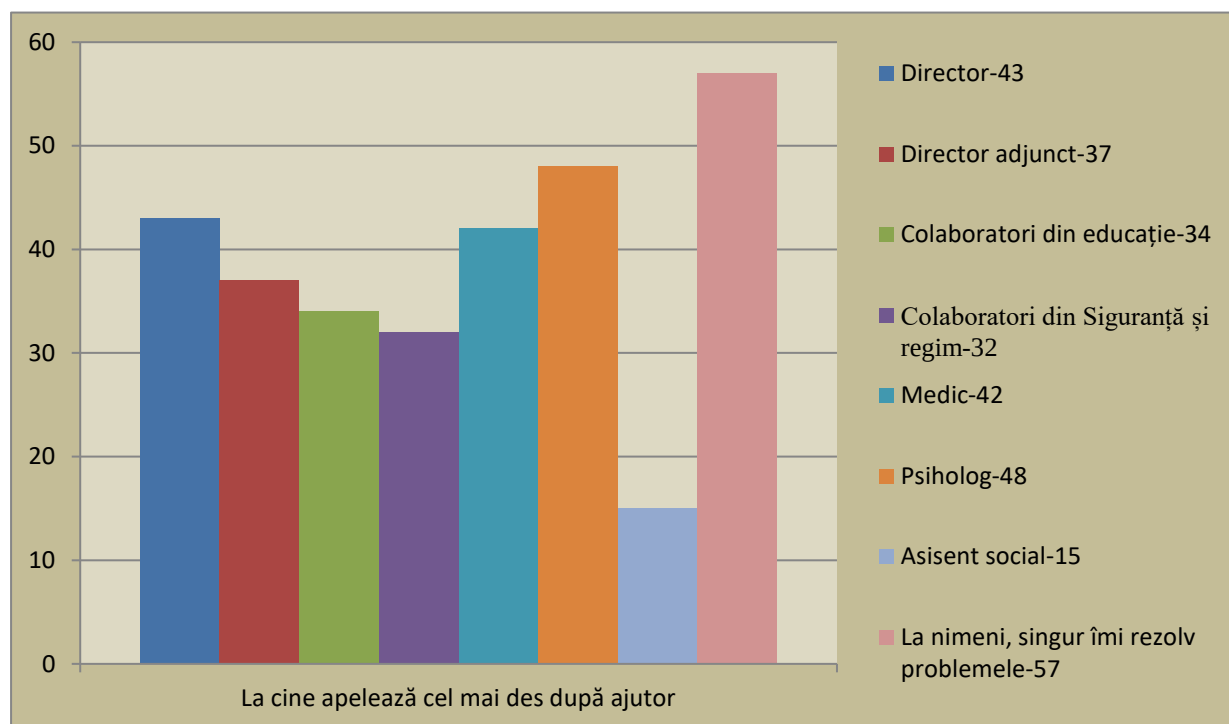
În cazul în care au nevoie de ajutor\susținere\sfat când se confruntă cu vreo problemă, cine apelează cel mai des, la:

Personalul penitenciarului trebuie să acorde atenție semnelor de agitație și să fie, totodată, hotărâți și formați într-o manieră adecvată pentru a interveni când este cazul. Existența unor relații pozitive între personal și deținuți, bazate pe noțiunile de securitate ale detenției și pe responsabilitatea asupra deținuților constituie un factor crucial în acest context. Aceasta va depinde în mare măsură de faptul că personalul posedă calități corespunzătoare în domeniul comunicării inter-personale.

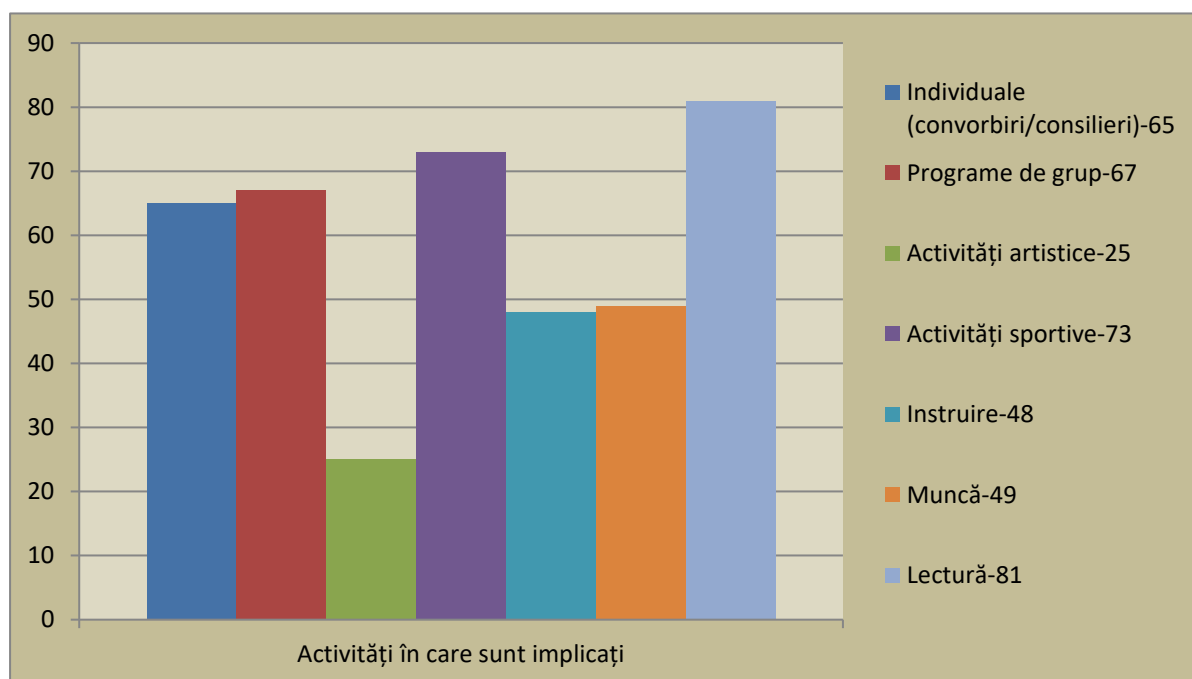
Este de specificat faptul că conform datelor obținute, majoritatea, 27% au răspuns că în cazul în care se confruntă cu vreo problemă, “nu apelează după ajutor la nimeni, singur rezolvându-și problemele”, fiind opinia majorității respondenților, ceea ce corelează cu majoritatea răspunsurilor

din diagrama precedentă și anume că, „singur își rezolvă problemele”, fără a apela la personalul penitenciar. Din aceste date putem concluziona că nivelul de încredere, a celor aflați la sine-izolare, față de personalul penitenciar este scăzut.

La compartimentul “alte variante”, sunt înregistrate răspunsuri precum: apelează după ajutor la rude, fac apel telefonic, se adresează către PCCOCS, la organele de procuratură, serviciul 112.

În ce activități sunt implicați:

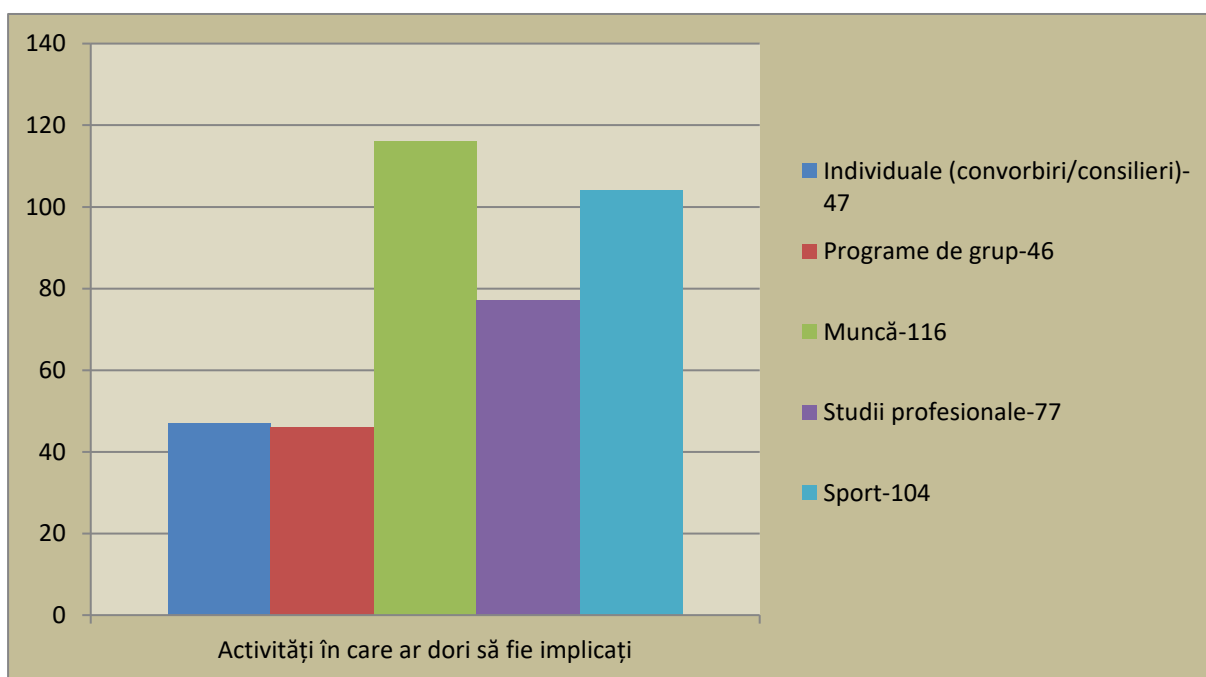

Un program de activități satisfăcător (muncă, educație, sport etc.) are o importanță crucială pentru bunăstarea deținuților. Acest lucru este valabil pentru toate instituțiile fie că au deținuți care-și execută pedeapsa, indiferent de regimul în care se dețin aceștia.

Reieșind din răspunsurile oferite de respondenți, se observă că majoritatea sunt implicați în activități utile, și anume 39% lecturare, urmată de activități sportive cu 35%, programele de grup și activitățile individuale (convorbiri/consilieri), înregistrând o medie de câte 32%. Ce ține de instruire și muncă, ambele înregistrează 23%. După cum se observă activitățile artistice sunt nesemnificative, înregistrând doar 12%.

Trebuie menționat faptul că implicarea deținuților în activități este absolut benevolă, de aceea pe lângă activitățile menționate, unele persoane condamnate au susținut că caută diverse modalități de ocupare a timpului liber, și încearcă să se implice în activități de prelucrarea lemnului, ar dori să muncească, să scrie petiții/studiază legile penale, să descopere infracțiuni, să fac sport, joacă dame, se autoeducă, iar 8 deținuți au răspuns că nu sunt implicați în nici o activitate.

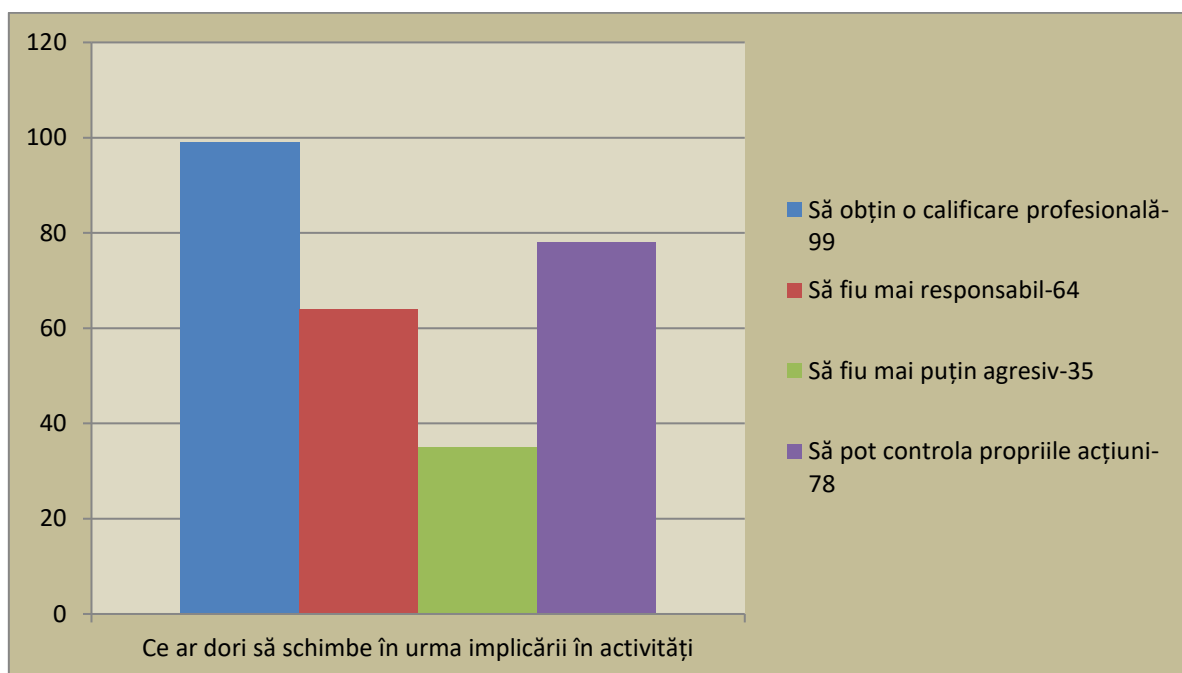
În ce activități ați dori să fiți implicat mai mult:

Totuși, chiar dacă implicarea în activitățile sportive ca procentaj, erau pe locul doi în diagrama anterioară, 50% din respondenți ar dori să fie implicați suplimentar în mai multe activități sportive, 37 % din cei chestionați si-au exprimat dorința de a obține unele studii profesionale. Pe când cel mai mare procentaj îl înregistrează dorința de a fi implicați în muncă, și anume 55%, ținând cont de faptul că munca oferă un sentiment de încredere în sine, al importanței și al priceperii. Munca în detenție este considerată ca un element pozitiv al deprinderilor utile în ulterioara resocializare, și nicidecum nu trebuie percepută ca pedeapsă a izolării.

Personalul penitenciar trebuie să dispună de un sistem de acțiuni complexe, dinamice direcționate spre restabilirea condamnatului în drepturi, statut, sănătate, aprecierea de sine și aprecierea celorlalți, valorizarea acestuia.

Ce ar dori să schimbe la ei în urma implicării în activități:

Activitățile ce sunt desfășurate de personalul penitenciar sunt orientate spre atenuarea influenței negative a privării de libertate asupra personalității și comportamentului condamnaților, precum și identificarea și dezvoltarea aptitudinilor și abilităților care să le permită integrarea într-o viață socială normală după liberarea din penitenciar.

Deținuții de la sine-izolare, fiind întrebați ce ar dori să schimbe în urma implicării în activități 47% au afirmat că ar dori să obțină o calificare profesională, 37% că și-ar dori să poată controla propriile acțiuni, 30% își doresc să fie mai responsabili, și doar 17% să fie mai puțin agresiv.

Pe lângă cele menționate, deținuții au răspuns că în urma implicării în activități speră să condiționeze eliberarea din detenție, să devină mai liniștit și satisfăcut, iar unul a răspuns că nimic nu ar dori să schimbe.

De ce cred că ar avea nevoie pentru a ieși de la sine-izolare:

Majoritatea au menționat că pentru a ieși de la sine-izolare trebuie să fie eliberați din detenție, de schimbări în penitenciar, de credința lor ,de nimic/nu doresc, de a nu mai exista lumea criminală/interlopă, să se schimbe valorile condamnaților, să nu fie impus să trăiască după legile hoșești, au nevoie de securitate, să rezolve problemele, de rugăciune, de justiție corectă, de propria dorință, de sănătate, de transfer, de schimbarea climatului/condițiilor, de muncă și respectarea regimului de detenție, să achite datoriile, să se excludă conlucrarea colaboratorilor cu autoritățile criminale din penitenciar.

Le oferă sine-izolarea siguranța dorită?

Cei care au răspuns cu Nu, au menționat următoarele motive: nu se simt în siguranță pentru că sunt amenințați de alți deținuți, pentru că sunt în relații neregulate cu membrii grupării criminale, sine-izolarea duce la degradare psihică și morală, din cauza unor angajați care uneori și creează unele situații de conflict între deținuți, nu au încredere în colegii de celulă, nu sunt condiții de detenție.

Concluzii și recomandări

Fără încredere într-o siguranță, fără stabilitate și fără ocrotire, ființa umană devine înspăimântătoare. De aceea în privința deținuților plasați la sine-izolare ca formă de protecție, trebuie găsit echilibrul între necesitatea de a se evita ca acest fel de încarcerare să devină prea atractivă pentru deținuți, pe de o parte, iar pe de alta, de a se evita minimalizarea restricțiilor față de cei supuși acestei măsuri, deoarece sine-izolarea poate genera disconfort fizic ce creează tensiuni și frustrări.

Încă de la începutul perioadei de aflare la sine-izolare se recomandă luarea unor măsuri pentru reintegrarea cât mai rapidă a persoanei în cauză, în cazul în care devine clar că nu este nevoie de o protecție pe termen lung. Totodată este recomandabil ca angajații instituțiilor penitenciare să depună eforturi speciale pentru identificarea altor deținuți cu care cei aflați la protecție personală să se poată asocia cât și a situațiilor în care ar fi posibil ca aceștia să părăsească celula.

Măsura de protecție trebuie să implice din partea administrației restricții minime, în corespundere cu scopul ei și cu comportamentul deținutului, și trebuie întotdeauna să fie însoțită de eforturi susținute din partea personalului pentru rezolvarea problemelor respective. Mai precis,

regimul deținerii la securitate personală trebuie să fie pe cât de pozitiv posibil și îndreptat spre rezolvarea factorilor care au dus la necesitatea aplicării măsurii respective.

Dacă se vor lua măsuri ca deținerea la sine-izolare să fie întotdeauna un răspuns corespunzător la situațiile dificile din închisori, cu întreprinderea măsurilor de înlăturare a situațiilor probleme într-un termen restrâns, atunci se va promova o interacțiune pozitivă între personalul închisorii și deținuți și se vor limita daunele provocate chiar acelor persoane care sunt deținuți pe termen lung.

Rata de recidivă atât de înaltă demonstrează că la capitolul reintegrare socială a persoanelor cu antecedente penale există anumite deficiențe. Reducerea cazurilor de recidivă depinde nu numai de activitățile desfășurate de către personalul penitenciar, dar și de implicarea tuturor agențiilor de stat, sectorului privat și întregii societăți per ansamblu. Persoanele care și-au ispășit termenul de pedeapsă și au fost eliberate din detenție nu trebuie să se confrunte cu stigmatizare și prejudecăți, ci trebuie să primească tot sprijinul necesar pentru a deveni membri cu drepturi depline ai societății.

Asigurarea relațiilor pozitive personal – deținuți va depinde, de asemenea, în mare măsură de prezența în orice moment a unui număr adecvat de personal în zonele de detenție și în locurile de activitate frecventate de către deținuți. În plus, conducerea trebuie să fie pregătită să susțină pe deplin personalul în exercitarea autorității sale.

Practica disciplinară a deținuților*

	2018	2019	2020	2021
Numărul de condamnați care au comis abateri	3886	3063	2392	2578
Numărul total de sancțiuni disciplinare aplicare	6611	4840	4539	4792
Numărul abaterilor disciplinare nesancționate	479	423	379	333
Numărul sancțiunilor disciplinare contestate	438	267	338	300

	2018	2019	2020	2021
Abateri disciplinare foarte grave	3888	3327	3333	3045
Abateri disciplinare grave	2072	1099	974	1461
Abateri disciplinare ușoare	892	624	324	282

	2018	2019	2020	2021
Avertisment	725	496	388	382
Suspendarea dreptului de a primi pachete cu provizii și banderole pe un termen de până la 2 luni	1317	821	725	811
Suspendarea dreptului de a avea întrevederi de scurtă și lungă durată pe un termen de până la 3 luni	3014	2418	2390	2561
Interdicția de a locui în afara teritoriului penitenciarului, pentru condamnații, care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire	1	12	0	1
Izolare disciplinară	1380	952	905	875
Transferarea condamnatului din regimul de deținere de resocializare în regimul comun	1	0	0	0
Transfer în regim inițial	173	136	101	145

*Sursa: Datele statistice ale ANP pe anii 2018 – 2021 (rapoartele privind activitatea sistemului administrației penitenciare), <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

Numărul persoanelor*
deținute în penitenciarele Republicii Moldova
(1 ianuarie a anului indicat)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Penitenciarul nr. 1 – Taraclia	265	357	432	356	380	354	334	316	345	357
Penitenciarul nr. 2 – Lipcani	81	54	157	203	181	327	290	322	352	289
Penitenciarul nr. 3 – Leova	339	345	374	416	428	418	304	349	362	360
Penitenciarul nr. 4 – Cricova	625	653	646	804	861	849	760	752	748	695
Penitenciarul nr. 5 – Cahul	225	295	255	317	218	234	202	160	143	157
Penitenciarul nr. 6 – Soroca	667	744	807	874	857	872	775	755	724	679
Penitenciarul nr. 7 – Rusca	275	284	299	335	388	356	303	301	289	287
Penitenciarul nr. 8 – Bender	71	73	90	106	179	103	144	160	117	105
Penitenciarul nr. 9 – Pruncul	569	568	605	721	623	686	566	502	513	453
Penitenciarul nr. 10 – Goian	0	25	26	33	29	36	30	32	32	36
Penitenciarul nr. 11 – Bălți	510	514	532	540	467	417	448	393	314	315
Penitenciarul nr. 12 – Bender	111	100	105	133	117	98	133	131	110	146
Penitenciarul nr. 13 – Chișinău	1217	1082	1203	1284	1029	1069	926	842	773	948
Penitenciarul nr. 15 – Cricova	500	558	599	682	680	652	566	495	512	483
Penitenciarul nr. 16 – Pruncul	237	233	239	244	260	208	206	222	159	190
Penitenciarul nr. 17 – Rezina	393	440	361	398	332	376	350	316	243	274
Penitenciarul nr. 18 – Brănești	459	528	589	608	733	580	653	669	693	622
Condamnați	5012	5363	5760	6334	6377	6294	5725	5598	5444	5251
Preveniți	1571	1490	1557	1720	1385	1341	1265	1118	985	1134
Total	6583	6853	7317	8054	7762	7635	6990	6716	6429	6396

Caracteristica după numărul de condamnări anterioare
(persoanele condamnate)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
prima	2028	2264	2399	2624	2796	2768	2689	2653	2274	2069

* Sursa: Datele statistice ale ANP pe anii 2013 – 2021, <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

a doua	1389	1517	1672	1841	1744	1717	1458	1609	1551	1598
a treia și mai mult	1595	1582	1689	1869	1837	1809	1578	1336	1619	1584

**Caracteristica după termenul pedepsei penale
(persoanele condamnate)**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
până la 1 an	58	65	63	87	78	92	62	98	125	107
de la 1 –3 ani inclusiv	467	526	533	527	520	421	499	536	463	474
de la 3 - 5 ani inclusiv	846	850	987	1131	1128	1141	872	938	852	883
de la 5 – 10 ani inclusiv	1722	1888	2040	2471	2369	2278	2172	1985	2054	1850
de la 10 – 15 ani inclusiv	944	1076	1149	1076	1108	1224	1093	1052	982	1020
de la 15 – 20 ani inclusiv	614	636	674	693	644	688	631	576	578	542
de la 20 – 25 ani inclusiv	240	199	184	207	321	295	242	230	224	209
mai mult de 25 ani	26	24	24	33	91	32	33	60	44	39
detențiune pe viață	95	99	106	109	118	123	121	123	122	127

**Caracteristica după vârstă
(persoanele condamnate)**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
până la 15 ani inclusiv	3	0	0	0	0	1	1	0	0	0
15 - 16 ani inclusiv	1	0	2	1	0	9	11	2	8	0
16 - 17 ani inclusiv	4	4	6	7	6	17	25	6	8	16
17 - 18 ani inclusiv	12	19	13	18	21	7	6	15	12	14
18 - 21 ani inclusiv	340	302	275	214	267	237	159	218	277	180
21 – 30 ani inclusiv	1676	1758	1860	2098	2033	2019	1623	1703	1580	1510
30 – 40 ani inclusiv	1589	1794	1874	2014	1957	1920	2074	1802	1735	1776
40 - 50 ani inclusiv	831	880	1087	1219	1321	1187	1122	1090	1107	1040
50 - 60 ani inclusiv	459	479	511	592	622	679	495	549	498	486
mai mult de 60 ani	97	127	132	171	150	218	209	213	219	229

**Caracteristica după gravitatea infracțiunii
(persoanele condamnate)**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Infracțiuni ușoare	Nu s-a ținut evidența			337	174	323	191	99	118	180
Infracțiuni mai puțin grave	Nu s-a ținut evidența			892	784	641	948	793	1030	992
Infracțiuni grave	Nu s-a ținut evidența			2520	2731	2421	2486	2404	1860	1748
Infracțiuni deosebit de grave	Nu s-a ținut evidența			2476	2570	2786	1842	1633	1572	1534
Infracțiuni excepțional de grave	Nu s-a ținut evidența			109	118	123	258	669	864	797

**Caracteristica după studii
(persoanele condamnate)**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Analfabeți	80	104	176	133	85	75	77	72	88	59
Studii primare	214	212	219	201	237	222	283	136	115	123
Studii medii incomplete	2473	2909	3097	3456	3343	3300	2943	3081	3074	2767
Studii medii	1639	1557	1596	1786	1903	1851	1712	1639	1482	1622
Studii medii speciale	467	426	511	557	573	590	491	426	469	493
Studii superioare incomplete	56	58	57	59	71	62	63	39	52	53
Studii superioare	83	97	104	142	165	194	156	205	164	134

Tabelul nr. 6

Dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire acordat condamnaților*

Anul/luna	2018	2019	2020	2021
ianuarie	7	8	6	7
februarie	8	10	4	8
martie	10	9	4	10
aprilie	9	9	5	9
mai	8	5	4	9
iunie	10	6	4	7
iulie	11	3	7	6
august	8	4	7	7
septembrie	16	3	6	6
octombrie	14	5	6	6

* Sursa: Datele statistice ale ANP pe anii 2018 – 2021

noiembrie	15	4	5	10
decembrie	15	8	6	6
Total pe an	131	74	64	91
Condamnați unici	20	30	15	29

Tabelul nr. 7

Numărului deținuților izolați de masa totală de condamnați*

Anul	Persoane care au solicitat aplicarea art. 206 CE
2017	427
2018	410
2019	435
2020	619
2021	719

* Sursa: Datele statistice ale ANP pe anii 2011 – 2021 (rapoartele privind activitatea sistemului administrației penitenciare), <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

Figura nr. 1

Evoluția populației penitenciare, în perioada 2009-2021

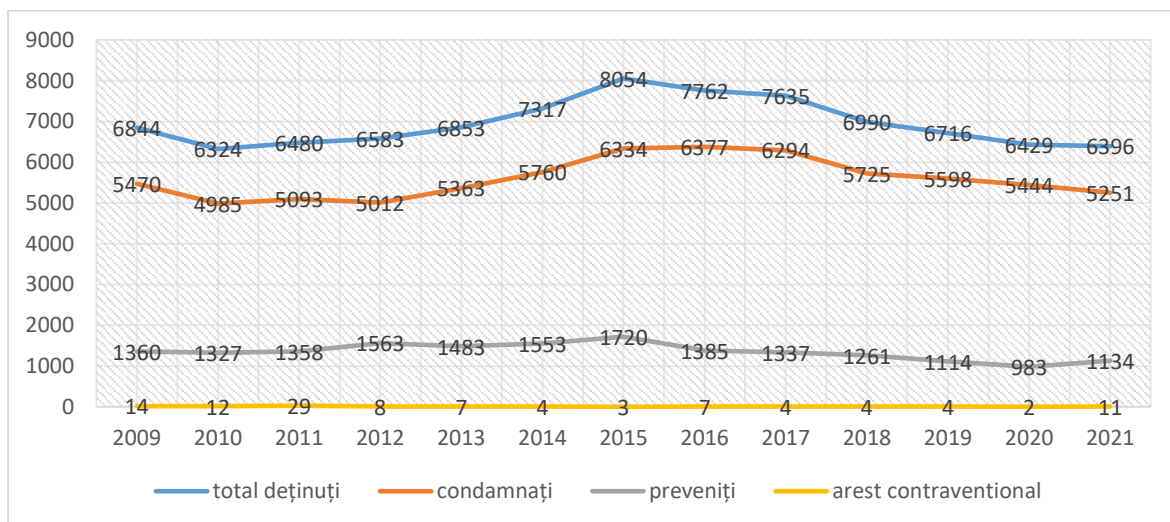
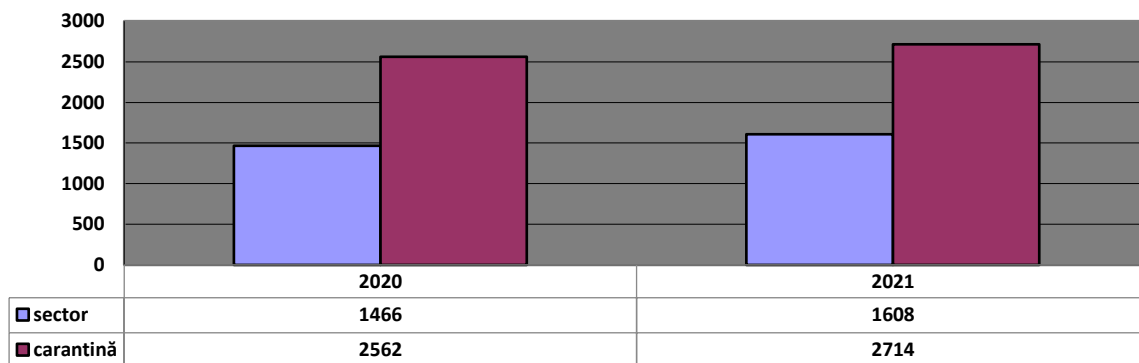

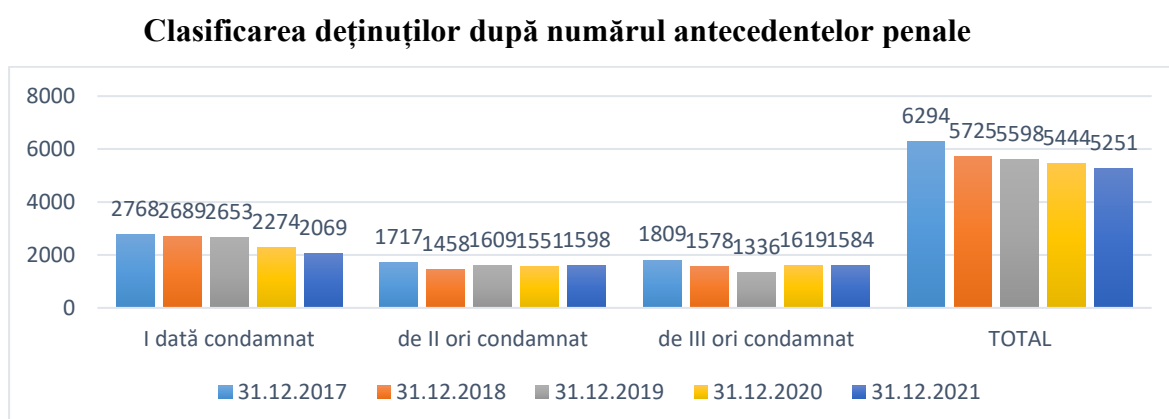
Figura nr. 2

Numărul evaluărilor inițiale efectuate în perioada anilor 2020 - 2021

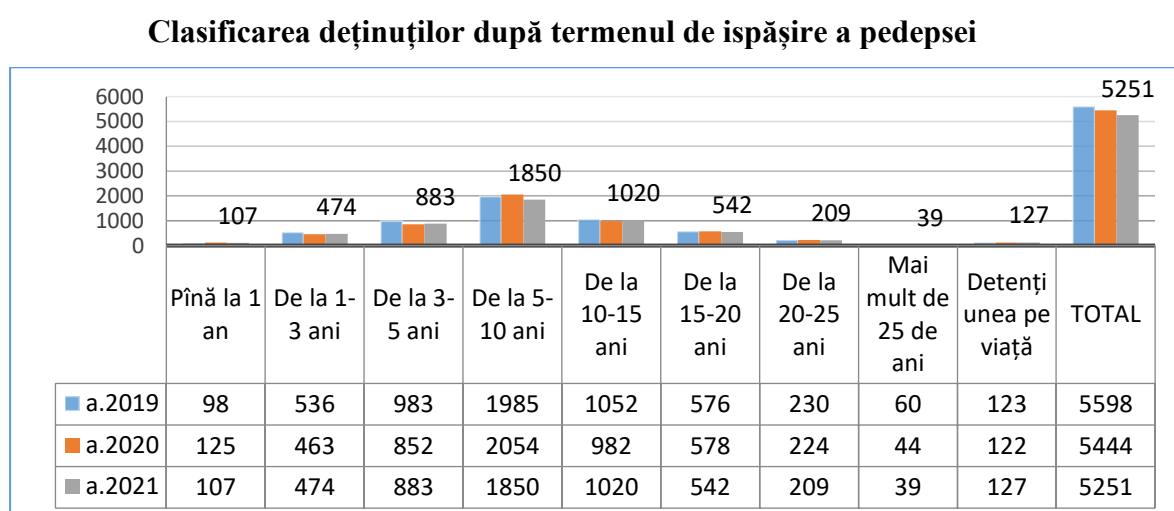
Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

Figura nr. 3

Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

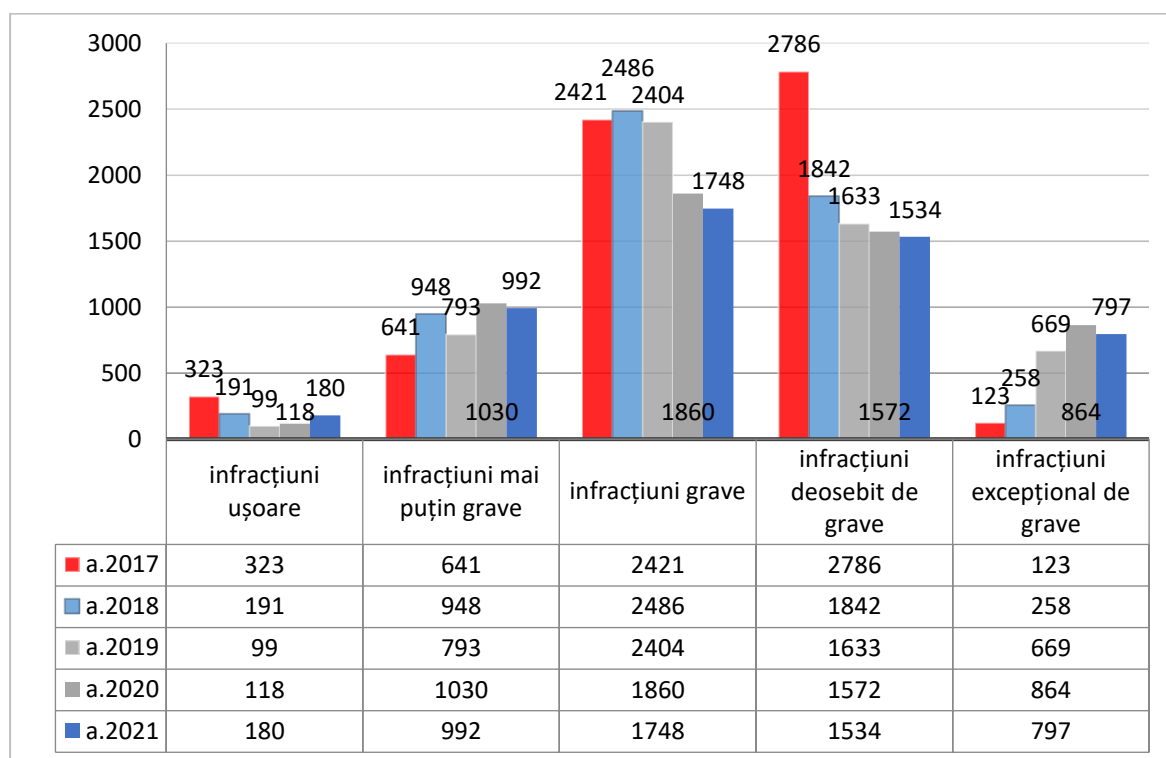
Figura nr. 4

Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

Figura nr. 5

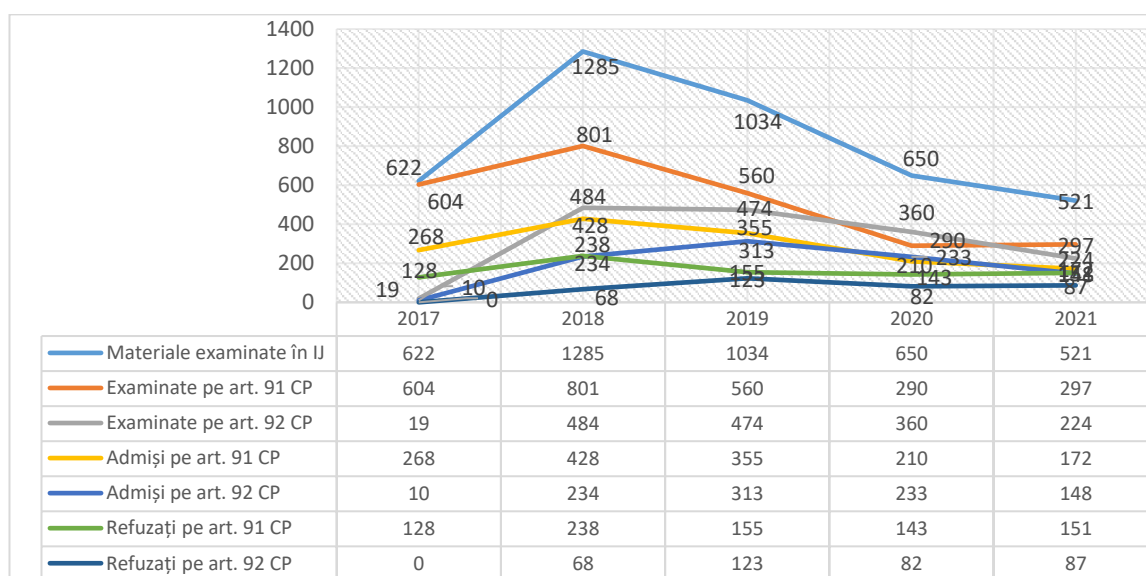
Clasificarea deținuților după gravitatea infracțiunii

Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

Figura nr. 6

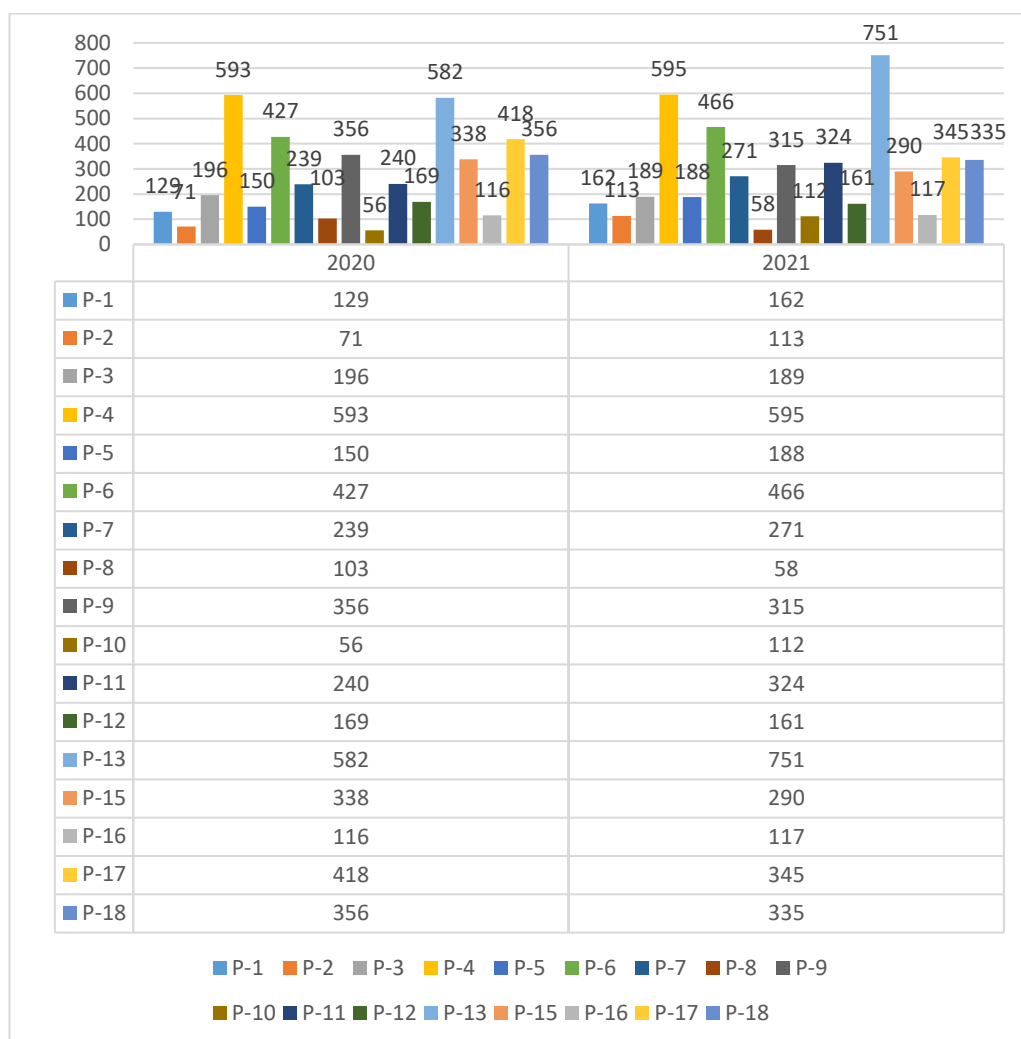
Dinamica demersurilor examinate în cadrul instanțelor de judecată, privind posibilitatea aplicării art. 91 și 92 CP, pentru perioada 2017-2021

Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

Figura nr. 7

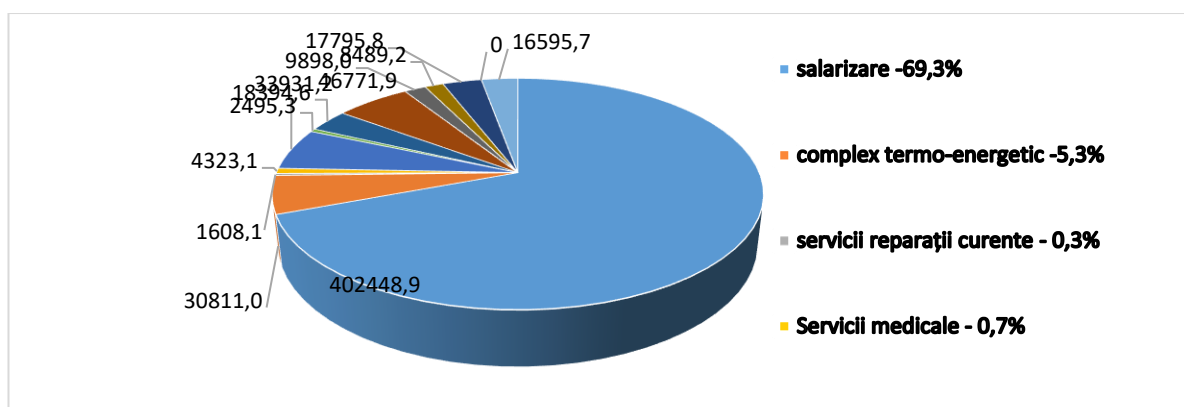
Practica disciplinară a deținuților în perioada 2020 - 2021

Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

Figura nr. 8

Cheltuieli executate ale sistemului penitenciar pentru anul 2021

Sursa: Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Crudu Alexandr, studentul Școlii doctorală științe penale și drept public a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, declar pe răspundere personală că teza de doctorat este elaborată doar de mine, pe baza efortului personal de cercetare și redactare. În cadrul lucrării precizez sursa tuturor ideilor, datelor și formulărilor care nu îmi aparțin, conform normelor de citare a surselor și a respectării legislației privind drepturile de autor.

Declar că toate afirmațiile din lucrare referitoare la datele și informațiile analizate, la metodele prin care acestea au fost obținute și la sursele din care le-am obținut sunt adevărate. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Crudu Alexandr

_____ 2023

CURRICULUM VITAE

Alexandr CRUDU

📍 str. Hristo Botev, 5/1, ap. 15, 2043 Chișinău (Republica Moldova);

☎ (+373)-079-637310

✉ al.crudu@yahoo.com

Sexul Masculin | Data nașterii 25 Aug 88 | Naționalitatea moldoveană

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

2018 – prezent: șef al Direcției juridice, Administrația Națională a Penitenciarelor, Chișinău (Republica Moldova);

2016 – 2018: șef adjunct al Direcției juridice, Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Chișinău (Republica Moldova);

2015 – 2016: specialist principal al Direcției juridice, Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Chișinău (Republica Moldova);

2014 – 2015: jurist, Penitenciarul nr. 10 - Goian, Chișinău (Republica Moldova);

2013 – 2014: șef al Secției regim inițial, Penitenciarul nr. 10 - Goian, Chișinău (Republica Moldova);

2012 – 2013: specialist pentru asigurarea securității, Penitenciarul nr. 10 - Goian, Chișinău (Republica Moldova);

2010 – 2012: specialist al Serviciului securitate, Penitenciarul nr. 9 - Pruncul, Chișinău (Republica Moldova).

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

1995 – 2007: Bacalaureat

Liceul teoretic „Elena Alistar”, Chișinău (Republica Moldova);

2007 – 2010: Licență - securitate și ordine publică

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău (Republica Moldova);

2010 – 2012: Master în drept (drept penal)

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău (Republica Moldova);

2018 – 2022: Doctorand (drept penal)

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău (Republica Moldova).

COMPETENȚE PERSONALE

Limbi vorbite: română (nativ), rusă (C2), engleză (B1).

Competențe de comunicare: abilități bune de comunicare și interacțiune cu diferite tipuri de personalități, dobândite în urma experienței mele de jurist și de ofițer de penitenciar;

Competențe organizaționale/manageriale: competențe bune leadership, dobândite ca urmare a conducerii echipelor aflate în subordine;

Competențe dobândite la locul de muncă:

- cunoașterea legislației;
- elaborarea de politici;
- elaborarea proiectelor de acte normative;
- întocmirea contractelor;

Competențe informatice: Word, Excel, Power Point, internet

LISTA PUBLIATILOR

1. Articole în reviste științifice de profil (8):

1. „Clasificarea și repartizarea condamnăților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei”. În: Revista Națională de Drept. 2022, nr. 1(247), pp. 136-144. ISSN 1811-0770.

2. „Planificarea progresivă a executării pedepsei penale privative de libertate”. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice. 2022, nr. 15, pp. 297-306. ISSN 1857-0976.

3. „Evaluarea condamnăților în scopul planificării progresive a executării pedepsei penale privative de libertate”. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice. 2021, nr. 14, pp. 299-306. ISSN 1857-0976.

4. „Analiza principiilor sistemului progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate”. În: Legea și Viața. 2020, nr. 6-7(342-343), pp. 39-44. ISSN 2587-4365.

5. „Analysis of progressivity, normality and responsibility principle in the progressive system of serving criminal sentences in the form of imprisonment” // Международный пенитенциарный журнал, no. 1, 2021, pp. 40-45.

6. „Sistemul progresiv de executare a pedepsei - mecanism de realizare a scopului pedepsei penale”. În: Legea și Viața. 2020, nr. 1(337), pp. 31-34. ISSN 2587-4365.

7. „Analiza juridică a mecanismului preventiv și compensator pentru detenția în condiții contrare art. 3 CEDO”. În: Legea și Viața. 2019, nr. 8(332), pp. 26-29. ISSN 2587-4365.

8. „Permisiunea introducerii bunurilor personale de către persoanele deținute” În: Revista

2. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice (9):

1. „Răspunderea disciplinară a condamnaților la pedepse penale privative de libertate”. În: Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor. Vol.2, 1-2 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 238-244. ISBN 978-9975-149- 88-4.

Conferința științifică națională cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” Chișinău, Moldova, 1-2 octombrie 2019.

2. „Obligațiile negative ale statelor care rezultă din art.3 CEDO”. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. 12-13 decembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2020, pp. 438-446. ISBN 978-9975-3462-2-1.

Conferința științifico-practică internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale”, Chișinău, Moldova, 12-13 decembrie 2019.

3. „Анализ принципов прогрессивности, нормальности и ответственности в прогрессивной системе отбывания уголовных наказаний в виде лишения свободы” В: Уголовно-исполнительная система на современном этапе и перспективы ее развития: сборник тезисов выступлений и докладов участников Международной научно-практической конференции, Рязань, 18–19 ноября 2020 года. Том 5. – Рязань: Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2020. – С. 235-240

Международная конференция „Уголовно-исполнительная система на современном этапе и перспективы ее развития”, Рязань, 18–19 ноября 2020 г.

4. „Sistemul progresiv de executare a pedepsei – mecanism de realizare a scopului pedepsei penale”. În: Legea și Viața. 2020, nr. 2(S.Ed.sp), pp. 24-26. ISSN 2587-4365.

Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective” Chișinău, Moldova, 24 ianuarie 2020.

5. Dreptul de deplasare fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului – element al sistemului progresiv de executare a pedepsei penale”. În: Legea și Viața. 2020, nr. 1(S_ed.sp), pp. 25-27. ISSN 2587-4365.

Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective – ediția a II-a” Chișinău, Moldova, 26 iunie 2020.

6. „Despre transferul regresiv al condamnatului într-un regim inferior ca grad de severitate”. În: Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală. 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 192-203. ISBN 978-9975-158-17-6.

Conferința „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”, Chișinău, Moldova, 10-11 decembrie 2020.

7. „Practica unor state membre ale UE cu privire la transferul progresiv al condamnatului”. În: *Legea și Viața*. 2021, nr. 1(S_ed.3), pp. 31-33. ISSN 2587-4365.

Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective – ediția a III-a” Chișinău, Moldova, 25 martie 2021.

8. „Scopurile clasificării condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei”. În: *Legea și Viața*. 2022, nr. 1(S), pp. 40-42. ISSN 2587-4365.

Conferința „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective – ediția a IV-a” Chișinău, Moldova, 27 ianuarie 2022.

9. „Obligația pozitivă a statului de a acorda asistența medicală necesară persoanelor deținute”. În: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice* (Ediția a II-a). 8 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2022, pp. 366-371. ISBN 978-9975-135-66-5.

Conferința științifică cu participare internațională „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice” Ediția a II-a, Chișinău, Moldova, 8 decembrie 2022.